
RICHARD WURMBRAND

**Med Kristus
i kommunistiskt
fängelse**

---

*Med
Kristus
i
kommunistiskt
fängelse*

Av Richard Wurmbrand

Gummessons

AV SAMME FÖRFATTARE

**Budskap från min cell
Torterad för Kristi skull
Kristus på judarnas gata
De heliga i Sovjet**

1:a upplagan 1968

2:a upplagan, 8:e tusendet, 1970

Originalalets titel: In God's Underground

The Wurmbrand Story

(Edited by Charles Foley)

© Richard Wurmbrand 1968

Svensk översättning och redigering: Ann-Mari Behrman

Omslag: Børge Børve

Gummessons Boktryckeri AB, Falköping 1970 221

*Denna bok tillägnas de kristna martyrer,
vilka invigda åt Gud
ståndaktigt uthärdat tortyr av ateistiska
kommunisters händer och till följd
därav lidit martyrdöden.*

FÖRORD

Jag är en rumänsk luthersk pastor, som har tillbringat mer än 14 år i fängelse på grund av min kristna tro. Men detta är i och för sig inte orsaken till att jag skrivit denna bok. Jag har aldrig gillat föreställningen, att en människa, som har fängslats oskyldig, måste skriva eller predika om sina lidanden. Campanella, den välkände författaren till *Città del sole*, hölls fängslad i 27 år — men att han torterades och bl. a. tvingades ligga 40 timmar på en spikbädd, det vet vi från de medeltida biografikerna, inte från honom själv.

Fängelseåren tycktes mig inte alltför långa, ty ensam i min cell upptäckte jag, att det finns en glädje i Gud, som övergår alla mänskliga föreställningar. Då jag lämnade fängelset, var det som att komma ned från en fjälltopp, där jag vida omkring hade betraktat landskapets skönhet och upphöjda lugn, för att återvända till slättlandet.

Mänskligt språk har uppstått av vårt behov att förstå varandra vid jakt, fiske och vid framställningen av de ting, som fordras för att kunna leva, samt för att vi skall kunna uttrycka våra känslor gentemot varandra. Men ord räcker inte till för att på ett fullkomligt sätt uttrycka Guds hemligheter och det andliga livets höjder.

På samma sätt förhåller det sig med den sataniska grymheten — mänskliga ord förmår inte uttrycka denna. Eller är det möjligt att med ord beskriva, vad den människa kände, som av nazisterna just skulle kastas in i en brännugn eller som såg sitt eget barn kastas in i en sådan?

Därför är det också meningslöst att försöka beskriva, vad kristna trosbekännare har lidit och fortfarande lider under kommunisterna.

Jag har sett kristna underkastas en tortyr, i jämförelse med vilken alla Bibelns beskrivningar av helvetet eller pinnorna i Dantes "Inferno" tycks såsom ett intet. Varken Bibelns författare eller Dante eller alla de präster och predikanter, som någonsin har predikat om helvetet, kunde föreställa sig människor fastbundna vid kors, vilka lades ned på

golvet, för att andra fångar under tortyr skulle tvingas ut-
rätta sina naturliga behov i ansiktet och på kropparna av de
korsfästa — såsom det inträffade i ett fängelse i Rumänien,
där jag själv var fängslad. Efteråt restes korsen upp och
kommunisterna stod runt omkring, gycklande och smädan-
de: "Se på er Kristus, se på er Kristus! Så vacker han är!
Vilken väldoft han för med sig från himlen!"

Det är ju bara ord, som jag kan teckna ned, och ord kom-
mer aldrig att kunna till läsaren förmedla innebörden i den
tragedi, att en pastor, som nästan drivits till vansinne genom
den tortyr, han fått utstå, lät kommunisterna använda sig för
vad dessa kallar "den djävulska mässan": han måste inviga
exkrementer och urin och liksom i den Heliga Nattvarden
dela ut därav åt medfångarna. Detta hände i det kommunisti-
ska fängelset i Pitesti i Rumänien.

Jag har varit fängslad tillsammans med Lucretiu Patras-
canu, den man, som förde kommunismen till makten i Ru-
mänien. Hans egna kamrater belönade honom för detta med
att sätta honom i fängelse. Fastän han var vid sina sinnens
fulla bruk, placerade man honom i ett sinnessjukhus tillsam-
mans med psykiskt sjuka, till dess att även han blev psykiskt
sjuk. Detsamma gjorde kommunisterna med Ana Pauker,
deras tidigare utrikesminister. Också kristna utsättes ofta för
detta slags behandling: de får elektriska chocker eller place-
ras i tvångströja.

I denna bok har jag ändrat flera namn på platser och per-
soner samt händelsernas tidsordning för att skydda kristna
som annars kunde utsättas för fara.

*

En människa tror i själva verket inte det, som hon läser i
trosbekännelsen, om hon inte är beredd att dö för sin tro.
De kristna i den underjordiska kyrkan bakom järnridån har
bevisat, att de är redo att dö för sin tro.

RICHARD WURMBRAND

FÖRSTA AVDELNINGEN

*Mina tidiga år och min omvändelse.
Missionärsverksamhet.*

Den kommunistiska regimen.

Första fängslandet 1948, förhören och tortyren.

Tre år i underjordisk isolationscell.

1

Då jag var fem år gammal, hade min far en bok hemma, som innehöll råd till unga människor angående hur de skulle planera sin karriär som advokat, läkare, officer etc. Ibland tog han fram boken och frågade oss, vad vi ville bli. Sedan mina tre bröder hade gjort sitt val, vände sig far till mig och frågade: "Och vad vill du bli, Richard?" Jag tittade på bokens titel, som löd: "Allmän guide för yrkesval", och svarade: "Jag skulle vilja bli en allmän guide!" Detta var sedan ett familjeskämt under många år.

Sedan dess har ett halvt århundrade förflutit, och under nära 15 år i fängelse har jag haft gott om tid att tänka över denna lilla händelse. Jag har lärt mig, att endast den människa, som aldrig låter tvivel tära på sin energi, kan uppnå sitt mål.

Jag är en man av enahanda tro.

S:ta Teresa av Lisieux — yngsta barnet i familjen och arvtagare av sina systrars avlagda ägodelar — ombads en jul att välja ur en låda med gamla leksaker. "Jag väljer alltsammans", sade hon. Då Teresa invigdes till nunna och tillfrågades, vilken av de kristliga dygderna hon ville göra till sin, svarade hon: "Jag väljer dem alla!" — Det finns någonting i oss, som får oss att tidigt i livet fatta sådana avgörande beslut. Jag sade, att jag ville bli en allmän guide, och

jag vet ingen bättre beskrivning på mitt nuvarande arbete som kristen pastor.

Denna bok handlar emellertid inte om mig själv. Den är snarare historien om Kristus i kommunistiska fångelser — och där börjar den.

2

Mitt liv i fängelse började en söndag — den 29 februari 1948. Jag var på väg hemifrån till min kyrka alldeles i närheten, när en svart Ford häftigt bromsade in vid min sida. Två män hoppade ur, grep tag i mina armar och kastade in mig i baksätet, under det att en tredje man intill chauffören hotade mig med en pistol. Bilen satte hög fart genom Bukarests kalla, grå gator.

Vi svängde in genom järnportarna på en gata vid namn Calea Rahova, och jag hörde portarna slå igen bakom oss. Jag befann mig i hemliga polisens högkvarter. Mina papper, mina personliga tillhörigheter, min slips och mina skosnören samt slutligen mitt namn togs ifrån mig.

”Från och med nu är ni endast känd under namnet Vasile Georgescu”, sade tjänstgörande officeren. ”Kom ihåg det!”

Jag var känd utomlands, och myndigheterna ville, att inte ens vakterna skulle veta, vem de vaktade, så att hemligheten inte skulle sippra ut. Det var meningen, att jag i likhet med så många andra skulle försvinna spårlöst.

”Calea Rahova” var en nytt fängelse, och jag var dess förste fånge; men fångelser var ingen ny erfarenhet för mig. Jag hade under andra världskriget arresterats av fascisterna, då de hade makten i Rumänien, och senare av kommunisterna, då dessa övertog makten. Med en blick överfor jag det lilla fönstret högt upp på den vitkalkade väggen, de två träbritsarna och spannen i hörnet. Förhör skulle komma härnäst, och den rutinen kände jag också till.

Nog visste jag, vad fruktan innebär, men just nu kände jag inte någon sådan. Denna arrestering, och vad som kunde följa, tycktes vara ett bönesvar. Jag hoppades nu, att vad

som än komme att hända, det skulle ge mitt liv ny mening. Föga anade jag, vilka förunderliga ting, jag skulle få möta.

3

Jag hade varit ateist ifrån 14 års ålder. Min far dog, då jag var nio år, och den barndom, som följde, var svår. Vi hade alltid ont om pengar och vanligtvis ont om mat. Jag såg ut som en fattiglapp, och en gång erbjöd en rik man sig att köpa mig en kostym. Jag minns hans röst, då affärsinnehavaren kom fram med en kostym, som kostade mer än han ville betala: "Alldeles för fin för en sådan här pojke!" — Min skolgång var dyster och sporadisk, men vid tio års ålder hade jag läst alla mina bröders böcker och blivit en Voltaire-påverkad skeptiker. Fastän vi hade religionsundervisning i skolan, gjorde den inget intryck på mig; inget intryck gjorde heller ritualet i de ortodoxa och romersk-katolska kyrkor jag besökte. En gång, i en synagoga, såg jag en man, som jag visste bad för sin sjuka dotter. Han vaggade fram och tillbaka i smärta och sorg. Dagen därpå dog dottern. Jag frågade rabbinen: "Vilken Gud kunde vägra att besvara en sådan desperat bön?" men han hade inget svar att ge. Jag kunde inte acceptera, att ett allsmäktigt väsen kunde låta så många människor svälta och lida; och ännu mindre tro, att detta väsen hade låtit en man av sådan godhet och visdom som Jesus Kristus komma till jorden.

Under uppväxtåren tog jag vara på varje tillfälle att roa mig och hade beslutat mig för att ta igen förlorad tid. Jag kom in i Bukarests affärsvärld, och vid 25 års ålder hade jag uppnått ställningen av chef för en import- och exportfirma och hade alla förutsättningar för finansiell framgång. Nu hade jag pengar att spendera på kabaréer och krogar i "Lilla Paris", som vår huvudstad ju kallades. Jag slog mig i sällskap med vilken flicka som helst, som jag fattade tycke för, och lämnade henne, då jag träffade någon annan. Det var ett liv, som många avundades mig, och ändå lämnade

det mig ytterst betryckt. Men jag brydde mig inte om vem som tillfogades lidande, så länge jag kunde tillfredsställa min egen aptit på nya spännande upplevelser varje dag. Det förhöll sig faktiskt så, att jag måste fortsätta på samma vis, eftersom jag inte vågade stanna upp för att tänka. Hela tiden visste jag dock, att jag bara "spelade teater". Jag visste, att jag förslösade mitt liv för usel vinning. Jag kände, att det måste finnas bättre ting inom mig, som jag skulle kunna använda i mitt liv, samt att det måste finnas ett högsta förnuft någonstans i universum.

En afton förenade jag mig med en grupp katolska tillbedjare framför en staty av den Heliga Jungfrun och försökte att med dem säga: "Hell dig, Maria, full av nåd . . .", men jag kände mig fortfarande alldeles tom invärtes. Jag sade till statyn: "Du är verkligen av sten! Så många bönfaller dig, och du har ingenting att ge dem!"

Fastän jag var helt övertygad om att det inte fanns någon Gud, fanns det någonting inom mig som önskade, att det förhölle sig annorlunda. Detta var en outtalad önskan i mitt hjärta. Min bön hade blivit besvarad, fastän jag ännu inte förstod det.

Så småningom gifte jag mig. Jag älskade min hustru, men inte tillräckligt för att sluta upp med att intressera mig för andra flickor. Jag frågade mig inte, om detta var ärligt — att jag *ville* såra alla människor. Jag fortsatte med att bedraga och ljuga och bara tänka på mina egna nöjen.

Då jag var 27 år gammal, ådrog jag mig tuberkulos genom mitt ohälsosamma liv och mina utsvävningar. Tuberkulos var på den tiden en farlig sjukdom. Jag fördes till ett sanatorium långt ute på landet, och där vilade jag ut för första gången i mitt liv. Då jag tittade ut över skogens fridfullhet, började jag att tänka över mitt förflutna. Det återkom till mig såsom scener ur ett sorgligt skådespel. Min mor hade gråtit över mig; min hustru hade gråtit; så många oskyldiga flickor hade gråtit för min skull. Jag hade förfört och baktalat, smädat och bedragit; allt bara skam! Medan jag låg där, började tårarna rinna.

Fastän jag hade läst Bibeln av litterärt intresse, hade mitt

sinne slutit sig på den punkt, där motståndarna uppfordrade Kristus: "Stig ned från korset, om du är Guds Son!", men han istället dör. Detta tycktes bevisa, att hans vedersakare hade rätt, men ändå — jag fann att mina tankar spontant gick till Kristus. Jag sade till mig själv: "Jag önskar, att jag hade kunnat träffa honom och tala med honom!" Varje dag slutade min meditation med den tanken.

Det fanns på sanatoriet en kvinnlig patient som var alltför sjuk för att få lämna sitt rum, men på något sätt hade hon hört om mig och sände mig en bok om Bröderna Ratisbonne, som grundade en klosterorden för att vinna icke-troende människor för den kristna tron. Jag blev rörd vid tanken på att andra skulle ha bedit för mig, under det att jag gjort allt för att förslösa mitt liv.

Efter några månader blev jag litet bättre och for såsom konvalescent till en bergsby. Här blev jag god vän med en gammal snickare, och en dag gav han mig en Bibel. Det var inte någon vanlig Bibel, vilket jag senare förstod: han och hans hustru hade tillbringat flera timmar varje dag i bön över den, för mig!

Jag låg på soffan i min lilla fjällstuga och läste Nya Testamentet, och under de dagar, som förflöt, tycktes mig Kristus lika verklig som den kvinna, som kom med min mat. Men inte alla, som erkänner Kristus, blir frälsta; Satan tror också! Jag sade till Jesus: "Jag kommer aldrig att bli din lärjunge! Jag vill ha pengar, resor, nöjen. Jag har lidit tillräckligt. Din väg är korsets, och även om den tillika är sanningens, vill jag inte följa den." Hans svar hördes i mitt inre liksom ett löfte: "Följ min väg! Var inte rädd för korset! Du skall finna, att det är den rikaste glädje."

Jag fortsatte att läsa, och åter fylldes mina ögon av tårar. Jag kunde inte låta bli att jämföra Kristi liv med mitt eget. Hans sinne var så rent, mitt så fläckat; hans natur var så osjälvisk, min så lysten; hans hjärta så fyllt av kärlek, mitt svällande av hat. Min forna självsäkerhet började försvinna inför denna visdom och sannfärdighet. Kristus hade alltid talat till mitt hjärtas djup, vartill mitt medvetna jag inte hade tillgång, och nu sade jag för mig själv: "Om jag hade

haft ett sinne sådant som hans, då skulle jag ha kunnat lita på dess slutsatser!" Jag liknade mannen i den gamla kinesiska berättelsen, som utmattad knogade på i solens hetta, kom till en stor ek och vilade ut i dess skugga. "Vilken lycklig tillfällighet, att jag fann dig!" sade han. Men eken svarade: "Det är ingen tillfällighet. Jag har väntat på dig i 400 år." Kristus hade väntat på mig i hela mitt liv. Nu möttes vi.

4

Min omvändelse inträffade sex månader efter mitt giftermål med Sabina, en söt ung flicka, som aldrig hade slösat en tanke på andliga ting. Min omvändelse var ett svårt slag för henne. Hon hade gått miste om så mycket i sin barn- dom och hade börjat vad hon hoppats vara ett lyckligare liv, då den man, som hon älskade, hennes nöjespartner, förvandlades till en varmt troende man, som talade om att bli pastor! Hon anförtrodde mig senare, att hon till och med hade tänkt begå självmord.

En söndag, då jag föreslog, att vi skulle gå till en kvällsgudstjänst, brast hon i gråt. Hon sade, att hon hellre ville se en film.

"Alright", sade jag. "Låt oss gå, helt enkelt därför att jag tycker så mycket om dig." Vi gick från den ena biografen till den andra, och jag valde den film, som jag tyckte skulle vara lämpligast. Då vi gick därifrån, tog jag henne med till ett kafé och hon åt en bakelse. Jag sade: "Nu går du hem och lägger dig, ty jag har lust att se mig om efter en flicka och ta henne till ett hotell."

"Vad sade du?"

"Det trodde jag var klart nog. Du går hem. Jag tänker få tag på en flicka och ta henne till ett hotell."

"O! Hur kan du säga något sådant!"

"Men du fick mig att gå på bio, och där såg du ju vad hjälten gjorde. Varför skulle inte jag göra detsamma? Och om vi kommer att gå i morgon och i övermorgon på sådana

filmer — ja, var och en blir ju lik det han ser på; men om du vill, att jag skall vara en god make, kom då till kyrkan med mig ibland!”

Hon tänkte över saken. Och så, stilla och lugnt, började hon allt oftare att följa mig till kyrkan. Men hon längtade fortfarande efter det glada livet, och då hon ville gå på något nöje, gick jag med henne. En kväll gick vi till en stor tillställning. Luften var full av rök. Par dansade vällustigt. Det dracks en hel del, och det förekom det slags skämt, som har en dubbelmening och som berättas, då unga flickor lyssnar. Plötsligt blev min hustru trött på alltsammans och sade: ”O, låt oss gå! Nu!”

Jag sade: ”Varför gå — när vi just har kommit?” Vi stannade till midnatt. Åter ville hon gå hem, och åter vägrade jag. Det var likadant klockan ett. Och likadant klockan två på natten. Då jag såg, att hon var alldeles utledsen på det hela, samtyckte jag till att gå.

Vi kom ut i friska luften.

”O, Richard! Jag kommer att gå raka vägen till pastorsns hus och be honom döpa mig! Det kommer att kännas som att ta ett bad efter all denna smuts.”

Jag skrattade och sade: ”Du har väntat så länge, Sabina, du kan vänta till i morgon nu. Låt den stackars pastorn sova!”

5

Nästa dag förändrades hela vårt liv. Förut hade vi sökt efter nöjen och grälat över ingenting. Jag skulle då ha kunnat skilja mig från Sabina efter bara ett ögonblicks betänketid, om hon hade hindrat mig i mina nöjen. Nu hade vi funnit livets hemlighet. — En son föddes åt oss, Mihai. Han var en gåva från Gud, ty i vårt gamla liv skulle vi inte ha tillåtit hans ankomst att förstöra våra nöjen. Nu hade vi ett nytt mål i vårt liv, och Sabina blev lika aktiv som jag i att vinna själar för Kristus; ja, hon vann faktiskt flera.

I den affärsvärld, jag kände till, var ärlighet snarare

ett undantag än en regel, och vi var båda lyckliga, då kyrkoherde George Stevens, ledaren för engelska kyrkans mission i Bukarest, bad mig bli dess sekreterare. Jag gjorde mitt bästa för att finna mig tillrätta, men gamla vanor är det inte så lätt att göra sig av med. Då kyrkoherde Stevens bad mig reda upp en dispyt med ett försäkringsbolag, övertalade jag agenten ifråga att acceptera en muta och sedan avskriva dess fordran på missionen. Till min förvåning tycktes inte kyrkoherde Stevens förstå det arrangemang, som jag hade föreslagit. "Men vem har rätt?" frågade han. "Bolaget eller vi?" Jag sade, att det faktiskt var vi, som hade rätt. "Vi bör ändå betala", sade han och avslutade hela historien på ett för mig synnerligen "upplysande" sätt!

Hitler invaderade Polen, och år 1940, då förbindelserna mellan Rumänien och England upphörde, måste det engelska prästerskapet lämna landet. Då det inte fanns någon annan som kunde leda vår församling, måste jag göra det.

Jag hade studerat teologi och lärt mig predika och hade vigts till luthersk pastor. Jag hade omsorgsfullt övervägt fordringarna på en präst inom de olika samfunden i Rumänien. Den ortodoxa kyrkan, till vilken fyra av fem människor hörde, tycktes vara alltför benägen för yttre pomp och ståt. Jag kände på samma sätt vis-à-vis katolska kyrkans ritual: en påsksöndag, då jag hade lyssnat till hela den latinska liturgin och biskopens politiska tal, gick jag utan att ens hinna höra orden om att Kristus var uppstånden, uttalade på mitt eget modersmål. Jag kände mig dragen till den enkla gudstjänsten, vilken gjorde predikan — i vilken man kunde undervisa och berika åhörarnas själar — till sin centrala del. Dessutom kände jag viss andlig släktskap med Martin Luther, dock utan att äga hans storhet. Han var en kolerisk, språksam natur, men han älskade också Jesus så djupt, att han insåg, att människan inte frälses genom goda gärningar, vilka hennes karaktär hindrar henne från att utföra, utan genom sin tro. Därför blev jag lutheran. I Rumänien betydde detta, att man måste underkasta sig statskontroll, restriktioner och tidvis förföljelse, vilket även andra religiösa minoriteter utsattes för.

Jag hade alltid känt mig plågad vid sammanträffandet med präster, och framför allt sådana, som eventuellt kunde fråga, om jag var "frälst". Men nu — fastän jag aldrig bar prästdräkt — hade jag all möda i världen att motstå min impuls att göra hela världen till mitt pastorat! Jag kände mig aldrig göra tillräckligt många konvertiter. Jag hade en lista över min församling och tog fram den i bussar och väntrum för att fråga mig själv, vad var och en av församlingsmedlemmarna gjorde i just det ögonblicket. Om någon av dem hade avfallit, sörjde jag i timmar. Det var en fysisk smärta som av en kniv i min själ, och jag måste be Gud att ta denna känsla ifrån mig. Jag kunde inte härda ut att leva med den.

6

Hela Rumänien började jäsa inför Stalins villkor för ekonomisk hjälp åt Hitler, allteftersom kriget pågick. Det blev en ny uppdelning av Östeuropa; en tredjedel av vårt nationella territorium delades mellan Ryssland, Bulgarien och Ungern. Nazistiskt inflytande påverkade uppkomsten av en rörelse kallad "Järnvakten", vars medlemmar strävade efter att utnyttja den ortodoxa kyrkan för politisk terror. Nat-ten innan Järnvaktens förnämste motståndare, premiärminister Calinescu, mördades, tillbringade nio fanatiker flera timmar på ett kyrkgolv, med sina kroppar formande ett kors. Därefter hjälpte Järnvakten general Ion Antonescu, Hitlers gunstling, att komma till makten. Kung Karl tvingades att abdikera till förmån för sin unge son Mikael, i vars namn Antonescu regerade som diktator.

Nu hade Järnvakten fria händer att ta itu med dem, som de betraktade som sina naturliga fiender: judar, kommunister, protestanter. Mördare genomkorsade gatorna. Vår mission anklagades för förräderi, och jag hotades dagligen.

En söndag såg jag från predikstolen en grupp män i gröna skjortor från Järnvakten helt tyst rada upp sig längst ned i vår kyrka. Församlingen, som hade sina blickar vända

mot altaret, var omedveten om inkräktarna, men jag såg revolverar i deras händer. Jag tänkte, att om detta skulle bli min sista predikan, så skulle det bli en bra sådan. Jag tillkännagav ämnet för min predikan: den skulle handla om Jesu händer.

Jag talade om för församlingen, hur dessa hade torkat bort tårar, välsignat barn och mättat hungriga. Jag sade, att de hade helat de sjuka och naglats till korset, och de hade välsignat lärjungarna, innan han uppfor till himmelen.

Sedan höjde jag rösten gentemot mördarna vid dörren: "Men ni! Vad har ni gjort med era händer?"

Församlingen tittade häpet på mig. De höll ju Biblar och psalmböcker i sina händer!

Jag dundrade: "Ni pryglar, torterar och mördar oskyldiga människor! Kallar ni er för kristna? Rena era händer, ni, syndare!"

Järnvaktens mannar såg rasande ut. Trots detta avhöll de sig från att avbryta gudstjänsten. De stod med skjutvapnen dragna, under det att jag bad en bön och uttalade välsignelsen samt åhörarna började bryta upp. Då praktiskt taget alla hade gått utan att bli antastade, gick jag ned från predikstolen och försvann bakom ett förhänge. Jag hörde ljudet av springande fötter och ropen: "Var är Wurmbrand? Efter honom!" innan jag gick igenom en liten dörr och vred om nyckeln bakom mig. Denna hemliga utgång hade byggts många år tidigare. Genom korridorer tog jag mig ut på en bakgata och undkom så mina förföljare.

Allteftersom kriget fortskred blev många i de kristna minoriteterna — adventister, baptister, pingstvännen — mördade eller satta i koncentrationsläger tillsammans med judarna. Hela min hustrus familj fördes bort — hon såg dem aldrig igen. Jag arresterades av fascisterna vid tre olika tillfällen; förhördes, utfrågades, fick prygel och fängslades. Därför var jag väl förberedd på vad som skulle komma under kommunistisk regim.

Genom cellfönstret i Calea Rahova kunde jag se ut mot ett hörn av fängelsegården. Som jag stod och tittade, fick jag se en präst, som släpptes in genom järnportarna. Han rörde sig snabbt över asfalten och in genom en dörr — en angivare, som kom för att rapportera angående sin församling!

Jag visste, att jag hade att se fram emot ändlösa förhör, dålig behandling, möjligen år av fängelsevistelse och slutligen död, och jag undrade, om min tro var stark nog. Jag kom då ihåg, att det i Bibeln 366 gånger står skrivet — en gång för varje dag av året — "Frukta inte!": 366 gånger, inte bara 365, av hänsyn till skottåret. Och detta var den 29 februari — ett tillfälligheternas sammanträffande, som sade mig, att jag inte behövde frukta!

Förhørsledaren tycktes inte ha någon brådska att träffa mig, ty kommunistiska fängelser liknar arkiv, där "material" plockas fram närhelst information önskas. Och mycket riktigt, jag utfrågades åter och åter igen under alla de 14½ år, som jag tillbringade i fängelse. Jag visste, att i Partiets ögon var mina förbindelser med den västliga världens kyrkocommissioner och med Kyrkornas Världsråd förräderi, men det fanns många andra betydelsefulla saker, som de inte visste och som de inte borde få veta genom mig.

Jag hade förberett mig för fängelse och tortyr på samma sätt som en soldat i fredstid förbereder sig på krigets vedervärdigheter. Jag hade studerat böcker om kristna, som hade genomgått fängelsets lidanden och prövningar, och jag hade tänkt över, hur jag skulle kunna tillgodogöra mig deras erfarenheter. Många, som inte så hade förberett sig, gick under genom lidanden eller förleddes att yppa, vad de inte borde.

Präster fick alltid tillsägelse av sina utfrågare: "Som kristen måste ni lova att säga oss hela sanningen om allt." Eftersom jag för min del var viss om att bli funnen skyldig, vad jag än sade, beslöt jag, att jag under tortyr väl kunde ställa mig själv såsom brottslig men aldrig förråda vänner,

som hade hjälpt mig att sprida evangelium. Därför beslöt jag att försöka ordna så, att mina utfrågare skulle känna sig mer förvirrade i slutet av sina förhör än i början. Jag ämnade missleda dem till det yttersta.

Min första uppgift var att på ett eller annat sätt få ut ett meddelande för att varna mina kolleger och låta min hustru veta, var jag befann mig. Jag lyckades muta en vakt att förmedla detta, ty på den tiden ägde min familj fortfarande pengar. Han erhöll omkring 7.500 kr för att förmedla budskap under de närmast följande veckorna. Sedan beslagtogs dock allt vi ägde.

Vakten meddelade, att den svenske ambassadören hade protesterat emot mitt försvinnande och därvid framfört, att jag åtnjöt mycken good-will i Skandinavien och England. Utrikesministern, fru Ana Pauker, svarade, att ingen visste, var jag befann mig, då jag hemligen hade lämnat landet för någon tid sedan.

8

Jag förstod ambassadören. Såsom neutral envoyé kunde han knappast gå längre, minst av allt med fru Pauker, en kvinna, inför vilken starka män bävade. Jag hade träffat henne och kände hennes far, en rabbin vid namn Rabinovici, som bedrövad sagt mig: "Ana har ingen känsla för det judiska i sitt hjärta." Hon studerade medicin, övergick sedan till att undervisa vid engelska kyrkomissionen för att slutligen omfatta kommunismens sak och gifta sig med en ingenjör, som hade samma ideal som hon själv och som hette Pauker. Båda fängslades upprepade gånger för sammansvärjning, men Ana bevisade sig vara den starkaste partisanen. År 1941 reste hon till Moskva, och Marcel följde efter, dock med mindre entusiasm. Under en av Stalins "utrensningar" under kriget avrättades han — sköts, sades det, av sin hustrus egen hand — och få tvivlade på den historien. Ana var bara till det yttre en kvinna: lik Lady Macbeth, från hjässan till fotabjället höljd i svartaste grymhet.

Sedan fru Pauker hade tillbragt resten av kriget såsom sovjetisk medborgare i Moskva med officers rang i Röda Armén, återvände hon såsom utrikesminister för att bli den person som hade det dominerande inflytandet i Rumänien.

Så stor var hennes lojalitet gentemot Ryssland, att då en solskensdag någon frågade henne, varför hon promenerade på Bukarests gator med paraplyet uppspänt, Ana säges ha svarat: "Har ni inte hört väderleksrapporten? Det ösregnar i Moskva."

Under fru Paukers regim strömmade en miljon ryska soldater in i Rumänien. Dessa var våra nya "allierade".

Sedan en grupp politiska ledare med unge kung Mikael i spetsen helt modigt hade avsatt general Antonescu och brutit dennes förbindelser med Tyskland, sammankallades ett möte i Moskva för att besluta om utgestaltningen av efterkrigs-Europa. Churchill sade till Stalin: "Vad skulle ni tycka om att få 90 procents dominans i Rumänien, under det att vi har 90 procent att säga till om i Grekland?" Han skrev ned dessa ord på ett papper. Stalin dröjde något med svaret. Sedan gjorde han en stor bock med en blåpenna på pappret och lämnade det tillbaka. Och så var Rumäniens öde beseglat.

"Ryssarna kommer!" var inte någon skämtfras för de folk, som tillhörde de besegrade i Europa. Fyra årtionden av bolsjevism, varav tre av hänsynslöst krig, hade förvandlat dessa soldater till djur. De hängav sig åt dryckenskap och åt att förhärja de "kapitalistiska förtryckarna". Röda Arméns män kunde knappt tro sina ögon, då de såg den slösande fönsterskyltningen i våra affärer och märkte, att kunderna huvudsakligen bestod av bönder och fabriksarbetare.

Den kapitulation, som proklamerades den 23 augusti 1944, firas fortfarande årligen såsom den dag, då Rumänien befriades. Kapitulationsvillkoren gick ut på att avhända Rumänien hela dess örlogsflotta, större delen av dess handelsflotta, hälften av dess rullande transportmedel och varanda bil. Dessutom bortfördes till Ryssland jordbruksprodukter, hästar, boskap, mineralier och hela vårt lager av

olja och bensin. Det var så det gick till då Rumänien, som hade kallats "Europas kornbod", blev en svältprovins.

9

Vid min omvändelse hade jag bett: "Gud, jag har varit en ateist. Låt mig nu resa till Ryssland för att arbeta som missionär bland ateister! Jag skall inte klaga, om jag måste tillbringa resten av mitt liv i fängelse." Men Gud sände inte iväg mig på en lång resa till Ryssland. Istället hade nu rysarna kommit till mig.

Under kriget hade trots förföljelse vår missionsförsamling starkt ökat, och många av dem, som tidigare hade plågat judar och protestanter, firade nu gudstjänst hos oss sida vid sida med sina forna offer. Efter kriget fortsatte mitt arbete för Kyrkans Världsråd och den engelska kyrkans mission. Detta hade givit mig en tillfällig ställning i samhället. Jag hade ett kontor, kontorsutrustning, sekreterare — en "front" för min nya kampanj.

Då jag talade god ryska, fann jag det lätt att tala med ryska soldater på gatorna, i affärer och på tåg, och eftersom jag inte bar någon prästräkt, tog de mig för en vanlig medborgare. Många, speciellt bland de yngre soldaterna, kände sig i all hemlighet rotlösa och längtade hem; de var glada att bli vänligt inviterade till ett hem eller medtagna på sight-seeing i Bukarest. Jag fick hjälp av massor av unga kristna, som också kunde ryska. En del var flickor: jag talade om för dem, hur de skulle kunna använda sin kvinnliga fägring till att föra män till Kristus, och de gjorde som jag sade. En, till exempel, som fann en ryss ensam på en krog, accepterade hans erbjudande att dricka ett glas tillsammans. Hon föreslog, att de skulle gå till en lugnare plats för att tala. "Vart som helst med dig!" sade han, och så tog hon honom hem till min bostad. Denne soldat blev omvänd och förde andra av sina kamrater till mig.

Vi publicerade hemligen evangeliedelar på ryska. På tre år distribuerades mer än 100.000 böcker på kaféer, i barer, i

parker, på järnvägsstationer — varhelst en ryss kunde påträffas — och många av dessa böcker vandrade ur hand i hand, till dess att de föll sönder i småbitar. Fastän flera av våra medhjälpare arresterades, förrådade ingen mig.

Vi förvånades inte bara över det stora antalet omvändelser, utan också över hur naturligt de inträffade. Det verkade, som om dessa ryssar alltid hade sökt efter sanningen, undermedvetet, och nu med glädje kände igen den. De flesta av dem var unga bönder, som hade arbetat utomhus i sol och regn, under sådd och skörd, och de kände i hela sin varelse, att någon styr naturens gång, men då de hade uppfostrats till ateister, trodde de, att de var ateister, precis på samma sätt som många av oss antar sig vara kristna, men inte är det.

Den religiösa okunnigheten bland dessa soldater var total. På en tågresa träffade jag en ung sovjetisk målare från bortre Sibirien och under färden berättade jag för honom om Jesus. Han sade: "Nu begriper jag! Jag visste tidigare endast det, som man hade lärt oss i skolan: att religionen är ett imperialismens redskap. Men jag brukade gå omkring på en gammal kyrkogård nära mitt hem, då jag var ensam. Där fann jag ett litet, övergivet hus — efter vad jag förstod måste det ha varit kyrkogårdens ortodoxa kapell — med en målning inuti, föreställande en man naglad vid ett kors. Det var ett utmärkt konstverk. Först tänkte jag: 'Han måste ha varit en förskräcklig missdådare för att få ett sådant straff!' Men om han hade varit en missdådare, varför hade då denna tavla fått hedersplatsen på väggen — som om han hade varit Marx eller Lenin? Jag kom till den slutsatsen, att man till en början måste ha trott, att han var en brottsling, och sedan funnit, att han var oskyldig, och att man så i ånger satt upp hans bild."

Jag sade konstnären, att han var halvvägs till sanningen, och då vi var framme vid vår destinationsort, hade han fått veta allt, jag kunde berätta honom om Kristus. Då vi skildes, sade han: "Jag hade planerat att begå en stöld i natt. Det gör ju alla, när allt kommer omkring. Men nu, då jag tror på Jesus, hur skulle jag nu kunna göra det?"

Vi arbetade även bland rumänska kommunister.

Varje bok, som utgavs, måste censureras av kommunisterna. Därför visade vi censuren en bok, på vars framsida det fanns en bild av Karl Marx, och där de första sidorna innehöll Lenins bevis emot religionen. Censuren lät boken passera utan att vidare kontrollera den. Men resten av boken innehöll kristna tankar. — En annan religiös bok inlämnades till censuren under titeln "Religionen — ett opium för folket". Kommunistcensuren gillade titeln. De hade väldiga högar av gamla och nya böcker att kontrollera och hade inte tid att se efter mer noggrant i innehållet — som var av kristen art!

Antalet rumänska kommunister hade ökat från några tusental medlemmar till miljoner, nu, då partitillhörighet kunde betyda hela skillnaden mellan att få äta eller att behöva svälta. För att ytterligare en tid föra den västliga världen bakom ljuset skapade Stalin en "enhetsfronts"-styrelse av eget val, med "Plöjarefrontens" lydaktige ledare, premiärminister Groza, såsom dess chef. Förutom Ana Pauker, som säges ha "uppfunnit" Groza, gavs makten åt ryssarna med hjälp av tre kumpaner och veteraner inom Partiet: Lucretiu Patrascanu, som blev justitieminister; Teohari Georgescu, som tog makten över polis- och säkerhetsväsendet i egenskap av inrikesminister; samt Gheorghie Gheorghiu-Dej, en kraftfull järnvägstjänsteman, som var förste sekreterare i Partiet.

Som åhörare bevistade jag ett möte för ortodoxa präster, till vilka Gheorghiu talade strax efter det kommunistiska maktövertagandet. Jovial och robust försäkrade han dem allesamman, att han var beredd att "förlåta och glömma". Trots deras kyrkas många förbindelser i det förflutna med Järnvakten och andra högerorienterade organisationer, skulle nu staten fortsätta att betala deras löner såsom tidigare. Hans slutanmärkningar rörande likheterna mellan kristna och kommunistiska ideal mötte ett livligt bifall.

Vid informella tillfällen talade Gheorghiu-Dej öppet om

sin ateism och om sin övertygelse, att kommunisterna kommer att sprida sig över hela världen, men icke desto mindre kunde han med efterlåtenhet tala om sin gamla mor, som fyllt hemmet med ikoner och uppfostrat hans döttrar till ortodoxa bekännare. Under 11 års fängelsevistelse under den gamla regimen hade Dej haft tid nog att studera Bibeln och diskutera religion med många fängslade sekterister, för vilka han uttryckte sina sympatier. Han lyckades fly från fängelset, just innan ryssarna kom till makten, och skulle sannolikt ha fångats och dödats av diktatorn Antonescu, om han inte hade lyckats gömma sig hos en vänlig präst. Men även om religionen hade kunnat påverka Gheorghiu-Dej positivt under hans dagar av kamp, så fanns det inget rum för den nu, då han satt på toppen. Hans hustru, som hade väntat så länge på att få honom tillbaka, stötte han ifrån sig, och hennes plats intogs av en blond skådespelerska. Hans hus var fullt av tjänstefolk och sympatisörer. Dej var rik och berömd och hade inte lust att lyssna till någon.

Så snart någon vid det ifrågavarande prästmötet hade vänt samtalen mot andliga ting, hade Dej svarat med Partiets standardargument. Han försäkrade oss, att vi alla skulle få fullständig samvetsfrihet i det nya Rumänien, och i gengäld lovade mina kolleger att inte förorsaka staten några svårigheter. Jag lyssnade, men tänkte desto mera. Vid det mötet ställde många präster sig upp såsom förespråkare för ett kommunistiskt levnadssätt, men förr eller senare skulle de komma att snubbla över en eller annan partilära och sluta i fängelse.

Kampanjen för att undergräva religionen spreds hastigt. Alla kyrkliga fonder och jordegendomar nationaliserades. Ett kommunistiskt kultministerium höll fullständigt kontroll över prästerskapet, betalade ut deras löner och bekräftade tillsatta tjänster. Den åldrande Patriark Nicodim, en verklig eremit, antogs såsom den ortodoxa kyrkans överhuvud, men Partiet behövde ett mera användbart instrument, och Dej fann, att han visste, vem som vore den rätte mannen: den präst, som hade dolt honom för fascisterna ett år tidigare. Alltså gjordes Fader Justinian Marina, en föga känd semi-

narielärare från Rimnicul-Vilcea, till biskop, och snart visste alla Rumäniens 14 miljoner ortodoxa kyrkogångare, att han var deras patriark ifråga om allt annat än det, som titeln egentligen innebar.

Nästa steg var att göra sig av med de romerska och grekiska katolikerna, av vilka det fanns 2½ miljoner. Trots att de grekisk-katolska anhängarna behöll många av sina egna traditioner (däribland prästernas rätt till giftermål), gick de med på att ha Påven som sitt överhuvud. Nu beslöt man emellertid, att de helt enkelt skulle integreras i den lydaktiga ortodoxa kyrkan. De flesta av den grekisk-katolska kyrkans präster och alla dess biskopar, vilka protesterade emot detta blixtnabba "giftermål", arresterades, deras stift upplöstes och deras egendom beslagtogs. De romersk-katolska anhängarna, vilka befalldes att bryta med Vatikanen, vägrade göra detta; även de fick betala dyrt för sitt motstånd. När fängelserna var fyllda av präster, och kusliga berättelser om deras behandling spreds över landet, kunde anhängarna till minoritetsreligionerna endast böja sina huvuden och vänta på att få höra sin dom.

11

De behövde inte vänta alltför länge, och när den dagen kom, blev den något att minnas. En "kultkongress" sammankallades i det rumänska parlamentshuset, där 4.000 representanter för prästerskapet fyllde bänkarna. Biskopar, präster, pastorer, rabbiner och muftier applåderade ljudligt, då det tillkännagavs, att Kamrat Stalin (vars väldiga porträtt hängde på väggen) var beskyddare för kongressen. — De föredrog att inte försöka erinra sig, att Stalin samtidigt var ledare för världssateistorganisationen. Den darrande gamle Patriark Nicodim välsignade församlingen, och premiärminister Groza öppnade den. Denne omtalade, att han själv var son till en präst, och hans generösa löften om bistånd, vilka upprepades av de följande talarna, mottogs med bifall.

Nu var det dags för prästerskapet att svara. En av de

förnämsta av de ortodoxa biskoparna sade, att många politiska bäckar hade förenat sig med hans kyrkas stora flod under historiens gång — gröna, blå, trefärgade — och han välkomnade utsikten, att en röd nu även skulle förena sig med den. Den ene ledaren efter den andre talade: den kalvinistiske, den lutherske samt överrabbinen. Alla uttryckte sin beredvillighet att samarbeta med kommunisterna, till dess att min hustru, som satt vid min sida, inte kunde härda ut längre. Hon sade: ”Res dig upp och två skammen från Kristi anlete!”

”Om jag gör det, kommer du att förlora din man”, svarade jag.

”Jag vill inte ha en feg man. Gör detta!” sade Sabina.

Jag bad om ordet, och det var med intresse de inbjöd mig till talarstolen: mötets arrangörer väntade sig att dagen där-efter få publicera ett insmickrande tal av Pastor Wurmbrand, som arbetade för Svenska Israelsmissionen och Kyrkornas Världsråd.

Jag började med några korta ord om kommunismen. Jag sade, att det var vår plikt såsom präster att förhärliga Gud och Kristus, inte tillfälliga världsliga makthavande, samt att i kärlek skydda Guds eviga rike gentemot världens fåfänglighet. Medan jag talade, tycktes präster, som i timmar hade lyssnat till Partiets insmickrande lögnar, vakna upp såsom från en ond dröm. Somliga började applådera. Den plågsamma spänningen försvann, och applåderna brakade lös, i våg efter våg. Somliga delegerade reste sig för att ge sitt bifall. Kultministern, en före detta ortodox präst, som hette Burducea och som tidigare varit aktiv fascist, skrek från plattformen, att jag inte längre hade rätt att tala. Jag svarade, att jag hade min rätt från Gud och fortsatte med vad jag hade att säga. Mot slutet kopplade man ifrån mikrofonen, men då var salen i ett sådant uppror, att man inte kunde höra något annat än bifallsropen.

Så avslutades kongressen för den dagen, och nu var jag i en farlig situation. Jag hörde kultministern föreslå, att man skulle dra in mitt tillstånd att vara pastor, och man rådde mig att söka hjälp hos den nyvalde men ännu ej installerade

patriarken, som hade stort inflytande. Efter upprepade försök lyckades jag få tala med Justinian, sedan han gjort ett besök i Moskva, där han varmt hyllats. Där stod han nu, svartskäggig, leende, fylld av sin nya värdighet, men tydligtvis ingen dumbom — detta var den man, som nu hade fyra femtedelar av Rumäniens kyrkobesökande befolkning i sin vård — och jag beslöt mig plötsligt för att använda min tid tillsammans med honom på ett bättre sätt än genom att tala om mina egna problem. Därför sade jag honom, att alltsedan hans utnämning hade han ständigt varit föremål för mina förböner. Det var ju en oerhörd börda för en enda man att bära, att ha ansvaret för 14 miljoner själar! Han torde väl känna sig som S:t Irenaeus, som grät, när han hade blivit vald till biskop mot sin vilja, och som sade: "Barn, vad har ni gjort — hur kan jag anses mäktig detta uppdrag? Bibeln säger ju, att en biskop måste vara rättfärdig!"

Under det att jag talade, sade han föga, men sedan jag hade gått, frågade han ut sina vänner om mig. Senare, då jag hade häktats av polisen för ett sex veckors förhör, befann sig Justinian ibland dem, som hjälpte till att få mig befriad, och ännu något senare inbjöd han mig till Jassy, platsen för sitt biskopssäte, där vi samtalande i all vänlighet. Hans okunnighet om Bibeln var häpnadsväckande, men han lyssnade uppmärksamt, när jag berättade liknelsen om den förlorade sonen. Jag tog hans händer mellan mina och sade, att Gud välkomnade tillbaka alla, som hade blivit efter på vägen, även patriarker. Andra kristna än jag själv brukade allt sitt inflytande för att rädda Justinian helt över på Guds sida. Han hade börjat ett liv i bön och kärlek till Gud, då — utan hänsyn till hans känslor — Partiet utlöste en total förföljelse emot all religion, och jag förlorade honom ur sikte för åtskilliga år.

Gudlöshetskampanjen pågick samtidigt med eliminerandet av oppositionspartierna, ty så snart Stalin fått allt han ville av sina krigsallierade, försvann alla illusioner om demokrati. Rumäniens store nationelle bondeledare, Juliu Maniu, ställdes inför rätta tillsammans med 18 andra människor, falskt anklagade, och vid 74 års ålder dömdes han

till 10 års fängelse. — Han skulle komma att dö i fängelse fyra år senare.

Under den terrorregim som följde, avrättades uppskattningsvis 60.000 "fiender till staten".

Ironiskt nog hade justitieministern, som presiderade över denna jättelika utrensningsakt, den 47-årige Lucretiu Patrascanu, före kriget erhållit mycket hjälp av Maniu, när det gällde att försvara förföljda kommunister. Dessa två män samarbetade även med Kung Mikael för att planera vapenstillståndet, vilket Patrascanu sedan signerade i Moskva i Rumäniens namn. Så snart Maniu tystats, tvingade Patrascanu och andra Parti-ledare vår högt älskade Konung att abdikera.

Nu proklamerades en folkrepublik; men vem skulle leda denna? Sannerligen inte marionetten Groza. Ana Pauker var avskydd, till och med i Partiet; de övriga hade inte stora möjligheter. Många av Patrascanus beundrare såg i honom en nationalistisk kommunist, som sannolikt skulle leda landet bort från de stalinistiska överdrifterna. Han var den "västliga" typen av kommunist, som kom från en jordägande familj, och ingen tyckte illa om honom, eftersom han sade, att han i första hand var rumän och i andra hand "röd".

Problemet med ledarskapet var föremål för heta debatter i Partiets centralkommitté.

Mitt liv som pastor hade intill denna tid varit fullt tillfredsställande. Jag hade allt jag behövde för min familj. Jag ägde mina församlingsbors förtroende och kärlek. Men jag hade ingen ro. Hur kunde det komma sig, att jag tilläts leva som vanligt, under det att en grym diktatur förstörde allt, som var mig kärt, och under det att andra fick lida för sin tro? Många kvällar bad Sabina och jag tillsammans om att Gud skulle ge oss ett kors att bära.

Min arrestering, som skedde vid den tidens omfattande förföljelser, kunde ha betraktats som ett svar på min bön, men aldrig skulle jag ha kunnat tänka mig, att den förste man, som jag träffade i fängelsecellen, skulle vara Kamrat Patrascanu i egen hög person!

Då dörren till min cell i Calea Rahova öppnades ett par dagar efter min ankomst dit, och släppte in den långa, falkögde justitieministern, trodde jag först, att han hade kommit för att personligen förhöra mig. Varför blev jag så ärad? — Men ännu underligare var det, att då dörren hade stängts bakom honom, såg jag att hans skjortkrage var öppen och att han saknade slips. En tanke slog mig: Jag tittade ned på hans blankputsade skor — inga skosnören, liksom jag själv inte hade några! Den andre fången i min splitternya cell var den man, som hade bragt kommunismen till makten i vårt land.

Han satte sig ned på den andra träbritsen och svängde upp fötterna; en hårdhudad intellektualist — han skulle minsann inte tillåta förvandlingen från minister till fånge att påverka sin värdighet! Insvepta i våra överrockar till skydd emot marskylan började vi samtala. Fastän jag visste, att Patrascanus doktriner hade förstört rättvisan och haft en sådan nedbrytande inverkan, var det möjligt att tycka om honom som människa och tro på hans uppriktighet. Då vi nämnde hans arrestering, skakade han det av sig med en axelryckning. Det var långt ifrån första gången, som han satt i fängelse, sade han. Han hade arresterats åtskilliga gånger förr av de tidigare makthavarna i Rumänien.

Det verkade, som om hans växande popularitet hade fått de andra partiledarna att sammansvärja sig emot honom. Vid en kongress ett par dagar tidigare hade han, genom sin kollega Teohari Georgescu, inrikesministern, stämplats såsom en borgerlig bedragare i kampen emot klassväsendet. Ett annat klagomål, att Patrascanu hade blivit "mäktigt hjälpt av de imperialistiska staterna", restes mot honom av Vasile Luca, finansministern, som hade varit i fängelse till-

sammans med honom under den förra regimen. Slutanklagelserna genomfördes konsekvent av Ana Pauker, en annan av hans gamla vänner.

De hade haft en sammansvärjning emot honom på gång under någon tid, sade Patrascanu, men särskilt en händelse hade fått dem att tvivla på hans uppriktighet som kommunist. Han hade frågat en av Georgescus tjänstemän, om det var någon sanning i ryktena, att fångar torterades. "Men naturligtvis! Varför inte?" sade denne tjänsteman i ministeriet. "De är ju motståndare till revolutionen och förtjänar inget medlidande, i synnerhet inte om de hemlighåller saker och ting." Patrascanu blev mycket upprörd. Var det för detta, frågade han sig, som han hade kämpat i alla dessa år, för att Partiet skulle komma till makten? Hans protest rapporterades till Georgescu, och följden hade blivit, att han stämplats på kongressen.

"Då jag lämnade kongressalen", sade han, "såg jag en ny chaufför vänta på mig vid bilen. Han sade: 'Er chaufför Ionescu har blivit sjuk, kamrat Patrascanu.' Jag gick in i bilen, två män från hemliga polisen kom in efter mig — och här är jag!"

Han var säker på att han snart skulle återinstalleras på sin post, och då kvällsmaten kom, började jag tro, att han verkligen skulle bli det. I stället för den vanliga korngrynsgröten fick han en bricka täckt med en vit servett, under vilken fanns kyckling, ost, frukt och en flaska Hock. Patrascanu drack ett glas vin och överräckte brickan åt mig. Han sade, att han saknade aptit.

Under det jag ansträngde mig att inte äta alltför glupskt, berättade han lustiga historier. En handlade om den schweiziske senatoren som önskade bli örlogsminister. "Men vi har ju ingen flotta!" sade premiärministern. — "Vad gör det?" sade senatoren. "Om Rumänien kan ha en justitieminister, varför skulle inte Schweiz kunna ha en örlogsminister?" Patrascanu skrattade hjärtligt åt denna anekdot, trots att den riktade sig emot den "rättvisa", som han själv hade skapat och för vilken han själv nu hade fallit offer.

Nästa morgon eskorterades Patrascanu från cellen, jag

föreställde mig för ett förhör. Han återvände vid dåligt humör emot kvällen för att säga, att han inte hade svarat på frågor utan givit en lektion vid universitetet, där han undervisade i juridik. Partiet önskade, att hans arrestering skulle hemlighållas någon tid, och han, som hade 30 år av kommunistisk disciplin bakom sig, var tvungen att rätta sig efter deras önskemål. Han talade med mig, eftersom han inte utanför fängelset vågade tala med någon. Att ens för sin hustru eller vem som helst annan avslöja, att han var "under prövning", skulle ha varit en stor skam. Denna isolering tärde på hans nerver, och det var just det, som man önskade, att den skulle göra. Endast tillsammans med mig kunde han vara sig själv, ty han hade skäl att tro, att jag aldrig mer skulle se yttervärlden.

Då Patrascanu berättade för mig något om sin ungdom, fann jag det intressant, att han hade blivit kommunist inte på grund av objektiva skäl utan såsom en revolt emot livets skickelser. Hans far hade varit en välbärgad man, som så entusiastiskt hade understött tyskarna under första världskriget, att hela familjen — efter de allierades seger — hade landsförvisats. Den unge Patrascanu tvingades resa till Tyskland för sina universitetsstudier, och vid sin återkomst hade han gått in i det enda politiska parti, som välkomnat honom. Hans första hustru var kommunist och dog under Stalins utrensningsprocesser, och då han gifte om sig, var det med en annan partimedlem, som råkade ha varit skolkamrat till min hustru.

Jag försökte att visa Patrascanu på upprinnelsen till hans övertygelser. "Ni liknar Marx och Lenin", sade jag, "vilka tankar och handlingar också berodde på svårigheter i ungdomen. Marx kände geniet inom sig, men som jude i Tyskland under antisemitismens starka spridning kunde han inte finna något utlopp för sin genialitet annat än såsom revolutionär. Lenins bror hängdes för ett mordförsök emot kejsaren — raseri och hämningar fick Lenin att ställa världen på ända. I stort sett har förhållandet varit detsamma med er."

Patrascanu gillade inte denna idé. Hans nerver fick i

stället lindring genom att han gav utlopp åt en ström av argument gentemot mig, samt i tirader gentemot Kyrkans ondska. Han påminde mig om de onda dagarna under påvarna av huset Borgia, om den spanska inkquisitionen, om korsfararnas grymheter, och skulle just börja tala om förföljelsen mot Gallileo, då jag fann, att det var tid att ge honom en chock till att tänka om.

"Men det är just Kyrkans brott och misstag, som ger oss så mycket mer att beundra i den", sade jag.

Patrascanu blev förvånad. "Vad menar ni med det?"

Jag sade: "Ett sjukhus kan stinka av var och blod; däri ligger dess skönhet, ty det tar emot de sjuka med deras otäcka sår och hemska sjukdomar. Kyrkan är Kristi eget sjukhus. Miljoner av patienter behandlas i den, med kärlek. Kyrkan tar emot syndare — de fortsätter att synda, och för deras överträdelser skylles Kyrkan. Jag för min del ser även på Kyrkan som på en mor, som står skyddande bakom sina barn, även då de försyndar sig. Politikens och dess hantlangares fördomar gör vrångbilder av det, som kommer från Gud — det vill säga Bibeln och dess lära, gudstjänsten och sakramenten. Vad än Kyrkans fel är, så äger den mycket, som är sublimt. Havet dränker tusentals människor varje år, men ingen kan bestrida dess skönhet."

Patrascanu log. "Jag skulle kunna påstå i stort sett det samma om kommunismen. Dess förespråkare är inte fullkomliga — det finns skojare ibland dem — men detta betyder inte, att det ligger något fel i våra teorier."

"Men döm åtminstone av resultaten", sade jag, "vilket Jesus rådde oss till. Beklagliga handlingar har fläckt Kyrkans historia, men hon har också övat kärlek och barmhärtighet mot människor i hela världen. Hon har frambragt ett stort antal heliga, och hon har Kristus, den heligaste av alla, som sitt huvud. Vilka är era idoler? Män såsom Marx, som beskrevs som en drinkare av sin levnadstecknare Riazanov, chef för Marx-institutet i Moskva. Eller Lenin, vars hustru berättar, att han var en hänsynslös hasardspelare. Hans skrifter stinker dessutom av giftigheter. 'Av deras frukt skall ni känna dem.' Kommunismen har dödat miljoner av

oskyldiga människor, utblottat hela länder och fyllt luften med lögn och fruktan. Var finns dess goda sidor?"

Patrascanu försvarade "partidoktrinen logik".

Jag svarade, att doktriner såsom sådana inte hade någon betydelse. "Man gör många grymheter under täckmanteln av politiska namn. Hitler talade om en kamp för *Lebensraum* (livsutrymme) av sitt land och mördade hela befolkningsgrupper. Stalin yttrade: 'Vi måste vara lika försiktiga med människor som vi är med blommor', och så dödade han både sin egen och er hustru."

Patrascanu verkade att bli illa till mods; därför samlade han sig till en kraftansträngning. "Det finns ingen orsak till att jag inte skulle vara uppriktig emot er. Våra intentioner är att på lång sikt kommunistinfiltrera hela världen. Det är få, som vill gå hela vägen tillsammans med oss, men vi kan alltid få tag på somliga, som av fri vilja önskar fortsätta med oss för en tid. Först hade vi de ledande rumänska samhällsskikten och Konungen, som ställde sig bakom de allierade gentemot nazisterna. Då de förstnämnda hade tjänat sitt ändamål, tillintetgjorde vi dem. Vi övervann den ortodoxa kyrkan med lugnande löften och använde sedan de mindre sekterna till att underminera den. Vi använde jordbruksarbetarna gentemot de rika jordägarna, och senare bönderna gentemot jordbruksarbetarna. Nu kommer allesammans att kollektiviseras. Detta är Lenins principer, och de håller!"

Jag sade: "Alla vet, att alla era gelikar har blivit fångslade, avrättade eller på ett eller annat sätt tillintetgjorda i det förflutna. Hur kan ni hoppas på att fortsätta att utnyttja människor och sedan göra er av med dem?"

Patrascanu skrattade. "Därför att de är dumma! Hör här till exempel: Tio år före andra världskriget satte sig den store bolsjevistiske tänkaren Bukharin upp emot Trotskys planer på att åstadkomma en världsrevolution med hjälp av vapen. Han tänkte som så, att det vore bättre att vänta till dess att kapitalistländerna kom i strid med varandra; Ryssland kunde därefter förena sig med den segrande sidan och bemäktiga sig lejonparten av de besegrade länderna. En anmärkningsvärd profetia — men ingen tog honom på all-

var. Om västvärlden hade vetat, att halva Europa och två tredjedelar av Asien skulle bli kommunistiska som ett resultat av kriget, så skulle det senaste kriget aldrig ha kommit till stånd. Lyckligtvis lyssnar våra fiender inte till våra resonemang eller läser våra böcker, så vi kan tala öppet.”

Jag påpekade en lucka i hans argumentering. ”Märker ni inte, herr Patrascanu, att såsom ni utnyttjade människor och sedan slängde dem åt sidan, så har nu era egna kamrater använt er och därefter kastat undan er? Har ni inte låtit er förblindas av den ondskefulla logiken i Lenins lära?”

För en gångs skull var Patrascanus bitterhet ohöjld. Han sade: ”När Danton drevs till giljotinen och såg Robespierre betrakta sig från en balkong, ropade han: ’Ni kommer att följa mig!’ Och jag kan försäkra er, att de övriga kommer att följa mig — Ana Pauker, Georgescu, och Luca med!”

Så skedde även — efter tre år.

13

Vi talade inte mer med varandra den kvällen, men vid tiotiden, efter det att vi hade lagt oss, öppnades dörren, och man kallade på mig med mitt nya namn. Tre män stod utanför. En, som jag sedan hörde kallas ”Äpplet”, sade, att jag skulle klä på mig. Jag gjorde detta, och Patrascanu viskade åt mig, att jag borde ta på mig ytterrocken: den kunde till äventyrs mildra slagen. Ett par svarta glasögon sattes över mina ögon, så att jag inte kunde se, vart jag gick, och jag leddes genom en korridor till ett rum, där man satte mig i en stol. Då tog man bort glasögonen.

Jag satt framför ett bord med ett skarpt, anklagande ljus rakt in i mina ögon. Till att börja med såg jag bara en skugglik figur mittemot mig, men då jag vande mig vid det bländande ljuset, igenkände jag en man vid namn Moracvetz. Han hade tidigare varit polisinspektör men hade råkat ut för svårigheter, då han hade förrått hemligheter till kommunisterna. Nu hade han belönats med detta arbete, att vara intervjutalare.

"Ah", sade han, "Vasile Georgescu! Ni finner papper och penna på det där bordet. Tag stolen med er över dit och skriv ned, vad ni har sysslat med och vad ni gjort i livet!"

Jag frågade honom, vad han särskilt intresserade sig för att veta.

Moracvetz höjde sarkastiskt ögonbrynen. "Som präst har ni tagit emot åtskilliga bikter. Vi har fört er hit, för att ni skall bikta er för oss. Tag tid på er, men sätt igång med det!"

Då han inte tycktes ha bråttom själv, tecknade jag de yttre dragen av mitt liv fram till tiden för min omvändelse. Sedan, då jag tänkte, att papperet skulle komma under ögonen på vissa partiledare och kunna ha effekt på dessa, förklarade jag omständligt hur jag — en ateist i likhet med dem själva — hade fått mina ögon öppnade för sanningen. Jag skrev under en timme eller mer, innan Moracvetz tog papperet och sade: "Nog för i kväll!" Jag leddes tillbaka till cellen, där jag fann Patrascanu sovande.

Återigen gick det flera dagar, utan att någon störde mig. Kommunisterna vänder upp och ned på vedertagna polismetoder, vilka syftar till att själva chocken av arresteringen skall få en fånge att tala. De låter honom istället "mogna". Utfrågaren säger aldrig, vad han vill ha fram; han bara går sitt offer inpå livet antydningssvis utifrån ett visst håll, för att skapa oro och en känsla av dåligt samvete. Under det att fången till det yttersta anstränger sig för att förstå orsaken till sin arrestering, bygger förhørsledaren upp en panikstämning genom andra trick: en rättegång, som oupphörligen ställes på framtiden, ljudet av skotten från en exekutionspluton, skrik från andra fångar. Fången ifråga börjar göra felbedömningar. Ett misstag leder till ett annat, till dess att utmattning tvingar honom att medge sig själv skyldig. Utfrågaren blir sympatisk. Han ställer förhoppningar i utsikt, samt ett slut på lidandena, om bara fången tillstår, att han förtjänar straff samt omtalar allt. — Det dröjde några dagar, innan "Äpplet" återvände och det första av mina oräkneliga förhör började.

Denna gång fördes jag till ett källarrum endast några

steg från min cell utav "Äpplet", som gav mig en stol, bjöd mig en kola från sin portfölj och satte sig på en soffa. En av hans kolleger skrev ned, vad jag sade. Under det att "Äpplet" ständigt tuggade, kontrollerade han uppgifterna i mina utsagor och kommenterade, att en mans tankeförmåga karakteriseras av hans samhällsklass; eftersom jag inte var av proletärt ursprung, fann man, att jag hade reaktionära synpunkter. Jag kände mig säker på att inte heller "Äpplet" var någon proletär, samt påpekade, att ingen av de stora tänkarna inom Partiet varit "arbetare" i egentlig bemärkelse. Marx var son till en advokat, Engels' far var en rik man, och Lenin kom från en adlig familj. Samhällsklassen uteslutande avgjorde aldrig en människas övertygelse, sade jag, då "Äpplet" plötsligt avbröt mig.

"Vad hade ni för förbindelser med herr Teodorescu?" frågade han.

"Teodorescu?" sade jag. "Det är ett tämligen alldagligt namn. Vilken menar ni?"

Men "Äpplet" svarade inte. I stället började han att diskutera Bibeln och Jesajas profetior om den kommande Messias. Då och då, utan förvarning, nämnde han namnen på människor, som hade hjälpt till med att distribuera mina böcker till sovjetiska soldater eller deltaga i hjälparbetet för Kyrkornas Världsråd. Fallgroparna kom liksom på måfå. "Äpplet" var alltid artig och insisterade aldrig. Han tycktes vara mer intresserad av mina upprepningar vid plötsliga frågor än av mina svar, och efter ytterligare en timme fördes jag tillbaka till cellen för att tänka över, vad det hela kunde ha haft för betydelse.

14

Under det att Patrascanu låg tillbakalutad på sin brits och rökte en privilegierad fånges cigarretter, roade han sig på min bekostnad genom att tala om Partiets planer att rycka upp med rötterna och tillintetgöra kristenheten i Rumänien. Redan hade Ana Pauker, Georgescu och andra av central-

kommitténs medlemmar mött Justinian i hemlighet och funnit, att denne mycket väl skulle kunna tjäna deras syften.

"Justinian", sade han, "har lika mycket att göra med Gud, som jag har att göra med kejsaren av Japan. Och vad gamle Patriark Nicodim beträffar, så håller han på att bli barn på nytt. Vad har ni för respekt för en man, som i början av kriget utgav encyklikor, vilka uppmanade envar att bekämpa bolsjevismens sjuhövdade drake, och sedan, då vi bröt med Hitler, uppmanade sin flock att marschera tillsammans med Röda Armén emot nazistmonstret? Det är, vad Patriark Nicodim gjorde, och hela landet vet detta. Sådana är kyrkofurstarna, och de övriga kristna är inte mycket bättre. De kan inte leda er långt!"

Jag svarade Patrascanu, att om han inte finge lämna fängelset så snart, som han trodde, skulle han kanske komma att träffa mer exemplariska kristna.

"Patriark Nicodim är en god man", svarade jag, "men gammal och trött. Inte heller kan jag helt fördöma den blivande Patriark Justinian eller dem, som har blivit lurade eller tvingade att följa er väg. Att göra det, skulle i mycket vara detsamma som att acceptera, att man kan dra fördel av en flicka och sedan kalla henne för sköka."

Jag tänkte, att detta skulle få Patrascanu att inse, vad jag menade, då jag visste, att han gärna talade om sexuella ting med råhet och förkärlek. Jag försökte också att förklara för honom, vad kristen kärlek betyder. Han var dock först alltför upptagen av sina egna bekymmer för att lyssna till mig; men han var bokälskare och kände sig bortkommen, då han inte hade något att läsa, så han diskuterade för att få tiden att gå. Angående religionen, sade han: "Allt det där lärde jag mig i skolan. Jag brukade bedja, men så slutade jag med det."

Jag frågade honom varför. Rök ringlade från hans mun, då han svarade: "Er Jesus begär alltför mycket. Speciellt när man är ung."

Jag sade: "Själv har jag aldrig tyckt, att Jesus begär någonting av människorna. När min son Mihai var liten, gav

jag honom pengar för att köpa mig en födelsedagspresent. På samma sätt ger Jesus oss de dygder, vi tror att han begär av oss, och gör oss så till bättre karaktärer. Men ni hade bestämt inte goda lärare i religionshistoria?"

"Troligen inte! Sådana är inte alltför vanliga." Patrascanu satte sig upp och gäspade. "Förresten, det är en massa i kristendomen, som jag inte kan svälja."

"Till exempel?"

"Ödmjukhet, och speciellt att underkasta sig tyranner. Tag till exempel Paulus' brev till Romarna. Däri står det, att all auktoritet är från Gud, och därför måste vi uppföra oss väl, betala vår skatt så snart som möjligt och inte protestera mot härskarna — och detta vid en tidpunkt, då världshärskaren var Nero!"

Jag sade: "Läs Bibeln igen, och ni skall finna den full av revolutionär glöd! Den börjar med att berätta hur judiska slavar gör revolt emot Faraos. Den fortsätter med historierna om Samuel, Jehu, Jael och många andra rebeller emot tyranniet. Innan vi går vidare: fråga er själv hur den auktoritet, som erkänts av Gud, kommit till makten! Den är vanligtvis resultatet av ett uppror — så underkastelse under auktoriteten betyder underkastelse under dem, som har lyckats med sin revolt! Washington gjorde sig ett namn genom att kasta engelsmännens makt över ända."

"Liksom Lenin störtade tsarerna", infogade Patrascanu.

"Bara för att införa en ännu värre terror! Det kommer att uppstå en man, som skall göra slut på det kommunistiska tyranniet också, och upprätta ett fritt land. Då kommer den mannen att ha sin auktoritet från Gud. Och i sådana fall bör vi underkasta oss. Bibelns verkliga undervisning i detta hänseende rör sig inte om underkastelse under våldshärskare, utan om att undvika meningslös blodsutgjutelse i revolutioner, som inte kan lyckas."

Patrascanu sade: "Vad skall man då säga om att 'ge kejsaren, vad kejsaren tillhör'? Med detta kategoriska påstående ville Jesus säkerligen uppmana judarna att underkasta sig den romerske våldshärskaren."

"Den förste kejsaren var en troninkräktare", sade jag,

”till och med i Rom. Han var en general, som hade gjort sig själv till diktator. Hans efterföljare hade inte mer rätt till Palestina, vilket med våld gjorts till en romersk koloni, än ryssarna har till Rumänien. Så det är självklart, att Jesus menade: 'Ge kejsaren vad vi är skyldiga honom, en spark i baken, och ut med honom — så här!' ”

Min osnörda sko flög igenom cellen. Patrascanu vrålade av skratt, under det att han plockade upp skon. ”Om alla präster förklarade Bibeln som ni, då skulle vi snart förstå varandra bättre”, sade han.

Jag var inte så säker på den saken.

En kväll bad han mig att *in nucem* beskriva den kristna tron. Jag citerade ur den nicenska trosbekännelsen och sade: ”I gengäld skall ni säga mig, vilken den kommunistiska trosbekännelsen i själva verket är.”

Patrascanu blossade på en cigarrett och tänkte ett ögonblick. Så utandades han röken. ”Vi kommunister tror, att vi skall regera hela världen”, sade han och lade sig till rätta på sin smutsiga bädd.

Nästa morgon hämtades han från cellen. Jag såg honom aldrig mera. Vi hade kommit varandra riktigt nära under den vecka, som vi hade varit tillsammans. Jag kände, att han var imponerad, ja, till och med rörd, av mycket av det, jag sade, men det sammanföll inte med hans planer att tillstå detta ens för sig själv. Det skulle dröja år, innan jag fick höra, vad det hade blivit av honom.

15

”Skriv ned namnen på alla, ni känner, var ni träffade dem och vad ni haft att göra med dem!”

Min nye inkvisitor, en liten man vid namn Vasiliu, som tyckte om att tala genom ena mungipan, läste ur en maskinskriven frågelista. Detta var det första och det svåraste. Det fanns många vänner, som jag önskade skydda, men om jag inte nämnde dem, och polisen visste, att jag hade gjort så, skulle de bli dubbelt misstänkta. Då jag satt och tve-

kade, fräste Vasiliu till: "Plocka inte ut och välj! Jag sade: *alla!*"

Till att börja med skrev jag ned namnen på mina kända assistenter och församlingsbor. Listan täckte en eller två sidor. Jag tillfogade kommunistmedlemmar i parlamentet och alla medvandrare eller angivare, som jag kunde komma ihåg.

"Fråga nummer två", sade Vasiliu, "gäller, vad ni har gjort emot staten."

"Ni menar vad jag är anklagad för?" korrigerade jag.

Vasiliu dunkade med handen mot bordet. "Ni vet, vad ni har gjort! Avbörda er detta! Börja med att tala om för oss om era kontakter med er ortodoxe kollega, Fader Grigoriu, samt vad ni anser om honom. Skriv, bara skriv!"

Präster och pastorer utfrågades alltid om varandra — protestanter utfrågades angående ortodoxa präster, katoliker beträffande adventister etc. för att rivaliteten samfundet och kyrkorna emellan skall uppehållas. Vad man än skrev, kunde det användas för att fälla en. En fånge kunde till exempel bli tillsagd: "Skriv under det med ett fingerat namn — det är på det sättet vi arbetar här!" När man så hade givit diverse informationer under olika namn, blev man tillsagd att förråda en vän — under hot att — om man vägrade — alla skulle få veta, att man var en förrädare, som redan under falskt namn hade lämnat informationer om vissa personer. Detta hot var tillräckligt starkt för att skapa verkliga angivare. Under de långa, ensamma väntetiderna mellan förhören iordningställdes nya frågor, och man försökte komma ihåg, vad man hade sagt tidigare, eller vad man hade velat låta bli att säga. Våra inkvisitorer uppträdde vanligtvis två och två samt med maskinskrivna frågor. Om en gick ut, talade den andre inte förrän han hade återkommit — det kunde finnas en mikrofon i rummet. En del av interogatorerna var på den tiden ganska hyggliga människor, som kanske hade tvingats uppehålla livet med detta yrke. En av dem visade mig, då hans kompanjon hade gått ut ur rummet, angivelser, som hade gjorts emot mig. Jag blev chockerad och djupt sårad över att se flera angivelser sig-

nerade av män, som jag litade på, men jag kunde föreställa mig den press, de hade varit utsatta för.

Jag befann mig ännu i första stadiet av en lång process, det var jag övertygad om. Antalet fångar var överväldigande, och de kvalificerade interrogatörerna var få, men fler höll dag för dag på att tränas upp med sovjetiska metoder. Jag hade sålunda åtminstone tid att förbereda mig, och jag blev vid gott mod, då en barberare — under rakningen — viskade, att Sabina mådde väl och predikade i mitt ställe. Min lätnad var obeskrivlig. Jag hade trott, att min hustru också hade blivit arresterad, samt Mihai, min son, lämnats att svälta eller uppehålla livet genom grannarnas välvilja. Nu var jag beredd att skriva ned så många kapitel ur biografien om mitt andliga liv, som interrogatörerna önskade höra. I fråga om andra saker avslöjade jag så litet som möjligt. Ett sådant enkelt tillkännagivande, som att någon vän till mig en gång hade besökt något västligt land, skulle räcka för att hans familj arresterades och han själv bleve grymt pryglad.

På detta sätt fortsatte utfrågningarna månad efter månad. Man skulle nämligen göras övertygad om sitt kriminella förflutna, innan de kommunistiska idealen kunde bibringas en, och dessa antogs naturligtvis få fasta rötter endast sedan man hade fallit undan för den föreställningen, att man helt och hållet samt för all framtid var underkastad Partiet och till detta hade uppgivit varje enskild del av sitt liv.

Man brukade på denna tid i Rumänien säga, att livet bestod av fyra "autos": auto-kritiken, vilken regelbundet måste deklareraras på kontor eller fabriker; automobilen, som tog en till hemliga polisen; autobiografien, som denna tvingade en att skriva, samt autopsien.

16

Jag förstod, att tortyren snart skulle komma i tur, eftersom jag inte hade förrätt någon, och jag beslöt mig då för att

hellre ta mitt eget liv än att under tortyr förråda andra. Jag kände härvidlag inga moraliska skrupler: för en kristen betyder döden att förenas med Kristus. Jag skulle förklara för honom, och han skulle säkerligen förstå. Eftersom S:ta Ursula hade kanoniserats för det faktum, att hon tog sitt eget liv hellre än att mista sin jungfrudom genom de barbarer, som plundrade hennes kloster, då vore även plikten att skydda mina vänner mer betydelsefull än livet.

Problemet bestod i att säkra medlen till självmord, innan mitt beslut misstänktes. Vakterna kontrollerade fångarna och deras celler med jämna mellanrum för att finna eventuellt gömda dödsredskap: glasskärvor, en snörstump, ett rakblad. En morgon, då läkaren gick sin rond, sade jag, att jag inte kunde erinra mig alla de upplysningar, som interrogatorerna begärde, eftersom jag inte hade sovit på flera veckor. Han ordinerade mig ett sömnpiller till natten, och en vakt tittade efter i min mun för varje gång för att kontrollera, att jag hade svält det. Men i själva verket hade jag hållit pillret under tungan och tog ut det, när han hade gått. Men var gömma mitt byte? Inte på min kropp, med vilken vad som helst kunde hända. Inte i min halmmadrass, som måste skakas och vikas ihop varje dag. Där fanns emellertid den andra britsen, på vilken Patrascanu hade legat. Jag slet upp några stygn i madrassen och gömde där i halmen ett nytt piller för varje dag.

Vid slutet av månaden hade jag trettio piller. De var en tröst gentemot fruktan att bryta samman under tortyren, men jag hade ögonblick av svartaste depression vid tanken på dem. — Det var sommar. Jag hörde hemvana ljud från världen utanför. En flicka, som sjöng. En spårvagn, som gnisslande svängde runt ett hörn. Mödrar, som ropade sina söners namn: "Silviu, Emil, Ustei!" Fjäderliknande blomfrön simmade omkring i luften för att slutligen lägga sig till vila på cementgolvet. Jag frågade Gud, vad han höll på att göra. Varför skulle jag tvingas att göra slut på ett liv, som hade helgats i hans tjänst? En kväll, då jag såg upp genom det smala fönstret, såg jag den första stjärnan lysa på den mörknande himlen, och den tanken kom till mig, att Gud

hade sänt sitt ljus. Det hade börjat sin synbarligen meningslösa färd för billioner år sedan, men nu lyste det in genom gallret till min cell och tröstade mig.

Följande morgon kom vakten in, och utan ett ord plockade han upp den oanvända madrassen med mina samlade piller samt bar den till någon annan fånge. Först blev jag upprörd. Sedan brast jag i skratt och kände mig lugnare, än jag hade gjort på veckor. Eftersom Gud inte önskade, att jag tog mitt liv, skulle han säkerligen ge mig kraft att bära de lidanden, som väntade mig.

17

Hemliga polisen hade haft tålamod, sade man mig, men nu var det på tiden att komma fram till något resultat, och överste Dulgheru, dess store inkvisitor, lyckades alltid få resultat. Han satt vid sitt skrivbord, lugn och hotfull, med de finast tecknade händer utbredda framför sig. "Ni har skämtat med oss", sade han.

Han hade haft tjänst på Sovjets ambassad före kriget. Sedan, under fascisterna, internerades han och förbrödrades sålunda med Gheorghiu-Dej och andra fängslade kommunister. De lade märke till hans hårdnackade karaktär, intelligens och absoluta hänsynslöshet. Alltså befann han sig här, med befogenhet att råda över liv och död.

Dulgheru började omedelbart att utfråga mig om en man i Röda Armén, vilken hade överraskats med att smugga Biblar in i Ryssland. Intill denna stund hade interrogatorerna inte tyckts veta någonting om mitt arbete bland ryssarna, men fastän den arresterade soldaten inte förrått mig, hade man upptäckt, att vi hade träffats. Nu måste jag mer än någonsin väga mina ord, ty det förhöll sig faktiskt så, att jag hade döpt mannen i fråga i Bukarest och på det viset även enrollerat honom i vår evangelisationskampanj.

Dulgherus frågor var ihållande. Han trodde, att han hade kommit något betydelsefullt på spåren. Under de följande

veckorna försökte man bryta ned mig med många olika medel. Britsarna flyttades bort från min cell, och jag fick bara en timmes sömn per natt, balanserande på en stol. Två gånger i minuten hörde jag en metallisk knäpp i dörrens titthål och såg ögat av en vakt. Ofta, då jag dåsade till, kom han in och sparkade mig vaken. Till sist förlorade jag alla begrepp om tid. En gång vaknade jag och såg celldörren stå på glänt. Ljuvlig musik hördes längs korridoren: eller var det en illusion? Sedan skar det till falskt, och man hörde rösten av en kvinna, som snyftade. Hon började skrika. Det var min hustru!

”Nej, NEJ! Var snäll och slå inte! Inte nu igen! Jag här-
dar inte ut med det!”

Man hörde ljudet av en piska, som träffade en kropp. Skriken höjde sig till klimax. Varenda muskel i min kropp stelnade av fasa. Långsamt började rösten tyna bort, stönande; men nu var det rösten av en främling. Den tystnade helt. Jag satt kvar fylld av blandade känslor, skälvande och badande i svett. Senare fick jag veta, att det var en bandupptagning, men varenda fånge, som hörde det, trodde, att offret var hans hustru eller käresta.

Dulgheru var en förfinad barbar, vars uppträdande hade färgats av de sovjetiska diplomater, han träffat. ”Det är med beklagande, som jag beordrar tortyr”, sade han till mig. Eftersom han var allsmäktig i fängelserna, kunde han undvara skriftliga anteckningar och vittnen samt kom ofta ensam till min cell nattetid för att fortsätta med förhören. Under ett kritiskt förhör, som pågick timme efter timme, blev han mer och mer rasande över mina utsvävande och omständliga svar. Klockan ett på natten var vi båda utmattade.

”Vet ni”, sade han giftigt, ”att jag kan beordra er avrättning nu, i natt, för kontra-revolutionism?”

Jag sade: ”Överste, här har ni möjlighet att göra ett experiment. Ni säger, att ni kan skjuta mig. Jag vet, att ni kan det. Lagg därför er hand på mitt hjärta. Om det slår snabbt och således vittnar om att jag är rädd, tro då, att det inte finns någon Gud och inget evigt liv. Men om det slår lugnt, liksom för att säga: 'Jag går till honom, som jag älskar', då

måste ni tänka över saken igen. Det *finns* en Gud och ett evigt liv!"

Dulgheru slog mig tvärs över ansiktet men beklagade genast, att han mist sin självkontroll.

"Ni dåre, Georgescu!" sade han. "Kan ni inte förstå, att ni är helt i min makt och att er Frälsare, eller vad det nu är ni kallar honom, inte kommer att öppna några fängelsedörrar? Ni kommer aldrig att se Westminster Abbey igen!" (Han hade utfrågat mig rörande resor till London för kontakter med Engelska Kyrkomissionen.)

Jag svarade: "Hans namn är Jesus Kristus, och om han vill, kan han befria mig, och jag kommer även att se Westminster Abbey."

Dulgheru stirrade på mig, som om han hade tappat andan. Sedan skrek han: "Alright! I morgon skall ni få träffa kamrat Brinzaru!"

Jag hade väntat mig detta. Major Brinzaru, överstens medhjälpare, presiderade över ett rum, där släggor, batonger och piskor förvarades. Andra interrogatörer använde ofta hans namn såsom ett hot. Den samtide ryske poeten Voznesenskij skriver: "I dessa dagar av obeskrivliga lidanden kan man sannerligen skatta sig lycklig att inte ha något hjärta", och Brinzaru tillhörde dessa lyckliga.

Muskulös och luden som en gorilla introducerade han för mig sina olika vapen. "Är det något ni föredrar?" frågade han. "Vi tycker om att vara demokratiska här."

Han visade upp sin egen favorit, en lång, svart gummibatong. "Läs på fabrikationsmärket!" Där stod att läsa: "MADE IN U.S.A."

"Det är vi, som slår", sade Brinzaru och grinade till, så att man såg alla hans gula tänder, "men det är era amerikanska vänner, som ger oss redskapen." Så skickade han mig tillbaka till min cell för att tänka över saken.

Vakten talade om för mig, att Brinzaru före kriget hade arbetat för en framstående politiker och av denne behandlats som familjemedlem. Efter det att kommunisterna hade övertagit makten, varvid Brinzaru upphöjdes till medlem av hemliga polisen, fördes en ung fånge till honom för förhör.

Det var samme politikers son, vilken nu hade försökt börja en patriotisk rörelse. Brinzaru sade till honom: "Jag brukade låta dig sitta i mitt knä, när du var liten!" Därpå torterade han pojken och avrättade honom med sina egna händer.

Underligt nog fick jag aldrig de slag, som Brinzaru hotat att ge mig. Under sin nattliga inspektionsrond öppnade han titthålet i celldörren för att studera mig för ett ögonblick. "Fortfarande där, Georgescu? Vad gör Jesus i kväll?"

Jag sade: "Han beder för er." Han gick sin väg utan att svara.

Nästa dag kom han tillbaka igen. Under hans överinseende lät man ställa upp mig emot en vägg med händerna över huvudet, så att endast fingertopparna vidrörde väggen. "Håll honom bara kvar så där", sade Brinzaru till vakten, innan han gick sin väg.

Så till sist började tortyren! Jag vill inte göra alltför mycket av det hela, ty det är vad som vanligtvis händer i hemliga polisens fångelser: en dyster omgång skändligheter och smärta. Under de första dagarna fick jag stå timvis, långt efter det att mina armar hade mist all känsel och mina svullna ben börjat skälva. Då lät man mig kollapsa på golvet, gav mig en brödkant och litet vatten samt tvingade mig upp igen. Den ene vakten avlöste den andre. Ibland brukade två eller tre tävla om att tvinga mig inta löjliga eller obscena ställningar, och detta fortsatte med korta avbrott under dagar och nätter. Ständigt fanns där bara väggen att titta på, ingenting annat än väggen.

För att få tiden att gå tänkte jag på de många murar, som omtalas i Bibeln. Först påminde jag mig en vers i Jesaja, som gjorde mig sorgsen. Gud säger, att Israels ogärningar skapade en mur mellan honom och dem. Likaledes hade kristenhetens försummelse orsakat, att kommunismen triumferade, och därför hade jag nu en mur framför mig. Därefter erinrade jag mig ordet: "Med min Gud stormar jag murar." Även jag kanske skulle hoppa över tegelväggen framför mig och in i den andliga världen, i gemenskap med Gud. Jag tänkte på de judiska spionerna, som återvände

från Kanaan och rapporterade, att städerna var stora och muromgärdade — men liksom till och med Jerikos murar hade fallit, så skulle också muren framför mig kunna falla för Guds vilja. Då smärtorna överväldigade mig, upprepade jag för mig själv en mening ur Höga Visan: "Lik en gasell är min vän eller lik en ung hjort. Se, nu står han där bakom vår vägg." Jag tänkte mig, att Jesus stod bakom min vägg och gav mig styrka. Jag erinrade mig också, att så länge som Moses höll upp sina händer emot bergen, gick det utvalda folket framåt i seger; kanske även våra lidanden hjälpte Guds folk att vinna seger?

Tid efter annan tittade Major Brinzaru in för att fråga, om jag var villig att samarbeta med dem. En gång, då jag hade fallit ihop i en hög på golvet, sade han: "Upp med er! Jag har bestämt mig för att ni skall få se Westminster Abbey, när allt kommer omkring. Ni börjar nu!"

"Gå!" kommenderade vakten. Jag försökte sätta på mig mina skor, men mina fötter var alltför svullna. "Sätt igång! Skynda på! Fortsätt att gå runt! Jag kontrollerar er utifrån."

Cellen var tolv steg i omkrets: fyra steg — en vägg; två steg — nästa; sedan fyra; sedan två. Jag stapplade runt cellen i mina trasiga sockor. Titthålet smällde till. "Fortare!" ropade vakten. Det började gå runt i mitt huvud. "Fortare — eller vill ni ha några slag?" Jag stötte smärtsamt mot en vägg. Mina ögon sved av svett. Runt och runt, runt och runt. Klick! "Halt, helt om! Gå!" Runt, runt, i motsatt riktning. "Fortare!" Jag stapplade till och samlade mig. "Fortsätt att gå!" När jag till sist föll ihop sprattlande på golvet, rusade vakten in och slog mig på armbågen med en klubba, under det att jag försökte resa mig. Smärtan var så intensiv, att jag åter föll omkull. "Upp med er! Fortsätt gå! Detta är inte någon vilokur! Detta är *manegen*!"

Nästan alla fick gå igenom *manegen* eller "träningsrundan", som den skämtsamt kallades. Timmar förgick, innan man fick ett glas vatten eller någonting att äta. Törsten drev ut hungern. Den var på sitt sätt till och med mer brännande än de stick av heta knivar, som man tilldelades upp efter benen, nedifrån fötter, som kändes som nåldynor.

Värst av allt var att tvingas börja gå igen efter att ha tillåtits ett par minuters vila eller ett par timmars apatisk utmattning nattetid på golvet. Stela leder, brustna muskler och sönder-sargade fötter kunde inte bära upp kroppens blytyngd. Därför stöttade man sig emot väggarna, under det att vakterna skrek sina order. Då man inte längre kunde hålla sig på fötter, kröp man omkring på alla fyra.

Jag vet inte hur många dagar och nätter, jag tillbringade i *manegen*. Jag började att bedja, under det att jag lydde vakternas order att gå runt. Jag tänkte återigen på Höga Visan, i vilken det talas om Kristi bruds heliga dans till sin brudgums ära. Jag sade till mig själv: "Jag vill röra mig runt med sådant behag, som om detta hade varit en dans av gudomlig kärlek, för Jesus!" För en stund tycktes det mig, som om jag gjorde detta. Om en människa verkligen *vill* göra allt det, som hon *måste* göra, då utträttar hon endast de ting, som hon vill — och de svåraste prövningarna blir lättare, om de uthärdas frivilligt. Och som jag nu gick runt, runt, tycktes det mig, som om allt kretsade runt omkring mig. Jag kunde inte längre skilja en vägg från en annan, eller en vägg från dörren — precis som man i den gudomliga kärleken inte skiljer mellan goda och onda människor utan kan omfamna alla.

18

Jag hade varit utan verklig sömn under en hel månads tid, då vakten placerade ett par svarta glasögon över mina ögon och ledde mig till ett nytt förhörssrum. Det var ett stort, kallt rum. Bakom ett bord satt tre eller fyra figurer, vilka jag endast såg som i en dimma beroende på det bländande ljuset av lampan, som riktats mot mitt ansikte. Jag stod framför dem med handbojor, iförd endast en trasig, smutsig skjorta, samt barfota. Välkända frågor upprepades. Jag gav samma svar. Den här gången var det en kvinna bland inkvisitorerna. Vid ett tillfälle yttrade hon gällt: "Om ni inte svarar ordentligt, kommer vi att lägga er på sträckbänken." Den

apparat, som senast användes i England för 300 år sedan för att framtvinga bekännelser, hade införlivats med Partiets redskap för "övertalning" och för att bryta ned allt motstånd! Jag sade: "I Pauli brev till Efesierna står det skrivet, att vi måste sträva efter att nå upp till samma mått som Kristus själv. Om ni sträcker mig på sträckbänken, hjälper ni mig att fullfölja min strävan." Kvinnan dunkade med handen i bordet, och det uppstod en diskussion bakom strålkastarnas bländande ljus. Ibland kunde ett snabbt svar utlösa en effekt som av ett slag. Jag blev inte "sträckt"; istället återgick vi till inkquisitionstiden, till *bastonaden*.

Man släpade ut mig till en intilliggande cell. En huva drogs över mitt ansikte, och jag tvingades att sätta mig på huk med armarna omkring knäna. En stång kördes in mellan armbågarna och knäna. Dess ändar hivades upp på något slags ställning, så att jag svängde runt med huvudet nedåt och fötterna i luften. Någon höll mitt huvud, under det att mina bara fötter piskades. Varje piskslag åstadkom en explosion av smärta genom hela kroppen. En del slag föll på länderna eller på rygglutet. Jag svimmade flera gånger men återkallades till medvetande med hjälp av hinkar med iskallt vatten. Efter varje kalldusch hörde jag en röst säga, att om jag bara nämnde en eller två av statens hemliga fiender, skulle tortyren upphöra. Jag bet samman mina tänder, och så började den på nytt. Då man till sist tog ned mig från järnspettet och bar mig till min cell, var mina fötter en enda mörkröd, blodig massa.

Jag fick göra flera besök i det rummet. Jag fördes alltid dit i svarta glasögon, för att jag inte skulle lära mig känna till alltför mycket om fängelsets utformning. Ibland fick jag behålla dem på mig hela tiden, ända till dess att jag återfördes till cellen, för att verkan av piskslagen på så sätt skulle förstärkas. Då man ser ett slag falla, kan man stålsätta sig; men om man har bindel för ögonen och inte vet, när eller var slaget kommer att falla, krymper man samman av fruktan. Vanligtvis var det fyra eller fem män, som använde kängor och batonger mot mig samtidigt, under det att jag rullade i konvulsioner på golvet. Då man tagit av mig

de svarta glasögonen, såg jag en gång Brinzaru till en vakt överrätta något, som han kallade "mitt senaste förvärf från era amerikanska vänner" — en nylonpiska. Den kom vinande genom luften och rev upp köttet. Tre piskslag gjorde mig medvetslös. En gång hölls en kniv emot halsen på mig. "Tala!" sade major Brinzaru. "Tala, eller ni kommer att dö!" Två män, som höll ned mig, förstärkte sina grepp. Jag såg kniven gå upp och ned åtskilliga gånger mot mitt bröst samt svimmade av. Jag vaknade med bröstet täckt av blod.

Under de veckor, som följde, underkastades jag hemliga polisens hela förråd av tortyrredskap. Jag underkastades vattentortyren, varvid vatten hålls ner i en genom en tratt, till dess att magsäcken är nära att brista; därpå sparkas man på magen. Jag lämnades fyra timmar tillsammans med två schäferhundar, som attackerade mig vid minsta rörelse. De hade tränats upp till att ej bita, men deras gläfsande och morrande samt ljudet av deras huggtänder, som smälde ihop en tum från min hals, höll mig stel av skräck. Ibland ställdes ett mål mat vid min sida, men hungrig som jag var, vågade jag inte rätta ut handen för att ta för mig.

Till sist bekände jag och undertecknade allt, som de önskade säga emot mig. Att jag var en äktenskapsbrytare och samtidigt homosexuell. Att jag hade sålt kyrkklockorna och förskingrat pengarna — trots att vår kyrka var ett bönehus, som aldrig hade ägt några klockor. Att jag under förevändning att arbeta för Kyrkornas Världsråd och de norska och engelska kyrkomySSIONerna hade verkat som spion i akt och mening att störta regimen genom förräderi och våld: att jag och andra med mig hade under falska förevändningar trängt oss in i partiorganisationen och förrått dess hemligheter.

Brinzaru läste igenom bunten av bekännelser och sade: "Det är allt i sin ordning, Georgescu — men var finns namnen på de sammansvurna i Rumänien, till vilka ni överlämnade spionhemligheterna?"

Jag hade dem klara, och han gick överlycklig sin väg med en massa namn och adresser: en gottgörelse och tilldelandet

av en högre tjänst skulle säkerligen bli resultatet av denna succé! Det dröjde några dagar, innan han återvände och ordinerade mig en grundlig prygel. Namnen hade kontrollerats av Högkvarteret, och man hade upptäckt, att de tillhörde män, som för länge sedan hade flytt till den västliga världen, var döda eller tillhörde utlänningar, som hade lämnat landet efter kortare besök. Men knepet hade givit mig ett visst andrum och någon tid för att återvinna en aning styrka.

Till och med värre än den fysiska tortyren var ens väntan att komma i tur. Man hörde de andras skrik och gråt. Man svettades i panik, allteftersom minuterna långsamt förann. Men Gud hjälpte mig att aldrig säga ett ord, som kunde skada någon annan människa. Jag förlorade lätt n. Ivetandet under knivhuggen och de glödgheta brännjärn, som en gång användes på mig. Sedan kunde jag bli återförd till cellen för att ta igen mig eller glömmas bort under ett par dagar, eftersom de hade så många andra att ta itu med. De flesta av oss överlevde, ty varje fånge betraktades som en källa till ytterligare informationer, hur länge han än hölls fängslad. En läkare var närvarande under tortyromgångarna för att ta pulsen och kontrollera att offret inte passerade över i den andra världen, så länge som hemliga polisen fortfarande behövde honom. Det var en bild av helvetet, i vilka plågorna är eviga och man inte kan dö.

Det var svårt att under sådana smärtor erinra sig bibelord. Men under alla omständigheter försökte jag alltid behålla minnet, hur Jesus hade kommit till jorden som en Konung men i stället valt att dömas såsom en brottsling och lida spöstraffet, och jag tänkte för varje slag jag fick, att också han hade erfarit samma smärta, och jag kände glädjen i att dela dem med honom.

Smädelserna och förödmjukelserna var också mer än vad många kunde tåla. Jesus förutsade ofta, att han skulle bli piskad, smädad och korsfäst; och jag brukade tänka, att endast detta, att bli smädad, inte kunde räknas som någonting i jämförelse med att hudflängas och korsfästas. Men det var innan jag visste, att en människa kunde tvingas att öpp-

na sin mun, så att andra kunde spotta eller urinera i den, under det att våra plågoandar skrattade och gycklade.

Det är inte lätt att tro det, men just så som officerarna i den spanska inkquisitionen trodde det vara sin plikt att bränna kättare, så trodde många partimedlemmar, att deras gärningar var berättigade. Överste Dulgheru tycktes vara en av dessa. Han brukade säga: "Det ligger i samhällets vitala intresse att människor skall behandlas illa, om de döljer vad vi måste veta för att kunna skydda samhället." Långt senare, då han såg mig förvandlad till en människotrasa, gråtande av nervös utmattning, sade han med något, som liknade beklagande: "Varför ger ni inte upp? Det är allt så meningslöst. Ni är bara kött och kommer att ge upp till slut." Men jag hade bevis för motsatsen: om jag hade varit "bara kött", skulle jag inte ha kunnat härda ut! Kroppen är bara själens tillfälliga boning. Kommunisterna, som förlitar sig på självbevarelseinstinkten, inbillade sig, att en människa skulle göra allt för att undgå att dödas. De hade fel! Kristna, som trodde på vad som sades i Kyrkan, visste, att döden inte var slutet på livet utan tvärtom dess fullkomnande; inte ett utsläckande utan uppfyllandet av löftet om evigt liv.

19

Jag hade varit sju månader i Calea-Rahova-fängelset. Det var oktober, och vintern hade redan kommit. Vi led mycket av kylan nu, liksom av hungern och misshandeln. Månader av samma slags tillvaro låg framför oss. Då jag tittade ut genom mitt fönster på snögloppet, som föll på fängelsegården, ryste jag, och dock gladdes jag i Anden. Vad jag kunde göra för Gud i fängelset genom tålmodig kärlek, skulle inte vara så mycket, tänkte jag, men det goda i livet ser alltid ringa ut i jämförelse med det myckna onda. Under det att ondskan i Nya Testamentet liknas vid ett stort vilddjur med tio horn, kom å andra sidan den Helige Ande ned som en liten duva. Det är duvan, som skall besegra vildjuret!

En kväll dök en tallrik med smaklig gulasch upp, samt fyra hela skivor bröd. Innan jag hunnit äta det, återvände vakten och lät mig samla ihop mina saker samt följa honom till en plats, där andra fångar redan stod uppställda. Där stod jag och tänkte längtansfullt på min förlorade gulasch — en ny besvikelse! — och väntade, till dess att vi hämtades med lastbil till inrikesministeriet, en praktfull byggnad, som mycket beundras av turister, vilka är ovetande om att det byggts över ett omfångsrikt fängelse med labrynter av korridorer, som hyser hundratals hjälplösa interner.

Min cell befann sig djupt nere i underjorden. En glödlampa lyste från taket på nakna väggar, en järnbrits med tre plankor och en halmmadrass. Unken luft tillfördes genom ett rör högt upp på väggen. Jag såg, att där inte fanns någon spann, utan att jag alltid skulle bli tvungen att vänta, till dess att vakten tog mig till avträdet. Detta var den värsta olägenhet, man kunde utsätta en fånge för. Ibland lät de en vänta i timmar och skrattade bara åt ens bevekande böner att få komma ut. Det hände, att män och kvinnor föredrog att låta bli att äta och dricka av rädsla för att genom ätande öka sitt ångestfulla tillstånd. Jag själv har ätit från den tallrik, på vilken jag tidigare hade utträttat mina behov, utan att ha kunnat tvätta den, ty jag hade inget vatten.

Tystnaden här var fullständig, med avsikt. Våra vakter hade skor med filtsulor, och man kunde höra deras händer famla mot dörren, innan nyckeln kom rätt i låset. Då och då hörde man ljudet av en fånge, som oupphörligen bankade på sin dörr och skrek långt borta. Cellen tillät endast tre steg i vardera riktningen, så jag lade mig ned och stirrade på lampan. Den var tänd hela natten. Eftersom jag inte kunde sova, bad jag. Yttervärlden hade upphört att existera. Alla de välkända ljuden av vind och regn på fängelsegården, stålbeslagna skosulor mot stengolven, surrandet av en fluga, en människas röst, fanns ej mera. Mitt hjärta tycktes krympa samman, som om även det skulle upphöra att slå i denna livlösa tystnad.

Jag hölls i fullständig isolering i denna cell under de följande två åren. Jag hade ingenting att läsa och inget skrivmateriel; jag hade bara mina tankar som sällskap, och jag hade inte varit någon mediterande människa utan en själ, som sällan hade vetat av en lugn stund. Jag trodde på Gud, ja; där ute hade jag verkligen levt för att tjäna Gud — eller hade det helt enkelt bara varit mitt yrke?

Folk väntar sig, att pastorer skall vara fullständiga förebilder i vishet, renhet, kärlek och sanning; de kan dock inte alltid vara som de skulle, ty även de är människor. Därför försöker de att i mindre eller större utsträckning uppträda, som om de hade ägt alla dessa egenskaper. Till sist kan de knappast ens redogöra för sig själva, hur mycket som är blott och bart ett beteende.

Jag erinrade mig den djupsinniga kommentar till den 51 Psalmen, som Savonarola skrev i fängelset, med benen i sin kropp så sönderbrutna, att han endast kunde signera det självanklagande papperet med vänster hand. Han sade, att det fanns två slag av kristna: de, som uppriktigt tror på Gud, och de, som precis lika uppriktigt tror, att de tror. Endast i avgörande ögonblick kan man skilja dem åt, och då genom deras handlingar. Om en tjuv, som planerar att göra inbrott i en rik mans hus, råkar få syn på en främling, som skulle kunna vara en polis, avhåller han sig från inbrottet. Om han efter något övervägande trots allt gör inbrottet, bevisar detta, att han inte tror, att mannen ifråga kan vara en lagens väktare. Vår tro provas genom våra gärningar.

Trodde jag på Gud? Nu hade provningens stund kommit. Jag var ensam. Det fanns ingen lön att förtjäna, inga gyllene förhoppningar. Gud erbjöd mig bara lidande. — Skulle jag fortsätta att älska honom?

Mitt minne gick tillbaka till en av mina älsklingsböcker, "Pateric", som handlade om det fjärde århundradets heliga, vilka grundade kloster i öknen, då Kyrkan förföljdes. Boken hade 400 sidor, men första gången jag fick den i min hand, varken åt, drack eller sov jag, förrän jag hade läst ut

den. Kristen litteratur är liksom gott vin — ju äldre, desto bättre. Det fanns ett ställe i "Pateric", som löd: "En troende frågade sin äldste: 'Fader, vad är tystnad?'" Svaret var: "Min son, tystnad är att sitta ensam i din cell i visdom och gudsfruktan, skyddande hjärtat från tankens brinnande pilar. En sådan tystnad föder godheten. O, tystnad utan bekymmer, du är en stege till himmelen! O, tystnad, i vilken man endast bekymrar sig om alltings upphov och talar endast med Jesus Kristus! Den, som praktiserar tystnad, kan sjunga: 'Mitt hjärta är redo att prisa dig, o Gud!'"

Jag undrade över hur man skulle kunna prisa Gud genom ett liv i tystnad.

Till att börja med bad jag mycket om att återfå friheten. Jag frågade: "Du har sagt i Skriften, att det inte är gott för en man att vara allena; varför låter du mig då vara ensam?" Men dagar blev veckor, och min ende besökare var vakten, som hade med sig stycken av svart bröd och en vattinig soppa, men aldrig talade ett ord.

Hans ankomst erinrade mig dagligen om talesättet: "Gudarna vandrar med tysta steg", med andra ord: grekerna ansåg, att vi inte kan märka gudomens närmande. Kanske jag i denna tystnad höll på att komma närmare Gud? Kanske skulle den till och med göra mig till en bättre pastor; ty jag hade märkt, att de bästa predikanterna var män, som ägde en inre stillhet, som Jesus. Då människan är alltför öppen, även för att säga det goda, förlorar själen sin glöd, liksom ett rum förlorar sin värme genom en vidöppen dörr.

Långsamt lärde jag mig, att på tystnadens träd hänger fridsfrukt. Långsamt började jag lära känna min egen personlighet och fick visshet om, att den tillhörde Kristus. Jag fann, att även här mina tankar och känslor vände sig emot Gud, och att jag kunde tillbringa natt efter natt i bön, andliga övningar och lovprisning. Jag visste nu, att jag inte var en låtsas-kristen, som "trodde att han trodde".

Jag arbetade ut en dygnsordning, som jag följde under de närmaste två åren. Jag höll mig vaken hela natten. Då signalen ljöd klockan 10 på kvällen som ett tecken på att det var sovdags, började jag mitt program. Ibland var jag ledsen, ibland var jag glad, men nätterna räckte inte till — det fanns så mycket att göra!

Jag började med en bön, under vilken tårar, ofta av tacksamhet, sällan saknades. Böner, liksom radiosignaler, hörs klarare om nätterna: det är då, som de stora andliga slagen utkämpas. Därpå höll jag en predikan, som om jag hade varit i kyrkan, varvid jag började med orden "Kära bröder", i en viskning, som ingen vakt kunde höra, och slutade med "Amen". Äntligen predikade jag med full sanning! Jag behövde inte längre tänka på vad biskopen skulle tänka, församlingen säga eller spioner rapportera. Jag predikade inte för tomma intet. Varje gudstjänst lyssnar Gud till, hans änglar och helgon; jag kände vidare, att bland dem runt omkring mig, som lyssnade, var de, som hade fört mig till tron, medlemmar av min församling, både döda och levande, min familj och mina vänner. De utgjorde den "sky av vittnen", som Bibeln talar om. Jag upplevde "de heligas gemenskap" enligt trosbekännelsen.

Varje kväll talade jag till min hustru och son. Jag tänkte på allt, som var fint och ädelt i dem. Ibland nådde mina tankar Sabina över fängelsemurarna. Hon har en anteckning i sin Bibel från denna tid: "I dag såg jag Richard. Jag låg vaken i sängen, och han böjde sig över mig och talade med mig." Jag hade koncentrerat all min kraft på att överföra ett budskap av kärlek till henne. Vi välsignades rikligen genom att ett par minuter tänka på varandra, varje dag; under det att fängelset ofta förstörde många äktenskap, höll vårt och förstärktes.

Att tänka på min familj kunde även vålla mig smärta. Jag visste, att Sabina skulle underkastas starka påtryckningar för att låta skilja sig från mig. Om hon vägrade detta och dessutom fortsatte med sitt kyrkliga arbete, skulle hon med all

sannolikhet arresteras. Då skulle Mihai, som bara var 10 år gammal, lämnas ensam. Jag låg med ansiktet mot madrassen och omfamnade den, som om den hade varit min son. En gång sprang jag upp och slog knytnävarna mot järndörren och ropade: "Ge mig min pojke tillbaka!" Vakten rusade in och tryckte ned mig, under det att någon gav mig en injektion, som gjorde mig medvetslös i timmar. Då jag vaknade, trodde jag, att jag höll på att bli vansinnig. Jag visste, att många här hade blivit det.

Detta fick mig att tänka på Jesu moder, som stod vid korsets fot utan ett ord av klagan. Jag undrade, om det var riktigt att tolka hennes tystnad såsom djup och äkta sorg: säkerligen var hon stolt också, att han gav sitt liv för mänskligheten? Den dagens afton, som ju var påskhögtidens inång, måste hon ha sjungit lovsånger till Gud enligt det judiska ritualet. Även jag måste tacka Gud för de lidanden, som min lille son måste genomgå. Återigen kom hoppet tillbaka: även om Sabina hade fängslats, skulle vi ha vänner, som säkerligen skulle ta hand om Mihai.

En av mina ständiga andliga övningar bestod i att liksom se mig själv överlämna hela mitt liv till Kristus: det förflutna, det närvarande, framtiden; min familj, min församling, mina hemliga böjelser och tankar; varje lem i min kropp. Jag bekände mina synder för Kristus, utan reservation, och såg honom stryka bort dem med sin hand. Ofta grät jag.

Under de första dagarna tillbringade jag mycken tid med självrannsakan. Detta var ett misstag. Kärlek, godhet och skönhet är skygga ting, som döljer sig, då de vet sig observerade. Min son hade givit mig en lektion på den punkten, då han var fem år gammal. Jag hade förebrått honom: "Jesus har en stor anteckningsbok, och en av dess sidor bär ditt namn. Idag på morgonen var han tvungen att skriva, att du inte lydde mor. I går slogs du med en annan pojke och sade, att det var hans fel; även det bokfördes av Jesus." Efter en minuts eftertanke sade Mihai: "Pappa, skriver Jesus bara ner de dåliga saker, vi gör, eller skriver han ner det goda vi gör också?"

Min son var så ofta i mina tankar! Jag påminde mig med stor glädje hur han hade lärt mig teologi. När jag läste ur Korintierbrevet: "Rannsaken eder själva, huruvida I ären i tron", frågade han: "Hur skall jag kunna rannsaka mig själv?" Jag svarade: "Slå dig på bröstet och fråga: 'Hjärta, älskar du Gud?' Jag gav mig själv ett slag på bröstet, medan jag talade. "Det är inte rätt", sade Mihai. "En gång lät mig mannen på stationen, som slår på tågjhulen med en hammare, försöka, och han sade: 'Du skall bara ge dem ett litet slag, så att de inte går sönder, inte ett kraftigt slag.' Så jag behöver inte boxa på mig själv för att se, om jag älskar Jesus!"

Nu visste jag, att det stilla "ja" i mitt hjärta, då jag ställde frågan: "Älskar du Jesus?" var nog.

Varje natt tillbringade jag en timme med att föreställa mig mina värsta förföljares karaktärer. Överste Dulgheru, till exempel! Jag föreställde mig, att jag själv var i hans ställe och fann tusen ursäkter för honom; på så sätt kunde jag älska honom och de andra, som torterade mig. Sedan föreställde jag mig, hur han kunde tänkas se på mig och mina fel, och erhöll så en ny förståelse av mig själv.

Det är lättare att trösta andra, än att själv finna tröst, precis som att vi med lugn medkänsla kan läsa om giljotinens offer men blir chockerade, då en revolution hotar oss själva. Därför fortsatte jag nu med att tidsmässigt vända på händelsernas gång och tänka på det nuvarande, som om det hade hänt i förgången tid, samt på det förgångna, som om detta hände idag. På så sätt kan man även hoppas på att få träffa forna tiders heliga.

Jag gav min fantasi fria tyglar och föreställde mig själv såsom en stor statsman, en mångmiljonär, kejsaren av Kina eller påven, samt hur jag borde bruka deras respektive maktbefogenheter. Jag drömde om hur livet skulle vara, om jag hade vingar eller en osynlighetens klädnad, och kom fram till att det bestämt vore riktigt att definiera människoanden såsom en osynlig, bevingad makt, som kan förvandla världen. Detta var underhållande fantasier, men även tidsödannde. En fullt upptagen arkitekt spekulerar inte över vad han

skulle kunna göra med materiel, som ej existerar — tyngdlös sten, elastiskt glas. Meditation liksom arkitektur bör vara konstruktiv. Men tankens avvikelser från det vardagliga hjälpte mig att se, hur skilda väsen kan förenas i Anden och hur Kristus kan vara allt, både lejon av Juda och Guds lamm.

Inte heller saknade jag möjligheter att roa mig i min nakna cell. Jag både erinrade mig lustiga historier och hittade på nya. Jag spelade schack med mig själv med pjäser gjorda av bröd: svarta gentemot mindre svarta, tack vare kalk från väggen. Jag kunde dela mitt sinne, så att svart inte kunde misstänka mindre-svarts nästa drag, och vice-versa, och eftersom "jag" inte förlorade ett enda spel på två års tid, kände jag, att jag hade rätt att betrakta mig som mästare!

Jag lärde mig, att glädje kunde förvärvas i likhet med vilken vana som helst, liksom att ett en gång vikt papper sedan av sig självt faller tillbaka i samma veck. "Var glad!" är ett bud ifrån Gud. John Wesley brukade säga: "Jag är aldrig ledsen ens så mycket som en kvarts timme." Jag kunde inte säga detsamma om mig själv, men jag lärde mig att vara glad under de svåraste förhållanden.

22

Kommunisterna tror, att lycka beror av materiell tillfredsställelse; men ensam i min cell, frusen, hungrig och i trasor, dansade jag av fröjd varje natt. Tanken på att göra detta kom till mig genom minnen från pojåkåren, då jag sett dansande dervischer. Jag hade blivit obeskrivligt rörd av extasen och den högtidliga skönheten hos dessa muhammedanska munkar samt deras rörelsers behagfullhet, då de virvlade runt och ropade sitt namn på Gud, "Allah!". Senare fick jag veta, att även många andra — judar, pingstvännen, korgossar i katedralen i Sevilla under påskfirandet — även i vår tid dansade och dansar för Gud, liksom även de första kristna och människor i Bibeln såsom Mirjam och David

gjorde. Ord allena har aldrig kunnat beskriva, vad en människa känner i Guds närhet. Ibland var jag så fylld av lycka, att jag kände, att jag skulle sprängas, om jag inte gav den något uttryck. Jag erinrade mig Jesu ord: "Saliga ären I, när människorna för Människosönens skull hata eder och förskjuta och smäda eder och kasta bort edert namn såsom något ont. Glädjens på den dagen, ja, springen upp av fröjd!" Jag sade till mig själv: "Jag har bara fullgjort hälften av detta ord. Jag har glatt mig, men det är inte nog. Jesus säger tydligt, att vi också skall springa upp av fröjd."

Då vakten nästa gång kikade in genom dörrhålet, såg han mig hoppa omkring i min cell. Han måste ha fått order att distrahera alla som visade något tecken på att bryta samman, ty han tassade iväg och återvände med litet mat från tjänsteavdelningen: ett stycke bröd, litet ost och socker. Då jag fick detta, kom jag ihåg, hur samma vers i Lukas' evangelium lyder i fortsättningen: ". . . ty se, eder lön är stor i himmelen." Det var ett mycket stort stycke bröd: mer än en veckoranson!

Sedan dess lät jag sällan en natt passera, utan att jag dansade, trots att jag inte längre "fick lön" för det. Jag hittade på sånger och sjöng dem sakta för mig själv och dansade till min egen musik. Vakterna blev vana vid det. Jag bröt inte tystnaden, och de för sin del hade sett många underliga ting i dessa underjordiska celler. Vänner, med vilka jag senare talade om detta, att dansa i fängelset, frågade: "Men varför? Vad var det för mening med det?" Det var inte någon annan mening i det, än att det var en manifestation av glädje av samma slag som Davids dans, en helig offergård för Guds altare. Jag bekymrade mig inte om huruvida mina vakter trodde att jag var galen, ty jag hade upptäckt en skönhet i Kristus, som jag tidigare inte känt till.

Ibland såg jag visioner. En gång, då jag dansade, tyckte jag mig höra någon ropa mitt namn — inte "Richard", men ett annat namn, som jag inte kan avslöja. Jag visste, att det var jag, som kallades vid mitt nya namn, och en tanke genomför mitt sinne, jag vet ej varför: "Detta måste vara ärkeängeln Gabriel!" Sedan blev cellen uppfylld av ljus. Jag

hörde inte något mera, men jag förstod, att jag skulle få arbeta tillsammans med Jesus och de heliga för att bygga en bro mellan gott och ont; en bro av tårar, böner och självpoffringar, över vilken syndare kunde gå och förena sig med de saliga. Jag såg, att vår bro måste vara av sådant slag, att även den bristfälligaste utövare av godhet skulle kunna använda sig av den. Jesus lovade, att vid den Ytters-ta Domen de, som har fött de hungriga och klätt de nakna, skall få sitta vid hans högra sida, under det att de, som handlat illa, skall kastas ut i mörkret utanför. Men nu är det ju så, att vi alla ibland hjälper, ibland underlåter att göra det: kroppen är av ett slag, men anden av ett annat. Bibeln talar om den "inre" och den "yttre" människan; om den "nya" och den "gamla"; om den "naturliga" och den "andliga" människan. Det är denna inre, andliga människa, som kan uppnå salighet i det eviga livet, och jag förstod, att jag måste älska människan sådan som hon är, inte sådan som hon borde vara. — En annan natt varseblev jag en stor hop änglar, som sakta rörde sig genom mörkret mot min bädd. Då de närmade sig, sjöng de en sång om kärleken, så underbar, att Romeo kunde ha sjungit den för Julia. Jag kunde inte fatta, att vakterna inte hörde denna storslagna, hänryckande musik, som var så verklig för mig själv.

Fångar, som fått vistas längre tid i fängelse, har ofta sådana visioner, och det finns förstås naturliga förklaringar till sådana fenomen, vilket dock ingalunda förringar deras värde. Själen använder kroppen för sina egna syften. Dessa och andra visioner hjälpte mig att hålla mig vid liv: och detta är nog för att bevisa, att det inte var blott och bart hallucinationer.

23

En natt hörde jag ett svagt knackande på väggen intill min brits. En ny fånge hade anlämt till granncellen och signalerade till mig. Jag svarade och orsakade därmed en stört-skur av nya knackningar. Till sist förstod jag, att min

granne använde en enkel kod: A — en knackning; B — två knackningar; C — tre knackningar.

'Vem är ni?' var hans första budskap.

"En pastor", svarade jag.

Från denna besvärliga start utvecklade vi ett nytt system: en knackning för att indikera de fem första bokstäverna i alfabetet, två knackningar för nästa grupp av fem bokstäver, och så vidare. Sålunda var B en enda knackning följt av en paus, sedan två ytterligare knackningar; F var två knackningar följda av en efter ett intervall. Men inte heller denna kod tillfredsställde min nye granne. Han kände till morsesystemet och lärde mig dess signaler i tur och ordning, till dess att jag hade lärt mig allesamman.

"Jag heter så och så", signalerade han.

"Gud välsigne er", svarade jag mödosamt. "Är ni en kristen?"

Det gick en minut. "Det kan jag inte påstå."

Han var en radioingenjör, tycktes det, som väntade på att bli förhörd i någon allvarlig sak. Han var vid klen hälsa. Han hade svikit sin tro några år tidigare, då han hade gift sig med en icke-troende kvinna, och han led nu av djup depression. Hela natten talade jag med honom om Kristi nåd; jag kunde snart flytande använda Morse-alfabetet.

Timmen före soluppgången knackade han: "Jag skulle vilja bekänna mina synder."

Det var en egendomlig bekännelse, avbruten av perioder av tystnad, medan han fingranskade sitt minne. "Jag var sju år . . . jag slog en pojke — därför att han var jude. Han förbannade mig: 'Må din mor . . . inte kunna se dig . . . när hon dör!' . . . Mor låg just döende . . . då de arresterade mig."

Då mannen hade avbördat mycket från sitt hjärta, förklarade jag för honom om den renande kraften i Jesu Kristi blod, och han sade mig, att han kände sig lyckligare, än han hade gjort på flera år. Vi blev Morse-vänner liksom andra blir brevvänner. Jag lärde honom bibelverser, men vi utbytte även skämt och knackade till varandra dragen vid schackspel. Varje dag sände jag honom budskap om Kristus,

en predikan i kod. Då vakten tog mig på bar gärning, överfördes jag till en annan cell, med en annan granne, och började där på samma sätt. Till sist var det många av oss, som kunde koden. Fångar förflyttades ofta, och mer än en gång blev jag förrådd av angivare. Därför höll jag mig till att bara knacka fram bibelverser och ord om Kristus. Jag önskade inte lida för att ha åstadkommit några politiska diskussioner.

På samma sätt som det skedde med den man, jag ovan berättat om, förorsakade bestraffningarna i ensamcell, att många av oss började gräva i sina samveten efter för länge sedan inträffade händelser. De bedrägerier och den oärlighet, som hade åstadkommit gårdagens framgångar, återvände till minnet med seglivad envishet. Det var, som om de, som man svikit, kommit in i ens cell och förebrående stod och tittade på en: mor, far, för länge sedan övergivna flickor, vänner, som baktalats eller lurats på sin rätt. Hur många bekännelser fick jag inte tack vare Morse-koden, vilka började med orden: "Då jag var pojke . . .", "Då jag var i skolan . . ."! Minnet av gamla överträdelser stod som bitska vakthundar framför den helgedom, där Guds frid bor. Men då alla andra portar till himlen är stängda för en människa, lär oss Kabbalan, återstår dock "*bavah hadimâi*", tåreporten, och det var genom denna, som vi fångar måste gå.

24

En morgon, då en granne knackade till mig, att det var Långfredag, hittade jag en spik på toaletten och skrev "JESUS" på min cellvägg i hopp att detta skulle trösta dem, som skulle vistas där efter mig. Vakten blev ond. "Ni är färdig för spiklådan!" sade han.

Jag fördes ned genom korridoren till ett skåp i väggen, högt nog för att man skulle kunna stå i det och 5 dm i fyrkant, med några få små lufthål och ett hål för att sticka in maten igenom. Vakten knuffade in mig i skåpet och

stängde dörren. Skarpa taggar stack mig i ryggen. Jag studsade framåt — för att åter genomborras i bröstet av en annan spikbräda. Jag blev panikslagen men tvingade mig att stå stilla. Under det att jag varsamt orienterade mig i mörkret, kände jag på sidorna i skåpet — alla var fullspikade med ståluddar. Endast genom att stå styvt upprätt kunde jag undvika att bli spetsad. Detta var *spiklådan*.

Mina ben började värka. Då en timme hade gått, tycktes varenda muskel göra ont. Mina fötter, som hade sår alltsedan *manegen*, började svälla. Då jag kollapsade och därvid söndersargade min kropp på spikarna, tog man ut mig för att vila något och satte mig sedan tillbaka igen. Jag försökte hålla mina tankar koncentrerade på Kristi lidanden, men mina egna var alltför intensiva. Då kom jag ihåg, att min son Mihai, då han var mycket liten, hade frågat: "Vad skall jag göra, Pappa? Jag har så tråkigt!" Jag sade: "Tänk på Gud, Mihai!" Han svarade: "Varför skulle jag tänka på honom? Jag har bara ett *litet* huvud: Han har ett *stort* huvud, så han borde i stället tänka på mig!" Därför sade jag nu till mig själv: "Försök inte att tänka på Gud! Tänk inte alls!" I det kvävande mörkret erinrade jag mig, att indiska yogi koncentrerar sina tankar genom att upprepa en religiös formel åter och åter igen. I stort sett samma metod används av munkarna på berget Athos genom deras oupphörliga "hjärtats bön", varvid ett ord uttalas för varje gång hjärtat slår: "Herre, Jesus Kristus, Guds Son, förbarma dig över mig!" Jag visste redan, att Kristus var barmhärtig, men liksom jag varje dag brukade säga till min hustru, att jag älskade henne, så — tänkte jag — ville jag nu göra detsamma med Jesus. Jag började upprepa: "Jesus, min själs älskade Brudgum, jag älskar dig." De lugna slagen av ett älskande hjärta är en musik, som ger eko långt borta, och därför uttalade jag denna mening i samma rytm. Först tyckte jag mig höra djävulen snäsa till: "Du älskar honom, och han låter dig lida! Om han är allsmäktig, varför tar han då inte ut dig ur spiklådan?" Jag fortsatte att säga stilla: "Jesus, min själs älskade Brudgum, jag älskar dig." Efter bara en kort stund hade ordens betydelse för-

dunklats, och sedan försvann allt. Jag hade upphört att tänka.

Senare skulle jag ofta praktisera denna avledande tankeövning under svåra stunder. Men Jesus säger i Matteus' evangelium, att Människosonen kommer i en stund, då vi ingenting anar. Detta är också den erfarenhet, jag har haft av honom. Tänk inte — och Kristus kommer och överraskar dig! Men hans bländande ljus är svårt att uthärda. Ibland gjorde jag tvärtom och flydde in i mina egna tankar.

25

Jag tillbringade två dagar i spiklådan. En del av mina vänner sattes i spiklådan under en vecka eller mer, men läkaren varnade för mitt allmäntillstånd, som hade blivit livshotande. Redan levde jag i ett gränsland mellan levande och döda. Efter min långa fängelsevistelse och bristen på sol, mat och luft, hade mitt hår upphört att växa. Barberaren behövde sällan raka mig. Mina naglar var vitaktiga och bräckliga som en planta, som förvaras i mörker.

Mitt sinne började upptagas av hallucinationer. Jag stirrade på min plåtbägare med vatten för att övertyga mig om att jag — i ögonblick av förtvivlan — inte var i helvetet, där det inte finns något vatten — och då förvandlades den plötsligt till en hjälm! Jag såg härliga maträtter på ett jättelikt bord, som sträckte sig långt utanför cellen. Långt bortifrån såg jag min hustru närma sig; hon bar ett fat, på vilket rökta korvar hade staplats i en väldig hög, men jag grymtade fram: "Är det allt? Så små de är!" Ibland utvidgades min cell till ett omfångsrikt bibliotek med hyllor efter hyllor av böcker i skinnband, vilka förlorade sig uppåt i mörkret: berömda romaner, poesi, biografier, religiös och vetenskaplig litteratur. De tornade upp sig på båda sidorna om mig. Vid andra tillfällen såg jag tusentals ansikten ivrigt vända emot mig: jag var omringad av väldiga människomassor, som väntade på att höra mig tala. Frågor ropades ut. Röster svarade dem. Där var acklamationer för

och emot. Ett hav av ansikten sträckte sig ända in i oändligheten.

Jag plågades även av drömmar om upproriskt våld mot dem, som hade satt mig i fängelse, samt torterades av vilda erotiska fantasier. Detta är ett helvete, som inte lätt kan begripas av sådana, som inte varit med om det. Jag var 39 år gammal, då jag började min fängelsevistelse, aktiv och vid bästa hälsa, och nu hade ett nytt utbrott av tuberkulosen förorsakat ett ökat sexuellt behov. Jag hade dagdrömmar rörande könsakten tillsammans med åtskilliga kvinnor och med flickor av varje ras, och dessutom rörande perversiteter och sexuella överdrifter.

Jag uppfann ett sätt att skaka av mig sådana hallucinationer genom att behandla dem som fientliga inkräktare i likhet med tbc-bakterierna i min kropp: långt ifrån att klandra mig själv för deras uppdykande, gjorde jag mig till deras överman. När jag väl hade kommit att betrakta hallucinationerna inte såsom synder men såsom fiender, kunde jag planera, hur jag skulle tillintetgöra dem. Onda makter kan kuvas genom förståndet, om man bara lugnt gör klart för sig deras konsekvenser. Jag försökte inte att driva ut dem, eftersom jag visste, att de skulle slinka in igen genom en sidodörr; istället lät jag dem hållas, under det att jag övervägde, vad det i det verkliga livet skulle kosta mig, om jag lät mig falla offer för dem. Att falla offer för sådana frestelser skulle säkerligen medföra olycka både för andra familjer och min egen. Min hustru skulle bli tvungen att skilja sig från mig. Min sons framtid skulle förstöras. Mina församlingsbor skulle förlora sin tro. Och sedan, avskydd av alla, skulle jag dessutom få svara inför Gud för allt elände, som jag ställt till med.

Liksom läkare använder ett virus för att bekämpa ett annat, så kan också vi använda oss av satans levnadsregel "söndra och härska", för att driva honom på flykten. Högmotsdjävulen — rädslan för att "förlora ansiktet" — kan användas för att bekämpa begärets djävul. Snålhetsdjävulen avskyr laster, som kostar pengar!

En morgon, då latrinerna inte kunde användas, tog man mig till tjänstepersonalens tvätttrum. En spegel hängde över tvättfatet, och från den stirrade en vansinnig människas ögon på mig: blodsprängda och brinnande av fruktan och misstänksamhet. Sedan två år tillbaka visste jag inte, hur jag såg ut. Min hud, en pergamentartad vävnad, spände över kindknotorna och hade mörkgrå fläckar i ögonhålorna. Mitt hår hade en smutsvit färg. Ett rött ärr av ett nyligen erhållet sår täckte ena sidan av en mager panna. Min mun var ett darrande streck.

Jag stirrade med fasa på denne fruktansvärde, gamle man — och sedan brast jag ut i skratt. Så detta var, vad som återstod av den stilige unge pastorn, älskad och beundrad av alla! Om bara min församling hade kunnat se mig nu! Jag förstod på ett nytt sätt, att vad som är verkligt gediget inom oss är fördolt, samt påminde mig om att mitt slut skulle bli ännu avskyvärdare: ett kusligt skelett, en tom skalle. Den visionen gav ny styrka åt min vilja att förbli vid andlig vigör.

Därefter gjorde jag en annan upptäckt. På toaletten fanns ett stycke tidningspapper, det första jag hade sett, sedan jag arresterades. Det innehöll den nyheten, att premiärminister Groza hade slutgiltigt bestämt, att de rika skulle skaffas bort, något som slog mig som lustigt — ett samhälle, som anstränger sig att likvidera de rika, under det att den övriga världen försöker att få slut på fattigdomen! Jag letade efter Patrascanus namn, för den händelse han hade blivit återinstallerad, men det fanns inte med bland ministrarna i den kammare, där Grozas tal hade hållits. På väg tillbaka till cellen under eskort, hörde jag en kvinna gråta och skrika, som om hon hade varit vansinnig. Hennes skrik tycktes komma från en nivå under oss; de höjde sig till en paroxysm, då de plötsligt upphörde.

Ett par dagar senare placerades en ny fånge i cellen intill min. Jag knackade hälsningen "Vem är ni?" och fick ett snabbt svar. Det var Ion Mihalache, som hade varit rege-

ringsledamot i flera regeringsbildningar före kriget och kollega till den store politiske ledaren Iuliu Maniu. Då Partiets terror begynte, förenade sig Mihalache med en grupp, som försökte fly utomlands. Han arresterades på flygplatsen och dömdes i oktober 1947 till livstids fängelse. Mihalache var över 70 år nu och i ett tillstånd av svartaste förtvivlan. Hela sitt liv, sade han mig, hade han kämpat för att hjälpa sina landsmän, och detta var belöningen! Jag försökte få honom att med villigt hjärta uppge allt, som Gud tog ifrån honom. "När ni accepterar allt som händer, då är det som händer bara det ni själv går med på", signalerade jag till honom. "Att ge avkall är vägen till frid."

Han knackade tillbaka: "Det finns ingen frid utan frihet."

Jag sade: "I ett land, där tyranniet härskar, är fängelset en hedersplats."

Det var tyst ett slag. Sedan: "Tack skall ni ha! Det är min enda tröst." Jag sade, att det även fanns tröst i hoppet om det eviga livet, men han svarade, att Gud gått förlorad för honom.

Jag signalerade: "Gud går aldrig förlorad för någon människa. Det är vi, som är förlorade. Om vi återfinner oss själva . . . finner vi gudomen inom oss. Fängelse kan hjälpa oss i detta vårt sökande." Han sade, att han skulle försöka igen.

Innan Mihalache flyttades bort två dagar senare, sade han mig, att den kvinna, vars skrik vi hade hört, var hustrun till förre premiärministern Ion Gigurtu. Det sätt, på vilket hennes skrik upphörde, tydde på att man givit henne injektioner för att tysta henne. Då jag knackade på väggen härnäst, fick jag inget svar. Mihalache var borta.

27

Snart härefter återupptogs mina förhör. De gjordes vanligen av löjtnant Grecu, en hård ung man, intelligent och självsäker, som hade lärts upp till att tro, att han bidrog till

att skapa en bättre värld. Hans utfrågningar förde oss återigen tillbaka till sammanhanget beträffande nödhjälpen för att lindra svälten och min distribution genom den skandinaviska kyrkkommissionen. Nekade jag fortfarande till, frågade han, att pengarna hade använts för spionage?

Jag sade: "Jag kan förstå, om ni misstänker, att engelsmän och amerikanare spenderar pengar här på spionage, men vilket intresse kunde Norge eller Sverige ha för en sådan aktivitet?"

"En hel del", svarade han, "eftersom båda är redskap för imperialisterna."

"Men Norge är berömt för sitt demokratiska tänkesätt, och Sverige har i 40 år haft en socialistisk regering."

"Nonsens!" sade han. "De är lika mycket fascister som alla andra."

Då vi träffades gången därpå, sade Grecu, att han hade kontrollerat och funnit, att jag hade rätt.

Då han vidare frågade om distributionen av ryska Nya Testamenten, lät jag påskina, att en direktör i Bibelsällskapet vid namn Emile Klein kunde ha stått bakom det. Då han frågade, varför jag hade gjort upprepade besök i Jassy (ett av våra centra för detta arbete), sade jag, att jag hade en stående invitation att besöka patriarken.

Morgonen därpå kallade man på mig igen. Grecu satt vid sitt skrivbord med en gummibatong i handen.

"Er historia var en hög lögn", skrek han. "Man har kontrollerat, att Emile Klein dog, innan ni arresterades — så där är orsaken till att ni nämnde hans namn! Man har kontrollerat angående data för era besök i Jassy — och Patriark Justinian var knappast någonsin där under den tiden."

Han sköt tillbaka stolen. "Jag har fått nog! Här finns papper! Vi vet, att ni har förmedlat er i kod med andra fångar, däribland Mihalache. Nu måste vi veta exakt, vad var och en av dem sagt till er, och vad ni sagt till dem. Vi begär dessutom noggranna detaljer rörande alla era andra brott mot fängelsesreglerna. Säg sanningen den här gången! Om ni inte gör det . . ."

Han slog batongen mot skrivbordet med ett brak. "Ni får en halvtimme på er", sade han och lämnade rummet.

Jag satte mig ned för att skriva. Det första ordet skulle vara "Tillkännagivande". Jag hade svårigheter med att börja. Det hade gått två år, sedan jag höll i en penna. Jag började tillkännagivandet med att fritt tillstå, att jag brutit mot reglerna. Jag hade knackat bibelverser och evangeliska budskap genom väggarna. Jag hade samlat sömntabletter för att ta livet av mig. Jag hade gjort en kniv av en plåtburk, schackpjäser utav bröd och kalk. Vad beträffar det allvarliga lyd-nadsbrottet (att kommunicera med andra fångar) sade jag, att jag visserligen kommunicerat med dem men inte visste, vad de hette. Jag nämnde inte, att jag hade tagit emot bikt och till och med fört människor till tron genom Morsealfabetet. Jag skrev: "Jag har aldrig talat emot kommunisterna. Jag är en lärjunge till Kristus, som har lärt oss att älska våra fiender. Jag förstår dem och ber för deras omvändelse, så att de skall bli mina bröder i tron. Jag kan inte lämna några uppgifter om vad andra har signalerat till mig, ty en Guds präst kan aldrig avge vittnesbörd, som utnyttjas för förföljelse. Mitt kall är att försvara, inte att anklaga."

Grecu kom tillbaka i tid, svängande sin batong. "Jag har värmt upp några av era fängelsekamrater", sade han. "De sjunger nu som kanariefåglar."

Han plockade upp mitt "Tillkännagivande" och började läsa. Efter en stund lade han batongen åt sidan. Då han hade kommit till slutet, såg han sorgset på mig och sade: "Herr Wurmbbrand (han hade aldrig tilltalat mig med "herr" tidigare), varför säger ni, att ni älskar mig? Jag vet, att detta är ett av era kristna bud, men jag trodde inte någon kunde hålla det. Jag skulle inte kunna älska någon, som höll mig instängd i åratal, lät mig svälta och slog mig."

Jag sade: "Det rör sig inte om att hålla ett bud. Då jag blev en kristen, var det, som om jag hade blivit född på nytt, fått en ny karaktär, full av kärlek. Liksom vatten bara kan flöda från en källa, så kan kärlek bara komma från ett älskande hjärta."

Den dagen talade vi i två timmar om kristendomen och

dess förhållande till de marxistiska doktriner, som han hade uppfostrats i. Grecu var häpen, då jag sade, att Marx' första bok var en kommentar till Johannes' evangelium; inte heller visste han, att Marx i "Kapitalet" skrev, att kristendomen — med sitt upphöjande av den etiska människan — är den lämpligaste religionen. Eftersom mitt liv hade förstörts av synden, sade jag, följde jag helt enkelt Marx' råd genom att bli en kristen!

Efter detta möte kallade mig Grecu till sitt kontor nästan varje dag under en eller två timmars tid. Han sade, att han hade kontrollerat mina citat. Detta blev orsaken till långa diskussioner rörande kristendomen, i vilka jag framhöll dess demokratiska och revolutionära anda i tidigt skede.

Om och om igen sade Grecu: "Jag har blivit uppfostrad till ateist, och jag kommer aldrig att bli något annat." Jag sade honom: "Ateism är ett ord som bara gäller för kristna. Våra förfäder, som kastades inför vilddjuren för sin tros skull, kallades ateister av Nero och Caligula. Så om någon kallar sig ateist, måste jag respektera honom."

Grecu smålog, så jag fortsatte: "Löjtnant, en av mina förfäder var en religiös ledare på 1600-talet. De, som skrivit hans biografi, berättar hur han mötte en ateist och sade: 'Jag avundas dig, käre broder! Ditt andliga liv måste vara mycket starkare än mitt. Då jag ser en människa, som har det svårt, säger jag ofta: Gud skall hjälpa honom — och så går jag vidare. Du tror inte på Gud, och därför måste du ta på dig din medmänniskas börda och hjälpa alla du möter.'

Ni förstår, vi kristna kritiserar inte Partiet för ateism, utan för att det frambringar den *felaktiga* sortens ateister! Det finns två sorter: de, som säger: 'Det finns ingen Gud, så jag kan göra allt det onda, jag har lust till', och de, som resonerar som så: 'Eftersom det inte finns någon Gud, måste jag göra allt det goda, som Gud skulle göra, om han hade funnits.' Den störste av alla ateister är i den senare bemärkelsen Kristus själv. Då han såg människor hungriga, sjuka och med bekymmer, gick han inte förbi dem, sägande: 'Gud kommer att hjälpa dem.' Han handlade, som om hela ansvaret vilade på honom ensam. Därför började folk frå-

ga: 'Är denne man Gud? Han gör ju Guds gärningar!' Det var så man upptäckte, att Jesus var Gud. — Löjtnant, om ni kan bli det slagets ateist, som älskar alla och tjänar alla, kommer människor att upptäcka, att ni har blivit en Guds son; och ni själva kommer att finna gudomen inom er!"

Sådana där argument chockerar somliga människor, som tar kristendomen för självklar. Men aposteln Paulus säger oss, att en missionär måste vara som en jude bland judar och som en grek bland greker. Jag måste vara marxistisk med den marxistiske Grecu och tala det språk, han förstod. Orden gick direkt till hans hjärta. Han började studera Bibeln och älska Jesus.

Två veckor senare biktade sig Grecu i sin khakiuniform med säkerhetspolisens fruktade blå slejfar på kragen för mig i mina lappade fängelsetrasor. Vi blev bröder.

Från och med nu hjälpte han tappert fångar så mycket han kunde, i faror och besvär. Han erkände sig med läpparna till Partiet och spelade sin yttre roll, men en dag försvann han, och ingen vet, vad det blev av honom. Jag gjorde noggranna utfrågningar bland vakterna, som trodde, att han hade blivit arresterad. Att dölja en verklig omvändelse är inte lätt.

28

Jag träffade andra hemligt troende inom hemliga polisen, och en del av dessa uppehåller fortfarande sina tjänster. Säg inte, att en man inte kan tortera och bedja på samma gång! Jesus berättar om en tulltjänsteman (vars arbete på romartiden gick hand i hand med penningutpressning och brutalitet), som bad om nåd såsom en syndare och som återvände hem "rättfärdiggjord". Evangeliet säger inte, att den arme mannen omedelbart lämnade sitt obehagliga yrke. Gud ser till hjärtat och ser i en uppriktig bön fröet till ett nytt liv i framtiden.

Under mitt andra år i fängelset fann en av dessa delade själar tröst i min cell. Under hela den tid, som han vistades

i min cell, var hans händer hopkedjade på ryggen, så att jag måste mata honom och göra allt för honom, som han inte kunde göra själv.

Mannens namn var Dionisiu. Han var en ung skulptör, full av nya idéer i en värld, som endast begärde insmickrande statyer av Stalin. Då han hållit på att svälta ihjäl, hade han tagit arbete vid hemliga polisen, vilket tvingade honom att slå fångar. Men samtidigt löpte han stora risker genom att varna dem för angivare. Då han upptäckte, att man misstänkte honom, beslöt han att fly ur landet; då han var nära friheten, tvingades han av någon inre makt att återvända och ange sig själv. Han var en av de splittrade personligheter, som man finner överallt, där kommunismen härskar. Kommunismen fördärvar ärliga mäns sinnen och deras förmåga att tänka själva. I hela sitt liv hade han slitits i två riktningar.

Under tio nätter, hela nätterna igenom, undervisade jag Dionisiu om Bibeln. Hans skuldkänsla drevs ut, och Kristus kom in i hans hjärta. Innan han fördes bort från min cell, sade han: "Om en av de femton prästerna i min lilla hemstad hade stannat för att tala med mig, då jag var yngre, skulle jag ha funnit Jesus för länge sedan."

29

Förhören upphörde inte med löjtnant Grecus försvinnande, men Gud begåvade mig med förmågan att glömma namnen på alla dem, som jag skulle kunnat orsaka bekymmer. Det var en utmärkt gåva! Fastän jag under fängelsetiden författade mer än 300 dikter med inalles 100.000 ord, och nedskrev dem efter min frigivning, kunde jag under förhören göra mitt sinne blankt. Därför hittade man på ett nytt knep.

Under den förevändningen, att min tuberkulos hade förvärrats — och faktum var, att jag hostade nästan oupphörligen — ordinerade läkarna mig ett medel: en gul kapsel, som fick mig att falla i en långvarig sömn med behagfulla drömmar. Då jag vaknade upp, gav man mig en till. Jag

förblev medvetslös i några dagar, varunder jag bara väcktes av att vakterna gav mig min mat, som hade blivit lätt och hälsosam.

Vad jag erinrar mig från de återupptagna förhören är inte helt klart. Jag vet, att sömnmedlet inte fick mig att förråda mina vänner, ty då jag senare ställdes inför rätta, var jag ensam. Det blev inte alls någon stor rättegång om männen bakom Kyrkornas Världsråds "spionnät". Samma bedövningsmedel hade använts på kardinal Mindszenty, trozksisterna och många andra. Det undergräver viljekraften, till dess att offret faller i ett yrseltillstånd av självanklagelser. Senare hörde jag, att människor, som gick igenom denna kur, slog på celldörren och begärde att få träffa den politiske förhørsledaren, så att de kunde få avge nya självanklagelser. Behandlingen kan även verka på lång sikt: folk, som hade tagit in giftet månader tidigare, bekände för mig synder, som de inte hade haft någon möjlighet att begå. Kanhända att tuberkulosen i min kropp motverkade giftet? Under alla omständigheter: genom Guds nåd räddades jag från att förråda någon.

30

Jag blev ännu svagare efter intagandet av bedövningsmedlen, och en dag föll jag totalt samman. Men fastän jag endast med yttersta möda kunde resa mig från bädden, förblev mitt sinne vaket någon tid. Jag var till och med rädd för dess skärpa.

Det är ingen myt, att S:t Antonius den Store, Martin Luther och många andra mer all dagliga män har sett djävulen. Jag såg honom en gång, då jag var pojke. Han grnade emot mig. Detta är första gången, som jag nämnt där-om. Ensam i cellen kände jag nu åter hans närvaro. Det var mörkt och kallt, och han gjorde narr av mig. Bibeln talar om platser, "där satyrer dansar", och cellen hade blivit en sådan plats. Jag hörde hans röst dag och natt: "Var är Jesus? Din Frälsare kan inte frälsa dig! Du har blivit lurad, och

du har lurat andra! Han är inte Messias — du har efterföljt fel man!”

Jag ropade högt: ”Vem är då den sanne Messias, som skall komma?” Svaret var enkelt men alltför hädiskt för att kunna upprepas. Jag hade skrivit böcker och artiklar för att bevisa, att Kristus var Messias, men nu kunde jag inte erinra mig ett enda argument. De djävlar, som fick Hans Nielsen Hauge, den store norske evangelisten, att svikta i tron, då han satt i fängelse, och som kom till och med Johannes Döparen att tvivla i sin fängelsehåla, rasade emot mig. Jag var försvarslös. Min glädje och frid var borta. Jag hade känt Kristus så nära mig förut, och detta hade hjälpt mig i min bitterhet och lyst upp mitt mörker, men nu ropade jag: ”*Eli, Eli, lema sabaktani?*” och kände mig till det yttersta övergiven.

Under dessa dystra, hemska dagar, författade jag långsamt ett poem, som säkerligen inte är lättbegripligt för människor, som inte har erfarenhet av ett sådant fysiskt och andligt tillstånd, vari jag då befann mig. Detta poem blev min räddning. Genom ord, rytm och sångens besvärjelseformel kunde jag besegra satan.

(Här följer en version, utan rim eller meter, vilken återger det exakta innehållet i det rumänska originalet:)

*Sedan barndomen besökte jag tempel och kyrkor.
I dem förhärligades Gud.*

*Olika präster sjöng och svängde flitigt
sina rökelsekar.*

De höll det för rätt och riktigt att tillbedja Dig.

*Men när jag växte upp,
fick jag bevittna sådan djup sorg
i denna Guds värld,*

*att jag sade till mig själv:
”Han har ett hjärta av sten!*

*Annars skulle Han avhjälpa svårigheterna
på vägen för oss.”*

Sjuka barn kämpar i feber på sjukhusen:

*sörjande föräldrar beder för dem.
Himlen är dövd!
De, som vi älskar,
vandrar ned i dödsskuggans dal,
till och med om våra böner är långa.
Oskyldiga människor brännes levande i ugnar,
Och himlen är tyst! Den låter allt fortgå!*

*Kan Gud förundras över
om även de troende — fastän förstuckt —
börjar att tvivla?
Hungriga, torterade, förföljda i sitt eget land,
har de inga svar att ge på dessa frågor.
Den Allsmäktige förolämpas genom de fador,
som överfaller oss.*

*Hur skall jag kunna älska Skaparen av bakterier
och av tigrar, som söndersliter människor?
Hur kan jag älska Honom,
som torterar alla sina tjänare,
bara därför att en av dem
åt frukten av ett träd?
Mer övergiven än Job
har jag varken hustru, barn eller tröstare,
och i detta fängelse finns det varken sol eller luft,
och regimen är svår att tåla.*

*Av min träbrits kommer de att göra min kista!
Utsträckt på den försöker jag förstå,
varför mina tankar går till Dig,
varför allt jag författar,
syftar emot Dig.
Varför har jag denna passionerade kärlek
i min själ,
varför sjunger jag bara om Dig?
Jag vet ju så väl, att jag är förkastad;
snart kommer jag
att ruttna bort i en grav.*

*Bruden i Höga Visan skulle ej ha älskat,
om hon hade frågat,
huruvida man "med rätta har Dig kär".
Kärleken behöver inga försvarare!
Kärleken är inte för de visa!
Genom tusen prövningar
kommer hon inte att upphöra att älska!
Fastän elden bränner henne
och vågorna är nära att uppsluka henne,
vill hon kyssa den hand,
som bringar henne smärta.
Om hon inte erhåller något svar på sina frågor,
förtröstar hon dock och väntar.
En dag kommer solen att lysa över det fördolda,
och allt kommer att bli uppenbarat.*

*Att Maria Magdalena fick förlåtelse
för sina många synder
gjorde bara hennes kärlek mer brinnande.
Men hon utgjöt smörjelse och många tårar,
innan Du sade Ditt förlåtande ord.
Och om Du inte hade sagt det,
skulle hon ha suttit kvar och gråtit
på grund av den kärlek,
hon kände gentemot Dig,
även om hon hade måst förbliva i sin synd.
Hon älskade Dig,
innan Du hade utgjutit Ditt blod.
Hon älskade Dig, innan Du förlät!*

*Inte heller jag frågar,
om det är rätt av mig att ge Dig min kärlek.
Jag älskar ej i hopp om frälsning.
Jag skulle även älskat Dig i evig olycka.
Jag skulle älskat Dig,
till och med om jag hade förtärts av eld.
Om Du hade vägrat komma hit ned till människorna,
skulle Du ha varit min dröm i fjärran.*

*Om Du hade vägrat utså Ditt ord,
skulle jag älskat Dig
utan att ha hört det.
Om Du hade tvekat och undflytt korsfästelsen,
och jag sålunda ej skulle ha kunnat frälsas,
skulle jag trots allt ha älskat Dig.
Ja, till och med om jag funnit synd hos Dig,
skulle jag ha överskytt den
med min kärlek!*

*Nu önskar jag tala som en förryckt,
så att alla skall förstå,
hur mycket jag älskar!
Nu vill jag slå an hittills orörda strängar
och förhårliga Dig
med ett nytt slags musik!
Om profeterna hade förutsagt en annan,
skulle jag ha övergivit dem —
inte Dig!
Låt dem frammana tusen bevis;
jag kommer att behålla min kärlek till Dig!
Om jag hade funnit,
att Du fört mig bakom ljuset,
skulle jag gråtande bedit för Dig,
och fastän jag inte önskat efterfölja Dig
i Ditt bedrägeri,
skulle jag ej ha förminskat styrkan av min kärlek.*

*För Sauls skull tillbringade Samuel ett liv
under tårar och sträng fasta.
Likaså skulle min kärlek ej förändrats,
även om jag vetat, att Du vore förlorad.
Om Du, ej satan,
hade felat, gjort uppror emot himlen
och förlorat vingars skönhet
samt fallit såsom en ärkeängel
högt ovanifrån, utan hopp,
skulle jag dock hoppats,*

*att Fadern skulle förlåta Dig,
och att Du en dag åter
skulle få vandra med Honom
på himmelens gator av guld!*

*Om Du är en myt,
ville jag lämna verkligheten
för att leva med Dig i en dröm.
Om man bevisade, att Du ej existerade,
skulle Du få liv av min kärlek!
Min kärlek är förryckt, utan motiv,
vilket även Din kärlek är!
Herre Jesus, finn någon tröst i detta!
Ty mer kan jag ej giva Dig!*

Då jag hade författat detta poem, märkte jag inte längre satans närhet. I tystnaden förnam jag, hur Kristus kysste mig; och var och en är tyst, som får mottaga en kyss. —
Frid och glädje vände åter.

ANDRA AVDELNINGEN

*Fängelsesjukhuset.
Rättegången.
Två och ett halvt år i "Dödsrummet".*

1

Efter nästan tre år i ensamcell var jag nära döden. Jag spotade blod så ofta att till och med överste Dulgheru blev förskräckt. "Vi är inte mördare som nazisterna", sade han. "Vi vill, att ni skall leva — och lida." En specialist tillkallades. Rädd som han var för att bli smittad, gjorde han sin diagnos genom titthålet i celldörren, och order gavs om min förflyttning till ett fängelsesjukhus.

De bar mig upp från de underjordiska cellerna, och på gården till Inrikesministeriet såg jag åter månljus och stjärnor. Liggande i en ambulans skymtade jag välkända glimtar av Bukarest. Vi körde i riktning mot mitt hus, och för en stund trodde jag, att man skulle transportera mig hem för att dö. Men så, när vi var nästan där, svängde ambulansen och började köra uppför en sluttning i stadens utkanter. Jag visste då, att vi skulle fara till Vacaresti, ett av Bukarests stora kloster från förra århundradet, som sedermera hade gjorts om till fängelse. Den vackra kyrkan och annexkyrkan hade blivit lagerrum. Många väggar hade knackats ner mellan munkcellerna, så att dessa förvandlats till stora salar, i vilka fångar förvarades dussinvis. Några få celler återstod, vari människor kunde isoleras, och jag var destinerad till en av dessa.

Ett lakan lindades runt mitt huvud, innan vakterna lyfte mig ur ambulansen. De grep tag under mina armar, och jag släpades över gården, uppför några trappor och längs en

balustrad. Då lakanet avlägsnades, var jag ensam i en trång, naken cell. Jag hörde en officer tala med en vakt på verandan utanför.

"Ingen människa har tillåtelse att se denne man utom läkaren, och då måste ni vara med", sade han. Min fortsatta existens skulle alltså förbli en hemlighet.

Vakten, en liten gråhårsman, blev nyfiken på grund av dessa försiktighetsåtgärder. Då officeren hade gått, frågade han, vad jag hade gjort för att bli arresterad. Jag sade: "Jag är pastor och ett Guds barn."

Han böjde sig ned över mig och viskade: "Prisad vare Herren! Jag är en av Jesu soldater!" Han menade, att han var en hemlig medlem i "Herrens Armé", en väckelserörelse, som hade utgått från den ortodoxa kyrkan. Trots att denna rörelse förföljdes av både kommunister och ortodoxa präster, hade den vunnit snabb spridning i byarna och vunnit hundratusentals anhängare.

Min väns namn var Tachici, och jag var glad att ha honom hos mig. Vi utbytte bibelverser med varandra, och han hjälpte mig, så mycket han vågade — det fanns vakter, som fått 12 års fängelsestraff för att de givit ett äpple eller en cigarrett till en fånge. Jag var alltför svag för att kunna lämna bädden och fick ofta ligga i min avföring. Under en kort liten stund om morgnarna kunde jag tänka klart, för övrigt låg jag och vände och vred mig i yrsel. Jag sov föga. Men där fanns åtminstone ett litet fönster, genom vilket jag kunde se himlen igen. Och på morgonen väcktes jag av ett förunderligt ljud — det var så länge sedan jag hade hört fågelsång!

Jag sade till Tachici: "Då Martin Luther promenerade i skogen, brukade han lyfta på hatten för fåglarna och säga: 'God morgon, teologer — ni vaknar och sjunger, men jag, gamle dåre, förstår mindre än ni och oroar mig för allting, i stället för att enkelt förtrösta på min himmelske Faders omsorg.'"

Från fönstret sågs även en gräsbeklädd hörna och en gård, som vanligtvis var tom. Ibland skyndade vitklädda läkare över den, rädda att ens kasta en blick upp mot fönst-

ren. De hade till uppgift att utöva sitt läkaryrke "i klasskampens anda".

Jag kunde höra män samtala, då de vistades ute för att få frisk luft. Tidigare hade jag ibland längtat efter ljudet av en mänsklig stämma, men nu var det en irritation. Människor talade om futtigheter. Deras tankar tycktes triviala och falska.

En gammal mans röst hördes en morgon från den intilliggande cellen. "Jag är Leonte Filipescu. Vem är ni?"

Jag visste, att det var namnet på en av Rumäniens första socialister, en briljant och dugande man, som Partiet hade använt för sina ändamål men sedan gjort sig av med.

"Bekämpa er sjukdom!" ropade han. "Ge inte upp! Vi kommer alla att befrias inom två veckors tid."

"Hur vet ni det?" frågade jag.

"Amerikanerna driver kommunisterna tillbaka från Korea. De kommer att vara här om två veckor!"

Jag sade: "Men även om de inte möter något motstånd, kommer det med all sannolikhet att ta dem mer än två veckor att nå fram till Rumänien?"

"Äsch! Avstånd är ingenting för dem! De har jetflygplan med överljudshastighet!"

Jag lärde mig snart att inte komma med några protester, ty jag skulle finna, att fångar levde på sina illusioner. Var den dagliga gröten en aning tjockare? Detta betydde: "Ett amerikanskt ultimatum har skrämt Ryssland, och därför förbättras behandlingen av oss." Hade någon slagits till golvet av en vakt? Detta betydde, att kommunisterna gjorde sitt bästa av sina sista dagar vid makten. Män återkom uppslupna av glädje från rastmarschen på fängelsegården: "Kung Mikael har meddelat i radion, att han nästa månad är tillbaka på tronen!"

Inte någon kunde uthärda att tänka sig, att han faktiskt skulle tillbringa de närmaste tio eller tjugo åren i fängelse. Filipescu hoppades fortfarande på att snart försättas i frihet, när han en månad senare flyttades till ett annat fängelsesjukhus, där vi åter skulle komma att mötas. I hans ställe kom en av de forna ledarna i den fascistiska "Järnvakten",

Radu Mironovici, som höll på att han var en brinnande kristen, men som alltid utspydde hat emot judarna.

En dag bad jag Tachici att hjälpa mig att sätta mig upp i sängen och ropade till Mironovici: "Då ni tar den heliga kommunionen i er ortodoxa kyrka, förvandlas då brödet och vinet till Jesu Kristi verkliga kropp och blod?"

Han svarade, att detta naturligtvis var fallet.

Därpå frågade jag: "Ni vet väl, att Jesus var en jude? Om vinet blir hans blod, då är det blodet judiskt, eller hur?" Med tvekan antog han detta. Jag fortsatte:

"Jesus säger, att vemhelst, som äter hans kött och dricker hans blod, skall få evigt liv. Därför måste ni för att få evigt liv späda ut ert ariska blod med några droppar judeblod. Hur kan ni i så fall hata judar?"

Han kunde inte svara. Jag bönföll honom att försöka inse, att det var absurt för en efterföljare till Jesus, som varit jude, att hata judar, liksom att det vore absurt för kommunister att vara antisemiter, då de ju trodde på en jude vid namn Karl Marx. Mironovici flyttades snart till en annan cell utom hörhall, men Tachici sade, att jag hade fått honom att tänka över saker och ting. Han hade sagt till Tachici: "Jag känner nu, att en del av mitt liv varit falskt och gått förlorat. Jag var en kristen, alltför stolt för att efterfölja Kristus."

2

En dag, då jag hade hög feber och kände mig sjuk och svag, kom vakterna för att hämta mig igen. De krängde ett lakan över mitt huvud och ledde mig längs en korridor. Då man tog bort lakanet, befann jag mig i ett stort, naket rum med galler för fönstren. Fyra män och en kvinna satt bakom ett bord och tittade på mig. Man sade mig, att detta var min rättegång, och att de var mina domare.

"En advokat har utsetts för att försvara er", sade domstolspresidenten. "Han har avstått från sin rätt att tillkalla vittnen. Ni kan sätta er."

Vakter höll fast mig på en stol, under det att man gav mig en injektion för att lugna mig. Då svindelanfallen hade gått över, ställde sig åklagaren upp. Han sade, att jag var anklagad för samma kriminella ideologi i Rumänien som Josef Broz Tito utövade i Jugoslavien. Jag tänkte, att jag hade fått ett anfall av yrsel. Vid tiden för min arrestering hade nämligen marskalk Tito hyllats såsom förebilden för en sann kommunist — jag visste inte, att han sedermera hade avvikit från Partiet och hölls för en förrädare. Åklagaren fortsatte sitt oändligt långa tal angående mina brott: spionarbete genom de skandinaviska kyrkmissionerna och Kyrkornas Världsråd, spridande av imperialistisk ideologi under religionens täckmantel, infiltrerande i Partiet under samma förevändning men i den verkliga avsikten att förintä det, etc., etc. Under det att han fortsatte att tala, kände jag mig glida ned från stolen, och rättegången uppsköts, medan jag fick ännu en injektion.

Försvarsadvokaten gjorde, vad han kunde. Det var inte mycket.

"Har ni någonting att säga?" frågade presidenten. Hans röst tycktes långt borta, och rummet började bli mörkt. En enda sak dök upp i min omtöcknade hjärna.

"Jag älskar Gud", sade jag.

Sedan fick jag höra min dom: tjugo års hårt straffarbete. Rättegången hade tagit tio minuter. Då jag lämnade den, lindades åter laknet omkring mitt huvud.

3

Två dagar därefter viskade Tachici till mig: "Du kommer att förflyttas. Gud vare med dig!" En annan vakt följde efter honom, och de bar mig mellan sig till den stora fängel-sgrinden. Jag såg Bukarest utbredd under mig — det var sista gången jag skulle se staden på sex år. Reglements-enliga kedjor vägnande 25 kg hamrades på plats kring mina fotleder. Sedan lyftes jag upp på en lastbil, där det redan satt cirka 40 män och några kvinnor. Alla, även de sjuka, var

fastkedjade. Intill mig började en flicka att gråta. Jag försökte att trösta henne.

"Ni kommer inte ihåg mig?" snyftade hon.

Jag tittade närmare på henne, men hennes ansikte sade mig ingenting. "Det beror på min feber", sade jag.

"Jag tillhörde er församling." Efter det att jag hade arresterats, hade hon på grund av fattigdom frestats att stjäla, sade hon mig, och nu hade hon tre månaders straff att avtjäna. "Jag skäms så!" Hennes röst dränktes i tårar. "Jag tillhörde er församling, och nu är ni en martyr och jag är en tjuv."

"Också jag är en syndare, frälst genom Guds nåd", sade jag. "Tro på Kristus, och dina synder skall förlåtas dig."

Hon kysste min hand och lovade, att hon efter sin frivgivning skulle låta min familj få veta, att hon hade sett mig, men jag visste, att hon kände, att jag inte skulle ha lång tid kvar att leva.

Vid ett sidospår till järnvägen lastades vi in i en särskild fångtransportvagn. Fönstren var små och av ogenomskinligt glas. Under det att vi långsamt dunkade fram över slätten och upp mot de karpatiska bergen, blev det klart för oss, att vi alla led av tuberkulos, och vi förstod, att vi sannolikt var på väg till Tirgul-Ocna, där det fanns ett sanatorium för tuberkulösa fångar. I omkring 400 års tid hade fångar arbetat vid de lokala saltgruvorna, och för 30 år sedan hade en berömd läkare, Romascanu, byggt sanatoriet och skänkt det till staten. Det hade ett mycket gott anseende, innan kommunisterna kom till makten.

Efter en färd på 320 km, som tog ett helt dygn, kom vi till stationen i Tirgul-Ocna, en stad med 30.000 invånare. Tillsammans med sex andra män, som var ur stånd att gå till fots, lastades jag på en kärra. Under det att vakterna tittade på, fick de övriga dra oss, till dess att vi nådde fram till den stora byggnaden i utkanten av staden. Medan man lyfte in mig, fick jag syn på ett välkänt ansikte. Det var doktor Aldea, en före detta fascist, som hade blivit kristen och en vän till vår familj. Då man hjälpt mig till en säng i karantänsrummet, skyndade han fram för att undersöka mig.

”Jag är fånge själ”, sade han, ”men de låter mig arbeta som läkare. Här finns inga sköterskor och bara en läkare, så vi måste se om varandra så gott vi kan.”

Han tog temperaturen på mig och gjorde sina anteckningar.

”Jag vill inte lura er”, svarade han. ”Vi står maktlösa. Ni kan ha ungefär två veckor kvar att leva. Försök att äta, vad man ger er, även om det inte är gott. Annars . . .” Han vidrörde min skuldra och gick vidare.

Under de närmast följande dagarna dog två av de män, som hade varit i källan från tåget. Ytterligare en av dem hörde jag klaga vilt inför Aldea: ”Jag svär på att jag är bättre, doktorn! Febern upphör, jag vet det! Var snäll och lyssna! Idag hostade jag blod bara en gång. Låt dem inte ta mig till rum nummer 4!”

Jag frågade den man, som hade givit mig min vattniga grynvälling, vad det var, som hände i rum nummer 4. Han satte omsorgsfullt ned tallriken och svarade: ”Det är dit man förflyttas, när de vet, att det inte längre finns något hopp.”

Jag försökte äta vällingen men förmådde inte. Någon matade mig med en sked. Maten ville komma upp igen. Dr Aldea sade: ”Jag är ledsen, men de har beslutat det. Ni måste förflyttas till rum nummer 4.”

Där återförenades jag med mina följeslagare från källan.

4

Det verkade, som om jag redan vore död. Fångarna gjorde korstecknet, då de gick förbi fotändan av min säng. Jag låg nästan hela tiden i koma. Om jag stönade, vände de andra på mig eller förde vatten till mina spruckna läppar.

Dr Aldea kunde inte göra mycket. ”Om vi bara kunde få tag på litet modern antibiotika”, sade han. En nyligen upptäckt amerikansk medicin hette streptomycin och sades göra underverk gentemot tuberkulos, men när Aldea be-

gärde upplysningar om det, sade man honom, att dessa så kallade kurer endast var lögnpropaganda.

Under de följande fjorton dagarna dog alla de fyra män, som kommit in i rummet samtidigt med mig — den ene efter den andre. Dr Aldeas sorgsna blickar började förändras, så att han till sist såg häpen och förbryllad ut, eftersom jag trots allt klamrade mig fast vid livet.

Med kropp och själ förenade av de allra sköraste band, dvaldes jag i den fysiska världens gränstrakter. I medvetandet om att vi alla har en skyddsängel, ställde jag en förargad fråga till min: "Vad för slags skyddsängel är du, som inte kan hålla lidandet borta ifrån mig, eller — om du inte förmår det — åtminstone mina okristliga tankar?" I en glimt av vitt ljus, som varade en tusendels sekund, såg jag honom: han tycktes ha lika många armar som Krishna. Och medan visionen bleknade bort, hörde jag hans röst: "Jag kan inte göra allt, jag borde för dig. Även jag är en omvänd."

Nästa morgon erinrade jag mig, att ortodoxa mystiker talar om "onda änglar", som har återförts i Guds tjänst, och jag har själv erfarit, att omvändelsen, hur djup den än är, inte kan helt och hållet uttradera det förflutna. I ett sinnes-tillstånd sådant som mitt hade dogmer ingen betydelse: jag bekymrade mig inte om hur en sådan vision skulle kunna inrangeras i den protestantiska teologien. Eftersom jag låg i ett tillstånd av yrsel och var nära döden, erbjöd mig denna egendomliga erfarenhet en trösterik förklaring av vad jag hade fått gå igenom, och detta hjälpte mig i hög grad.

Jag överlevde den första krisen, och till läkarnas förvåning gick febern ner, trots att jag inte hade fått någon medicinering. När jag blev litet bättre, kände jag mig klar i huvudet långa stunder varje dag. Jag började se mig omkring och inregistrera min omgivning och mina kamrater.

5

Rummet höll tolv bäddar, som stod tätt tillsammans, samt några små bord. De stora fönstren stod vidöppna, och vi

kunde se andra fångar arbeta på en liten grönsaksodling. Där bakom såg man höga murar och taggtråd. Det var en lugn plats. Där fanns inga ringklockor, inga skrikande sjukvårdare — nej, sannerligen, inga sjukvårdare! Då dessa var rädda för att bli smittade, höll de sig borta från patienterna. Tirgul-Ocna administrerades på avstånd och blev så, genom likgiltighet och försummelse, ett av de friare fångelserna i Rumänien. Fångarna hölls inte med någonting utan fick bära de kläder, i vilka de hade arresterats. Dessa var mestadels många år gamla, och varje år tillfogades nya lappar av vad för slags tyg som helst, som man kunde uppbringa.

Maten fördes av vanliga kriminella fångar till sektionen för politiska fångar, och de politiska fångarna förde den sedan till de olika cellerna. De av oss, som kunde gå själva, gick till matspannen för att hämta sin ranson; de övriga gavs att äta i sängarna. Varje mål bestod av vattmig kål- eller bönsoppa eller en fångelsesoppa, kokt på majs eller korn och en aning köttspad.

De fångar, som var vid tillräckligt god hälsa, ansade och skötte jordplätten runt byggnaden; större delen av de övriga fångarna dåsade på sina britsar och fördrev tiden med skvaller. I rum 4, "Dödsrummet", som det kallades, eftersom ännu ingen hade lämnat det levande, var atmosfären ganska annorlunda.

Tjogtals män dog, och deras platser upptogs av andra, under de 30 månader jag låg i rum 4. Men här är ett anmärkningsvärt faktum: inte en enda av dem dog såsom ateist. Fascister, kommunister, helgade troende, mördare, tjuvar, präster, rika jordägare och de fattigaste bönder stängdes in i denna lilla cell. Här förekom ofta hätska gräl, förnedrande handlingar. Och ändå: ingen enda dog utan att ha fått frid med Gud och människor!

Människor kom till rummet som förhårdade ateister, men deras otro bröts ned, då de befann sig ansikte mot ansikte med döden. Någon förklarade fenomenet med anspråkslös enkelhet: "Om en katt kan passera över en bro, betyder då detta, att bron är stabil? Nej! Men om ett tåg tryggt kan

passera, då är den det! Så om en man kallar sig ateist, när han sitter tillsammans med sin hustru och dricker te och äter kakor, är detta inget bevis för att hans ateism tål påfrestningar. En sann övertygelse bör kunna uthärda enorm påfrestning, men detta gör ej ateismen.”

6

Gamle Filipescu roade oss ofta med historier från olika stycken ur Shakespeares verk, vilka han kunde utantill. Han berättade också bitvis om sin egen livslånga kamp. Första gången han en följd av gånger arresterades för politisk agitation, var år 1907. Då hemliga polisen kom för att arresterera honom 1948, citerade han ur "Troilus och Cressida": "Tiden . . . ett storhövdat monster av otacksamhet", och sade, att han hade lidit för socialismens sak långt innan polisagenterna var födda. De gengäldade med att säga, att om han hade spelat sina kort rätt, skulle han ha förenat sig med kommunisterna i tid för att kunna dela frukterna av deras seger.

"Jag sade till dessa unga män: 'Socialismen är en levande kropp med två armar — socialdemokratien och den revolutionära kommunismen. Skär av den ena, och socialismen har blivit en krympling!' — De skrattade åt mig. Senare, då jag dömdes till 20 års fängelse, sade en vakt: 'Ni kommer att dö i fängelse, Filipescu.' Jag svarade: 'Jag har inte blivit dömd till döden. Varför vill ni döda mig?' "

Filipescu hade börjat som skomakare. Sjävlärd och estetisk hade han antagit den marxistiska läran om religionen: att kyrkan alltid var på förtryckarnas sida, att prästerskapet betalades av de rika för att de skulle lära de fattiga, att dessa skulle få sin lön i himlen. Men ingen vet djupen i sitt eget hjärta. Liksom många tror sig vara religiösa utan att vara det, så tror somliga sig vara ateister — utan att verkligen vara det. Då Filipescu förnekade Gud, förnekade han endast sin primitiva uppfattning av detta ord och inte kärlekens, rättfärdighetens och det eviga livets realiteter.

Då jag framhöll detta, svarade han: "Jag tror på och älskar Kristus såsom den störste av människor, men jag kan inte tänka mig honom såsom Gud."

Han hade bara varit ett par dagar i rum 4, då jag själv fördes dit, och strax efter sin omvändelse upplevde han en svår sjukdomskris. Två veckor senare, efter en serie blödnings, kom slutet. Hans sista ord var: "Jag älskar Jesus." Det var flera, som hade dött den veckan, och han kastades naken i en allmän grav, som hade grävts av andra fångar.

General Tobescu, tidigare chef vid gendarmeriet, höjde rösten från sitt hörn, när han hörde detta: "Det är detta öde, som socialisterna i den västliga världen bereder åt sig själva, när de går i förbund med kommunisterna."

Abbot Iscu av Tismana, min granne, korsade sig. "Vi kan åtminstone vara tacksamma, att han överlämnade sig åt Gud till sist", sade han stilla.

Major Bucur protesterade. "Inte alls! Han sade ju, att han inte kunde tänka sig Kristus som Gud."

Jag sade: "Filipescu har vid det här laget funnit sanningen i den andra världen, ty han älskade Jesus, som inte stöter bort någon enda människa. Rövaren, som blev omvänd på Golgata och åt vilken Jesus lovade, att han skulle få komma till paradiset, kallade honom också helt enkelt för människa. Jag tror på Jesu gudom — men även på hans kärlek gentemot dem, som inte kan fullt omfatta denna tro."

Bucur älskade inte någon, man han tillbad sitt eget begrepp av Staten, med sig själv som vicekonung över den by, där han hade utövat sitt eget slag av rättvisa. Han tyckte om att berätta för alla, hur han som gendarmerisergeant hade slagit tjuvar och tiggare, slagit sina egna mannar, när de vågade ge honom svar på tal, och — i all synnerhet — slagit judar.

"Inte ett märke på en enda av dem", brukade han stolt säga. "Man placerar säckar av fin sand över deras ryggar först. Det gör precis lika ont, men de kan sedan inte beklaga sig, för de har ingenting att visa upp!"

Bucur kunde inte förstå, varför han hade blivit avsatt under den nya regimen. Han var beredd att klå upp anti-kommunister med lika stor tillfredsställelse, som vilken som helst annan kommunist skulle göra detta å tjänstens vägnar.

Fastän Bucur var mycket sjuk, ville han inte tillstå det. Då doktor Aldea undersökte honom en kväll, utbrast Bucur: "Varför håller ni mig här? Det är inte alls så illa ställt med mig! Jag är inte så sjuk som de andra!" Aldea tittade på termometern och skakade på huvudet. "Nej", sade han. "Det är ni, som ligger sämst till. Ni borde sluta diskutera och börja tänka på er själ." Bucur blev rasande. "Vem tror ni, att ni är?" skrek han läkaren på ryggen.

Ifrån sängen intill sade Moise skarpt: "Aldea är en god man." Detta framkallade en hel tirad från Bucurs sida angående den fara, som judar utgör för staten. "Järnvakten" hade åtminstone vetat, hur man skulle behandla dem!

De utgjorde ett omaka par, den korpulente, skrävlande Bucur och den lugne lille Moise med sin ironiska läggning. Av dessa två var det Bucur, som behövde hjälp. Fastän han basunerade ut, att han var en kämpande kristen, hade hela hans liv inte varit annat än ett enda grälände på Gud. Han hade gått i kyrkan, men ingen där hade hjälpt honom rätt på vägen. Han hade aldrig mött en verklig präst. De, som hade funnits i hans by, hade inte varit religionsutövare utan ceremonimästare, och nu kunde han inte förstå, varför han fick lida, att han stod på tröskeln till dödsriket, eller vad som menades med tro.

Jag sade till honom: "Ni känner det nu, som om ni inte hade någon anledning att hoppas. Men natten är mörkast före soluppgången. En kristen tror, att gryningen kommer. Tro kan förklaras med två enkla ord, 'även om' och 'trots allt'. Job säger: '*Även om Herren slår mig, vill jag trots allt förtrösta på honom.*' Många gånger förekommer dessa ord i nära anslutning till varandra i Bibeln för att bevisa, att vi kan ha tro i de mörkaste stunder." Bucur kände tillfredsställelse över att jag visade intresse för honom, men fortfarande visade han ingen ånger över sina grymheter

och sin ondska i det förflutna. Slutligen kom den dag, då han insåg, att doktor Aldea hade haft rätt.

"Jag dör", sade han med kvävd röst, "för mitt fosterland." Han låg stilla.

"Bikta dig för en präst", sade någon.

Bucur vaknade upp ur sin dvala. "Nej", sade han. "Jag måste bikta mig inför er alla. Jag har syndat så mycket; jag kan inte dö och behöva tänka på det." Hans röst gjorde oss förvånade: den hade blivit förunderligt lugn. Han berättade för oss, hur han hade dödat dussinvis med judar — inte på befallning utan helt enkelt därför att han visste, att han kunde göra detta utan att bli straffad för det. Han hade mördat ett flertal kvinnor också; och en gång en pojke på 12 år, som han hade använt som måltavla för sitt gevär. Hans hat var blint, allomfattande.

"Jag törstade efter blod, som en tiger", sade han och tillade förtvivlat: "Då herr Wurmbrand känner till mina brott nu, kommer ni att hata mig."

Jag svarade: "Varför skulle jag hata er? Ni själv hatar den där varelsen, som dödade oskyldiga människor; ni har avskytt och förkastat honom. Den mördare, ni talar om, är inte längre ni. En människa kan födas på nytt."

Han somnade, och nästa morgon var han fortfarande i livet.

"Jag berättade inte allt för er i går", sade han. "Jag hade inte mod till det." Hans berättelse om grymheter tycktes vara utan slut. Han hade skjutit barn i deras mödrars famn, och då han inte längre hade haft någon ammunition kvar, hade han klubbat ihjäl dem. Till slut hade han inte mer att berätta, lugnade sig och blev gladare till mods. Därefter blev han medvetlös. Hans andning blev hes och oregelbunden. Hans bröst höjde och sänkte sig, som om han inte kunde få tillräckligt med luft. Vi var alla tysta, och om någonting måste sägas, gjordes det med en viskning. Hans händer grep tag i och släppte åter den smutsiga filten och fattade slutligen om det lilla kors, han hade hängande om halsen. Det hördes ett plågat rosslande från hans strupe, och andningen upphörde.

Någon varslade en fånge i korridoren. Snart kom två män för att hämta Bucurs kropp. Morgonsolen, som strömmade in genom öppna fönster, föll på hans ansikte. Men nu var de blodsprängda ögonen slutna och det grymma draget omkring hans mun utslätat, och hans ansikte visade i döden en sådan frid, som han aldrig hade fått erfara under sin livstid.

7

Rum 4 var skådeplatsen för mycken kärleksfull omsorg och medmänsklighet. Fångar från andra avdelningar kom ofta för att tillbringa natten med oss, i det att de hjälpte de döende och erbjöd lindring.

Till påsk medförde en vän någonting inlindat i ett papper till Gafencu, den tidigare järnvaktskavalleristen. De kom från samma stad. "Det har smugglats in", sade han. "Öppna det!"

Gafencu vecklade upp papperet, och fram kom två bitar av en skinande vit substans — socker! Ingen av oss hade sett en bit socker på åravis. Våra utarmade kroppar ropade efter det. Allas ögon vilade på Gafencu och skatten i hans hand. Långsamt vecklade han in det igen.

"Jag vill inte äta det ännu", sade han. "Någon annan kan känna det svårare än jag under dagens lopp. Men tack skall du ha i alla fall!" Han lade försiktigt presenten vid sin säng, och där blev den liggande.

Ett par dagar senare fick jag högre feber och blev mycket svag. Sockret langades från säng till säng, till dess att det kom att vila på min.

"Det är en gåva", sade Gafencu. Jag tackade honom men lämnade sockret orört, för den händelse någon behövde det bättre dagen därpå. Då min kris gick över, gav jag det till Soteris, den äldre av de två grekiska kommunisterna, vars tillstånd var allvarligt.

Under två års tid vandrade sockret från man till man i

rum 4 (två gånger kom det min väg förbi) och varje gång hade den som led styrka nog att avstå från det.

Soteris och hans vän Glafkos tyckte i början mycket om att skryta rörande sina eskapader i Grekland under inbördeskriget. De hade gjort anfall mot klostren på berget Athos, plundrat och rövat med sig allt de förmådde bära, samt slagit sönder det de måste lämna efter sig. Kvinnor har inte tillträde till Athos, och många av de tvåtusen munkarna hade inte sett en kvinnlig varelse på många år. "Vi tog med oss ett band av kvinnliga partisaner", sade Soteris. "Ni skulle ha sett, hur de där gamla gubbarna sprang!"

Soteris var stolt över sin ateism, så länge han kunde skämta och hoppas på livet; men då döden närmade sig, ropade han till Gud om hjälp. Endast prästens mumlande röst, som lovade honom himmelsk förlåtelse, kunde lugna honom. Då erhöll även han den stora moraliska styrkan att avstå från de två bitarna socker.

Hans kropp gjordes i ordning för begravningen av en fånge utifrån, som ofta kom för att hjälpa oss. Han var respektfullt känd som "Professorn", och hans namn var Popp. Sällan syntes hans böjda gestalt med det lärdomsmässiga utseendet, utan att den åtföljdes av någon ny adept, vilken han undervisade i historia, franska eller något annat ämne.

Jag frågade honom en gång hur han klarade sig utan skrivmateriel. Han förklarade: "Vi gnider in bordet med en tvålbit och skrapar fram orden med nageln." Då jag beundrade honom för hans ihärdighet, lyste det till i hans oskuldsfulla blå ögon: "Förr tänkte jag, att jag undervisade för att förtjäna mitt uppehälle. I fängelse har jag förstått, att jag undervisar, därför att jag älskar mina elever!"

"Ni har en kallelse, som prästerna säger?"

"Ja, för all del", svarade han. "Här visar det sig, vad vi är värda."

Då jag frågade honom, om han var en kristen, såg han upprörd ut. "Jag önskar inte att såra era känslor, pastorn, men jag har upplevt alltför många besvikelser. I det fängelset, där jag senast vistats, Ocnele-Mari, gjordes kyrkan om

till lagerrum, och man frågade efter någon, som ville riva ned korset från kyrktornet. Ingen vågade göra det. Till slut anmälde sig en präst frivilligt. 'Det är vad de kristna går för!' sade männen."

Jag tillstod, att inte alla män i det andliga ståndet har en verklig prästs hjärta; inte heller är alla, som kallar sig kristna, lärjungar till Kristus i ordens sanna bemärkelse. En man, som går till en barberare för att bli rakad eller som beställer en kostym av en skräddare, är inte en lärjunge utan en kund. Därför är en, som kommer till Frälsaren endast för att bli frälst, Frälsarens kund, inte hans lärjunge. En lärjunge — det är en som säger till Kristus: "Hur jag längtar efter att kunna göra det du gör! Att gå från plats till plats och bekämpa all fruktan samt i stället förmedla glädje, sanning, tröst och evigt liv!"

Popp log. "Jag inser nu, att även jag har blandat ihop begreppen lärjunge och kund", sade han. "Men vad skall man då säga om dem, som blir lärjungar i elfte timmen? Jag har förvånats, måste jag säga, över att se hur många övertygade ateister det finns som förvandlas till troende människor, då slutet kommer."

Jag sade, att jag trodde, att förklaringen var den, att vårt sinne inte alltid arbetar med samma höga intensitet. "Ett snille kan tidvis tala nonsens eller munhuggas med sin hustru, men han bör inte dömas efter detta. Vi bör respektera vårt sinne, när det liksom hans funktionerar såsom bäst — då det anstränger sig för att finna en lösning vid ett ytterst kritiskt tillfälle. Det är, då sinnet måste gå genom dödens port, som det arbetar intensivast, och det är då, som den ateistiska fasaden nästan alltid faller samman."

"Och varför tror ni, att en man som sergent Bucur längtar efter att öppet bekänna sina brott?"

Jag sade: "Vi bodde en gång nära en järnväg och märkte aldrig tågen om dagen, ty staden var så uppfylld av ljud. Men på natten hörde vi klart tågvisslorna. På samma vis kan livets mångahanda göra oss döva för samvetets stilla röst.

Det är då döden närmar sig i fängelsets tystnad, där

inga distraktioner finns, som män hör den röst, de aldrig hört tidigare.”

Abboten, som lugnt hade lyssnat, tillfogade: ”Jag kallar det att lyssna till Tystnaden. I mitt tidigare fängelse, i Aiud, fanns det en stackars mördare i en ensamcell. Han vandrade runt hela nätterna och skrek: ’Vem är det, som befinner sig i cellen här intill? Varför slutar han inte att knacka på väggen?’ ”

”Vad är det för konstigt med det?” frågade Popp.

”Jo, cellen intill var tom!”

”Jag kan berätta för er en historia, som påminner om den där”, erbjöd sig Moise. ”Där jag sist hölls fängslad, fanns det en man ur Järnvakten, som hade dödat en rabbin. Han sade oss, att han var säker på att rabbinen red på hans axlar och grävde ner naglarna som sporrar i hans kött.”

8

Då jag inte hade krafter nog att tvätta mig själv, erbjöd sig professor Popp att göra detta. Jag frågade, om det fanns dusch i hans avdelning av fängelset.

”Naturligtvis”, sade han. ”I folkrepubliken Rumänien har vi den allra modernaste utrustning. Det är bara det felet, att den inte fungerar. Våra duschanordningar har varit utan vatten i årtal.” Han rätade upp ryggen och fortsatte:

”Har ni hört om kommunisten och kapitalisten, som dog och möttes i helvetet? De fann två dörrar. På den ena stod det ’Det kapitalistiska helvetet’ och på den andra ’Det kommunistiska helvetet’. Trots att de båda männen var klassfiender, slog de sina huvuden samman för att lista ut, vilket som vore att föredraga. Kommunisten sade: ’Kamrat, låt oss gå in i den kommunistiska avdelningen! Om det finns kol där, kommer det ändå att fattas tändstickor. Om det finns tändstickor, kommer det att fattas kol. Och även om

där finns båda delarna, så kommer i alla fall snart ugnen att störta ihop! ”

Professorn fortsatte att tvätta mig, under det att de övriga skrattade. Bonden Aristar sade: ”De första kommunisterna var Adam och Eva.”

”Varför det?” frågade Popp förbindligt.

”Därför att de inte hade några kläder, inget hus, och de var tvungna att dela samma äpple — och trodde fortfarande, att de var i paradiset!”

Att berätta historier och skämthistorier var nyttigt för oss alla. Männen låg hela dagen och hade bara sina sorger och bekymmer att tänka på, och var och en som förmådde hjälpa dem att glömma, uträttade en barmhärtig gärning. Jag talade ofta i timmar, fastän jag var sjuk och oklar i huvudet av svält: en historia, så stor som ett stycke bröd, kunde uppehålla en mans liv. När Popp förmanade mig att spara mina krafter, sade jag, att jag hade styrka nog för en sista anekdot den morgonen:

”Talmud berättar för oss om en rabbin, som promenerade på gatan, då han hörde rösten av profeten Elia, som sade: ’Fastän du fastar och beder, har du ändå aldrig förtjänat den höga plats i himlen, som väntar de två männen på andra sidan gatan.’ Rabbinen sprang efter främlingarna och sade: ’Ger ni mycket till de fattiga?’

De skrattade: ’Nej, vi är själva tiggare.’

’Beder ni då oupphörligen?’

’Nej! Vi är okunniga män. Vi kan inte konsten att bedja.’

’Men säg mig då, vad ni gör?’

’Vi berättar roliga historier. Vi får folk att skratta, när de är ledsna.’ ”

Popp såg förvånad ut. ”Menar ni, att de, som får folk att skratta, åtnjuter större ära i himlen än de, som fastar?”

”Det är vad Talmud undervisar, och det är en bok av judisk visdom. Men vi kan även läsa i Bibeln — i den andra Psalmen — att Gud själv ibland skrattar.”

Popp hjälpte mig tillbaka i kläderna och sade: ”Han skulle inte finna något att skratta åt här — men var är Gud, pastorn, och varför hjälper han oss inte?”

Jag sade: "Det var en gång en pastor, som kallades till en mans dödsbädd. Han fann modern i färd med att försöka trösta sin snyftande dotter. Flickan sade: 'Var är Guds beskyddande arm, som ni predikar om, pastorn?' Han svarade: 'Den ligger på din axel i form av din mors arm.' "

Jag fortsatte: "Kristus är med oss i fängelse på många sätt. Först av allt kan vi se honom i våra kristna läkare, som blir slagna och trakasserade, men som fortsätter att hjälpa oss. Vissa officiella läkare i Vacaresti har också smugglat in läkemedel och själva blivit dömda till tio års fängelse för detta.

För det andra är Kristus här i de präster och pastorer, som arbetar för att lätta andras bördor, samt i skepnaden av alla kristna, som ger mat, kläder och hjälp till män, som har det sämre ställt än de själva. För det tredje är han med oss i skepnaden av dem, som undervisar oss om Gud, men vi ser honom även i dem, som berättar historier. Och vi har honom med oss inte bara i den person, som betjänar oss, utan också i dem, som vi själva kan hjälpa.

Jesus säger oss, att vid den yttersta domen skall Gud skilja de goda från de onda, och ställa dem till höger och till vänster om sig. Jesus kommer att säga till dem, som står på hans högra sida: 'Kom och tag i besittning det rike, som har varit berett åt er, innan världens grund var lagd. Ty jag var hungrig och ni gav mig att äta; jag var en främling och ni bjöd mig husrum; naken och ni klädde mig; sjuk, och ni besökte mig; jag var i fängelse och ni kom till mig.' De goda skall då fråga: 'Herre, när gjorde vi allt detta?' Och Kristus skall svara: 'Vad ni har gjort mot en av dessa mina minsta bröder, det har ni gjort mot mig.' "

9

Gafencu hade tillbringat hela tiden i fängelse, sedan han hade blivit vuxen, men i likhet med andra av Järnvaktens anhängare, i vilka den kristna övertygelsen hade segrat, kunde han nu inte göra tillräckligt för att sona sina misstag.

Varje dag föregick han med gott exempel genom att sätta undan en del av sin magra ranson för att hjälpa till att bygga upp hälsan på de svagaste ibland oss. Han hade lämnat sin tidigare antisemitism bakom sig, och då någon av hans gamla fascistvänner kom för att hälsa på honom i rum 4, kunde han plötsligt komma med en anmärkning, som chockerade dem: "Jag skulle vilja se vårt land helt och hållet styrt av judar!"

Hans kamrater tittade på honom med fasa.

"Ja", sade Gafencu lugnt. "Premiärministern, de lagstiftande, männen i civilförvaltningen — alla. Men jag skulle ställa ett villkor. De måste vara män i likhet med de gamla judiska ledarna, Josef, Moses, Daniel, Petrus, Paulus och Jesus själv. Ty om vi skulle få fler judar över oss som Ana Pauker, då är det slut med Rumänien."

Gafencu hade blivit fängslad, då han var 18 år. Hans ungdom hade passerat, utan att han hade känt en flicka. Då andra talade om sexualitet, frågade han: "Hur är det?"

Han sade mig en dag: "Min far deporterades från Bessarabien av ryssarna. Vi hade aldrig tillräckligt med mat. Jag blev slagen i skolan, satt sedan i fängelse, därför att jag hade flytt och förenat mig med Järnvakten. Ingen försökte någonsin att leda mig rätt eller ge mig en hjälpande hand. Jag hade aldrig mött en enda god, sanningsälskande och kärleksfull människa. Jag sade till mig själv: 'Det där om Kristus är bara en saga! Någon sådan människa finns inte idag i världen, och jag tror inte heller att det någonsin funnits någon.' Men då jag hade varit i fängelse några få månader, måste jag säga mig själv, att jag hade haft fel. Jag träffade sjuka människor, som gav bort sin sista brödkant. Jag delade cell med en biskop, som utstrålade sådan godhet, att man kände, att blotta vidrörandet av hans kläder kunde göra en helbrädda."

Gafencu hade varit i rum 4 under ett år, och under hela tiden hade han inte kunnat ligga ner på sin rygg. Det vållade honom alltför stor smärta. Han hade hållits upprätt med kuddar hela tiden. För varje dag förlorade han en aning mer av kontrollen över sin kropp. Ofta utträttade han

sina behov precis som han låg; sedan måste han vänta, ibland nattetid i timmar, innan någon kom och gjorde honom ren.

Friskare patienter utifrån var tvungna att tvätta dem, som inte kunde hjälpa sig själva. De måste tvätta skjortor, underkläder, örngott, ibland 20 lakan om dagen, fastän de måste slå hål på isen på gårdsbrunnen för att komma åt vatten. Mina egna plagg var alltid styva av var och blod, men då jag försökte hindra en vän från att tvätta dem — ”Det är alltför mycket för dig”, sade jag — blev han förargad. Också han var en tidigare medlem av Järnvakten, som nu såg det som sin kristna plikt att hjälpa andra.

Gafencu klagade aldrig. Han satt mycket stilla i bädden, ibland med en huvudrörelse för att nicka sitt bifall eller framföra sitt tack. Då det blev känt, att han inte skulle ha länge kvar att leva, samlades hans gamla och nya vänner omkring sängen med tårar i ögonen. Hans sista ord var: ”Den Helige Ande längtar efter oss med svartsjuk kärlek.”

Då han var död, knäböjde de andra och bad. Jag sade: ”Jesus säger oss, att om ett frö inte faller i jorden och dör, så kan det inte bära frukt, och att liksom ett frö återfödes i en vacker blomma, så dör människan och hennes dödliga kropp förnyas i en andlig kropp. Och den människas hjärta, som har kommit att fyllas av de kristna idealen, skall säkerligen bära frukt.”

Sedan en präst hade läst en bön, lindades Gafencu in i sitt lakan och bars till bårhuset. Under natten begrovs han i den allmänna graven av de kriminella fångar, som alltid utträttade detta arbete.

10

En kontinuerlig tillströmning av nya fångar till Tirgul-Ocna höll oss informerade om händelserna utanför, och ibland tycktes det oss, som om vi i fångelset knappast hade det värre än ”de lyckliga arbetarna och bönderna i det fria

Rumänien". Lönerna hade aldrig varit så låga som nu. En åttatimmars arbetsdag hade proklamerats, men man måste ibland arbeta 12 timmar, innan man hade fullgjort sitt kvantum, och sedan lämnade det "frivilliga" arbetet och de marxistiska lektionerna ingen tid över för familjeliv; och förresten, varje lägenhet hyste två eller flera familjer.

Strejker var illegala. En av nykomlingarna hos oss, en knotig gammal fackföreningsman vid namn Boris Matei, berättade för mig: "Det är nu 40 år sedan jag blev fängslad för att jag förespråkade åttatimmars arbetsdag, och nu, då vi har ett kommunistiskt samhällsstyre, arbetar jag 14 timmar om dygnet, i fängelse!" Hans brott bestod i att han hade skrivit ett anonymt brev till kamrat Gheorghiu-Dej, Partichefen, och protesterat å sina arbetskamraters vägnar gentemot de stränga förhållandena samt sagt, att i vilket kapitalistiskt land som helst skulle man under omständigheterna haft befogenhet att inställa sitt arbete. Hemliga polisen anlände som en svärm till hans transportmedelsdepå och tog skrivprover på 10.000 arbetares handstil. Efter många veckors förhör anklagades Boris för att ha försökt uppvigla till strejk samt bestraffades med 15 års fängelse för sabotageförsök.

Boris förblev orubblig i sin marxistiska tro. Han kände ingen sympati för de grupper med avvikande mening, som han fick trängas med i fängelset: frimurare, Rotary-medlemmar, teosofier, spiritualister. Inte heller kunde han känna någonting för de skalder eller romanförfattare, som hade fängslats på grund av sitt frisinnade tänkesätt: de hade i tur och ordning kallats till Partiets högkvarter för att erhålla sina förhållningsorder och borde veta bättre än att motarbeta den objektiva sanningens fyrbåk!

Boris menade, att Lenin i sina böcker hade särskilt poängterat betydelsen av att finna och sedan fasthålla en viss sak i livet.

"Med andra ord", sade jag, "partilinjen. Men dess lära är raka motsatsen till alla filosofiska föreställningar. Om jag ser på cellen från min bädd, ser jag bara fönstret. Om jag tittar med utgångspunkt från där ni sitter, ser jag dörren.

Om jag ser golvet, kan jag tänka mig, att det bara finns det och inte något tak. Varje slags synvinkel är i verkligheten ett slags förblindelse, ty den gör det omöjligt för en att se på annat sätt. Det är endast när vi lämnar å sido alla 'synpunkter' och håller oss till vad vår intuition lär oss, som vi finner sanningen. Paulus säger: 'Kärleken tror allting' — inte endast den eller den speciella gruppens trosbekännelse."

Men religionssamtal gjorde Boris förargad. Han tog då sin tillflykt till ett försvar av de materialistiska dogmer, han höll på. "Det finns ingen Gud, ingen själ! Det finns bara materia! Jag förbjuder er att bevisa något annat!" Jag sade, att han åtminstone borde ta sina argument från en kommunistisk lärobok, vari jag hade sett följande definition av en kyss: "En kyss är förenandet av två par läppar med ömsesidigt utbyte av bakterier och koldioxid."

Han log åt detta, men jag fortsatte: "Detta är ingenting att skratta åt! Åter och åter igen gör kommunismen våld på människoanden och försöker att passa in den i den marxistiska tvångströjan. Det är inte att undra på att kärlek, längtan, en känsla av att magiskt dragas emot varandra, samt den 'osanning', om ni så vill, som en kyss innebär, inte har någon plats i er filosofi. Denna utarmning av andliga värden sätter sin prägel på livets materiella sidor, vilka ni håller för allenahärskande. Och ett sådant betraktelsesätt tar hjärtat ur kroppen på arbetarna, så att den dåliga kvaliteten på varor från kommunistländerna har blivit ett slagord!"

Boris sade: "Jag känner till talesättet, att sabbaten är till för människans skull och inte människan för sabbaten, men vi för vår del menar, att vi alla är till för statens bästa. Frånvaron av personlig frihet och privat egendom är ett steg framåt på vägen emot fullkomning."

Jag skulle just till att säga, att till och med en hund kämpar med vem det vara månne för att få behålla sitt ben, men jag tänkte, att om ett straff på 15 års fängelse inte hade kunnat bota Boris i hans illusioner, så vore det osannolikt, att diskussioner skulle ha någon verkan. Dessutom slog mig den tanken, att han eventuellt kunde tillhöra de angivare, som dök upp nu och då.

Numera plågades alla av angiveriets hemska smitta. Man kunde bli angiven, därför att man talade om Gud eller därför att man bad högt; men också för en sådan misstänkt sysselsättning, som att man lärde sig själv eller undervisade andra i främmande språk. Ofta kunde den person, som angav en, vara en nära vän, ja, under grym påtryckning till och med en son, en far, en hustru eller en äkta make. Sannerligen, angivaren var ett farligare hot gentemot "fria" människor än gentemot dem, som redan satt bakom galler, och i rum 4 talade vi mera fritt än någon annanstans i Rumänien! Man behövde inte räkna med oss, eftersom vi alla skulle dö . . .

11

Det var årsdagen för högtidlighållandet av "de tio dagar, som skakade världen" — den ryska revolutionen i november 1917 —, och professor Popp drog fördel av Boris' frånvaro från cellen för att fira detta med en anekdot.

Vid firandet av den första årsdagen efter bolsjevismens triumf, hade de nya ledarna samlats för att jaga i skogen nära Moskva. Därefter rastade de vid en eld, och Lenin frågade: "Säg mig, kamrater, vad anser ni vara livets största nöje?"

"Krig", sade Trotsky.

"Kvinnor", sade Zinoviev.

"Demagogi — att kunna hålla en stor folksamling i sitt trollgrepp", sade Kamenev.

Stalin var som alltid tystlåten av sig, men Lenin insisterade: "Säg oss, vad ni föredrar!"

Till sist sade Stalin: "Ingen av er vet, vad verkligt nöje är. Jag skall säga er det. Det är att hata någon men att i årtal låtsas, att man är hans bästa vän, till dess att han en dag tillitsfullt vilar sitt huvud mot ens bröst. Och att då stöta en kniv i hans rygg. Det finns inget högre nöje i världen än detta!"

Det blev en lång tystnad i vår cell. Redan på den tiden visste vi en del om Stalins hänsynslöshet: resten, som efter hans död skulle tillkännages av hans egna kamrater, bevisade sanningen i denna fasaväckande anekdot.

För att höja temperaturen ett par grader, berättade jag en annan historia om Stalin men med tillämpning närmare oss.

Banat-provinsens entusiastiska kvinnor prisade kommunisternas övertagande av makten i Rumänien. En sade: "Kamrat Stalin har förvandlat våra liv!" En annan tillade: "Han har befriat oss från bördan att passa våra djur genom att placera dem allesammans under kollektivet!" Och en tredje: "Det är sannerligen lättare att bedra en äkta make, som sitter i fängelse, än en, som är hemma!" De beslöt sig för att ge Stalin en present som tacksamhetsgård på hans 70-årsdag. De vävde två meter av ett dyrbart tyg, som bara användes till den rumänska nationaldräkten, samt postade detta till Kreml. Stalin var överväldigad!

"Tänk, vad dessa rumäner tycker mycket om mig!" sade han till Molotov. "Som ett tack vill jag publicera ett foto på mig själv i rumänsk dräkt den tionde maj, deras stora nationaldag. Jag har tagit deras land — nu vill jag intaga allas deras hjärtan!"

Men då skraddaren i Kreml såg tyget, skakade han på huvudet. "Kamrat Stalin, ni är en sådan stor man, och detta skall ju bli en komplicerad rock med många veck på. Jag behöver åtminstone två meter till för byxorna."

"Vad! Ni vågar diskutera med mig?" skrek Stalin. "Ut med er och sätt igång!"

Men då skraddaren inte klarade av det, sköts han. Alla skraddare i Moskva, den ene efter den andre, sade till Stalin, att för en så stor man som han, skulle det inte räcka med två meter. Sedan etthundra skraddare hade skjutits, vågade Molotov säga ett ord: "Kamrat Stalin, våra marxistiska teorier innehåller all världens visdom, men jag har hört, att vissa rabbiner har ännu större visdom. Låt oss fråga en av dessa!"

En rabbin hämtades och sade genast: "Jag vet, vilken

skräddare ni borde ha. Han heter Isaac Cohen och bor i New York.”

”Skaffa hit honom!” skrek Stalin.

”Han kommer aldrig hit; därtill är han alltför listig”, svarade rabbinen.

”Nåja”, tänkte Stalin, ”för den goda sakens skull, nämligen att vinna rumänernas hjärtan, vill jag själv resa till New York.” — På Broadway nummer 356 fann han Cohens neonskylt. Han gick in och berättade hela sin historia.

”Jag kommer att betala er, vad ni än begär”, lovade han. ”När allt kommer omkring: det blir inte ur min egen ficka — det rumänska folket skall få betala.”

Isaac mätte kors och tvärs. ”Hör på, min herre! Jag skall göra en hel nationaldräkt åt er samt ett extra par byxor och *dessutom* ge er en halv meter tillbaka.”

Stalin var förvånad. ”Hur skall ni kunna lyckas med det, då alla mina skräddare har sagt, att jag är en sådan stor man, att de knappast kan göra en rock av dessa två meter?”

Isaac Cohen svarade: ”Ni må vara stor i Ryssland, men här hos oss är ni så liten, att två meter är mer än tillräckligt.”

TREDJE AVDELNINGEN

*"Omskolningen."
Revoltens.
Den politiska upptiningen.*

1

Under någon tid hade vi hört uppskärrat prat om ett system att "omskola" fångar, vilket hade kommit till användning i fängelserna i Suceava och Pitesti. Det praktiserades inte genom böcker utan genom prygel. "Lärarna" var vanligtvis män ur Järnvakten, som hade vänt kappan efter vinden och låtit sig formeras till en "organisation av fångar med kommunistisk övertygelse". Vi hörde namnen på Turcanu, Levitkii och Formagiu såsom organisatörer av dessa grupper. De tycktes uppföra sig som vildar.

Vi fruktade, att samma procedur skulle införas hos oss; men Boris hånade oss. Han kunde inte tro, att hans forna vänsteranhängare skulle gå med på sådana grymheter.

Han sade: "De vet, att 'terror aldrig kan utrota idéer'. Detta var vad Karl Kautsky, den socialdemokratiska tänkaren, skrev i början av den ryska revolutionen."

Jag sade: "Ja! Jag kommer ihåg vad Trotsky, som var krigsminister, svarade: 'Herr Kautsky, ni vet inte vad för slags terror vi kommer att använda.' Det är ödets ironi, att Trotskys egna idéer har blivit lika effektivt utrotade genom terror i Ryssland som kapitalismen och religionen."

Abboten suckade. "Jag fruktar, att terror och tortyr, som tillämpas hänsynslöst och länge, kan krossa vilken människas motstånd som helst, såvida ej Gud förhindrar det genom ett under."

"Jag tror inte på under", sade Boris. "Jag klarar mig

dem förutan, tack! Ännu är det ingenting, som har förmått rubba mina övertygelser.”

Fängelseatmosfären blev dystrare efter ett kort besök av "omskolningschefen" Formagiu från Pitesti med instruktioner att sätta systemet i funktion. Hitintills hade man vetat, att trots att man blev slagen och torterad under större delen av dagen, skulle dock förr eller senare vakterna gå sin väg för att äta eller sova. Nu flyttade "fångarna med kommunistisk övertygelse" in till oss. De hade befogenhet att slå och tyrannisera som de ville, och de hade gummibatonger att göra det med. De hade handplockats av myndigheterna från de sämsta och mest våldsamma fångarna, och ingen undslapp dem: på varje grupp om 50 fångar fanns det en grupp av tio till tjugo "FKÖ"-män, och deras antal växte oupphörligen. De som förklarade sig villiga att bli kommunister, måste bevisa sin "omvändelse" genom att "omvända" andra på samma sätt.

Grymt våld omväxlade med procedurer av mer förfinad grymhet under medicinskt överinseende för att kontrollera, att fångarna ej dog. Läkarna var ofta själva "FKÖ"-män. Jag känner till en viss doktor Turcu, som undersökte en av mina cellkamrater och tillrådde ett avbrott i tortyren, gav mannen en injektion för att öka hans motståndskraft och sedan uppmanade omskolningsmännen att sätta igång igen. Det var Turcu som sade till, när en man hade nått gränsen för vad som kunde uthärdas, så att han skulle slängas tillbaka in i cellen till nästa dag.

En våg av vanvett svepte genom fängelset. Tuberkulospatienter kläddes av, lades på stengolvet, och hinkar av iskallt vatten hälldes över dem. Svinmat hälldes ut på marken framför män, som man hade låtit svälta i många dagar; bakbundna tvingades de att slicka upp den. Inget sätt att förnedra fångarna sparades, hur avskyvärt det än var. I många fångelser tvingades män att äta exkrementer och dricka urin under hot av FKÖ-tyrannerna. En del fångar grät och bad att åtminstone få äta sina egna exkrementer och inte andras. Somliga blev vansinniga och började ropa efter mera. Fångar tvingades även att offentligt begå sexual-

la perversiteter. Jag hade inte kunnat tänka mig ens möjligheten av att driva sådant gäck med kropp och själ.

De, som höll fast vid sin tro, blev sämst behandlade. Kristna bands under fyra dagars tid vid kors, och varje dag placerades korsen på golvet. Sedan befalldes de andra fångarna att uträtta sina behov på de korsfästas ansikten och kroppar. Därefter ställdes korsen upp igen.

En katolsk präst, som hamnade hos oss i rum 4, berättade för oss, att han i fängelset i Pitesti en söndag hade knuffats ned i en latrintunna och fått befallning att hålla skriftermål samt dela ut exkrementer såsom nattvard.

"Lydde ni?" frågade abbot Iscu stilla.

Prästen begrov ansiktet i händerna och grät. "Jag har lidit mer än Kristus", sade han.

Dessa förhållanden uppmuntrades av fängelseledningen, på order från Bukarest. Turcanu, Formagiu och de andra "specialisterna" förflyttades från fängelse till fängelse, varvid de rekryterade nya FKÖ-män och såg till, att kampanjen inte mattades av. Partiledare, till och med män från centralkommittén, såsom Constantin Doncea, och undersekreteraren i inrikesministeriet, Marin Jianu, kom för att beskåda det hela. Boris, som hade arbetat tillsammans med Jianu, bröt sig fram mellan vakterna för att protestera, men om Jianu kände igen sin tidigare kollega, så lät han dock ingen märka detta. "Vi träder inte emellan, när ett svin slår ett annat!" sade han; med andra ord: Partiet vill inte räkna sig till torterarna, men tillåter dessa att utföra sin tortyr.

"För bort honom", sade Jianu. Boris pryglades, till dess att han skrek om nåd.

Den gamle fackföreningskämpen bröt fullständigt samman. Då han dag och natt utsattes för förnedring och tortyr, blandades hans föreställningar ihop och åstadkom en ny känsla: någonting hade slocknat inom honom. Han var förbränd. Han krälade på golvet för att kyssa händerna på de män, som slog honom. "Tack, kamrat", sade han. "Ni har återfört mig till ljuset!" Sedan började han feberaktigt orera över kommunismens goda, samt över hur kriminellt han hade betett sig genom att av misstag göra motstånd. Ef-

ter en sådan kollaps fordrade hans självrespekt, att han visade sig fullständigt lojal; annars skulle han ha tyckt sig förlöjligad i sina egna ögon, och det kunde han naturligtvis inte uthärda. Boris gick med i FKÖ-gruppen. En av de första, som han använde sin batong emot, var doktor Aldea.

Detta "omskolningssystem" — importerat från Ryssland — hade med sig otroliga resultat. Offer avslöjade hemligheter, som de hade hållit inne med under månader av förhör. De förrådade vänner, hustrur, föräldrar. Därför kunde tusentals nya arresteringar göras . . .

2

Under denna period fördes en grupp av sjuka män från blygruvorna till en speciell cell i Tîrgul-Ocna. Andra fångar förenade sig med dem, och då de förstkomna fann, att några av nykomlingarna var präster, biktade de sig för dem, fulla av förtroende. Männen från gruvorna talade öppet om sina religiösa och politiska aktiviteter. Sedan flyttades de till en större cell för "omskolning" — och förstod, att de hade biktat sig för angivare!

En av dem bars slagen och blodig in i rum 4. Han sade oss, att "omskolaren" för tillfället var en välbyggd ung man, som ständigt log och skämtade. "Gör det ont?" kunde han fråga. "Jag är så ledsen! Låt oss pröva på någonting annat! Tyckte ni om det där då?"

"Om jag någonsin kommer åt den mannen", sade offret, "skall jag flå honom levande!"

"Det är bra", skrockade den gamle bonden Badaras. "Strö på salt och peppar också, det är det enda riktiga!" Badaras bad en daglig bön: "I Faderns, Sonens och den Helige Andes namn: Gud, förinta kommunisterna, låt dem få lida, skada dem, de svinen!"

"Varför säga sådana saker?" frågade jag honom. "Det är inte, vad man kan vänta sig av en kristen."

Han skakade sina nävar mot himlen som i en åkallan.

”Jag säger så, därför att Gud absolut inte låter någon komma in i paradiset, som inte förbannar de där bastarderna!”

Badaras och många med honom önskade leva till den dag, då de kunde tortera sina torterare; de trodde på helvetet av den anledningen, att de hoppades att kommunisterna skulle stekas på eld där!

”Vi får inte ge utlopp för något hat”, sade jag. ”Dessa män har i likhet med Boris brutit samman under en fruktansvärd press.”

Men Boris var numera ett pinsamt samtalsämne i rum 4. Hans försök att bevisa sin omvändelse till kommunismen genom att slå doktor Aldea — som öppet visade sitt förakt för Turcu och de andra FKÖ-läkarna — hade gjort honom till en av de mest hatade männen i fängelset. Aldea led svårt av bölder på ryggen och skuldrorna, resultatet av den diet vi fick, och Boris hade slagit honom på ryggen. Vissa fångar skulle ha velat ge sitt liv för Aldea, som ju gav sitt liv för dem. Efter det att han hade pryglats, fick han en säng i rum 4. Men så kom någon för att säga, att en allvarligt sjuk fånge hade frågat efter honom.

”Aldea är alltför sjuk för att kunna gå”, sade abboten.

Aldea frågade: ”Vem är det?”

”Boris”, sade mannen.

Aldea steg mödosamt upp ur sängen, och ingen sade något, under det att han lämnade rummet.

3

Den helgade abbot Iscu talade stundom om sina erfarenheter i slavlägret vid kanalen Donau — Svarta havet, där tusenden dog av hunger och den dåliga behandlingen. Kanalen hade i stort sett påbörjats på grund av rysk tillskyndan — då man trodde den skulle hjälpa ryssarna att tömma Rumänien på dess skatter till och med fortare, än de redan dittills förmått — men även å Rumäniens vägnar som ett prestigeprojekt för att framhäva vårt statskick. Det var ett jättelikt projekt, och det hade blivit en sådan symbol för

vad kommunisterna kunde åstadkomma, att då en grupp ingenjörer varnade för att floden sannolikt ej skulle kunna ge tillräckligt med vatten för både kanalen och dess bevattningsnät, dessa arkebuserades såsom "ekonomiska sabotörer". Rumäniens resurser användes slösande för denna plan, och mer än 200.000 politiska och kriminella fångar arbetade på att bygga den mellan åren 1949 och 1953.

Abboten för sin del hamnade i Poarta Alba, ett av slavlägren längs med stråket. 12.000 människor, som levde i fallfärdiga baracker bakom taggtråd, måste varje dag för hand lämpa undan 8 kubikmeter jord vardera. De körde skottkärror uppför branta sluttningar under hugg och slag från vakternas sida. Temperaturen sjönk om vintrarna till omkring -30°C , och vattnet, som transporterades i hinkar, frös helt och hållet till is. Sjukdomar grasserade. Många fångar bröt sig igenom till det förbjudna området runt lägret i hopp om att bli nedskjutna.

De mest brutala av de kriminella fångarna fick leda "brigader" på vardera omkring hundra fångar, samt betalades efter resultat med mat eller cigaretter. Prästerna fördes samman i den så kallade "prästbrigaden", där till och med en människa, som gjorde korstecknet — en reflexrörelse bland de ortodoxa — pryglades. Där förekom ingen vilodag, ingen jul, ingen påsk.

Och trots allt detta, sade abboten, hade han i Poarta Alba fått bevittna de ädlaste handlingar. En ung katolik, fader Cristea, ådrog sig en ortodox prästs hat. Den senare hade blivit en angivare och frågade honom: "Varför sluter ni så ofta era ögon? Är det i bön? Jag fordrar, att ni säger mig sanningen: tror ni fortfarande på Gud?"

Att svara "ja" skulle i bästa fall ha inneburit prygel.

Fader Cristea besinnade sig. "Jag vet, Andreescu, att ni prövar mig liksom fariséerna prövade Jesus, för att sedan kunna anklaga mig. Men Jesus sade dem sanningen, och även jag vill säga er den: Ja, jag tror på Gud!"

"Jaså! Tror ni på påven också?" fortsatte Andreescu.

Cristea svarade: "Jag tror på påven också."

Andreescu skyndade sig till den politiske officeren, som

kom och kallade fram den unge mannen inför alla de övriga. Cristea var mager, utmattad: han skälvde i sina trasor. Officeren var välnärd, i varm överrock och med rysk pälsmössa. "Jag hör, att ni tror på Gud", sade han.

Fader Cristea öppnade sin mun för att svara, och i det ögonblicket förstod man, varför det står i Matteus' evangelium, strax före bergspredikan, att Jesus "öppnade sin mun och sade" — i sanning förunderligt, ty ingen talar ju med sluten mun! Nu hade Cristea bara öppnat sina läppar för att tala, men alla visste, att en skön pärla skulle falla från den i detta avgörandets ögonblick. De kristna, som var närvarande, uppfylldes med bävan av Guds närvaro.

Cristea sade: "Då jag ordinerades till präst, visste jag, att tusentals präster under historiens gång hade fått betala med sina liv för sin tro. Och alltid då jag gick framför altaret, brukade jag inför Gud lova: 'Nu tjänar jag dig i dessa vackra kläder, men även om man satte mig i fängelse, skulle jag tjäna dig!' Och därför, löjtnant, ger fängelset oss ingen orsak till att upphöra att tro eller att utöva vår religion. Jag tror på Gud!"

Den tystnad, som följde, bröts endast av vindens sus. Löjtnanten tycktes ha förlorat talförmågan. Till sist sade han: "Och tror ni på påven?"

Svaret kom: "Sedan Sankte Pers tid har det alltid funnits en påve. Och till dess att Jesus kommer åter, skall det alltid finnas en. Den nuvarande påven har inte gjort sig till vän av kommunismen. Ja, jag tror på påven!"

Abboten avslutade sin berättelse med följande ord: "Jag fann det svårt att förlåta min ortodoxe broder, som hade gjort sig till en angivare, och jag för min del är inte någon anhängare av Rom, men i det ögonblicket kände jag det, som om jag ville ropa: '*Viva il Papa!*' (Leve påven!)"

"Vad hände med fader Cristea?" frågade någon.

"Han stängdes under en veckas tid in i *spiklådan*, där han måste stå upprätt och ej kunde sova. Sedan pryglades han. Då han fortfarande vägrade att uppge sin tro, fördes han bort. Vi såg honom aldrig mer."

Omskolningen krävde nya offer varje dag, och den känslan växte ibland oss, att såvida ingenting gjordes snart, skulle vi allesamman antingen "omvändas" eller dödas. Ett rykte nådde fram till rum 4, att något slags protest pyrde ibland de kommunistiska fångar, som var de vågsammaste ibland oss: vakterna var mer försiktiga gentemot dessa, ty de, som idag var i fängelse, hade igår varit vid makten och kunde åter vara vid makten i morgon.

Vi kristna diskuterade, vad vi skulle göra: om det bleve en resning, borde vi då förena oss med de upproriska? Eller skulle detta vara tidpunkten för att "vända andra kinden till"? Åtskilliga bland fångarna förde talan *emot* ett uppror.

Jag sade: "Jesus tänker vi oss vanligtvis såsom 'ödmjuk och mild' — men han kunde också slåss! Han drev ut månglarna ur Templet med en piska och gav såsom ledstjärna åt sina första efterföljare Gamla Testamentet med dess glödande kämpaanda."

Vi beslöt oss för att ställa oss på de upproriskas sida. Föga kunde göras i hemlighet på grund av de många angivarna ibland oss, samt på grund av misstänksamhet mellan antisemit och jude, bonde och godsägare, ortodox och katolik, men man kom överens om att vi skulle skrida till verket samtidigt vid första bästa tillfälle.

I den mycket lilla staden Tirgul-Ocna var den enda förströelsen veckans fotbollsmatch på ett stadion, som befann sig på ett stenkasts avstånd från fängelset. På första maj, som sammanföll med ett nytt grymt utbrott av "omskolning", hörde vi, att dagen till ära ett spel skulle hållas på stadion klockan fem på eftermiddagen, och att hela staden skulle infinna sig. Detta var vårt tillfälle för en demonstration! Ett meddelande spreds, att signalen skulle vara, att någon slog sönder en fönsterruta.

Strax efter det att spelet hade börjat, hördes svagt, hur glas gick sönder någonstans, och alla fångarna bröt ut i ett dårhusmässigt beteende. Fönster slogs sönder överallt. Tallrikar och muggar slängdes ut. Stolar slogs itu. Mitt under ett

vansinnigt skrikande började några en ihållande talkör: "Hjälp oss! Hjälp oss!" Från fönstren högre upp, där man kunde se ut över idrottsplatsen, ropade männen: "Vi blir torterade här! Era fäder och bröder och söner mördas!"

Spelet upphörde. Massan av åskådare kom på fötter, och snart hade hundratals människor samlats på vägen nedanför fängelsemurarna, och vakterna utdelade slag med sina klubbor. Folkmängden nere på vägen drevs snabbt bort genom att soldater avfyrade skottsälvor. Det återstod nu bara att få ordning i fängelset och att räkna olycksfallen. Bland dessa befann sig Boris, som hade klubbats ned och allvarligt skadats, medan han försökte att rädda en fånge, som låg under fötterna på vakterna. Återigen måste doktor Aldea vårda honom. Vi skickade honom vänliga hälsningar men fick inget svar.

"Det är möjligt, att han inte överlever", sade Aldea. "Detta hände alldeles för nära inpå hans sista blödningsanfall."

Nyheten om revolten spred sig hastigt i landet. Det blev inga regelrätta motåtgärder; endast en skärpt regim. De, som hade kunnat misstänkas för att vara upphovsmän till revolten, flyttades till andra fängelser men förlorade därigenom sina möjligheter till den sjukvård, som de fått åtnjuta i Tirgul-Ocna. Jag hörde senare, att många hade dött.

5

Abbot Iscu hostade längre perioder än vanligt varje dag. Hans kropp, som brutits ned genom år av svält och umbäranden vid kanalen, plågades under förskräckliga attacker. Vi låg där och såg honom dö. Ibland kände han inte igen vänner, som kom för att hjälpa honom. Då han var vid medvetande, tillbringade han timmar med att bedja viskande, och alltid hade han ett tröstens ord för andra.

Fler överlevande från kanalen hade kommit till Tirgul-Ocna, och deras berättelser om dess fasor gjorde, att vi tyckte de liknade Israels slaveri i Egypten, dock med det

plågsamma tillägget, att hos oss de undertryckta måste prisa och berömma sina förtryckare. En berömd kompositör bland fångarna hade tvingats att skriva sånger, som upphöjde Stalin, och under tonerna till dessa marscherade brigaderna till arbetet.

En gång, då en man föll samman och en läkare förklarade honom vara död, skrek överste Albon, den hatade kommandanten vid Poarta Alba: "Skräp!" Han sparkade till liket. "Sätt honom i arbete!"

Min säng befann sig emellan abbotens och den 21-årige Vasilescu, som var ett kanaloffer av ett annat slag. Vasilescu var en vanlig kriminell fånge, som hade satts att leda "prästbrigaden". Han hade låtit dem arbeta, till dess att de stupade. Men av någon orsak hade överste Albon blivit missnöjd med honom, och han hade nu i sin tur behandlats så brutalt, att även han var döende. Hans tuberkulos var svårartad.

Vasilescu var inte en av naturen moraliskt dålig ung man. Han hade ett grovhugget, fyrkantigt ansikte med mörkt, lockigt hår och lågt hårfäste i pannan, vilket kom honom att se ut som en förbryllad ungtjur. Rå och okunnig som han var, hade han alltför mycket älskat livets behagliga sidor för att slå sig på ett ordentligt arbete. Han hade haft ett svårt liv. Han påminde om den förhörde mördaren i Macbeth — "en, som världens grymma slag och stötar har så förtörnat", att han vore "beredd att göra vad som helst för att skada världen".

Han sade oss: "När man en gång har kommit till ett sådant där läger, önskar man göra vad som helst för att komma ut ur det, vad som helst! Och Albon sade, att om jag gjorde, vad han bad mig om, skulle jag släppas fri." Han önskade sig kläder, en flicka att ta med på en danstillställning. Partiet erbjöd honom att välja mellan att sluta sig till de torterade eller till torterarna.

"De tog en hop av oss till ett speciellt läger, där de tränar upp hemliga polisen", sade han. "Och en av de saker, vi måste göra, var att skjuta på katter och hundar samt avliva dem, som fortfarande levde, med rälsspik! Jag sade: 'Det

kan jag inte göra!' Och killarna sade: 'Då skall vi göra det med dig!' "

Vasilescu sörjde över sig själv. Han berättade åter och åter igen för mig om de fruktansvärda saker, han hade gjort vid kanalen. Han hade inte sparat abboten. Nu var det tydligt, att Vasilescu höll på att dö, och jag försökte förmedla tröst; men han kunde inte få någon ro. En natt vaknade han upp med andnöd. "Pastorn, jag dör", sade han. "Var snäll och bed för mig!" Han dåsade bort men vaknade åter och skrek: "Jag tror på Gud!" Sedan började han gråta.

Vid gryningen kallade abbot Iscu två fångar till sin bädd och beordrade dem: "Lyft mig ur sängen!"

"Ni är alltför dålig för att flyttas", sade de. Alla i rummet var bestörta. "Vad vill ni?" sade några röster. "Låt oss göra det i ert ställe."

"Ni kan inte göra detta", sade han. "Lyft mig ur sängen!"

De lyfte upp honom. "Till Vasilescus säng!" sade han.

Abboten satt vid den unge mannen, som hade torterat honom, och lade ömt sin hand på hans arm. "Var lugn", sade han tröstande. "Ni är ung. Ni visste knappast, vad ni gjorde." Han torkade svett från pojakens panna med en trasa. "Jag förlåter er av hela mitt hjärta, och det skulle även andra kristna göra. Och om vi förlåter, då förlåter säkerligen Kristus också, han, som är så mycket bättre än vi. Det finns en plats i himlen även för er." Han mottog Vasilescus bikt och gav honom den heliga nattvarden. De andra bar abboten tillbaka till hans säng.

Under natten dog både abboten och Vasilescu. Jag tror, de gick hand i hand till himlen.

6

Doktor Aldea sade, att jag skulle behandlas med pneumothorax. Det kunde utföras på några minuter och bestod i att man körde en smal kanyl in i min kropp, så att luft kunde införas och lungan läggas på en luftkudde. Det var inte

så smärtsamt, och efteråt föll jag i sömn. Då jag vaknade, var jag glad att se professor Popp sitta vid min säng. Han hade i månader fått vistas i Jilavafängelset och lidit mycket under "omskolningssystemet". Vi samtalade nu i timmar.

Professorn berättade för mig, att det hade förekommit många självmord i Jilava. Det förhöll sig på samma sätt i andra fängelser. I Gherla och Pitesti kastade sig människor ned från de övre våningarna i trappavsatserna, till dess att man fyllde ut utrymmet mellan de olika våningarna med ståltråd för att hindra dem att hoppa. Somliga skar sig i handlederna med glasbitar, andra hängde sig, åter andra dog efter att ha druckit någon rengöringsvätska. En staccars gammal ortodox präst hade kastat sig från en överbriks ned på golvet, varvid han hade spräckt skallen. Han hade gjort detta upprepade gånger, innan han lyckades att ta livet av sig.

"Han hade torterats", sade professorn. "Han var rädd för, att om 'omskolarna' började på nytt med honom, han skulle bryta samman och förneka sin tro. Han var en mycket sträng man — en fånge bekände för honom, att han en gång hade arbetat för kommunisterna, och fader Ioja förbjöd honom att delta i nattvarden i 15 år!"

En del av dem, som hade begått självmord, var berömda män, såsom George Bratianu, en framträdande förkrigspersonlighet i rumänsk politik. Han kunde inte komma på något annat sätt att ta sitt liv än att svälta ihjäl sig, obemärkt ibland fångar, som varken förstod det eller brydde sig om det. Ledaren av Liberala partiet, Rosculet, hade tagit livet av sig i Sighet-fängelset: han var en av dem, som hade trott, att kommunisterna i vårt land inte skulle vara sådana som de ryska kommunisterna; men sedan Partiet hade använt sig av hans namn i hans egenskap av ecklesiastikminister, fängslade de honom såsom kontrarevolutionär.

"Omskolningssystemets" grymheter hade åstadkommit mycken oro i många fängelser, och revoltstämningen pyrde fortfarande i Tirgul-Ocna, då två av varandra oberoende händelser inträffade, som skulle förändra situationen.

Under en inspektionsrond i samband med "omskolning-

en" i vår flygel av fängelset gick en mycket hatad överste i hemliga polisen, Sepeanu, omkring och inspekterade, samt fick därvid syn på en ny inhägnad runt en grönsaksodling.

"Varför satte ni upp det där?" frågade han kommandant Bruma med ett skratt. "Träet kunde ha använts bättre genom att man pryglat de kontrarevolutionära med det."

Män, som arbetade i närheten, hörde detta, och historien cirkulerade i fängelset. Den orsakade vild ilska. En tidigare major skrek: "Någonting måste göras, och jag skall göra det!" Vi tänkte, att detta bara var ett uppskärrat skryt, men då Sepeanu hade avlägsnat sig, bad majoren, att en viss interrogatör från Bukarest skulle infinna sig för att höra något viktigt, som han ditintills ej hade bekänt.

Interrogatören anlände. "Som ni vet", sade majoren, "är jag en krigsförbrytare, som avtjänar 20 års straff för att ha avrättat ryska fångar. Men i min egenskap av brigadmajor avrättade jag dem inte själv. Vill ni veta, vem det var, som gjorde det? Det var en löjtnant vid namn Sepeanu. Idag är han överste vid hemliga polisen."

Överste Sepeanu hördes för dessa brott och dömdes till 20 års fängelse. Under rättegången avslöjade han mycket av vad som pågick i fängelserna.

Den andra händelsen i ordningen rörde också en chef i hemliga polisen av stort inflytande. Överste Virgil Weiss hade varit vän till Ana Pauker och andra regeringsmedlemmar. Sedan blev han dem misshaglig och hamnade i fängelse. I fängelset i Pitesti föll han i händerna på Turcanu, den hänsynslöse ledaren av gruppen "Fångar med kommunistisk övertygelse". En man, som hade hjälpt Turcanu att tortera Weiss, berättade senare för mig, vad som hade hänt.

"Överste Weiss hade svimmat tre gånger på en timme, under det att Turcanu bearbetade honom. Vi fick liv i honom igen med hinkar av vatten. Han såg på Turcanu och sade: 'Alright, inte mera! Jag skall tala om allt, som jag underlåtit omtala. Men låt oss se, om *era* chefer kan ta den stöten.' Turcanu hoppades, att han här hade fått tag på en hemlighet, som skulle ge honom den befrielse, han så ofta hade lovats. Han sade till Weiss: 'Om ni ljuger för mig nu,

kommer jag att döda er.' Weiss hade: 'Jag har avslöjanden att göra, men inte för er. Det rör förrädare på högt uppsatta poster.' Han fördes till Bukarest i ett så dåligt tillstånd, att han måste vistas i veckor på sjukhus, nära döden. Där fick han träffa medlemmar av Partiets centralkommitté, vilka var rivaler till Pauker—Luca—Georgescu-klicken. Han sade dem, att dessa tre allsmåttiga ministrar hade bett honom, Weiss, att hjälpa dem skaffa falska pass, för den händelse de måste lämna Rumänien i en hast. De hade även överfört stora penningssummor till en bank i Schweiz. Denna information vidarebefordrades till Partiets generalsekreterare, Gheorghiu-Dej, som hade planer emot Pauker-gruppen."

Överste Weiss hade en hel del att säga rörande "omskolningen" och visade dess avskyvärda resultat på sin kropp. Hans förhör var lyckat. Då man väntade nya vindar inom Partiet, plågades somliga av dess ledare av tanken, att de en dag skulle få lida samma behandling själva. En del av dem hade varit ovetande om överdrifterna i fängelserna, andra låtsades, att de hade varit det; och så började man göra undersökningar. De ledande "omskolningsmännen" fördes till hemliga polisens högkvarter för tortyr. Många av dem, däribland Turcanu, dömdes till döden. Terrorns trampkvarn fortsatte att gå runt . . .

Omskolningsskandalen användes såsom ett vapen emot inrikesministeriet, vars chef var Theohari Georgescu, och den blev en betydande faktor i den politiska utrensningen av år 1952. Härunder störtades det triumvirat, som hade styrt Rumänien, sedan kommunisterna hade övertagit makten. De övriga ministrarna, vilka figurerade i överste Weiss' angivelse, Vasile Luca och Ana Pauker, gjordes till syndabockar för den katastrofala inflationen samt den misär, som kollektiviseringen orsakade i landet.

7

Många av dem, som kom för att hjälpa oss i rum 4, var bönder, som hade gjort motstånd mot den påtvingade kol-

lektiviseringen av deras jord. Fångelserna i Rumänien var fulla av sådana bönder. Tusentals andra hade ställts framför exekutionsplutonerna.

De berättade några fruktansvärda historier. Deras egen- dom hade annekterats, och under 1949 års "jordreform" hade de inte erhållit någon kompensation. Fördrivna från sina hem, över natten förvandlade till vagabonder, som inte hade något att förlora, tog de till våld. Ämbetsmän, som rå- kade i händerna på dem, blev antingen skjutna, pryglade eller brända levande med bensin. Men det hela gagnade till intet. Bönderna saknade organisation. Deras uppror inträ- fade vid olika tidpunkter och i olika trakter av landet, och regeringen lyckades krossa dem.

En garvad gammal bonde vid namn Ghica sade mig: "Hemliga polisen visade mig två rostiga gevär. 'Vi har grävt upp dem i er lada', sade de. 'Om ni går med i kollektiv- et, kan ni eventuellt slippa bli ställd inför rätta.' Nåja, jag samtyckte. Men då de kom för att ta mina djur, tappade jag alldeles huvudet och försökte att hindra dem. De pryglade mig — och här är jag nu för att avtjäna 15 år! Jag har förlorat allt, jorden, fåren, min hustru och mina barn!" — Alla bönder klagade på liknande sätt över sina förluster.

En annan bonde berättade, hur han hade blivit fråntagen sin hjord. Han bönföll om att åtminstone få behålla bjäll- rorna, som djuren hade om halsen. Tjänstemännen skrattade men lät honom få dem. Han tog dem upp på sin vind och hängde dem på ett rep. Hela natten satt han och sörjde och ringde i bjällrorna tid efter annan. Då morgonen kom, sprang han till Partiets högkvarter i byn och stack ihjäl dess sekreterare.

En tredje farmare hade ägt två hästar att plöja med. Hans käraste nöje var att fodra dem och rykta dem. Då de togs ifrån honom, brände han ned den kollektiva farmens stal- lar.

Detta år kom inte så många av landsortsbefolkningen i fängelse. Under det att Gheorghiu-Dej kvarstod som parti- ledare, gjorde han sig själv till premiärminister år 1952 samt sökte bli populär genom att minska takten på kollek-

tiviseringen. Luca, Pauker och Georgescu avskedades alla från sina tjänster.

Så kom vintern, med väldiga snöstormar. Tjocka istappar hängde från takkanterna, och rimfrost mönstrade fönsterrutorna. Utomhus var kylan så stark, att man knappt vågade andas. I december månad låg snön nära två meter djup. Det var den kallaste vintern på hundra år, sades det. Det existerade ingen uppvärmning av cellerna, men hittills hade vi haft två eller tre filter vardera i stället för den lagstadgade enda filten, ty varje gång någon dog i rum 4, tog vi hans sängkläder. Men så gjordes det en kontroll — och kvar fick vi bara en filt vardera. Hela vintern sov vi i våra gångkläder. Ofta saknade vi bröd. Soppan, som kokades av morötter, som varit för ruttna för att kunna säljas, blev ännu tunnare.

På julaftonen blev samtalsämnen i fängelset allvarligare. Det förekom få gräl, inget svärjande och föga skratt. Var och en tänkte på sina kära, och man kände gemenskap med den övriga mänskligheten, vilken vanligtvis tycktes oss så avlägsen.

Jag talade om Kristus, men vilken kraftansträngning var det inte! Mina fötter och händer var kalla som stålklumpar, jag hackade tänder, och en hungerns isklump i magen tycktes breda ut sig i hela kroppen, till dess att endast hjärtat levde. Då jag slutade tala, fortsatte en enkel bondpojke, där jag hade slutat. Aristar hade aldrig gått i skola. Men ändå talade han så naturligt och beskrev scenen av Jesu födelse, som om händelsen hade utspelats i hans egen lada just den veckan, att det kom tårar i ögonen på oss, som lyssnade.

Någon började att sjunga i fängelset den kvällen. Först var hans röst svag och kunde knappast göra intrång på mina tankar, som var hos min hustru och min son. Men gradvis ökade hans stämma och uppfyllde vackert den kristallklara luften, till dess att den ekade genom korridorerna och alla upphörde med sina sysselsättningar.

Vi var stilla, när han slutat. Vakterna, som satt hopkurade i sina kontor runt en kokseld, rörde sig inte på hela kvällen. Vi började att berätta historier, och då man bad mig

berätta en, tänkte jag på sången, vi hört, och berättade följande gamla judiska legend:

Kung Saul av Israel förde David, herdegossen, som hade ärats, därför att han hade dödat Goliat, till sitt hov. David älskade musik, och han blev förtjust över att se en underbart vacker harpa i palatset. Saul sade: "Jag fick betala mycket för det där instrumentet, men jag blev besviken. Alla mina musiker har provat det — förgäves! Det frambringar bara oharmoniska ljud."

David tog fatt i harpan för att pröva den, men frambringade en musik så utsökt, att alla som lyssnade rördes. Kung Saul frågade: "Hur kan det komma sig, att alla de musiker, jag bad spela på harpan, endast kunde framkalla disharmoni, medan du kunde få den att ljuda så vackert?"

David, den framtida konungen, svarade: "Före mig försökte man att spela sina egna visor på dessa strängar. Men jag lät harpan forma *sin* melodi. Jag lät den minnas, hur den hade varit ett ungt träd med fåglar, som kvittrade på dess grenar, med gröna löv och badande i solsken. Jag lät den minnas den dag, då människor kom för att hugga ned trädet; då hörde ni den gråta under mina fingrar. Jag förklarade för den, att detta inte vore slutet. Dess död såsom ett träd betydde början till ett nytt liv, under vilket det skulle förhärliga Gud i dess egenskap av harpa; och ni hörde då dess sprittande glädje under mina händer.

Likadant skall det vara, när Messias kommer: många skall försöka att på hans harpa spela egna melodier, men deras toner kommer att klinga falskt. Vi måste sjunga *hans* sång på *hans* harpa, sången om hans liv, kärlek, glädjeämnen, lidanden, död och uppståndelse. Endast så kommer musiken att ljuda harmoniskt!"

Det var en sådan sång, som vi hörde den julen i fängelset i Tirkul-Ocna.

Aristar dog i februari. Man måste gräva genom djup snö och bryta upp den tjälfrusna jorden för att kunna begrava honom på fängelsegården tillsammans med abbot Iscu, Gafencu, Bucur och en mängd andra, som vi hade lärt känna i rum 4. Hans säng övertogs av Avram Radonovici, som hade varit musikkritiker i Bukarest.

Avram kunde långa passager ur partitur av Bach, Beethoven och Mozart samt kunde nynna dem i timmar — det var så gott som en symfoniorkester! Men han hade medfört en ännu dyrbarare gåva. På grund av sin tuberkulos, som hade angripit ryggraden, låg han i den gipsvagg, som han hade transporterats i till Tirgul-Ocna, och medan vi iakttog honom, körde han handen innanför överdelen på sitt gråa skal och drog fram en liten, illa medfaren bok. Ingen av oss hade sett en bok av något slag på flera år. Avram låg där helt lugnt och vände sidorna, till dess att han blev medveten om flera par ögon, som fixerade honom.

"Er bok!" sade jag. "Vad är det? Hur fick ni tag på den?"

"Det är ett Johannes-evangelium", sade Avram. "Jag lyckades gömma det i min gipsvagg, då polisen kom för att hämta mig." Han log. "Ni tittar på mig, som om ni hade åsett en man, som åt en härlig måltid", sade han. "Skulle ni vilja låna den?"

Jag tog den lilla boken i mina händer, som om den hade varit en levande fågel. Ingen livräddande medicin kunde ha varit mer dyrbar för mig! Jag, som hade kunnat mycket av Bibeln utantill, och som hade undervisat om den på prästseminariet, glömde successivt dess innehåll för varje dag som gick.

Ofta hade jag försökt att intala mig själv, vilken stor fördel det var, att sakna en Bibel — under det att vi läser, vad Gud har sagt till profeter och heliga, kan det hända, att vi glömmet att lyssna på vad han har att säga till oss själva.

Evangeliet vandrade ur hand i hand. Det var svårt att lämna det ifrån sig. Jag tror, att en fängelsevistelse är svå-

rare att uthärda för intellektuella; fabriksarbetare och bönder fann i fängelset en mer blandad samling människor, än de hade känt tidigare, men bokens män var som fiskar, kastade upp på torra sanden.

Flera av oss lärde hela evangeliet utantill, och vi diskuterade dess innehåll varje dag sinsemellan; men vi måste vara försiktiga, så att inga olämpliga fångar kom underfund om vår hemlighet. Denna evangeliedel hjälpte många att komma till tro på Kristus, bland dem professor Popp, som genom närvaron av män som abbot Iscu ständigt hade dragits närmare tron. Johannes' ord fullständigade verket, men det fanns en sista spärrhake.

"Jag har försökt att bedja igen", sade professorn. "Men från att recitera de ortodoxa böner, jag lärde mig såsom pojke, och till att bedja den Allsmäktige om favörer, till vilka jag inte har något rätt, däremellan finns det inte mycket att säga. Det är som med kungen i Hamlet: 'Upp flyga orden, tanken stilla står.'"

Jag berättade för honom om en pastor, som hade kallats till en gammal mans dödsbädd. Pastorn skulle just sätta sig i en fåtölj intill sängen, då den gamle mannen sade: "Var snäll och sitt inte där!" Därför drog pastorn till sig en pall, lyssnade till bikten och utdelade den heliga nattvarden.

Den gamle mannen livades upp och sade: "Låt mig få berätta för er om den där fåtöljen! För femtio år sedan, då jag var pojke, frågade den gamle pastorn i församlingen, om jag bad till Gud, som jag borde. Jag svarade: 'Nej! Jag har ingen att bedja till. Om jag ropar, så mycket jag förmår, hör mig inte ens den människa, som bor i våningen ovanför mig, så hur skulle Gud i himmelen kunna höra?' Den gamle pastorn svarade milt: 'Försök inte att bedja i så fall! Sitt bara på morgonen med en annan stol framför dig. Föreställ dig, att Jesus Kristus sitter i den, såsom han satt i så många hem i Palestina. Vad skulle du då säga till honom?' Jag sade: 'Om jag vore ärlig, skulle jag säga, att jag inte trodde på honom.' — 'Nåja', sade pastorn, 'det visar åtminstone, vad du verkligen tänker på. Du skulle kunna fortsätta och liksom utmana honom: om han finns, låt honom då lämna

något bevis för detta! Eller om du inte tycker om det sätt, på vilket Gud styr världen, varför inte säga honom detta? Du skulle inte vara den förste att beklaga dig! Kung David och Job sade till Gud, att de tyckte han var orättvis. — Kanske du önskar dig någonting? Säg då precis, vad du önskar! Om du sedan får det, tacka honom då! Hela detta utbyte av ord, önskemål och gåvor hör till bönenas värld. Upprepa inte andras heliga böner! Säg, vad du i själva verket bär på i ditt hjärta! ”

Den döende mannen fortsatte: ”Jag trodde inte på Kristus, men jag gjorde, som den gamle pastorn hade sagt. För att göra honom till viljes, satte jag mig framför den där fåtöljen och låtsades, att Kristus satt i den. Under ett par dagars tid var det bara en lek. Sedan *visste* jag, att han var hos mig. Jag talade till den verkliga Jesus om verkliga ting. Jag sökte ledning och erhöll sådan. Bönen blev en dialog. — Unge man, femtio år har gått, och varje dag har jag talat med Jesus i den där stolen.”

Den unge pastorn var närvarande, då den gamle mannen dog. Denne sträckte ut sin hand i en sista gest mot Vännen i fåtöljen.

Professorn frågade: ”Är det så, ni beder?”

Jag sade: ”Jag tycker om att föreställa mig, att Jesus står nära mig, och att jag kan tala till honom, såsom jag nu talar till er. Människor, som mötte honom i Nasaret eller i Betlehem, läste inga böner inför honom. De sade, vad de hade på hjärtat, och det bör vi också göra.”

Popp sade: ”Vad tror ni det beror på att många, som verkligen talade med honom i Palestina för tvåtusen år sedan, inte blev hans efterföljare?”

Jag sade: ”I århundraden bad judarna om Messias' ankomst, och ingen gjorde detta mer ljudligt än Stora rådet, Sanhedrin. Men då han kom, smädade de och bespottade honom samt sände honom i döden, ty vad de minst av allt önskade sig, var någon, som störde deras bekväma rutin. Detsamma gäller om människor i olika länder i vår tid.”

Professor Popp blev en kristen. Han sade till mig: ”Då jag såg er första gången, hade jag en föraning om att ni

skulle ha något att ge mig, och nu vet jag, vad det var." Sådana intuitiva känslor är inte ovanliga i fångelser. Då yttervärlden avskäres från oss, öppnar sig ett nytt sinne mot det osynliga.

Vi kom mycket nära varandra. Ibland, när vi satt tysta tillsammans, kunde han säga just det, som för tillfället rörde sig i mitt sinne. Så borde det vara, fastän det sällan är det, mellan vänner och mellan man och hustru.

9

I mars började det att töa. Istapparna smälte, och snön låg i fläckar längs knutarna. Knoppar syntes på de bara träden, och vi hörde fåglar sjunga. Trots våra kylskadade händer, våra fötter lindade i trasor och våra ansikten stela av köld kände vi, att livet vände åter.

En nyhet genomträngde hela fångelset. En fånge hade förts till sjukhuset i staden, där en kvinna, som skurade golven, hade gråtit. "Vad har du för bekymmer?" frågade han. "Vår fader Stalin är död", snyftade hon. — Det stod att läsa i tidningarna. Vi göt inga tårar. Alla funderade vi över vad detta skulle komma att betyda för oss personligen.

Popp sade: "Om Stalin är död, då är även stalinismen det; en diktatur överlever inte sin diktator."

En påminnelse om att kommunismen hade överlevt Lenin gjordes för döva öron. Ett par dagar senare hörde vi tågvislor tjuta och klockor ringa med anledning av Stalins begravning i Moskva. Fångelset genomekades av skratt och svordomar. Vakterna såg vresiga ut, och officerarna var nervösa. Ingen visste, vad som kunde inträffa härnäst.

Efter veckor av ovisshet kom en hög ämbetsman från justitiedepartementet på besök, och vi förstod, att han hade sänts ut för att studera förhållandena i fångelserna. Tystnad hälsade honom, då han gick från cell till cell och frågade, vilka klagomål vi önskade framföra. Många fruktade, att detta var ett knep. Då han kom till rum 4, sade jag: "Jag har

något att säga, men jag vill inte börja, förrän ni lovar att lyssna på mig, till dess att jag har slutat."

"Det är just därför jag är här", sade ämbetsmannen artigt.

Jag sade: "Herr Åklagare, ni har haft en beryktad föregångare i historien vid namn Pontius Pilatus. Han ombads att leda rättegången mot en man, som han visste var oskyldig. 'Det gör ingenting', sade Pilatus för sig själv. 'Skulle jag riskera min karriär för en jude och snickare?' — Fastän tvåtusen år har gått sedan dess, har detta förräderi av rättvisan inte fallit i glömska. I vilken kyrka som helst, som ni går in i världen över, hör ni, att man säger i trosbekännelsen, att Jesus korsfästes under Pontius Pilatus."

De andra i rum 4 såg oroliga ut för min skull.

Jag sade: "Rannsaka ert hjärta, och ni skall finna, att vi är offer för orättfärdighet! Om vi är skyldiga i Partiets ögon, borde vi kanske få sona våra brott i fängelse — men detta är ju inget vanligt fängelsestraff utan en långt utdragen dödsdom! Innan ni gör er rapport, kontrollera vår mat, avsaknaden av uppvärmning av cellerna och bristen på den enklaste medicin, smutsen och smittorisken! Tag reda på någon av de barbariska handlingar, vi har lidit under! Skriv sedan sanningen! Två inte era händer gentemot hjälplösa människor, såsom Pilatus gjorde!"

Åklagaren såg mörkt på mig, vände på klacken och gick sin väg utan ett ord. Nyheten, att han hade lyssnat på mig till sista ordet, spred sig i fängelset och gav andra mod att tala. Innan han reste sin väg, hörde vi, att upprörda ord hade yttrats på kommandantens kontor. Senare samma dag blev vakterna artiga, nästan urskuldande. En vecka senare avskedades kommandanten.

I och med de bättre förhållandena i fängelset började jag kunna lämna sängen och gå ett par steg varje dag. Doktor Aldea bad den officielle läkaren att komma och se på mig. Aldea sade: "Vi förstår oss inte på ert fall! Era lungor ser ut som en sil, och ryggraden är angripen; jag har inte haft någon möjlighet att ge er en gipsvagg, och det har praktiskt taget inte förekommit något kirurgiskt ingrepp. Ni

befinner er inte bättre, men ni håller dock inte på att bli sämre, och därför kommer vi att flytta er ifrån rum 4!"

Mina vänner där var mycket glada. De fick nytt mod av det faktum, att jag efter två och ett halvt år i cellen var den förste, som lämnade den levande.

"Hur kan detta komma sig, pastorn?" sade en fånge skämtsamt. "Varför lyder inte er gamla kropp doktors order och dör?"

Jag sade: "Jag förmodar, att man skulle kunna finna en medicinsk orsak till det, om man försökte. Men under kriget lärde jag mig en läxa, när det gäller att finna vissa förklaringar. Jag träffade några partimedlemmar, som hade varit i Ryssland. Då jag frågade, varför Sovjetunionen hade dämpat sin kampanj gentemot religionen vid den tiden, sade en man: 'Det kan *ni* få förklara för oss!' Jag svarade, att jag trodde, att det var av hänsyn till England och Amerika, som hjälpte ryssarna i kriget. Tjänstemannen svarade: 'Ja, det vore den förklaring som jag skulle vilja ge som kommunist. Om jag vore en kristen, skulle jag säga, att det vore Guds svar på bön.' Jag blev tyst, ty han hade rätt. I Bibeln talas det om att en åsna en gång förebrådde en profet. Därför säger jag till er nu, att om jag har blivit frisk, är det Guds under och ett svar på bön."

Jag vet, att många människor — både fångar, som jag hade träffat under fängelsetiden, och min egen församling — bad för mig; men inte förrän många år senare skulle jag få veta, hur många tusen människor runt om i världen det varit, som förenat sig med dem i bön för mig.

FJÄRDE AVDELNINGEN

I tjänst bland medfångar.

1

”Dödsrummet” hade varit som ett altare, varpå människor förvandlats och förhärligats genom sin tro. Jag var glad över att återfå mina krafter, men att i stället komma tillbaka till den vanliga fängelseatmosfären med gräl, lumpna pretentioner och fåfänglighet, var ett steg nedåt.

Den sega ihärdighet, varmed en del av människorna i de tidigare högre samhällsklasserna ännu klängde fast vid formella titlar, var på en gång sorglig och komisk. ”Excelenser” önskade varandra en god dag. Samtal om det forna överflödet och återkomsten av ”den gamla goda tiden” upptog dagen.

En av mina grannar, som vägrade att ge ett artigt svar till vem det vara månde, som inte tilltalade honom som ”Herr Brigadchefen”, försökte att låna en snörstump av mig för att hålla sina byxor uppe, då vi stod i kö för att använda den illaluktande tunnan. Då jag inte kunde göra honom den tjänsten, gick han sin väg för att ”hitta någonting att röka”.

Vår enda källa till cigarrettanskaffning var vakterna, som var förbjudna att ge oss cigaretter men som rökte hela nätterna och kastade bort fimparna. Angivarna var alltid de första, som fick lämna cellen på morgonen, så de bildade monopol på fimpar, som de samlade upp på gården. Ibland kunde en sådan fimp nå de andra fångarna, som då girigt stod i ring och rökte i tur och ordning med fimpen spetsad på en nål. Den här speciella morgonen fick brigadchefen — hans namn var Donca — se en ung vakt, som vällustigt

blossade på en cigarrett, medan han lättjefullt lutade sig emot dörrposten.

Donca gick fram till honom.

"Hör här, konstapeln! Vad ger ni för den där cigarretten?"

Vakten flinade. "Vad har ni att erbjuda, herr brigadchef?"

Donca hade ingenting. Han försökte bluffa. "Jag är inte utan vänner i höga befattningar. Ni kommer att belönas för varje uppmärksamhet, som ni visar mig."

"Inflytelsrika vänner, va? Så ni är, när allt kommer omkring, en kommunist?"

"Jag är en lojal rumänsk medborgare, sergeanten!"

"Ja, men om ni vore en lojal rumänsk *kommunist*, herr brigadchef, skulle jag kanske ge er den här cigarretten."

Donca tvekade och såg sig omkring i smyg. Vakten flyttade på sig, som om han tänkte gå sin väg.

"Nej, vänta! Jag är naturligtvis en lojal rumänsk kommunist!"

Vakten vinkade till sina kamrater att komma och delta i underhållningen.

"Ni kan alltså dansa till en rysk melodi, herr brigadchef? Visa oss, hur ni dansar! Dansa som en rysk björn!" Han höll fram cigarretten.

Med armarna utsträckta och med en aning fradga på sina läppar började Donca att löjeväckande hoppa än på den ena, än på den andra foten. Vakterna höll på att skratta ihjäl sig. Fångarna vände bort sina ansikten, när Donca fumlade omkring deras ben för att få tag på den bortslängda cigarretten.

Då Donca förflyttades, övertogs hans brits av en annan tidigare medlem av staben, general Stavrat. Epåletter gör lika litet officeren som munkdräkten gör en munk, och Stavrat var allt det, som Donca inte var. Fastän liten till växten fick han sina medfångar att känna sig som dvärgar genom blotta styrkan av sin personlighet. Vresig, benägen att sky dalt, och dock fylld av vänlighet och sunt förnuft, tyckte han om att tilltala cellfångarna i gemen med "Män!"

Juliu Stavrat var en general utan stövlar. Han hade givit bort sina. Vi använde mitt par omväxlande och gick ut i dem på de särskilda dagarna för rastning på gården. Strax efter hans ankomst började mottagandet av de första matpaketen tillåtas oss, och ett kom till general Stavrat. Han öppnade det inför spända åskådare. Man hajade till! Skin-ka, rökt korv, fruktkaka, choklad — vilka uppoffringar hans hustru måste ha gjort för att kunna köpa sådana saker! Stavrat, som hade levt på svinmat i åtta år, lindade åter ihop paketet och kom fram till min brits. "Pastorn", sade han. "Var snäll och dela upp dessa matvaror mellan karlarna!"

Stavrat var i första hand en kristen, i andra hand en soldat. Då vi fick höra, att Ryssland hade låtit sin första atombomb explodera, sade han: "Nu får vi inte längre vänta oss en amerikansk militär intervention i full skala: det är bättre för oss att dö i fängelse än för miljoner människor att dö i atomkrig."

"Ni tror, att ett sådant skulle kunna förrinta mänskligheten?" frågade jag honom.

"Framtidens mänsklighet och det förgångnas likaså", sade han. "Det kommer inte att finnas någon kvar för att forska angående vår kamp och våra framgångar tidsåldrarna igenom." Stavrat hade stort intresse för historia. Med vältalighet kunde han berätta om Rumäniens förgångna.

"Men om ett atomkrig inte löser problemen", tillade han, "och om civilisationen och kommunismen inte kan existera tillsammans, då vet jag inte vad svaret är."

"Det är kristendomen", svarade jag, "i dess verkliga gestalt. Den kan förvandla livet på stora män och mindre stora. Kom ihåg de många hedniska kungarna såsom Klodvig av Frankrike, Stefanus av Ungern och Vladimir av Ryssland, som blev omvända och gjorde sina länder till kristna länder. Det kan ske igen! Då skall vi få se Järnridån smälta ned!"

"Skall vi börja med Gheorghiu-Dej?" log Stavrat. "Ett stort önskemål!"

Sedan Gheorghiu-Dejs alla rivaler hade fallit i glömska, var han nu vår diktator. Han tillstod öppet, att de misstag, som hade begåtts, var allvarliga, och bland de allvarligaste var kanalprojektet Donau — Svarta havet. Efter tre års tid, under vilka miljonbelopp hade spenderats och tusentals liv gått förlorade, hade endast 8 av dess 64 kilometer förverkligats. Ledande ingenjörer och lägeradministratörer anklagades för stabotage. Tre dömdes till döden, två avrättades utan vidare. Trettio andra fick fängelsestraff på från 15 år till livstid. En ny undersökning visade, att Donau inte skulle kunna förse projektet med tillräckligt mycket vatten — just precis vad de ingenjörer hade påstått, som konsulterades i början, men som blev skjutna för detta sitt påstående! Kanalprojektet övergavs. Allt som återstod av värde av Rumäniens väldiga investering av tid och pengar under det första årtiondet av kommunistisk regim var arbetslägren. Dessa kunde nu absorbera klientel från de överfyllda fångelserna.

Under det att vi dryftade detta fiasko, tog professor Popp mig avsidet. Han sade: "Jag har underlåtit att berätta något för er, ända sedan jag kom tillbaka till Tirgul-Ocna. Doktor Aldea tänkte, att det skulle bli en alltför stor chock för er i ert tillstånd. Er hustru är nu i fängelse, och — hon har arbetat vid kanalen!"

Popp hade pusslat ihop fakta, erhållna från olika fångar, vilka hade arbetat där. Sabina hade arresterats två år senare än jag. Man hade inget speciellt att anklaga henne för. Hon ledde kvinnoarbetet i kyrkan såsom diakonissa. Hon hade fått order om vad hon skulle få säga, då hon predikade, men det tog hon naturligtvis ingen hänsyn till. I Poarta Alba, vid kanalen, placerades Sabina tillsammans med kvinnor, som var tvungna att skotta jord i skottkärror och köra dessa en lång väg. De, som inte fullgjorde sin del i arbetet, fick inte något bröd. Där fanns patriotiska skolflickor och prostituerade, kvinnor från societeten och kvinnor, som led för sin tros skull. Kommendant Kormos i lägret,

kallat "Fyra kilometer", blev sedermera dömd till hårt straffarbete för att ha våldtagit 30 flickor bland fångarna: den åtalade hade "skadat regimens prestige" . . .

Min hustru hamnade under en okänd figur, överste Albon, chefen i Poarta Alba. Hon måste äta gräs som ett djur; råttor, ormar, hundar, allt åt man. Några av dem, som hade ätit hundkött, sade, att det var gott. Man frågade dem senare: "Skulle ni vilja äta det igen?" — "Å, nej!", svarade de. — Sabina var liten och bräcklig, så det blev vakternas favoritskämt att kasta ned henne i den iskalla Donau och fiska upp henne igen. Men hon överlevde. Hennes liv räddades tack vare att projektet gick om intet. Hon sändes med andra fångar till en statlig farm, där man uppfödde svin, men även där var arbetet hårt.

Professorn sade, att en fånge från Vacaresti hade talat med min hustru på sjukhuset där.

"Hon har varit mycket sjuk", sade Popp, "men hon kommer att överleva. Hon vet, att ni lever. Kvinnorna omkring henne berättade om en viss pastor, som ansågs vara döende, samt om hur han predikade bakom fängelsemurarna. De sade, att från 1950 hade de inte längre hört er röst — ni torde vara död. Men er hustru sade *nej*, hon trodde, att ni levde, vad man än ville påstå om motsatsen."

Denna nyhet förstörde nästan min självbehärskning. För en liten stund skulle jag ha kunnat göra vad som helst för att nå Sabina. Jag försökte att bedja, men en slöja av svart tristess sänkte sig ned över mitt sinne. Under flera dagar talade jag inte med någon. Så en dag lade jag på fängelsegården märke till en mycket gammal präst intill vaktrummet. Hans vita skägg blåste i den kalla vinden. Han hade just anlänt, och man hade lämnat av honom där. Flera officerare stod omkring honom.

"Vad har den där gamle prästen här att göra?" frågade en av dem.

"Han har kommit för att ta emot bikter", gycklade en annan.

Och detta var just, vad fader Suroianu snart gjorde! Denne man var omgiven av en sådan aura av helighet, att

man kände en oemotståndlig impuls att avlägga en fullkomlig bikt inför honom. Också jag — fastän jag inte tror på den sakramentala bikten — omtalade för honom min känsla av förtvivlan samt synder, som jag aldrig förut hade avslöjat. Det ondas rot blottades inte sällan under bikten. Men ju mer jag anklagade mig själv, med desto större kärlek såg fader Suroianu på mig.

Suroianu hade mer orsak än någon av oss andra att sörja. En tragedi hade drabbat hela hans familj. En av hans döttrar, som var krympling, hade blivit fråntagen sin make: denne var nu tillsammans med oss i Tirgul-Ocna. En annan dotter hade tillsammans med sin make blivit dömd till 20 års fängelse. En av Suroianus söner hade dött i fängelse. Den andre, på vilken Suroianu hade ställt stora förhoppningar, att han skulle bli präst, hade vänt sig emot fadern. Suroianus barnbarn hade förvägrats skolgång eller hade förlorat sina arbeten på grund av föräldrarnas "aktivitet emot Partiet". Trots detta tillbringade fader Suroianu, en enkel självlärd man, sin dag med att uppmuntra andra och intala dem mod.

Han hälsade aldrig folk med "Godmorgon!" utan alltid med det bibliska "Var glad!". Han sade mig: "Den dag, man inte kan le, bör man inte öppna sin butik! Det fordras 17 ansiktsmuskler för att le, men 43 för att se dyster ut!"

Jag frågade honom: "Ni har fått så många hårda slag i livet — hur kan ni 'alltid vara glad?'"

"Å, det är en allvarlig synd att inte vara det", sade han. "Det finns alltid anledning till att vara glad. Det finns en Gud i himlen och i hjärtat. Jag fick en brödbit i morse. Den var så god! Titta, nu skiner solen! Och så många här håller av mig! För varje dag, som ni inte fröjdar er och är glad, är en dag förlorad, min son! Och den dagen kommer aldrig åter!"

Även jag kunde fröjda mig, ty till sist hade jag fått den önskan uppfylld, som jag hade uttryckt, alltsedan min prästvigning — att bli fängelsepastor! I normala fall ringer man i kyrkklockorna och väntar att folk skall komma till kyrkan; men här var mina församlingsbor "i kyrkan" tillsammans med mig, inte en morgon i veckan utan hela dagen och varje dag! De var tvungna att lyssna, om också ibland ovilligt.

En kväll hände det, att unge Lazar Stancu, en skicklig språkman, vars "brott" hade bestått i att arbeta för en utländsk nyhetsbyrå, avbröt mig för att säga: "Snälla ni, inte mera om kristendomen nu! Det finns andra intressanta religioner."

"Javisst", sade jag. "Jag kan en del om Konfucius och Buddha." Och så började jag berätta en av de mindre kända liknelserna i Nya Testamentet.

"Fascinerande!" utropade Stancu och uttryckte sitt gillande av liknelsens sköna och originella tankar.

"Jag är glad, att ni tycker det", sade jag samt förklarade, att det i själva verket var Kristi undervisning. "Vad har ni att hämta i andra religioner?" frågade jag. "Är det kanske så, att man på er kan tillämpa det gamla rumänska ordspråket om att 'din grannes höna alltid är en kalkon', eller beror er inställning på ett rastlöst intellektuellt sökande efter nya tankar?"

Stancu sade: "Bernhard Shaw påpekade en gång, att folk är så starkt ympade med kristendom i små doser alltsedan barndomen, att de sällan begriper, vad det hela rör sig om."

Ibland, då jag talade, försökte man att överrösta mig. En kväll hoppade en ung fånge upp från sin plats och skrek: "Sluta! Sluta! *Sluta!*" Det uppstod tystnad. Han var nyanländ, och de övriga tittade förvånat på honom. Han vände sig om och sprang till sin brits, på vilken han kastade sig ned. Jag gick fram till honom. Han hade ett fint och känsligt ansikte, men hans underkäke täcktes av improviserade bandage. Han stirrade på mig med tårspångda ögon och

vände ryggen till. Då jag kände, att jag bara skulle oroa honom genom att just då försöka tala med honom, lät jag honom vara ifred.

Doktor Aldea berättade för mig, att hans namn var Josif. "En trevlig pojke", sade han, "men han kommer att vara märkt för livet genom sina ansiktsbölder. Han är ännu ett fall av skeletturberkulos." Han berättade för mig om Josifs liv. Fyra år tidigare, då Josif bara var 14 år, hade han arresterats under ett flyktförsök till Tyskland, där hans syster bodde. Hemliga polisen lät honom vaktas av tränade hundar, vilka hoppade upp på honom, så snart han rödde sig, och slog ihop käftarna strax framför halsen på honom. Nervchockad som han var, uppfylldes han av fruktan; åter och åter igen brukade han tala om de där timmarna, som han hade tillbringat vid gränsen, hotad av hundarna till livet. Därefter — då man misstänkte honom för att vara använd för något politiskt schackdrag — hade han förts till Bukarest och torterats, därför att man ville erhålla en information, som han inte alls besatt. Slutligen sändes han med en grupp straffångar till kanalen, där han svalt och ådrog sig tuberkulos.

Jag observerade Josif, medan han vande sig vid oss. Han hade en medfödd ärlighet och öppenhet, som livet inte kunnat förstöra. Det kunde hända, att han glömde alla sina bekymmer, kastade huvudet med den väldiga, svarta hårmanen tillbaka och vrålade av skratt åt något gammalt fängelse-skämt. Men ofta for hans hand upp mot det skadade ansiktet. Det gjorde ont: men värre var tanken på att hans goda utseende förstörts för hela livet.

Säker på att jag skulle kunna hjälpa honom, avvaktade jag min tid.

4

Under några få månader efter Stalins död tilläts vi att mottaga paket hemifrån. Det var med stort intresse vi emotsåg dessa. På de brevkort, vi tilldelades, skrev jag och bad

— förutom om mat — om cigaretter och "Doktor Filons gamla kläder".

Jag tycker inte om att röka, men eftersom karlarna så desperat längtade efter cigaretter, bad jag alltid om min fulla ranson för att kunna ge åt andra. Resultatet var olyckligt: de, åt vilka inga cigaretter blev över, blev förargade på mig, och de, som jag kunde ge åt, misstänkte mig för att ge mer åt andra.

Min begäran om doktor Filons kläder satte myror i huvudet på min familj. Denne doktor var en kortvuxen man. Jag var mycket storväxt. Jag hoppades, att de skulle kunna gissa, att vad jag verkligen önskade var streptomycin. Aldea sade mig, att den socialistiska medicinkontrollen nu medgav, att detta läkemedel, som tio år tidigare hade uppfunnits i Amerika, var värdefullt. Om jag kunde erhålla detta läkemedel, skulle han kunna behandla mig med det; men vi hade ingen rätt att be om att få sådant i våra paket.

Förutom att jag led av tuberkulos, led jag även av ett av de ofta förekommande anfall av tandvärk, som plågade oss alla. Tänderna förstördes snabbt på grund av brist på fullvärdig föda eller tandvård och förstördes även, då vi pryglades. Ibland hade jag kedjor vägande 25 kilo om mina fotleder och kunde inte ens gå några få steg för att så lindra min smärta. Men aldrig hade det varit värre än under denna period i Tirgul-Ocna. En tand i överkäken ansatte mig av plågor dagen lång; mot slutet av dagen flyttade sig värken ned i underkäken. Vi hade ingen tillgång till tandläkare och hade inget hopp om lindring. De sägs om Pascal, att han bekämpade tandvärk med lösandet av matematiska problem, så jag för min del försökte att åstadkomma några predikningar; men smärta påverkas tydligen mer av matematiska kalkyler än av författandet av predikningar, ty jag hade all möda i världen att åstadkomma dem! Jag försökte även författa dikter, men dessa övergick snart nog till att bli sådana, som anropade Gud om hjälp.

Jag försökte att glömma min smärta genom att tala med Josif. Han hade just slutat äta sin kvällsmat, och då han hade försäkrat sig om att inte en enda brödsmula förspillts,

gick jag och satte mig vid honom och frågade, varför han hade blivit så upprörd, då han hört mig tala om Gud.

Han sade häftigt: "Jag hatar Gud! Om ni fortsätter på det där viset, kommer jag att kalla på vakterna!" Så fylldes hans ögon med tårar. Han vände bort ansiktet och sade: "Lämna mig ifred!"

Men pojkens i grund och botten goda natur lyste alltid igenom, och en eller två dagar senare talade han om för mig, hur han hade hoppats att få träffa sin syster i Tyskland och hur de sedan hade tänkt att förena sig med sina släktingar i Amerika.

"Då måste ni lära er att tala engelska, då", sade jag.

"Det skulle jag gärna vilja göra, men vem skulle kunna undervisa mig här?"

Jag sade, att jag kunde ge honom lektioner, om han önskade.

"Skulle ni verkligen kunna det?" Han var överlycklig och blev en mycket duktig lärjunge, fastän vi inte hade några böcker, inget papper och ingen penna.

Jag berättade för honom på engelska om böcker, som jag hade läst, och lät honom upprepa sådana bibelställen ur den engelska Bibeln, som jag kunde utantill.

5

Josif var inte den ende fånge, som hotade med att rapportera om mig, men den verkliga faran ibland oss var den hemlige angivaren. Ofta brukade sådana män låtsas vara mycket patriotiska för att kunna bruka sina syften, och då särskilt tillsammans med unga fångar.

De partisaner, som kämpade och höll ut under många år i Rumäniens bergstrakter, inspirerade många ungdomar att bilda sina egna antikommunistiska grupper, vilket orsakade, att pojkar och flickor på 17—18 år arresterades och kastades i fängelse: där fanns till och med en 14-åring bland oss i Tirgul-Ocna. Ungdomarna älskade att lyssna till de historier, som en tidigare överste i underrättelseväsendet,

Armeanu, brukade berätta rörande konung Stefanus den Store och andra patriotiska hjältar, som hade kämpat emot utländskt förtryck.

General Stavrat, som tidigare hade känt Armeanu, sade: "Jag litar inte på den mannen! Vi måste hålla ett öga på honom."

Senare samma dag passerade jag långsamt förbi, då Armeanu samtalande med en ung partisan vid namn Tiberiu. "De fick visserligen tag på mig", sade Tiberiu, "men andra fortsätter kampen . . ." Då jag åter passerade förbi, hörde jag honom säga, att hans flickvän var bland dessa andra. Armeanu, som såg mig i närheten, klappade honom på axeln och gick sin väg.

Därpå bad jag Josif att vara uppmärksam i mitt ställe — Armeanu skulle fästa ännu mindre vikt vid honom. Några kvällar senare uppsnappade han brottstycken av en konversation.

"Har inte en tjugis pojke som ni en flickvän?" frågade Armeanu Tiberiu. "Naturligtvis har ni det — jag slår vad om att hon är söt också! Vad heter hon? . . . Maria — och varifrån kommer hon? . . . Ja, jag känner till den platsen. Jag var faktiskt mycket god vän med en familj, som hette Calinescu, som hade en dotter med samma namn . . . Å, er Maria heter Cuza i efternamn! Och hennes far? Kapten i armén, vad? Inte i det tjuogoandra regementet, händelsevis? . . . Å, i det femtonde! Ja, ja . . ."

Sedan Josif meddelat mig detta, förstod jag, att Armeanu sannolikt var en hemlig agent, och att den där flickan Maria skulle bli arresterad några dagar senare. General Stavrat hade lust att ögonblickligen tala med honom, men jag visste att vi inte skulle kunna bevisa något gentemot honom. Då jag närmast fann Armeanu ensam, började jag ett samtal. Han frågade, varför jag var i fängelse, och jag gjorde ett desperat försök att avslöja honom.

"För spioneri", sade jag, samt tillade, att jag visste, att jag kunde tala fritt med en nationalist som han. "Min arrestering var inte så betydelsefull. Jag är bara en mindre kugge i organisationen." Jag gav honom vissa andra vinkar

samt lät honom locka ur mig namn och adresser på mina "kontakter". Jag såg en glimt av listigt triumferande i hans ansikte: han tänkte, att han nu hade lyckats få tag på de upplysningar, som skulle säkra hans frigivning!

Så snart som cellerna öppnades följande dag, såg Stavrat Armeanu viska till vakten. Omedelbart därefter kallades översten till "en läkarundersökning" — detta var ju en ofta förekommande förevändning för att få upplysningar från angivarna. Sedan skickade den politiske officeren efter mig. Han torde ha förespeglat sig en extra stjärna på sin axel redan nu, ty utan att göra något försök att skydda Armeanu bad han mig genast omtala hela historien om det omfattande internationella spionnät, som jag hade nämnt.

"Löjtnant", svarade jag. "Om ni vidarebefordrar den information, som jag gav Armeanu i går, kommer detta bara att orsaka ilska i Bukarest. Därför råder jag er att inte göra det. Ni skulle endast skada er själv."

"Vad menar ni?" frågade han.

Jag sade. "Jag hittade på hela historien! Jag ville kontrollera mina misstankar rörande Armenau. Nu vet jag, hur det förhåller sig."

Under en minut stirrade officeren tvivlande på mig. Sedan — till min stora lättnad — brast han i skratt.

Jag gick tillbaka och berättade detta för Stavrat. Han angrep genast Armeanu. "Tappra män har dött under ert kommando", sade han, "och nu gör ni er själv till en förrädare!"

Armeanu försökte bluffa, men han var från den dagen utesluten ur vår gemenskap. Många år senare hörde jag, att han hade dött i fängelse. Alla hans angivelser hade bara förorsakat honom skam.

6

Det paket, som jag fick följande månad, innehöll 100 gram streptomycin. Man hade förstått, vad jag menat! Jag tänkte

genast på de män, som jag hade lämnat kvar i rum 4, och bad general Stavrat att erbjuda det till den svårast sjuke där.

"Det är Sultanic", sade han med avsmak. "En fullfjädrad järnvaktsfascist. Han är vid dödens port, fastän han inte vill tillstå det. Det är mycket bättre, att ni själv använder medicinen . . . Nåja, om ni insisterar."

Stavrat kom snart tillbaka. "Han ville ha reda på varifrån medicinen kom, och då jag sade honom, att den var från er, sade han, att han vägrade ta emot någonting från en motståndare till Järnvakten. Man förmår ingenting mot en fanatiker som han."

Jag kom att tänka på en annan utväg. Då Stavrat hade gått sin väg, bad jag Josif — vilken ingen skulle misstänka för dubbelspel — att agera mellanhand.

"Säg till Sultanic, att generalen hade fel. Säg, att det är en gåva från Graniceru. Han är också en man som tillhört Järnvakten, och jag har hört, att han nyligen erhöll litet medicin."

Josif hade ingen framgång. "Sultanic tror inte, att Graniceru skulle ge honom någonting! Han kommer inte ens att titta på pulvret, om ni inte med en ed svär på att det inte kommer från er."

"Varför inte?" svarade jag. "Jag har givit honom medicinen, och jag kan också låta en ed följa med på köpet. Det är verkligen så, att streptomycinet inte är mitt, utan Guds. Jag gav det åt Gud i samma ögonblick som jag hade fått det."

Doktor Aldea, som var upptagen någon annanstans, då streptomycinet anlände, blev stum, när han hörde, vad som hade hänt med det. Till och med Stavrat var förvånad över att jag kunde avge "en falsk ed". Han sade: "Jag inbillade mig, att ni prästmän alltid höll på sanningen och ingenting annat än hela sanningen!"

Stavrat fick snart se ett exempel på vad "hela sanningen" kan åstadkomma, då två nyanlända fångar, varav den ene hade vittnat emot den andre, placerades i vår cell. Den förste var en katolsk biskop, som hade önskat, att Rom

skulle få veta, hur fruktansvärt hans kyrka förföljdes. Den andre var en advokat, som framlämnat biskopens klagobrev till den påvliga nuntien — på den tid, då det ännu fanns en sådan i Bukarest — för vidarebefordran till Vatikanen. Just som advokaten skulle lämna nuntiens palats, blev han arresterad, och då han vägrade erkänna, att han hade lämnat fram ett brev, sammanfördes han med biskopen. Biskopen sade: "Jag kan inte ljuga. Ja, jag gav honom ett brev."

Båda dessa män torterades och hamnade till slut i Tirgul-Ocna. Dag ut och dag in diskuterade de frågan angående vem av dem, som handlat rätt. Biskopen väntade sig, att jag skulle stå på hans sida, men något sådant kunde jag inte glädja honom med. Jag sade: "Det är gott och väl, om någon vägrar att ljuga, men då bör han också själv stå risken, om fara föreligger. Om han finner, att någon annans säkerhet är i fara, bör han till varje pris försvara denne."

Biskopen protesterade. "Hela affären har fört med sig mycket elände för mig, men hur skulle jag kunna säga något, som var osanning?"

Jag svarade, att om vi gör gott mot våra fiender, då bör vi sannerligen också hjälpa våra vänner. "Om min värdinna har tillbringat hela dagen med att göra iordning en misslyckad måltid, bör jag ändå berömma henne: detta är inte en lögn, det är helt enkelt en artighet. Då karlarna här frågar: 'När kommer amerikanerna?', brukar jag säga till dem: 'Nu kan det inte dröja så länge till.' Detta är förstås inte sanningen, men det är inte heller en direkt lögn. Det är hoppets ord."

Biskopen var inte övertygad. Jag fortsatte: "Om ni faller till föga för språkrensarna, måste ni hålla allt slags konst för en lögn. I verkligheten undertecknade inte Faust något kontrakt med djävulen, eller hur? Det påstås bara av den där lögnaren Goethe, som sitter vid pennan. Hamlet existerade aldrig — det är en lögn av Shakespeare. De enklaste skämt (jag hoppas ni skrattar åt skämt) är bara påhittade."

"Må så vara", svarade biskopen. "Men det här har med min egen person att göra. Då *ni* blir utfrågad av kommu-

nisterna, herr Wurmbrand, anser ni då inte, att ni måste säga sanningen?"

Jag skrattade. "Naturligtvis inte! Jag gör mig inga skrupler över att säga första bästa sak, som jag kommer att tänka på, så länge det missleder dessa, som försöker att få mina vänner i fällan. Jag har blivit virtuost skicklig på att dölja en sanning genom att brodera ut en påhittad historia. Anser ni verkligen, att jag bör ge dessa människor upplysningar, som de kan använda för att skada Kyrkan? Jag är en Herrens tjänare!"

General Stavrat sade hjärtligt: "Världen har alltid brukat vackra ord för fula ting. Bedrägeri hålles för skicklighet. Snålhet kallas sparsamhet. Liderlighet får bära kärlekens krona. Här har vi nu det fula ordet 'lögn', men använt för någonting, som instinkten säger oss är rätt. Jag har lika stor respekt för sanningen som för min egen nästa, men jag skulle ljuga som en borstbindare för att rädda en vän."

Då vi blev ensamma något senare, frågade Josif mig: "Hur definierar ni då en lögn?"

"Jag skulle definiera det såsom en osanning, som sagts för att skada någon. Ni tror väl inte, att den edliga försäkran, som ni vidarebefordrade till Sultanic om streptomycin, var en lögn, eller hur?"

"Å, nej!" sade Josif med sitt goda leende. "Det var en kärleksfull handling."

7

Josif höll på att förändras. Han var inte längre så bitter, och en dag efter vår engelska lektion frågade jag honom: "Varför säger ni, att ni avskyr Gud?"

"Varför?" ekade han till svar. "Tala då först om för mig, varför Gud skapade tuberkulosbakterien!" Han trodde, att detta skulle bli slutet på konversationen.

"Javisst, det kan jag förklara", sade jag. "Om ni bara lyssnar snällt."

Han svarade bedrövat: "Jag kommer att lyssna hela natten, om ni kan förklara det."

Jag sade honom, att jag kanske skulle ta honom på orden. Ty detta var ett problem, sade jag, som hade sina rötter längst ned i varje slags mänskligt lidande, och i allt ont dessutom. Josif var inte den ende, som frågade varför sådana saker kunde hända under en barmhärtig Guds ögon; sannolikt hade vi alla i fängelset samma fråga att ställa, och svaret var inte bara ett utan många.

"Först av allt är vi böjda att förväxla det obehagliga med det onda. Varför tycker vi illa om vargen? Därför att den äter får, och detta synes mig avskyvärt. Men jag själv vill ju äta får! Vargen måste äta fåren för att kunna överleva, medan jag däremot inte har något sådant tvång på mig, ty jag har annat att livnära mig med. Och vidare: vargen har inte några förpliktelser gentemot fåren, under det att vi för vår del sköter om dem under hela deras livstid, ger dem foder och vatten, och då de slutligen sätter hela sin tillit till oss, skär vi halsen av dem! Men ingen tycker, att vi är dåliga för det!"

Josif tittade uppmärksamt på mig med sitt huvud vilande i händerna.

"Det förhåller sig på samma sätt med bakterierna. En bakterie verkar — och åstadkommer jäst till vårt bröd; en annan bakterie verkar — och skadar ett barns lunga. Ingendera bakterien vet, vad den orsakar för resultat, då jag däremot gillar den ena men fördömer den andra. Därför är saker och ting inte goda eller dåliga i sig själva — det är vi, som sätter våra etiketter på dem i enlighet med den användning, vi kan ha av dem. Vi vill, att hela universum skall lämpa sig för våra tycken, fastän vi bara är oändligt små partiklar av det."

Cellen var mörk och ovanligt tyst, så jag fortsatte: "För det andra — det som vi håller för dåligt är ofta helt enkelt bara något ännu inte fulländat gott."

"Vad mitt fall beträffar", tillfogade Josif, "är det kanske inte så lätt att bevisa det."

Jag sade: "Ni hade en namne för fyratusen år sedan, som

såldes såsom slav av sina bröder och fick utstå många andra orättvisor i Egypten. Sedan blev han upphöjd till premiärminister och kunde rädda både landet och otacksamma bröder från att svälta under en hungersnöd. Därför kan ni aldrig, förrän ni i likhet med Josef kommer till slutet av historien, veta, huruvida vad som hänt hitintills måste betraktas såsom gott eller ont. Då en målare börjar måla ett porträtt, är det enda man kan upptäcka en massa suddiga färgkonturer. Det tar tid, innan den som avporträtteras framträder på duken. Alla människor beundrar porträttet av Mona Lisa, men det tog Lionardo da Vinci 40 år att få det färdigt. Man måste anstränga sig hårt för att bestiga ett berg, innan man kan njuta av utsikten från dess topp."

"Men de människor, som dör i fängelset", sade Josif, "kommer kanske aldrig att nå fram till den utsikten."

"Tvärtom, en fängelsevistelse kan hjälpa dem att nå upp till toppen. Skulle kamrat Gheorgiu-Dej ha kommit till makten i Rumänien, om han inte hade suttit i fängelse som vi?"

"Men de, som inte lever så länge, att de blir försatta i frihet igen?"

"Lasarus dog i fattigdom och sjukdom", sade jag, "men Jesus berättar för oss i den liknelsen, att änglar förde honom till ett ställe, där han fick njuta evig välsignelse. Efter döden får var och en av oss sin belöning. Det är endast, då vi ser slutet på allt, som vi kan hoppas på att begripa någonting av det."

Josif lovade, att han skulle fundera över detta, och när jag lämnade honom på sin brits, stirrade han drömmande ut i tomma intet.

8

En snabbkur mot tandvärk heter goda nyheter, och ett brev jag fick lyfte mina livsandar till skyarna, ty det stod däri, att min hustru hade frigivits. Själv var hon visserligen förbjuden att lämna Bukarest, men min son skulle inom kort få

tillåtelse att besöka mig! Här slutade brevet: det var det enda meddelande, som tilläts.

Då jag hade måst lämna Mihai, var han nio år, och nu — femton! Jag kunde inte föreställa mig min son så vuxen. Vi hade alltid varit varandra så nära. Jag började att dag och natt oroa mig för sammanträffandet.

Äntligen förde man mig till en stor sal, där jag fick sätta mig i en talhytt med ett fönster blockerat av tre järnstänger, och så litet var detta fönster, att besökaren på andra sidan endast kunde se en ringa del av mitt ansikte. Vakten ropade: "Mihai Wurmbrand!" och han kom fram och satte sig ned framför mig. Han var så blek och mager, med urholkade kinder, samt med en begynnande mustasch.

För att inte bli avbruten, skyndade han sig att säga: "Mamma säger, att även om du dör i fängelse, så får du inte vara ledsen, ty vi skall alla få mötas i paradiset."

Trösterika första ord! Jag visste inte, om jag skulle skratta eller gråta. Jag tog mig samman. "Hur mår hon? Har ni någon mat hemma?"

"Hon mår bra igen", kom svaret. "Och vi har mat. Vår Far är mycket rik." Vakterna, som hade till uppgift att avlyssna vårt samtal, flinade. De trodde, att min hustru hade gift om sig.

Till varje fråga fann Mihai något svar genom en bibelvers, så att under de få minuter, som vi fick samtala, jag inte kunde få några direkta nyheter om familjen. Men han sade mig i alla fall, innan tiden löpte ut, att han hade lämnat ett paket hos vakterna vid ingången.

Jag fick paketet följande dag, förutom min egentliga ranson, därför att Mihai hade adresserat det till "Richard Wurmbrand". De övriga hade gått till mitt fängelse-jag, Vasile Georgescu. En kort tid senare var åter de tidigare restriktionerna i kraft: inga besök, inga paket, inga brev.

Innan denna mer humana period tog slut, kom en vakt insläpande med en korg i cellen. Den innehöll lakan och handdukar, i en mer än tillräcklig mängd av denna för oss alla otroliga lyx.

"Man har räknat fel", sade Emil, en skräddare. "Låt oss göra kläder av resten! Det är en enkel sak för mig att fixa ihop några sköna, varma skjortor av de här grejorna."

Ion Madgearu, en advokat, sade illa till mods: "Det skulle vara att stjäla statens egendom."

"Vem kan kontrollera detta? Det finns ingen inventarieförteckning!"

"Jag är en politisk fånge, inte en kriminell."

"Ni är en tjockskalle!"

Man tog ställning för och emot och argumenterade vilt. Josif vädjade till mig.

Jag sade: "Jag ser inget problem i detta. All denna 'statliga egendom' tillhör oss. Man har gjort oss till trashankar, och vi har vår rättighet att ta tillbaka, vad vi kan. Vi är skyldiga våra familjer att göra allt vi förmår för att överleva vintern. Det är precis detsamma, som när vakten kommer in halvsovande på morgonen och frågar: 'Hur många är ni i den här cellen idag?' Vi försöker att överdriva vårt antal för att erhålla en aning mera bröd — och det är inte mer än rätt heller!"

Madgearu sade: "Jag föredrar att hålla mig till lagen."

"Men varje lag är orättvis emot någon", svarade jag. "Lagen säger till en miljonär, som inte har brist på någonting, att man inte får stjäla, och den säger detsamma till er och mig, som inte äger någonting. Jesus rättfärdigar David, att denne gjort otillåtna saker på grund av hunger."

Madgearu gick slutligen med på att göra som alla vi andra, men senare omtalade han för mig, att han hade haft en speciell orsak för att ej gå med på en sådan kompromiss.

"Jag var på min tid statsåklagare och har skickat hundratal människor i fängelse. Jag tänkte: 'Nåväl, det har ingen betydelse, vad jag säger; Partiet sätter dem i fängelse un-

der alla omständigheter.' Då jag senare blev syndabock för ett eller annat misstag samt dömdes till 15 års fängelse själv, blev jag som bedövd. Man skickade mig till blygruvorna i Valea Nistrului. Där blev jag vän med en kristen fånge. Han delade sin mat med mig och blev min gode herde. Jag hade för mig, att vi hade träffats tidigare, så jag frågade, varför han hade kommit i fängelse. 'Jo', sade han, 'jag hjälpte en kamrat som hade det besvärligt, liksom ni. Han kom till min bondgård och bad om mat och skydd mot sina förföljare. Sedan arresterades han såsom partisan, och jag fick 20 års fängelse.' Jag sade: 'Avskyvärt!' och han gav mig en underlig blick... Då kom jag plötsligt ihåg. Jag hade varit åklagare i hans fall! Mannen förebrådde mig aldrig, men hans exempel att löna ont med gott fick mig att besluta mig för att bli en kristen."

10

Josif sjöng, då han provade den skjorta, som Emil hade gjort åt honom av de handdukar, som blev över. Den liknade en tunika med ett runt hål för huvudet, men han var lycklig att ha något rent närmast kroppen, även om det var statens egendom. "Alla människor stjäla nu för tiden", sade han glättigt.

Stavrat sade: "Den yngre generationen tar oärlighet för en given sak. Om tio år kommer vi att ha förvandlats till en nation av tjuvar, lögnare och ömkansvärda spioner. Bönder stjäla av skörden från den jord, de en gång ägde; jordbruksarbetare stjäla från kollektivet; till och med barberaren stjäla en rakkniv från sin egen affär, vilken kooperativet har övertagit. Sedan måste de dölja, att de har stulit. Brukade ni deklarerera era inkomster fullkomligt ärligt, pastorn?"

Jag medgav, att jag inte ansåg det finnas någon anledning till att ge församlingens pengar till det ateistiska Partiet, och jag tyckte inte, att min inställning var felaktig.

”Stöld kommer snart att bli ett ämne i skolundervisningen”, sade Stavrat.

Josif sköt in: ”Jag lyssnade inte till någonting i skolan, så snart lärarna började säga, att Bessarabien, vilket alla vet har fränstulits oss, alltid hade varit en del av Ryssland.”

”Duktig pojke!” sade generalen.

”Jag hoppas, att ni även förkastar deras religionsundervisning, Josif”, tillfogade jag samt berättade för honom om en professor, som jag kände, som var tvungen att regelbundet undervisa i ateism. Efter det att han ensam i sitt rum hade gjort korstecknet och bätt Gud om förlåtelse, gick han ut och sade till studenterna, att Gud inte existerade.

”Ja, men det är klart”, sade Josif, ”att de spionerade på honom!” Han kunde inte föreställa sig en värld, i vilken man inte behövde vända sig om, innan man öppnade munnen.

Samtalet övergick till att röra sig om angivarna och då speciellt en underlig ny sådan vid namn Jivoïn, som hade deserterat från den jugoslaviska armén och arresterats vid gränsen såsom spion. För att göra sig omtyckt av fängelsemyndigheterna, låtsades han vara anti-titoist samt ställde till besvär för vakterna genom att rapportera angående dessa, ifall de händelsevis lättade något på fängelsereglerne.

”Några av oss har bestämt sig för att ge Jivoïn en chock”, sade Josif. ”Om vi allesammans överfaller honom, kan de inte bestraffa oss alltför hårt.”

”Vänta en dag”, sade jag. ”Jag har en idé, som kan ha bättre effekt.”

Då Jivoïn var van vid att alla i cellen vände ryggen åt honom, blev han smickrad, då jag tog honom för mig själv och frågade ut honom om hans hemland. Inom kort berättade han kroatiska skämt och serbiska ordspråk samt påminde sig Montenegros skönhet, dess sånger och danser. Han blev mer och mer entusiastisk tack vare min uppmuntran.

”Och hur låter er nya nationalsång?” frågade jag.

”O, den är storartad — har ni inte hört den?”

”Nej, men jag skulle mycket gärna vilja höra den.”

I sin förtjusning hoppade Jivoin upp och började sjunga. Vakterna utanför kände inte igen den titoistiska fosterlands-sången, förrän han kom till refrängen. Då greps Jivoin och fördes snabbt iväg för att ställas inför en ilsken politisk officerare.

"Sådärja, nu var det slut med honom", sade Josif. Vi brast i skratt.

Jag hade inga skrupler, när det gällde att försvara sig emot dessa angivare, och detta på grund av den skada och den misstänksamhet, som de förorsakade.

Inte så lång tid efter det att Jivoin hade neutraliserats, flyttade en tidigare järnvaktsman, kapten Stelea, in i vår cell från en annan cell längre ned i gången. Där hade han med sorg fått lämna en gammal kamrat från kriget.

"Vad hette han?" frågade general Stavrat.

"Ion Coliu", svarade Stelea. "Han placerades tillsammans med mig kvällen efter min ankomst till Tirgul-Ocna, och vi hade ett underbart samtal om gamla tider."

Stavrat frågade, om Stelea hade berättat för Coliu någon hemlighet, som han under förhören och tortyren ej hade låtit undslippa sig.

"Ja, allt", sade Stelea. "Han har varit min bästa vän i årtal. Jag skulle kunna satsa mitt liv på hans lojalitet."

Då Stavrat berättade för Stelea, att Ion Coliu hade blivit den mest avskydde angivaren i Tirgul-Ocna, kunde han inte tro detta. Jag ombads att bekräfta faktum. I flera timmar satt Stelea på sin brits som en granatchockad soldat. Plötsligt sprang han upp och började skrika och hysteriskt ge sig på oss, till dess att vakterna släpade bort honom.

Det finns ett speciellt rum i varje fängelse för sådana, som bryter samman. Där lämnas de för att rasa och skrika, exkrementera på golvet och slåss med varandra, ibland till döds. Mat sticks in till dem genom ett hål. Ingen vakt riskerar sitt liv bland sådana.

Josifs fängelsestraff skulle nu upphöra om bara några få veckor, men han visade sig föga entusiastisk. Han planerade för sin framtid, sade han till mig. "Inte några mer vilda försök att fly över gränsen. Min syster i Tyskland kommer att försöka skaffa mig tillstånd att lämna Rumänien samt ett annat tillstånd för oss att resa till Amerika. Jag kommer att lära mig engelska perfekt och dessutom ett yrke!"

Men fortfarande var han då och då bitter över att vara tvungen att lämna fängelset med ett förstört ansikte. Jag berättade för honom hur Helen Keller, fastän blind, döv och stum, hade blivit en av Amerikas största personligheter. Han var fascinerad, då jag beskrev, hur hon bland annat hade lärt sig spela piano mycket bra endast med hjälp av en vibrerande träbit som hon höll mellan sina tänder, under det att dess andra ända fästs vid pianot; och om hur resultatet av hennes mödor nu förmedlades genom blindskrift till tusentals blinda människor.

"Hon skrev i en av sina berömda böcker, att fastän hon aldrig sett en stjärnhimmel, hade hon himlen i sitt hjärta. Det är därför, hon till människor, som har alla sina fem sinnen i behåll men ofta inte brukar dem, kunnat förmedla skönheten i Guds skapelse."

Jag sade honom, att Helen Keller kom från en välbärgad familj. Om hon såsom andra flickor hade varit "lycklig nog" att ha alla sinnena intakta, skulle det ha kunnat hända, att hon förslösat sitt liv på ovidkommande ting. Nu däremot använde hon det, som människor brukar kalla ett ont, såsom en sporre för att nå högre syften.

Josif funderade. "Det där är ett exempel på vad ni sade — att endast när vi ser slutet på allting, kan vi hoppas på att förstå", sade han. "Men Helen Keller måste i alla fall vara ett fall bland tusen."

"Nej, det finns många som hon. Den ryske författaren Ostrovsky var blind, lam och så fattig, att hans roman måste nedskrivas på omslagspapper. Den är världsberömd idag. Stora män har ofta varit sjukliga män. Schiller, Cho-

pin, Keats hade tuberkulos liksom vi. Baudelaire, Heine och vår egen skald Eminescu hade syfilis sedan födelsen. Vetenskapsmännen säger oss, att bakterierna i sådana sjukdomar retar våra nervceller och således höjer vår intelligens och intensifierar våra känslor, även om de såsom slutresultat kan medföra sinnessjukdom och död. Tuberkulos kan göra en dålig människa sämre, men goda människor blir ofta bättre; de ser, hur deras liv håller på att ta slut, och önskar göra allt det goda, de förmår, under den tid, de har kvar att leva.”

Josif hade ofta hjälpt till i rum 4.

Jag sade: ”Har ni inte lagt märke till den speciella frid, godhet och sinnets klarhet, som dessa tuberkulossjuka besitter?” Hans ögon lyste upp. ”Det är sant! Det är ju märkligt!”

Jag sade: ”I tusentals år betraktade människan mögelsvampen, som man ser på fuktiga väggar, som något ont. Men för 25 år sedan såg Sir Alexander Fleming det goda i den, och penicillinet, som läker så många sjukdomar, upptäcktes. Innan dess rätta användning hade kommit till vår vetenskap, betraktades detta mögel såsom något ont. Det kan hända, att det ännu återstår för oss att lära oss, på vad sätt tuberkulosbakterierna kan bli till nytta för oss. Då en gång i framtiden denna vår obotliga sjukdom slutligen har besegrats, kommer kanske barn att inympas med små doser av tbc-bakterier för att deras intelligens skall höjas.

Gud skapade himmel och jord, och ert eget liv, och så mycken skönhet, Josif! Det finns någon mening bakom ert lidande, liksom det fanns i Jesu lidande. Det var ju hans död på korset, som frälste mänskligheten.”

Josif skälvde till i sin nya skjorta, som redan hade blivit trådsliten.

Jag tog den yllejacka, som mina anhöriga hade skickat mig, och rev ut fodret, vilket jag påstod mig vilja behålla för mig själv. Jag övertalade honom med svårighet att ta emot jackan, efter det att han hade slagit armarna om sin magra överkropp för att visa, hur varm han var.

Josifs omvändelse började från och med den dagen. Det

var dock ännu någonting, som fattades, för att han skulle lyftas över klyftan mellan tvivel och tro.

En dag hände det något under distributionen av våra brödransoner. Dessa lades i rader på ett bord varje morgon. Varje portion skulle vara 100 g, men några var aningen större, andra mindre. Ofta blev det oenighet om vem som skulle få välja först — och sedan gräl om vem som måste bli sist. Man frågade varandra om råd: vilken var den största av de portioner, som fanns kvar? Om man sedan lydde någons råd, misstänkte man, att man hade blivit lurad, och vänskap förvandlades till ovänskap över en munfull svart bröd. Just den här dagen försökte en vresig fånge vid namn Trailescu att lura mig. Josif och andra fångar tittade uppmärksamt på för att se, hur jag skulle reagera.

Jag sade till Trailescu: "Tag min ranson också! Jag vet, hur hungrig ni är." Han ryckte på axlarna och proppade sin mun full med bröd.

Den kvällen satt Josif och jag och översatte verser ur Nya Testamentet till engelska. Josif sade: "Nu har vi talat om nästan allt, som Jesus sade, men jag undrar fortfarande, hur det skulle vara att träffa honom i verkligheten."

Jag sade: "Det kan jag tala om för dig. Då jag var i rum 4, fanns det en pastor där, som var beredd att ge bort allt, han ägde — sin sista brödbit, sin medicin, rocken, han hade på sig. Också jag har givit bort sådana saker ibland, fastän jag behövt dem för egen räkning. Men många andra gånger, då människor varit hungriga och sjuka och i djup nöd, har jag inte reagerat utan struntat i det hela. Denne andre pastor var verkligen kristuslik. Man liksom förnam, att blotta beröringen av hans hand skulle kunna hela och lugna. En dag samtalande han med en liten grupp fångar, och en av dessa frågade honom just den fråga, som du nu har ställt till mig: 'Hur ser Jesus ut?'"

Pastorn svarade i ett ögonblick av stort mod, enkelt och ödmjukt: 'Jesus är som jag.' Och mannen, som ofta hade blivit vänligt bemött av pastorn, svarade leende: 'Om Kristus liknar er, då älskar jag honom!' De gånger, Josif, man har lov att tala på det viset, är mycket sällsynta. Men för

mig är detta innebörden i att vara en kristen. Att *tro på honom* är inte så märkligt. Att *bli som han* är i sanning något stort.”

Episoden var förbi, och vi fortsatte med vår lektion.

Nästa dag gick Josif för att arbeta i rum 4, såsom han ofta gjorde nu för tiden. Då vi träffades på kvällen, sade han: ”Mer än någonting annat vill jag bli en kristen!” Jag döpte honom med litet vatten ur en plåtmugg, i det att jag sade: ”I Faderns, Sonens och den Helige Andes namn.” Innan han frigavs, hade bitterheten i hans hjärta helt och hållet lämnat honom.

Vid dagen för avresan omfamnade han mig. Det var tårar i hans ögon. Han sade: ”Ni har hjälpt mig, som om ni hade varit min egen far! Nu kan jag stå på egna ben, med Guds hjälp.”

Flera år senare träffades vi. Han var fortfarande en kristen. Ärret i ansiktet, som han så hade avskytt, fanns fortfarande där. Men nu var han stolt över att bära det.

12

Männen i vår fängelseadministration övervann snart den rädsla, de känt strax efter Stalins död. Det hade förekommit allvarliga upprorsförsök i Sibiriens slavläger, och våra administratörer hade beslutat sig för att inte visa några vekare känslor. Gamla restriktioner började åter träda i kraft, nya skapades. Fönstren stängdes och övermålad, trots läkarnas protester, och vi kunde endast öppna dem några centimeter nattetid, då vakterna inte uppmärksammade det. Sommartid var hettan och stanken tillintetgörande.

Utanför fängelserna ökade även Kyrkans lidanden. Vi hörde från nyligen arresterade ortodoxa präster, hur patriark Justinian hade blivit helt och hållet ett Partiets redskap.

En av hans värsta handlingar gällde tillvägagångssättet mot Moder Veronica, en nunna, som vördades i hela Rumänien. Många år tidigare hade Veronica — då en olärd bondflicka — med bestämdhet påstått, att hon hade fått en vision

av Jungfru Maria, som visat sig för henne ute på en äng och sagt, att ett kloster måste upprättas på den platsen. Då ryktet spreds, att hon hade haft ytterligare flera sådana visioner, började medel inströmma, och 200 unga flickor lät viga sig till nunnor. Under de år, som följde, hade "Heliga Jungfruns Helgedom" blivit en plats, dit man färdades som pilgrim, liksom till Lourdes, och efter det att kommunisterna hade kommit till makten, fick föreställningen, att Veronica skulle komma att befria Rumänien, ny innebörd. En dag anlände Justinian i en blänkande svart bil och påbörjade sina åtgärder med att exkommunicera prästerna i klosterkyrkan. Då han själv var kyrkans överhuvud, tillsade han nunnorna, att de endast slösade bort tiden genom att förbereda sig för ett liv efter detta; det vore mycket bättre att gå ut och delta i livets nöjen — varför skulle de avstå från sina rättigheter till giftermål för en illusion om kommande välsignelser? Nunnorna vägrade att lyssna till honom. De vägrade att lämna sin tillflyktsort. Därför följdes Justinians besök av ett angrepp av säkerhetspolisen. De nunnor, som inte ville bryta sina löften, misshandlades skändligen, och slutligen stängdes klostret helt.

Denna nyhet skakade hela Rumänien: under en period fruktade till och med Partiet för följderna. Moder Veronica underkastades svåra påtryckningar i ett hemligt fängelse samt tvangs att bekänna, att hennes vision varit en inbillning. Sedan hon befriats, gifte hon sig och fick barn. Sådant blev slutet på Rumäniens Lourdes.

Ett annat hårt slag för de troende var Petrache Lupus öde. Han var känd såsom "herdehelgonet från Oltenia". Medan han vaktat sin hjord åtskilliga år tidigare, hade han sett skepnaden av en gammal man. Den gamle mannen sade sig vara Gud, som önskade, att fler kyrkor skulle byggas och mer pengar ges åt fattiga. Fastän Lupu var behäftad med ärftlig syfilis och knappast kunde tala begripligt, trodde man på hans historia. Tusentals människor kom för att se honom. Då kriget bröt ut och han flögs till fronten för att inspirera trupperna, tävlade soldaterna om att få kyssa hans hand. Han gick från en sektor till en annan och sade till

soldaterna, att Gud önskade, att de skulle döda fler ryssar. Då Petrache Lupu fängslades av kommunisterna, frågade han sina medfångar, när amerikanerna skulle komma och befria dem. "Varför vänta på yankees?" sade de. "Er 'Gamle man' kommer säkerligen att befria er inom kort!" Lupu fnittrade: "Han skulle gärna vilja, men han har inte något gevär."

De ortodoxa prästerna berättade sorgsna om en annan sådan händelse: om en undergörande munk, Arsene Boca, vars efterföljare sade, att man inte behövt bikta sig för honom, ty han kunde uppenbara ens synder bara genom att titta på en. Boca tillbringade en period i fängelse. Sedan avsvor han sig sina munklöften, gifte sig och levde som vanliga människor.

Många av de slag, som Partiet riktade mot religionen, högg dock bara av övertrons grenverk och lämnade den sanna tron sundare än någonsin. Men den mänskliga naturen är sådan, att om religiös vidskepelse alltför drastiskt avlägsnas, kan den komma att ersättas av ateistisk vidskepelse. I stället för intensiv tillbedjan av helgonbilder, får vi då i stället till exempel en avgudisk dyrkan av massmördaren Stalin, och detta andra onda är värre än det första.

13

En dag kom professor Popp för att säga, att en ny omgång fångar hade anlänt, samt att en av fångarna, som hade pryglats ganska svårt, hade bett om att få träffa mig. Jag gick med Popp ned genom korridoren.

Det var Boris. Den gamle fackföreningsmannen hade vistats i åtskilliga fängelser, efter det att "omskolningen" hade upphört. Han låg på stengolvet, där vakterna hade lämnat honom. De övriga i cellen var ute och rastade, och ingen hade hjälpt honom, förrän Popp råkade komma förbi. Han var medvetslös men vaknade till liv med ett kvidande, då vi lade honom på en brits. Hans smutsiga skjorta satt som

klistrad vid hans kropp på grund av stelnat blod. Genom att badda honom med vatten, kunde vi långsamt och för honom själv plågsamt få den att lossna från huden. Vi fick se en rygg överkorsad av pisksnärtar, nya och gamla. En sådan behandling skulle ha dödat en bräckligare människa. Detta var belöningen för att han hade samarbetat med "omskolar-na", och samma belöning hade alla hans kamrater fått, som hade trott, att de skulle vinna Partiets ynnest genom att hantera en batong!

Fångarna började komma tillbaka från rastningen, och många kastade blickar av hat och förakt mot Boris.

"Jag bad själv om det", sade den arme stackaren, medan Popp och jag rengjorde hans sår.

"Och du fick, som du ville!" sade någon grymt.

Boris klängde sig fast vid min arm. "Jag har träffat någon, som ni känner. Patrascanu lämnade ett meddelande till er."

Boris sade, att Lucretiu Patrascanu, den forne kommunistiske justitieministern, som jag hade delat cell med efter vår arrestering år 1948, nu var död. Under det år av oviss-het, som följde på Stalins död, var particheferna lika väl som våra vakter rädda för att det skulle bli en motrevolution. De såg i den fångne Patrascanu en man med många anhängare, vilken skulle kunna tänkas komma att leda en befrielse- rörelse och ta hämnd på dem. Då han hade suttit sex år i fängelse, ordnade man en snabb rättegång och dömde honom till döden.

Boris hade varit tillsammans med honom för inte så länge sedan. Han sade, att Patrascanu, som hade gjort så mycket för att kommunismen skulle komma till makten, hade torterats, innan han dog. Han hade klagat över kölden i cellen, och de hade givit honom mycket varma kläder samt satt honom i kedjor. "Fortfarande kallt?", sade de och hettade upp cellen, till dess att Patrascanu flämtande och badande i svett bönföll dem om att stänga av ångaggregatet. Detta gjorde de även, sedan de hade slitit av honom skjortan. Därpå lät de temperaturen i cellen sjunka till fryspunkten. Så Patrascanu omväxlande "ångkokades" och frystes ner, och

då han trots detta inte dog, tog man ut honom och sköt honom.

Boris sade: "Han sade till mig: 'Om ni ser Wurmbrand igen, säg honom, att han hade rätt, när han påvisade bristfälligheten i mina påståenden.' "

Doktor Aldea kom för att undersöka Boris. Detta tog honom inte lång stund. "Vi är tvungna att ta er till rum 4", sade han.

14

Jag tillbringade all tid jag kunde med Boris i "dödsrummet", och efter några få dagar tycktes han ha börjat tillfriskna. Fastän hans stolthet inte ville låta honom tillstå det, var han glad över att vara tillbaka i en atmosfär av varm medmänsklighet.

Han nickade med huvudet i riktning mot sin granne, ett Jehovas vittne. "Gamle Losonczi ber för mig. Han ber tillräckligt många böner för oss båda." I det att han höjde rösten, sade han: "Ni där, Losonczi, ni berättar väl för Gud allting om oss, eller hur?"

"Ja, det gör jag", sade den gamle mannen, "och jag ber, att det skall gå oss alla väl."

"Jag märker, att ni inte har fått något svar än", sade Boris på sitt sarkastiska sätt. "Han skämtar med er, kanske prövar er, liksom Job!"

Jag höll på att tvätta Boris, och han grep tag om min handled. "Det där är någonting för prästerna att förklara, eller hur? År efter år har jag sett människor be om befrielse, om nyheter från sina familjer, om ett enda gott mål mat. Vad får de? Ingenting!"

Losonczi försökte att säga något, men Boris fortsatte: "Jag var i Jilava, det värsta fängelset i Rumänien. Mina vänner där bad: 'Gud, om du älskar oss, ge oss då någonting att äta utan maskar i!' "

"Och blev maten något bättre?" frågade Losonczi.

"Nej, den blev sämre. Varför hjälpte inte Gud oss?"

Jag sade: "Ni berör ett svårt problem. Men säg mig, när doktorn behandlar er, måste han då inte ofta tillfoga er någon smärta?"

"Ni gör mig illa nu", sade Boris, under det att jag vände honom på rygg, "men jag antar, att det är till mitt bästa."

"Såja, nu är det bekvämare för er! — Men tänk ett ögonblick på djur, som dör vid vetenskapliga experiment! Om det hade funnits en hund, som visste, att det han fick genomlida skulle rädda livet på miljoner högre stående varrelser, skulle han då inte villigt ha underkastat sig lidandet, ja, även döden? Jag tror, att vårt lidande skall gagna kommande generationer. Jesus bar sitt lidande i vissheten om att det skulle frälsa mänskligheten."

Losonczi avbröt oss. "Ja, sannerligen, över hela världen, varje dag, säger människor 'Fader Vår' samt att hans rike skall komma, men det kommer inte. Men jag tror, jag vet varför. Det är därför, att de människor som beder i själva verket inte vill, att det skall komma! De säger: 'Tillkomme ditt rike', men det är inte någon bön ur hjärtat. Vad de i själva verket önskar, är att Järnvakten skall komma tillbaka, eller att amerikanerna skall komma, eller vår kung återvända, eller vem som helst annan, som kan hjälpa dem."

Jag såg Boris allvarligt lyssnande.

"Men var säkra på att det sista de tänker på är Guds rike, fastän de skulle kunna erhålla detta, om de tänkte på det och arbetade för det! I min by hade vi bönetjänst för de fattiga. Varenda en var där utom en rik bonde, vars plats var tom. Under det att vi andra inbillade oss, att vi var mycket bättre än han, kom hans son till oss med fyra säckar vete. Han satte dem på kyrkgolvet och sade: 'Min far har sänt sin bön.' Den mannen gjorde någonting för att Guds rike skulle komma!"

Jag sade: "Där har ni fått ett svar, Boris! Bibeln utlovade, att judarna skulle komma från världens ändar och återfå sitt land i Palestina — men den profetian skulle kanske inte ha blivit verklighet på ännu tusen år, om inte män som Herzl och Weizmann hade arbetat och strävat för att den skulle gå i fullbordan."

Andra fångar, som låg i närheten, allvarliga män i detta dödens rum, frågade mig angående börens innebörd och hur den kunde hjälpa. Jag sade högt, vad jag tänkte: "Många ser på Gud, som om han vore en rik man, vilken de ber om en ynnest. Många håller fast vid vidskepliga föreställningar. Men vi kristna i fängelse vet, att vi måste försöka uppnå en renare form av tillbedjan, även om inte alla kan nå dithän. Våra böner måste bli meditation, ett tålmodigt accepterande av omständigheterna och människokärlek.

Miljoner människor anropar dagligen Gud, vår Fader. Men eftersom vi, som tror, här på jorden är Guds barn, och barn delar sina fäders plikter, så riktar sig dessa böner även gentemot oss. Bor inte den Fader, till vilken alla människor beder, i mitt hjärta?

När jag alltså säger 'Helgat varde ditt namn', då måste jag helga Guds namn; 'Tillkomme ditt rike' — då måste jag kämpa för att göra slut på förhållandet, att människor, som liknar vilddjur, råder över en stor del av vår värld; 'Ske din vilja' — ja, och goda människors vilja, inte dåligas; 'Förlåt oss våra skulder' — då måste också jag förlåta; 'Inled oss icke i frestelse' — då måste jag förhindra, att andra råkar i frestelse; 'Fräls oss ifrån ondo' — då måste även jag göra allt som står i min makt för att befria människan från hennes synder."

Losonczi och jag blev vänner. Han var en intressant man, en bonde, vars enkla bondförnuft genomlyste de egendomliga föreställningar han hyste såsom ett Jehovas vittne. Jag fann, att det var denna sekt, som hade valt honom, inte han sekten. Desillusionerad beträffande den ortodoxa kyrkan och sökande religiös tröst på grund av en kris i sitt personliga liv, hade han omfattat första bästa trosåskådning, han mötte. Det fanns många sådana "flyktingar" från de större kyrkorna. Om Losonczi hade hamnat i en lagligen tillåten sekt såsom baptisternas eller adventisternas, skulle han inte nu ha fått avtjäna 20 år i fängelse såsom ett av de otillåtna Jehovas vittnen, och han skulle kanske även ha funnit frid i sin plågade själ.

En dag, då jag talade med honom, frågade han mig: "Vet

ni i själva verket, varför jag befinner mig här?" Det berodde inte, sade han, endast på att Partiet hatade Jehovas vittnen för deras principfasta ställningstaganden. "För många år sedan begick jag en stor sexuell synd. Jag ångrade mig och bad Gud låta mig få lida och sona för min synd. Jag håller fortfarande på att sona den."

Losonczi var inte i ett sådant tillstånd nu, att han skulle kunna lyssna till en annan lära. Han var döende. Men jag försökte att ge honom någon tröst.

"Till och med helgonen hade svårigheter med att underkuva sin köttsliga natur", sade jag. "Jesus visste detta. Han har sonat våra synder, och det är inte nödvändigt för er att fortsätta att sona er egen synd." Han svarade: "Jag kan inte glömma!"

Några dagar senare, då jag kom in i rummet, fann jag Losonczis bädd tom. Han hade dött den natten.

15

Jag sörjde över att en sådan fin man hade lämnat denna värld, fortfarande fridlös på grund av sin ungdomssynd, jag sörjde, men jag var inte förvånad. Fängelset var en plats, där sexualiteten nästan oupphörligt sysselsatte människornas sinnen. Fångar kunde sitta och stirra ut i blotta intet: vad de såg, dag eller natt, var erotiska visioner. Visionerna upptog sinnet och höll sig kvar där lika envist som flugor: män och kvinnor, nakna, i könsakten, och i varje slag av perversion av densamma. Fångarna försökte att finna någon lindring genom att tala öppet om de tankar, som besatte dem, och man plågade mig ofta med generande frågor.

Mest sysselsatta med dessa tankar var de gifta männen. Ätminstone hälften av alla fångar i vår flygel av fängelset hade redan förlorat sina hustrur, antingen därför att dessa hade slagit sig ihop med någon annan man, eller därför att de hade bett om skilsmässa. Att skilja sig från en dömd

”motrevolutionär” var den enklaste formalitet, och trycket på kvinnor att göra detta var intensivt. De flesta av dem skilde sig av nödtvång, men långt ifrån alla.

Frimu väntade på resultatet av sin vädjan om frigivning. Då han kallades till kommandantens kontor, sade han till oss: ”Vad var det jag sade — jag har beviljats frigivning!” Han återkom efter några minuter, mållös av raseri. Någon var oförsiktig nog att fråga honom om orsaken.

”Orsaken?” exploderade han. ”Min hustru har skilt sig ifrån mig! Det är, vad man just sagt mig. Och hon har gift sig med en direktör vid statsteatern. Gud hjälpe dem, då jag kommer ut härifrån!”

Frimu, en fetlagd, medelålders man, som i cellen var känd under namnet ”Den store älskaren”, hade ofta skrutit om sin söta, unga fru; nu däremot kunde han inte tänka ut ett nog förskräckligt straff åt henne. Andra avfärdade ”äkta hälfter” bland fångarna var därvid glada att få lätta på sina känslor genom att förbanna den kvinnliga svagheten och tala om hämnd.

Då jag försökte att blanda mig i samtalet, höjde Emil, kassören, sin röst för att berätta oss, vad som hade hänt, när han kommit hem efter sitt tidigare fängelsestraff. ”Då jag var halvvägs ned på gatan, kände min hund vittringen av mig. Hon slet loss kedjan, som hon var bunden med, och rusade fram för att hälsa på mig. Jag böjde mig ned, och hon hoppade upp för att slicka mig i ansiktet. Hon viftade på svansen av glädje. Sedan — gick jag in i huset och fann min hustru i sängen tillsammans med en annan man. Vilken av dessa två var den verkliga hyndan?”

Jag försökte igen: ”Men om vi liksom era hustrur måste leva avhållsamt i åravis”, sade jag, ”hur många av oss skulle i deras situation förbli trogna?”

Frimu skrek: ”Börja nu inte ni att undervisa oss igen . . .”

Jag kände, att jag måste försöka lugna honom: ”Jag är ledsen över era sorgliga nyheter”, sade jag, ”men vad annat kunde ni väntat er? Ni talar alltid om de flickor, som ni förfört, om era vänners hustrur, samt om de erövringar, ni ämnar göra, så snart ni får tillfälle därtill. Hur skulle kvin-

nor kunna leva rent, då det finns män, sådana som ni, runt omkring dem?"

Novac, en högvördig domprost, förvånade oss med en glimt ur sitt personliga liv. "Männen är inte alltid att klandra", sade han. "Jag försökte alltid göra min hustru lycklig. Jag trodde, att jag hade gjort det. Då jag kom hem efter min första omgång i fängelse, öppnades dörren därhemma av en främling. Min hustru kom ut och sade: 'Jag är gift med honom nu — så var snäll och ge dig iväg!' Jag försökte att tala till henne, men hon sade: 'Jag vill inte ha någonting med dig att göra. Jag har haft tillräckligt besvär med kontraprevolutionärer i huset!' Jag tillbringade min första natt i frihet i järnvägsstationens vänthall."

"Det var ni själv, som var den större dumbommen!" inflikade Frimu. Innan Novac hunnit svara, frågade Petre: "Och hur var det med den andra natten?"

Domprosten rodnade och vände bort ansiktet.

16

Under flera veckor hade Popp och jag turats om att se till Boris, som låg i rum 4 och hostade med yttersta ansträngning. Doktor Aldea sade: "Om han äter, kan han klara sig i tio dagar. Mina besök ger honom inte någon verklig hjälp. Han ångrar sig så djupt på grund av den prygel, han gav mig, att det skadar honom att se mig i närheten."

Jag frågade, om mannen kunde flyttas in i min cell, där jag skulle kunna se till honom bättre. Aldea sade, att detta kunde ordnas. Alltså flyttades Boris till sängen intill min, och jag vårdade honom hela sista veckan av hans liv.

Den gamle stålarbetaren förvandlades, bröts ned, inför våra ögon. Hans hår reducerades till några få strån, hans kinder sjönk in, hans få återstående tänder blev ruttna stumpar. Hans hud var gråaktig och han svettades feberaktigt. Jag torkade honom ren med en svamp dag efter dag.

"Snart är det hela över", väste han fram. "En präst sade mig en gång: 'Ni kommer att ruttna i helvetet.' Ske alltså!"

”Hur kunde han tala på det viset?” frågade jag.

”Jag förbannade Gud på grund av mina lidanden. Han sade då att jag skulle bli straffad för detta i all evighet.”

En pastor vid namn Valentin inflikade: ”Människor i fängelse förbannar kommunistpartiet, men till slut kan det hända, att detta friger dem. Om helvetet vore ändlöst, då skulle ju Gud vara sämre än vår hemliga polis!”

Boris såg på honom med vidöppna ögon. ”Menar ni, att ni inte tror på den eviga elden?”

”Bibels lära om helvetet såsom evigt är utan tvekan ett faktum, subjektivt sett, men vad är då helvetet? Dostojevsky kallar det ett medvetenhetstillstånd, och han var en ortodox troende. I 'Bröderna Karamasov' skrev han om helvetet: 'Jag tror, att det innebär ett tillstånd av sorg över att vi inte älskat vår nästa, som vi bort.' ”

”Jag tror inte, jag skulle vilja protestera gentemot en sådan förklaring av helvetet”, sade Boris.

”Kanske ni aldrig har föreställt er hur det kan vara att leva, där det inte finns någon kärlek alls? Då de onda endast har onda till sällskap — föreställ er, hur detta skulle kännas! Man berättar, att då Hitler kom till helvetet, han såg sig omkring, till dess han fann Mussolini. 'Hur är det att vistas på det här stället?' frågade han. Mussolini svarade: 'Inte så illa, men här förekommer en massa straffarbete.' Sedan började Hitler att snyfta: 'Å, Duce!' sade han. 'Dölj inte det allra värsta för mig!' — 'Nå, om du vill veta det, så är det följande: Stalin är vår övervakare!' ”

Boris log. ”Jag skulle sannerligen inte tycka om att finna min gamla chef Ana Pauker där nere!” Han låg och funderade: ”Den där katolske prästen, som sade mig, att jag skulle brinna i all evighet, var en god människa”, sade han. ”Han förorsakade aldrig någon något ont, men trots detta trodde han, att Gud, helt enkelt för att hämnas, skulle tortera mig i all evighet. Den Gud, han trodde på, var värre än han själv.”

Pastor Valentin sade: ”Jag tvivlar inte på att de, som befinner sig i helvetet, upplever det som ett evigt straff. I den bemärkelsen kallar Bibeln det för ändlöst. Men vi upp-

lever här, hur människor börjar älska och förstå, att de har handlat orätt. I den skapande världen finns det ingenting stabilt. Detta får en att fråga sig, huruvida det inte också i helvetet förekommer växlingar i tillståndet. I Jesu liknelse om den fattige Lasarus, visar den rike mannen tecken på ånger i helvetet. Han hade levt ett egoistiskt liv; nu vill han varna sina bröder för ett sådant liv. Det kan finnas en utveckling i god riktning i helvetet, så att hoppets port upplåtes!"

17

Boris' gamla fördomar föll en efter en, men i stället för att bli glad blev han deprimerad. "Jag känner, att jag har slösat bort mitt liv", sade han. "Jag trodde, att jag var klyftig. Jag har under de senaste femtio åren misslett många människor. Om er Gud finns, så kommer han inte att vilja ha mig i himlen! Ner far jag alltså för att förena mig med den där gamla suggan Pauker — nu är jag verkligen rädd!"

Ofta, då han inte kunde sova, bad han oss att samtala med honom.

"Vem kommer att bedja för mig, då jag är borta?" frågade han. Han trodde, att lutheraner förbjöd förböner för de döda. Jag sade, att Luther helt enkelt inte ville, att folk skulle tänka, att de — hur mycket de än syndade — skulle kunna betala en präst för att "rädda dem från skärselden".

Pastor Valentin sade:

"Vi beder för våra medfångar, som dör varje dag. Det skulle inte vara någon verklig kärleksgärning, om vi upphörde att bedja, just då själen lämnar kroppen — uteslutande därför att katoliker och protestanter grälade angående offentlig bön för 400 år sedan!"

"Och hjälper förbönen de döda?"

"Ja", sade han. "Inför Gud lever alla — och därför lever de även för mig. Och om de nu lever, så är jag viss om att bön kan hjälpa dem."

"Om jag vore ni, skulle jag inte slösa några böner på mig." Han skrattade till, då han sade detta, men ådrog sig samtidigt ett hostanfall.

Valentin sade: "Jag är säker på att ni även har gjort mycket gott. Det finns säkerligen värre människor än ni. Men jag beder för de sämsta av alla — Stalin, Hitler, Himmler, Beria."

"Vad beder ni?" Hans röst tycktes bli svagare.

"Jag säger: Gud förlåt alla stora syndare och kriminella och, bland de sämsta av människor, även mig själv."

Den natten satt jag med Boris en lång stund. Det var så lugnt, att vi kunde höra Frimus skrytsamma röst i cellen intill. Man skrattade och fnittrade över hans sexuella bravader.

Under några timmar sade Boris ingenting. Jag trodde, att han sov. Plötsligt mumlade han: "Jag undrar, hur den kommer att vara?"

"Vilken?" frågade jag honom.

"Guds dom. Sitter han på en hög tron och säger till själarna framför sig: 'Helvetet, Himlen, Helvetet, Himlen?' Jag kan inte föreställa mig det."

Jag sade honom, hur jag föreställde mig det:

"Gud sitter på en tron med ett stort förhänge bakom sig. En efter en kommer vi inför honom. Sedan gör Gud ett tecken med sin högra hand, och bakom förhänget kommer det fram varelser, den ena skönare än den andra: så strålande, att vi knappt uthärdar att se på dem. Var och en av dessa stannar framför dem, som skall dömas. Vi, som skall dömas, frågar: 'Vad är det för en underbar varelse, som står framför mig?' Gud svarar: 'Det är du själv, sådan som du skulle ha varit, om du hade lytt mig.' Och sedan kommer ångern."

"Ångern", viskade Boris.

Under natten fick han en blödning. Jag hade det besvärligt med honom; sedan föll han i koma. Han låg stilla med ögonen stirrande blint mot väggen under en timmes tid. Hans puls var svag men kändes ännu under mina fingrar. Plötsligt drog han undan sin hand och satte sig halvvägs upp.

Han gav upp ett rop, som tycktes slita själen lös från kroppen: "*Herre Gud, förlåt mig!*"

Några av fångarna omkring oss vaknade och mumlade förargat, innan de åter föll i sömn.

Då det dagades, började jag att tvätta hans kropp och förbereda den för begravningen. Under det att jag sysslade med detta, underrättade någon den ortodoxe biskopen i en cell nere i korridoren, att en man hade dött. Biskopen kom in till oss och började läsa ritualet. Jag fortsatte med mitt arbete. Då och då avbröt biskopen sig och hyssjade åt mig: "Res er upp! Visa någon respekt!" men jag tittade inte ens upp. Då ritualet var över, tillrättavisade mig biskopen åter.

Jag sade: "Var befann ni er hela förra veckan, medan denne man var döende? Höll ni en kopp vatten till hans mun, när han var törstig? Varför kommer ni först, då det är slut — och då för att utföra ett ceremoniel, som inte betydde något alls för honom?"

Vi var båda förargade och sade ord, som inte borde ha blivit sagda, men hans ritual hade tyckts mig vara så tomt i jämförelse med det där enkla ropet från djupet av ett hjärta: "*Herre Gud, förlåt mig!*"

18

Våren 1955 visade tecken på en politisk upptining. Ett antal fängelsekommendantar arresterades för "sabotage", och till Tirgul-Ocna kom många av de slavarbetare, som hade varit dessa "sabotörers" offer. Man måste skaffa bäddar till dem, och jag befann mig i en grupp, som tidigt i juni månad hade fått order att göra sig i ordning för förflyttning till ett annat fängelse.

Doktor Aldea sade: "Ni är inte i ett sådant tillstånd, att ni bör förflyttas, men det är inget, vi kan göra åt saken. Tag väl vara på er! Och om ni får tag på mer streptomycin — ge då inte bort det!"

Med många tårar sade jag farväl till mina vänner.

"Vi kommer att träffas igen: jag vet det!" sade professor Popp.

Jag hörde mitt namn ropas upp och förenade mig med en grupp män, som gick ut på fängelsegården. Vi var en egenomlig samling med våra rakade huvuden och mycket lap-pade kläder, var och en av oss bärande en bunt trasor, vilket var allt vi ägde. Somliga kunde knappast gå; men trots detta beordrades vi, som hade långtidsstraff, att ta ett steg framåt och sedan lägga oss ner på marken, medan våra fotvrister kedjades.

Den politiske officeren kontrollerade smeden, då denne förflyttade sig från man till man. Då min tur kom, log officeren ett obehagligt leende.

"Å, Vasile Georgescu! Säkerligen har ni något att invända emot att bli slagen i kedjor?"

Liggande på sidan tittade jag upp och svarade: "Ja, löjtnant! Jag kan svara er med en sång."

Han knäppte händerna bakom sin rygg och sade: "Var-sågod! Jag är säker på, att vi alla skulle tycka att det vore roligt att lyssna på er."

Jag sjöng inledningsorden till den republikanska fosterlandssången: "Brustna kedjor lämnar vi bakom oss..." Smedens hammare avslutade verket med ytterligare några slag, och vid den obehagliga tystnad, som sedan uppstod, tillade jag: "Ni sjunger, att brustna kedjor lämnas bakom oss, men den här regimen har slagit fler människor i kedjor än någon annan regim."

Löjtnanten hade ännu inte kommit på något svar, då en man från vaktrummet ropade, att transportmedlen anlät. Vi fördes till stationen och lastades som boskap in i järnvägsvagnar. Där fick vi ligga i timmar, innan tåget började att gnisslande och skakande ta sig fram genom landet.

Genom hål i de små, övermålade fönstren, kunde vi skymta skogar och berg. Det var en varm och vacker sommardag.

FEMTE AVDELNINGEN

*Förflyttning till andra fängelser.
Frigiven under amnesti 1956.
Återföreningen med min familj.*

1

Resan tvärs över slättlandet västerut ifrån Bukarest var endast omkring 30 mil, men det förekom så många uppehåll under vägen, att det tog nära två dygn att komma fram. Ett meddelande om destinationsorten cirkulerade ibland oss, till och med innan man kunde skymta de tjocka, hundraåriga murarna av det beryktade Craiova-fängelset.

Våra kedjor slogs av på den stensatta fängelsegården, och vi drevs med hugg och slag genom mörka gångar, täckta med tjocka lager av smuts. Mina följeslagare föstes i små grupper in i celler längs en täckt gång. Ljudliga protester hördes från insidan: "Här finns ingen plats! Vi håller redan på att kvävas!" Vakterna klämde med våld in nykomlingarna. Det påminde om rusningstid i den underjordiska järnvägen, fastän med dörrvakter, som använde batonger.

En knuff i ryggen sände mig huvudstupa in i en cell, och dörren slog hårt igen bakom mig. Stanken i cellen gjorde, att jag ville kräkas. Först kunde jag inte skönja någonting. Jag famlade mig omkring, och min hand drog sig tillbaka från en naken, svettig kropp. Långsamt vande jag mig vid det skumma ljuset från en glödlampa i taket och upptäckte britsar, som höjde sig i rader, tre på varandra, med män, som låg och kippade efter andan. Ännu fler män, även de halvnakna, satt på golvet eller lutade sig emot väggarna. Ingen kunde röra sig utan att väcka sin granne, vars svordomar väckte alla de övriga.

Mitt uppehåll i denna cell under de följande två måna-

derna avbröts endast av turer till den stinkande tunnan utanför, där jag tömde våra toaletthinkar.

Jag sade fångarna, att jag var pastor, samt bad en kort bön. Några få män svor åt mig, men många lyssnade lugnt. Då kallade någon på mig med mitt eget namn uppifrån en brits, som jag inte kunde urskilja i skumrasket.

"Jag känner igen er röst", sade han. "Jag hörde ert tal vid den där kultkongressen för många år sedan."

Jag frågade honom, vem han var. Han svarade: "Vi skall talas vid i morgon!"

Den långa natten slutade klockan fem på morgonen, då reveljen gick: en vakt slog på ett dinglande stycke järnvägsräls med en järnstång. Mannen från överbritsen, en liten gestalt med en trasa snodd som turban kring huvudet, kom ned och skakade hand med mig.

"Det var tur, att jag kände igen er på rösten i mörkret", sade han och tittade på mig med blodsprängda ögon. "Jag skulle inte ha känt igen er vid blotta åsynen. Partiet har tagit sin hämnd med anledning av er protest, ser jag. Så mager ni är!"

Han var en religiös muslim vid namn Nassim och hade representerat den lilla muslimska församlingen vid kultkongressen 1945. Vi lärde nu känna varandra väl.

Vår vänskap började, då jag försökte äta mitt första mål i Craiova. Den avskyvärda, flottiga stanken av soppan föregick dess ankomst till cellen. Bitar av rutten kål och otvätade tarmar flöt omkring i sitt skum. Men att äta var en plikt, och jag tömde min plåttallrik.

"Hur kan ni?" frågade hadjin,* vars mage hade gjort uppror.

"Det är en kristen hemlighet", sade jag. "Jag tänker på Pauli ord: 'Glädjens med dem som äro glada!' Och så tänker jag på vänner i Amerika, som nu äter grillad kyckling, och jag tackar Gud med dem, när jag för det första skedbladet till munnen. Vid det nästa gläder jag mig med vänner

* Hederstitel på rättrogen muslim, vilken såsom pilgrim besökt Mecka. *Övers. anm.*

i England, som kanske just nu äter rostbiff. På det viset kan jag få ned ytterligare en munfull. Så tack vare många vänationer i världen gläder jag mig med dem, som är glada — och så överlever jag!”

Nassim och jag måste dela en brits under de kvävande heta nätterna. Jag var tacksam över att inte behöva sitta på golvet. ”Ni ligger så stilla”, sade hadjin, då andra hostade och kastade sig fram och tillbaka på britsarna omkring oss. ”Vad tänker ni på? Hjälper Paulus er nu också?”

Jag svarade: ”Ja, ty nu glädes jag med dem som lever i den västliga världen genom att tänka på deras trevliga hem, på deras böcker, de semestrar, de kan planera, den musik, de lyssnar på, den kärlek de delar med sina hustrur och barn. Och jag tänker därvid även på den senare hälften av samma bibelvers i Romarbrevet: 'Och gråten med dem som gråta.' Jag är säker på att många i den västliga världen tänker på oss i vår nöd och försöker att hjälpa oss med sina böner.”

2

Alla människor, som är i fängelse, känner ett behov av att hävda sig. De älskar att diskutera. De fattar eld vid ett enda ord. Och när de finner någon, som inte återgäldar en förolämpning, ansätter de honom desto mera. Med de förhållanden, som rådde i Craiova, fann jag svårigheterna överväldigande. Då jag predikade, måste jag överrösta stönanden och låtsade snarkningar. Fångarna var desperat uttråkade. De saknade inre reservkrafter och längtade efter sina vanliga tidsfördriv. Jag fann, att predikningarna först förvandlades till diskussioner och sedan till gräl. Men vemhelst, som kunde berätta en historia, och särskilt en kriminell sådan, kunde vara säker på en lyssnarkrets. Därför berättade jag för dem spännande historier, som jag själv hade hittat på, och i vilka det kristna budskapet spelade en central men mindre iögonfallande roll.

Min mest populära historia handlade om en bandit, som hette Pipa, och vars namn alla rumäner kände till. Jag berättade hur min mor såsom flicka en gång hade sett honom vid en rättegång och sedan aldrig kunnat glömma hans irrande vilda blick.

Pipas föräldrar var välbärgade. De dog, medan han ännu var pojke, och han överlämnades åt en vårdare, som lurade honom på arvet. Pipa tog arbete på ett värdshus, där ägaren lovade att sätta undan lönen åt honom samt betala honom en klumpsumma, då han återvände från militärtjänsten. Pojken gick med på detta och drömde om att sätta upp en egen affär med sina sparpengar. Då han återvände från armén, förnekade värdshusvärden, att de skulle ha haft denna överenskommelse, och i blint raseri stack ynglingen ihjäl honom.

Pipa blev en laglös, och från sin kula uppe i bergen gjorde han en serie anfall — alla mot värdshus. Under årens lopp dödade han 36 krogvärdar. (Förvånade visslingar från mina lyssnare vid denna passus!) Han saknade inte sällskap. Till sammans med två andra laglösa, alla i sina bästa stulna kläder, gick de till en by och övertalade tre flickor att äta middag med dem. De lade sömnmedel i vinet och bar flickorna till kulan uppe i bergen.

Så långt rörde sig berättelsen om faktiska händelser; men i min version vaknade flickorna och höll rövarna på armlängds avstånd genom att berätta historier för dem i samma stil som i Tusen och en natt. Dessa historieberättelser slutade med att den vackraste av de tre flickorna berättade ur evangelierna och vann de laglösa för tron.

Väl mottagen blev även historien om Dillinger, vars utveckling från att vara hungrig pojke, utkörd ur hemmet, till att bli Amerikas värste gangster, hade sin motsvarighet i många av mina medfångars liv. En förstörd barndom och samhällets orättvisor är vanligtvis upptakten till ett brottsligt liv, och Dillinger hade börjat med att råna en biografkassör på några få dollar.

Då vi förstod, varför Pipa och Dillinger hade blivit, vad de blivit, kunde vi tycka synd om dem, sade jag; och ge-

nom medlidande uppstår kärlek, och kärlek gentemot mänskligheten är kristendomens högsta mål. Vi fördömer människor såsom tjuvar eller mördare, men hur sällan är det inte, som vi känner medömkan med dem, samt förstående kärlek, vilket skulle ha kunnat rädda dem från deras brott!

Jag skulle ha kunnat tala 24 timmar om dygnet utan att de tröttnade på att lyssna. Jag började med att beröra den klassiska litteratur, som har kristen anstrykning: Dostojevskijs "Brott och straff", Tolstojs "Uppståndelse", allt berättat episodvis.

"Pastorn", sade en skogvaktare, som hette Radian, "jag har hört många kriminalberättelser, men inga som era, vilka alltid slutar med att brottslingen, offret och polismännen går till kyrkan tillsammans!"

Männen skrattade och fortsatte att lyssna. Ofta berättade de sina egna historier, komiska, tragiska eller bådadera. Radian, lång och slank som de träd, han brukade vårda, hade levt ett händelsefattigt liv intill den dag, då han tillsammans med två vänner gick igenom en skog och råkade se sig om samt fann skogen i lågor.

"Då vi kom fram till närmaste by, arresterades vi och anklagades för att ha anlagt elden", sade han. "Vi pryglades, till dess att vi erkände, att vi hade gjort detta såsom sabotage emot samhällskollektivet. Men vid rättegången gav sig den verkligt skyldige tillkänna, och vi frigavs."

"Men vi blev inte befriade", tillade han med sin djupa, lugna stämma. "Vi fördes tillbaka till polisstationen, och där sade man: 'Erkänn nu, vad annat ni kan ha gjort!' Under tortyr erkände vi ett sabotageförsök, som var ett rent påhitt. Jag skulle ha kunnat säga vad som helst för att slippa plågas."

— De dömdes till 15 års fängelse vardera.

Det förekom många liknande människoöden i Craiova. Inom kort kände vi varandra utan och innan. Det var en nervös, pressad atmosfär. Ingen kunde tåla att motsägas, och all känsla för proportioner eller logik hade gått förlo-rad.

Då jag berättade ur Knut Hamsuns roman "Svält", lyste mångas blickar upp, och en fånge vid namn Herghelegiu omtalade för mig, då gruppen skingrades för kvällsvarden, hur gripen han hade varit att lyssna. Jag föreslog, att han skulle erbjuda en liten bit av sitt bröd till hadjin, som fruktade att maten i övrigt kunde innehålla svinflott, vilket är förbjudet att äta enligt Koranen. Men om Herghelegiu var rörd till hjärtat, så var han inte rörd, vad magen beträffar. Mitt förslag ignorerades helt!

De intellektuella råkade, även de, ut för samma fel. De var ordets fångar. Om någon råkade omnämna en amerikansk vetenskaplig upptäckt, anklagades han för att komma med amerikansk propaganda. Om någon talade om en modern rysk författare, avfärdade man honom med att kalla honom för ett statsunderstött ök. Katoliker förkastade judiska filosofers visdom utan att ens ha lärt känna denna. Judarna kände igenting till om och bekymrade sig ännu mindre för Kyrkans lära.

En gång berättade jag ur innehållet av en religiös bok, som jag hade författat i tankarna under nätterna. Domen föll omedelbart: "Fullsmockat med lutheranism!" ropade en ortodox lyssnare. "Det är lätt att förstå, att ni är protestant", sade en annan. Några dagar senare under ett samtal med samma par fångar, citerade jag inte så litet ur en bok med titeln "Sanningens problem" av "en känd rumänsk skribent vid namn Naie Ionescu". Mottagandet var stormande. "En sådan vis man han är, den där mannen!" Jag fann nu, att om jag önskade göra mina synpunkter väl hörda, borde jag publicera dem anonymt, eftersom båda dessa böcker var en och densamma!

Alexandru, en student, fick sina medfångar att le ett beskyddande leende, då han reciterade några av sina egna dikter. Jag föreslog i tysthet, att han skulle läsa ännu en dikt, vilken uppgavs vara en sonett av Shakespeare. "Storartat!" ljöd kritiken i korus. Utan att avslöja Alexandrus hemlighet, sade jag de andra, att man inte skall låta sig föras bakom ljuset av berömda namn. Shakespeare, Byron, Shelley — för att endast nämna engelska poeter — upp-

höjde ofta människor och idéer, vilka inte var värda beaktande.

En gammal kavalleriofficer protesterade. "Jag är inte någon litterärt bildad man", sade han, "men jag har alltid beundrat Gunga Din. Kipling skapade därmed en soldathjälte!"

Jag sade: "Gunga Din må ha varit en bättre människa än jag själv, men han gav sitt liv i kamp för engelsmännen gentemot sitt eget folk. Vad anser ni om en rumän, som dör i kamp för ryssarna emot sina egna landsmän?"

En lärare i engelska framhöll starkt Shakespeares ädla sinne och vidsynta tänkesätt.

Jag svarade, att medan Shakespeare författade, deltog till och med den tidens gatsopare i livliga diskussioner rörande reformationen och puritanismen — och trots detta skulle en historiker, som endast hade Shakespeares skådespel att gå efter, knappast kunna göra sig en föreställning om att kristendomen över huvud taget hade nått England.

"I alla hans skådespel finns det inte en enda kristen gestalt", sade jag, "med undantag, kanske, av den stackars Cordelia. Claudius mördar sin rival. Drottningen gifter sig med sin gemåls mördare. Hamlet drömmer om hämnd, drar sig för att ädelt ingripa, då han borde ha gjort detta, och kan inte förlåta. Polonius är en intrigmakare. Ofelias enda tillflykt är vansinnet. Othello är en professionell mördare. Desdemona spelar endast ko till hans tjur. Iago är ett monster av cynism och bedrägeri . . . Nej, Shakespeare var en storslagen poetisk begåvning och en född psykolog, men han hade inte en aning om den kristna karaktären!"

Läraren i engelska sade: "Kanske finns det i själva verket inte någonting, som kan beskrivas såsom en 'kristen karaktär'?"

Jag sade honom, att jag visste, att han endast hade varit i fängelse ett par veckor; när han hade varit där något längre, skulle han veta bättre. Han skulle få se något av den godhet, som jag själv hade fått bevis för: syndare, som bekände sig till Kristus vid sitt sista andetag, helgade människor, som förlät sina mördare, liksom vi själva hoppas att

en gång få förlåtelse. Och jag citerade för honom några strofer, som visade, vilken stor kristen skald vi kunde ha haft i Shakespeare:

*"They say the tongues of dying men
enforce attention like deep harmony;
their words are scarce,
they're seldom spent in vain,
for they breathe truth
that breathe their words in pain."**

Hur väl skulle inte denna passus ha kunnat tillämpas på Jesu sista ord på korset!

3

Den lille hadjin hade mycket att lära oss angående underkastandet av vår vilja under Guds. Han påminde oss ofta om att varje kapitel i Koranen, denna den mest spridda av alla böcker i världen näst efter Bibeln, börjar med invokationen: "I Guds, den Nådiges och Barmhärtiges namn", och han försökte göra detta till en integrerande del i det dagliga livet. Fem gånger om dagen knäböjde Nassim på det hårda golvet och bugade sig vördnadsfullt i riktning emot Mecka.

Då man gjorde narr av honom, bad jag dem att tänka sig för:

"Om en engelsman ber om '*bread*', en tysk om '*Brot*', en italienare om '*pane*', ber de om en och samma sak. Georghe, där, är katolik, så han gör korstecknet, så här. Carol, en ortodox troende, gör det på detta sättet. Ion, baptist, klappar i händerna. Så varför skulle inte Nassim tillåtas att rikta

* *"Det sägs, att döende mäns tungor tilltvingar sig en uppmärksamhet liksom den djupaste harmoni; deras ord är få men sällan förgäves, ty sanning talar de, som framtvingar sina ord med smärta."*

sina böner åt öster? Alla närmar vi oss Gud på vårt speciella sätt, men han ser igenom våra gester av kärlek och vördnad och blickar in i våra hjärtan. Dit borde också vi ha våra blickar riktade.”

Nassim och jag hade mycket att samtala om, då vi satt vid sidan om varandra på en låg brits, mitt i cellens smuts och oordning. Han talade om sin tro — vilken mohammedaner menar uppenbarades för Profeten av ärkeängeln Gabriel — med en glöd, som för stunden helt förvandlade vår trista samtalsplats. Till min förvåning talade han om Jesus med stor kärlek.

”Jag vill inte missleda er”, sade han. ”Jesus är för mig den allra heligaste och visaste profet, som talar Guds eget ord. Men enligt vår syn kan han inte vara Guds Son. Jag hoppas, att jag inte har sårat er?”

”Absolut inte”, svarade jag. ”Tvärtom samtycker jag med er.”

”Hur kan ni, en kristen, säga så?”

”Jag kan säga det av den orsaken, att en son är resultatet av kärleken mellan man och kvinna. I den meningen tror ingen kristen, att Jesus är Guds son. Vi kallar honom ’Guds Son’ i en annan, specifik bemärkelse, nämligen såsom havande utgått ifrån Skaparen. Han är Son, därför att han bär Guds insegel, såsom en människa sin jordiske fars. Han är Son på så vis, att han överflödar av kärlek och sanning. Därför hyser vi inget tvivel om saken.”

”I den bemärkelsen kan även jag acceptera det”, sade Nassim och vände sig emot mig med sitt allvarliga muslimska leende. Jag sade honom vidare, att jag trodde, att Jesus inte vänder sig bort från någon, som älskar honom, även om den människan inte exakt kan formulera titeln på honom, som hon älskar. Den ångerfulle rövaren på korset tilltalade honom endast, som om han hade varit människa, men Jesus lovade, att rövaren skulle få vara med honom i paradiset.

De kom och gick, de fångar, som fyllde vår cell. "Det enda, som inte förändras", sade hadjin, som stannade där någon tid, "är luften".

Varje gång några män flyttades från cellen, intog andra deras plats, så jag måste återigen påbörja mitt "församlingsarbete".

Bland nykomlingarna var den okuvlige general Calescu, en före detta framstående man i militärdomstolen, som älskade att i tankarna åter genomkämpa sina strider. De flesta hade ägt rum, tillstod han, i budoaren, och sina bästa dagar hade han haft under kriget: "Så många vackra spioner — jag försökte alltid låta dem slippa undan, om de var vänliga mot mig!"

Då Calescu inte tänkte på kvinnor, rörde det sig om mat. En kväll, då han var vid mycket gott humör, ropade han ut: "Idag är det min födelsedag: jag bjuder er alla på middag!" Och eftersom han hade tillbringat många lyckliga födelsedagar i Paris i ungdomen: "Nu går vi till Maxim! Var så snälla och var mina gäster!" Under en timme eller två, utan att tänka på kostnaderna, bjöd han oss på det bästa, som stället kunde bjuda. "Hovmästaren!" ropade han. "Vad rekommenderar ni? En *bouillabaisse* av allt slags fisk, simmande i mustig saffranssås? Kanske litet för mycket till att börja med? Låt oss säga leverpastej då, med tryffel från Perigord, med varm toast och färskt smör från Normandie. I all enkelhet! Sedan *canard à l'orange* — ni tycker om anka, eller hur, pastorn? Eller en *coq au vin*; och åt hadjin *schaslik* på ett flammande svärd!"

Varje rätt åtföljdes av en kommentar, som fick det att vattnas i munnen på oss, samt av en elegisk vinlista. Med sänkt röst beställde generalen det finaste Burgund- och Hock-vin, samt en magnumflaska champagne "att toppa det hela med". En gyllene Chateau Yquem beställdes, tillsammans med ett helt batteri av likörer och gammal konjak. Vi fick välja cigarrer från en välförsedd serveringsvagn på hjul: Henry Clay, Romeo y Julietta.

Det var inget slut på detta panorama av njutningar — han bara gick på!

Plötsligt öppnades celldörren, och in kom den vanliga tunnans med ruttna tarmar och kål . . .

I detta resonemang om mat, liksom i dagdrömmarna av sexuellt slag, tog fantasien överhanden. Enklare själar än Calescu hittade på saker som kyckling fylld med bananer, potatis med massor av jordgubbssylt ovanpå, samt många andra rätter, som jag nu lyckligtvis glömt. Ett faktum var, att maten i Craiova var den värsta, jag någonsin fått mig tilldelad, med undantag av en enda dag.

Det var en fullständig, ja, otrolig överraskning! Vakterna kom först in med en stor ångande kanister med löksoppa, sedan med en annan med riktig köttstuvning och färska morötter; där var snö vitt potatismos, två runda franskbröd åt oss var och slutligen ett äpple per man. Vi väntade oss nästan, att en av Calescus doftande cigarrer skulle avsluta måltiden!

Vad kunde detta betyda? Den "fantasieggande paranoia", som behäftar fångar och får dem att se något högst betydelsefullt i de löjligaste små förändringar i rutinen, fick oss alla att hoppas på nya under. Under eftermiddagens lopp kallade general Calescu upphetsad på oss ifrån fönstret: "Kvinnor, förbaske mig, och de är i färd med att gå sin väg!"

Vi flockades runt det lilla, fyrkantiga gallerförsedda hålet, och då vi tittade ned, såg vi fem eller sex välklädda damer, som artigt ledsagades ut genom porten av kommandanten i sin bästa uniform. Senare omtalade den flinande vakten för oss, att det hade varit en delegation av "demokratiska kvinnor" från den västliga världen. De hade farit sin väg efter en timmes tid, alltunder det att de kommenterat den utmärkta fängelsekosten.

Maten den kvällen var den vanliga flottiga sörpan men var till och med sämre än vanligt under den vecka, som följde. Besvikelsen gjorde oss alla deprimerade. Jag vet inte, vilken organisation besökarna representerade, men vi hörde sägas, att rapporter från sådana besök i "Rumäniens exem-

plariska fängelser” cirkulerade i England, Amerika och Frankrike.

5

Guidade turer som denna var en del av en sovjetisk ”fredsoffensiv”. Varje gång ryska ledare byter plats, förekommer det en liten tid av upptining, innan ”nedfrysningen” åter sätter igång, och nu hade efter en hemlig maktkamp mellan Stalins efterträdare marskalk Bulganin valts till ordförande i ministerrådet.

Calescu förklarade, att den förre krigsministerns upphöjande till makten betydde, att ”amerikanerna skulle bli tvungna att kämpa till sist!” Hans övertygelse stöddes av en flod av fängelserykten. President Eisenhowers ”egna ord” i frågan citerades ofta: ”Jag vill satsa mig till sista knappen på min uniform — och fångarna i Östeuropa kommer att frigivas!” Varje kväll, då Calescu delgav oss sin stora uppskattning av amerikansk strategi och taktik, tycktes segern alltmer säker; och — när väl de rödas arméer hade drivits bort — skulle allting i Rumänien komma i rätta gängor igen.

Calescu var en glödande monarkist. Detsamma var även bönderna och lantbruksarbetarna. Deras resonemang var enkelt. ”Då Kungen var här, hade jag mina åkrar och min boskap. Nu, då han är borta, har jag förlorat allt. På Rumäniens tidigare nationaldag samlades vi alla till en gudstjänst, där vi även bad för Konung Mikael, Drottningen och Drottningmodern.” Angivare, om det fanns sådana i cellen, fann det bäst att se motsatt på saken. Den ende republikanen i cellen, en skollärare vid namn Constantinescu, kom alltid med sina protester, men Radian, skogvaktaren, fick sista ordet.

”Ni bryr er väl inte om pomp och ståt? Men sådant faller sig naturligt för en kung. Eftersom han inte behöver kämpa för sin pomp och ståt, lämnar han oss i fred. Annorlunda är det med politiker, som önskar att skaffa sig höga namn

genom krig och revolutioner, alltid på vår bekostnad! Ge mig Konungen, välstånd i landet och fred!"

Det var ävenledes Radian som lyckades stäcka Calescus förkärlek för sarkastiska skämt rörande religionen.

"Om Jesus verkligen hade kunnat förvandla vatten till vin", sade generalen spydigt, "så skulle han ha satt upp en butik och blivit rik."

Radian sade: "Jag har hört, att Frälsaren gjorde detta under, men jag vet ju, att det inte finns någon nu levande människa för att bevisa det. Men jag kan ge er ett verkligt bevis på att han kan förvandla vin till möbler. Jag har upplevt det själv."

"Verkligen!" utropade Calescu, mycket road.

"Ja, verkligen! Före min omvändelse för några år sedan brukade jag spendera vartenda öre på dryckenskap, och min hustru hade inte så mycket som en stol att sitta på. Då jag slutade att dricka, kunde vi spara pengar och möblerade i stället vårt hus."

Våren bringade nyheter, denna gång officiella, som gjorde ett slut på general Calescus nattliga krigsfantasier. Rysarna hade lovat att dra bort sina trupper från Österrike, och det första "toppmötet" mellan öst och väst rörande hela tio års "kallt krig" skulle äga rum i Genève.

Snart hade "fredlig samexistens" förvandlats till ett enda stort gräl. Constantinescu, skolläraren med vänster-idéer, var fullt upptagen av det. "Varför skulle inte den västliga världen kunna leva i frid och harmoni med den kommunistiska världen?" frågade han.

Jag sade: "Jag är inte någon politiker, men jag vet, att i varje fall Kyrkan aldrig kan underlåta att kämpa mot ateismen, liksom att polisen inte kan låta bli att bekämpa gangsters eller att kroppen alltid gör motstånd emot sjukdomar."

"Ni hatar alltså ateisterna?" sade Constantinescu.

"Långt därifrån", svarade jag. "Naturligtvis hatar jag ateismen såsom livsåskådning, men jag älskar ateisterna, på samma sätt som jag avskyr blindhet men älskar den blinde. Eftersom ateismen är ett slags blindhet, måste den bekämpas."

Constantinescus långa ansikte visade ett uttryck av falsk förvåning. "Ni talar om att kämpa, pastorn? Jag trodde, att kristna alltid vände den andra kinden till. Räddade inte den helige Franciskus en varg från dem, som önskade döda den, och sade: 'Döda inte broder varg; han är en av Guds skapade varelser?'"

"Jag beundrar djupt den helige Franciskus", svarade jag, "men om jag inte skjuter broder varg, kommer han att äta upp syster lamm. Min plikt att döda vargen, för den händelse att jag inte kan ansvara för vad han kan ta sig till, inspireras av kärlek. Jesus sade, att vi skulle älska våra fiender, men han själv brukade våld, då det inte fanns någon annan utväg. Gud tar dagligen miljoner människors liv: det ligger i hans natur att giva död lika väl som liv."

En nykomling till Craiova, ingenjör Glodeanu, sade, att han hade hört en radioutsändning från det engelska BBC, vari den åsikten framhävdes, att västmakterna inte längre skulle försöka att blanda sig i kommunistblockets interna affärer.

"Det är allt gott och väl", protesterade jag, "men om jag börjar att borra hål i en båt, som ni och jag delar, samt säger: 'Lägg er inte i det här — detta är min sida av båten', skulle ni acceptera något sådant? Skulle ni inte tvärtom säga: 'Ni håller på att göra ett hål i er sida — men det kommer att sluta med att jag själv dränks!' " — "Kommunisterna", fortsatte jag, "har bemäktigat sig hela länder och försöker att förgifta ungdomen med hat. Deras plan att vända upp och ned på hela världsordningen kan inte betraktas såsom någon intern affär."

"Det är ett internationellt gangstervälde!" sade Calescu.

Constantinescu raljerade så mycket han kunde. "Den västliga världen har inte alltid rätt, General", sade han, "Stalin var inte uteslutande ond. Han kunde till exempel säga: 'Människan är vårt dyrbaraste kapital.' "

"Det är alltså därför, man håller oss inspärrade", fnös Calescu. Men Constantinescu vidhöll, att det hade varit ett industriellt och till och med kulturellt framåtskridande under kommunismen. "Det kan ni inte förneka", sade han.

Jag svarade: "Hitler höjde välståndet för större delen av tyskarna. Han gjorde sitt land till det starkaste i Europa. Han vann världen för Tyskland men tillintetgjorde dess själ. Kommunistiska landvinningar har också gjorts på själens bekostnad, i det att de krossat människans mest vitala egenskap, hennes personlighet."

"Världen vill ha fred", sade Constantinescu. "Vad har ni då för alternativ — ett atomkrig?"

Jag sade: "Ett atomkrig är inte alternativet; ingen önskar det. Världen har ett stort problem i narkotikamissbruket, men vi accepterar inte Hitlers lösning på problemet: att slänga in narkotikamissbrukarna i gasugnarna! Men vi kan dock inte slå oss ned i 'fridfull samexistens' med svartabörsförsäljningen av narkotika. En lösning måste finnas, även om vi måste kämpa för detta i femtio år. Och hur kan vi leva fridfullt med folk, som inte kan leva i frid inbördes, därför att allt, deras ledare strävar efter, är makt och åter makt? Allt kommunisterna önskar göra är att söva in oss, så att vi inte skall misstänka, vad de ämnar stjäla härnäst."

Jag kunde inte förmå Constantinescu att inse, att han inte skulle låta blå dunster slås i ansiktet på sig av de ryska gesterna, så jag gjorde själv "en rysk gest".

Jag lutade mig ut från min brits och snappade åt mig hans kudde — den lilla knöliga bunt personliga tillhörigheter, som han använde att vila huvudet mot. Hans huvud slog därvid mot väggen. Han blev chockerad och ilsken.

"Men varför kan ni inte leva i fredlig samvaro med mig?" frågade jag. "Jag är beredd att vara vän med er, nu, då jag har stulit allt ni äger!"

Men jag måste lämna tillbaka hans ägodelar, innan samtalet kunde inriktas på andra saker!

Constantinescu var ett tidigt offer för det där slags önsketänkande om kommunismen, vilket utgör vår största fara. Människor skolade av Lenin och Stalin ser i god samarbetsvilja en svaghet, som bör utnyttjas, och för kommunisternas eget bästa måste vi arbeta på ett uppnående av deras misslyckande. Kärlek är inte något universellt botemedel; det kan inte användas på samma sätt som gips. De kommunistis-

ka ledarna är kriminella individer i internationell skala, och endast när den kriminelle kuvas, ångrar han sig; endast då kan han föras till Kristus.

I den romerska senaten brukade Cato, så snart något annat problem framhölls, påpeka: "Låt oss först tillintetgöra vår fiende Kartago! Sedan kommer allt att ordna sig! *Cartaginem esse delendam!*" Jag var övertygad om att den västliga världens öde var antingen att tillintetgöra kommunismen eller att tillintetgöras av densamma.

6

Nu blev det alltså ett stillestånd i det kalla kriget; och i akt och mening att visa kommunismen i en bättre dager före toppmötet, tog man itu med några av de värsta missbruken i fängelsesystemet. I Salcia, där bestraffningen hade inkluderat hängning vid fötterna av fångar, samt att kvinnor slängdes ned i iskallt vatten, där de fick stanna i timmar, arresterades hela fängelsepersonalen. Officiella bevis vittnade om att 58 människor hade dödats i "tävlingar" mellan "brigadledarna" för att se vem som kunde döda de flesta fångarna — men faktum var, att överlevande från Salcia, som sedermera hamnade i Craiova, sade, att åtminstone 800 människor hade dödats.

För att demonstrera juridisk indignation gav man personalen i Salcia långa fängelsestraff, och denna utrensning hade sin goda inverkan på andra fängelser. Prygelstraffet upphörde. Vakterna blev beskäftigt artiga. Då kommandanten för Jilava, överste Gheorghiu, lät fångarna framföra sina klagomål, och någon bland dem därvid slängde en tallrik gröt på honom, var en dag i ensamcell det enda straff, som denne fånge fick.

Reformerna varade inte länge. Snart blev prygeln och förölämpningarna ännu mycket mer dagsrutin än tidigare; och vid pass ett år senare, då den ifrågavarande rättegången hade glömts bort utomlands, återinstallerades massmördarna från Salcia på sina poster, med befordran! Endast de

vanliga kriminella fångar, som hade använts som redskap vid torterandet av andra, fick stanna kvar i fängelse.

Under denna tid av fängelsereformer förflyttades jag flera gånger. Ett antal mardrömslika resor smälter samman i en. Jag behöver bara sluta mina ögon för att se en jämn rad hålkindade fångar med rakade huvuden, som sakta skakar fram och tillbaka vid tågets rörelser. Alltid bar vi 25-kiloskedjor, vilka skavde igenom våra kläder och förorsakade sår, vilka i vårt undernärda tillstånd inte läkte på månader.

Under en resa stannade tåget under natten, och tystnaden bröts av ett smärtyfyllt utrop: "Jag har blivit bestulen!"

Jag satte mig upp för att finna lille Dan, en skum figur från Bukarest, förflyttande sig från den ene till den andre av de på golvet utsträckta fångarna för att skaka dem vakna. Dan förbannades och örfilades upp, men han fortsatte att hojta: "Jag hade 500 lei gömda i mina kläder, och nu är de försvunna! Det var allt jag ägde i världen!"

I hopp om att lugna ned honom, sade jag: "Min vän, jag hoppas, att ni inte misstänker en pastor för att stjäla, men om ni gör det, kan ni få undersöka mig in på bara skinnnet."

Också de andra lät Dan undersöka dem för fridens skull, men han hittade ingenting. Slutligen satte sig tåget åter i rörelse, och en efter en föll vi i sömn. Jag vaknade i gryningen av ett nytt och ännu större oväsen. Alla de andra 18 fångarna hade blivit bestulna!

"Jag visste, att det fanns en tjuv ibland oss!" ropade Dan.

Flera dagar senare, i Poarta Alba, vår nästa anhalt, berättade jag om denna händelse för en man, som avtjänade straff för stöld. Han brast i skratt och sade: "Jag har känt Dan i årtal. Han ville bara finna ut, var ni andra hade något värt att stjäla!"

Det fanns många "Dan" i Poarta Alba, där "politiska" och vanliga kriminella fångar hölls fängslade tillsammans. En gång dåsade jag till, under det att en grupp fångar spelade med hemmagjorda tärningar. En kittling i foten väckte mig. Jag satte mig upp för att gnugga mig i ögonen och

fann en fånge i färd med att snöra upp min ena sko. Den andra hade han redan tagit av.

"Vad gör ni med mina skor?" frågade jag.

"Jag har just vunnit dem på tärning", flinade han och blev förargad, då jag inte ville lämna skorna ifrån mig.

Tjuvarnas värld är en värld för sig. Jag märkte, att de älskade att tala om sina eskapader, ju mer riskfyllda, desto bättre. De älskade spänning, liksom andra människor älskar sprit, kortspel eller kvinnor. Jag kunde aldrig upphöra att förundra mig över den hängivenhet, varmed de gick upp i sitt "yrke".

En kväll, då de flesta av de andra fångarna var ute ur cellen, brakade dörren upp och vakterna slängde in en ficktjuv, som alla kände under namnet "Fingrarna". Han rullade runt på golvet samt flämtade och stönade, då jag hjälpte honom till hans brits. Jag blötte en trasa i vatten och började tvätta blodet från hans uppsvullna mun. Det såg ut, som om han hade snattat från skafferiet.

"Ni är mig en baddare, pastorn", sade "Fingrarna". "Då jag kommer ut igen och gör min nästa goda stöt, skall jag inte glömma er andel!"

Jag sade, att jag hoppades, att han skulle finna på ett annat sätt att leva, som inte skulle medföra sådana konsekvenser. Han skrattade. "De slösar bort sin tid på att prygla mig", sade han. "Jag älskar mitt jobb. Jag kommer aldrig att upphöra med det."

Jag lade armen om hans axlar och sade till honom: "Tack, skall ni ha! Ni har lärt mig en läxa."

"Vad menar ni?" frågade "Fingrarna".

"Om prygel inte får er att ge upp ert beteende, varför skulle jag lyssna till dem, som vill ändra på mitt? Jag borde lägga ned minst lika stor möda på att vinna en själ, som ni på att planera er nästa stöld. Ju mer jag lyssnar på de historier, som ni och era vänner berättar, desto mera lär jag mig."

Han flinade generat: "Ni skämtar, pastorn!"

"Inte alls!" sade jag. "Till exempel: Ni arbetar nattetid, och om ni misslyckas den första natten, försöker ni nästa

igen. På samma sätt borde jag såsom pastor tillbringa min natt i bön, och om jag inte erhåller, vad jag syftar till, bör jag inte ge upp för det. Ni stjäla från andra, men det finns hederlighet också tjuvar emellan: vi kristna borde vara lika förenade med varandra. Och fastän ni riskerar era liv och er frihet för pengar — så snart ni har fått tag på dem, spenderar ni dem åt höger och vänster! Inte heller vi borde överskatta pengars värde. Ni tjuvar låter er inte avskräckas av bestraffningar; inte heller vi borde rygga tillbaka från lidanden. Liksom ni sätter allt på spel, så borde även vi göra detta — i vissheten om att det finns ett paradiset att vinna.”

Fängelset vid Poarta Alba var vad som återstod av arbetslägret invid kanalprojektet, på vilket min hustru hade arbetat. Jag visste nu genom Mihai, att hon bodde någonstans i Bukarest, och inte en timme förgick, utan att jag tänkte på henne, då jag stirrade ut genom de smutsiga fönstren bort mot den ödsliga horisonten. Vi bodde i en rad långsträckt, nakna baracker, vilka innehöll 50 man vardera. Överallt runtomkring fanns övergivna baracker och parceller av grönsaksodlingar, vilka Sabina också måste ha sett. Denna min melankoliska tröst togs ifrån mig, då jag ett par veckor senare tillsades att göra mig beredd för ytterligare en förflyttning.

”Fingrarna” kom för att säga adjö. Med sig hade han en kompanjon vid namn Calapod, en ondskefull bandit, som hade varit fruktad på landsbygden. Denne bankade mig på ryggen och skrek: ”Så detta är alltså den helige pastorn, som tycker om tjuvar och rövare!”

”Herr Calapod”, sade jag, ”Jesus drog sig inte för att jämföra sig själv med en tjuv. Han gav oss detta löfte: ’Jag skall komma såsom en tjuv om natten.’ På samma sätt som de, vilka ni bestäl, aldrig visste, att ni skulle komma för att bestjäla dem, skall Jesus en natt komma för att hämta er själ, och ni skall då inte vara redo.”

Veckor av vistelse i den fuktiga kylan i Craiova samt i Poarta Alba och på resor, då vi fångar var fastkedjade vid varandra, gjorde, att min tuberkulos åter bröt ut i all sin kraft. Jag anlände till mitt nästa fängelse i Gherla uppe i de transsylvanska bergen i ett sådant tillstånd, att jag placerades i en grupp av celler, som kallades "sjukhuset". Vår läkare, en ung kvinna, Marina, sade, att detta var hennes första tjänst. Andra patienter sade mig, att hon på sin första tjänstgöringsdag hade blivit blek i ansiktet, då hon gick från cell till cell. Ingenting i hennes studier hade förberett henne på smutsen, hungern, bristen på ordinär medicin och medicinsk utrustning, eller den likgiltiga grymheten. De trodde, att hon skulle svimma, men hon höll tappert ut, till dess att hon hade undersökt den siste fången.

Marina var en högväxt, spenslig kvinna med blont hår, som inramade ett ansikte med drag, som vittnade om utmattning, men hon hade mod. Efter en undersökning sade hon mig: "Ni behöver närande föda och rikligt med frisk luft."

Jag kunde inte låta bli att skratta: "Men vet ni inte var vi är, doktor Marina?"

Hennes ögon tårades. "Vad annat kan jag säga? Detta är, vad vi lärde oss vid vår utbildning."

Några dagar senare kom högt uppsatta officerare på ett besök. Doktor Marina gick till storms mot dem i gången utanför våra celler. Hon sade med en röst, som var skarp av tillbakahållna känslor: "Kamrater, dessa män har inte blivit dömda till döden! Staten betalar mig för att hålla dem vid liv, precis som den betalar er för att hålla dem i förvar. Jag ber endast om så drägliga förhållanden, att jag kan utföra mitt arbete."

En mansröst sade rått: "Ni ställer er alltså på dömda brottslingars sida!"

"De må vara brottslingar för er, kamrat inspektor", svarade hon, "men för mig är de patienter".

Förhållandena blev inte bättre, men i stället fick vi ny-

heter, vilka för mitt vidkommande var förnämligare än alla läkemedel i farmakopén. Såsom en del av "skyltningen" utåt före ett toppmöte i Genève tilläts besök av släktingar för första gången.

Spänningen steg och nerverna spändes. Ena ögonblicket kunde en man brista ut i glädjeyttringar; nästa — efter att ha ordnat sitt avtunnade hår i ett stycke krossat spegelglas, som gick ur hand i hand — kunde han vara nära att gråta. Somliga hade varit tio eller tolv år utan nyheter från sina familjer, och jag hade inte sett Sabina på åtta.

Dagen kom, och då mitt namn ropades upp, fördes jag in i en ekande hall och placerades bakom ett bord. Cirka 3 meter längre bort såg jag min hustru bakom ett annat bord. Kommendanten, flankerad av officerare och vakter, stod vid väggen mellan oss liksom beredd att vara domare vid en tennismatch.

Jag stirrade på Sabina, och det tycktes mig, som om hon under sina år av lidanden hade uppnått frid och godhet av ett sådant slag, som jag aldrig hade funnit hos henne tidigare. Hon stod där med knäppta händer, leende, och min sorg var utan gränser.

I det att jag grep tag i bordet, ropade jag: "Har ni det bra hemma?" Till och med för mig själv tycktes min röst främmande i det tomma rummet.

Hon svarade: "Ja, allt är väl, Gud vare tack!"

Kommendanten avbröt: "Ni har inte tillåtelse att tala om Gud här."

"Lever min mor fortfarande?" frågade jag.

"Gud vare tack, hon lever."

"*Jag har ju sagt, att ni inte har tillåtelse att nämna Gud!*"

Därefter frågade Sabina: "Hur mår du?"

"Jag är i fängelsesjukhuset."

Kommendanten: "Ni har inte tillåtelse att säga, var ni är i fängelset."

Jag försökte igen: "Beträffande min rättegång — finns det något hopp för en nådeansökan?"

Kommendanten: "Ni har inte lov att diskutera saker rörande er rättegång!"

Så fortsatte det, till dess att jag sade: "Gå hem, kära Sabina! De låter oss ändå inte tala med varandra."

Min hustru hade tagit med sig en korg med mat och kläder, men hon fick inte lov att ge mig så mycket som ett äpple. Under det att man förde bort mig, tittade jag över axeln och såg, att hon eskorterades av beväpnade vakter genom dörren vid hallens motsatta ända. Kommendanten tände en ny cigarrett och strök sig om hakan; han hade sina tankar på annat håll.

Den kvällen stannade Marina vid fotändan av min säng med ett bekymrat utseende. "Kära nån!" sade hon. "Och jag som trodde, att er hustrus besök skulle göra er så gott!"

Vi blev vänner. Hon sade mig, att ingen hade lärt henne någonting om religion, och att hon antog, att hon var ateist. "Är inte alla det nu för tiden?"

En dag, då jag var ensam med Marina och en kristen fånge i den lilla kub till rum, som utgjorde hennes operationsrum, nämnde jag, att det var pingstdagen.

"Vad är det?" frågade hon och böjde sig över instrumenten i sterilisationsapparaten. En vakt, som hade till uppgift att gå igenom journalerna, befann sig just i närheten, så jag väntade till dess att han hade gått sin väg med den önskade journalen. Då svarade jag: "Det är den dag, då Gud gav oss de Tio Buden, för tusentals år sedan."

Jag hörde vaktens fotsteg. Jag skyndade mig att säga: "Och på nätterna har jag fruktansvärt ont i ryggen."

Doktor Marina bet sig i läppen för att låta bli att skratta. Jag fortsatte med min avbrutna predikan, under det att hon knackade mig på bröstet, sade åt mig att hosta samt tittade mig i halsen, till dess att hon brast i skratt. "Sluta, snälla ni!" flämtade hon och höll sin näsduk för munnen, då vaktens slöa ansikte åter syntes i dörröppningen. "Ni får fortsätta senare!"

Jag kunde verkligen berätta för henne om evangeliets budskap under de veckor, som följde, och då jag och andra med mig i Gherla hade fört doktor Marina till Kristus, utsatte hon sig för ännu större risker, då det gällde att hjälpa oss.

År senare, då jag vistades i ett annat fängelse, hörde jag, att hon hade dött av reumatisk feber, vilken hade angripit hennes hjärta. Sannolikt hade hon överarbetat sig, som hon alltid gjorde.

8

Min hälsa blev sämre, och jag fördes tillbaka till Vacaresti. Detta var det fängelsesjukhus, där jag hade tillbringat en månad efter min långa vistelse i underjordisk ensamcell under Inrikesministeriet. Platsen var mer överbefolkad än någonsin. Tuberkulospatienter var tvungna att dela rum med och besmittas av sådana, som led av andra sjukdomar, samt i sin tur smitta ned dessa.

Två officerare från hemliga polisen, som kom för att förhöra mig, frågade gycklande, vad jag nu tyckte om kommunismen. "Hur skall jag uttrycka mig?" svarade jag. "Jag känner bara till den från insidan av dess fängelser."

De flinade, och en av dem sade: "Nu kan ni lära känna den av en mycket känd person: Vasile Luca — den tidigare finansministern — är i er cell."

Lucas avskedande för penningkandalen i mars 1955 hade hjälpt till att föra Ana-Pauker-klicken på fall. Tillsammans med Teohari Georgescu, inrikesministern, hade han utslutits från Partiet, och nu befann sig alla tre i skilda fängelser tillsammans med offren för deras femårsregim. Under sin makts dagar hade Luca mycket smickrats men föga älskats. Nya vakter och fångar tog chansen att visa honom sitt förakt. Luca satt ensam i något hörn av vår cell, bet sig i knogarna och muttrade för sig själv. Han var gammal, sjuk och oigenkännlig i jämförelse med den man, vars foto så ofta hade synts i tidningarna.

Luca kunde inte finna någon lättnad i sina lidanden. En kristen, vilka hans svårigheter än var, visste att han för sin tros skull gick på den väg, Kristus hade gått, men Luca, som hela sitt liv hade arbetat för kommunismen, hade varken hopp eller tro i behåll. Om nationalisterna skulle överta

makten eller amerikanarna komma, skulle Luca och hans kamrater bli de första, som hängdes. Under tiden bestraffades de av sina forna partivänner. Luca var nära att bryta samman, då vi träffades.

Efter sin politiska skandal, sade han mig, tvingades han att bekänna de mest absurda brott under tortyr. En militärdomstol dömde honom till döden. Sedan ändrades domen till livstids fängelse.

"De visste, att jag inte skulle klara mig så länge", sade han hostande.

Han hade lätt för vredesutbrott gentemot sina partifienter. En dag, då han inte kunde äta den svinmat, som slängdes in i vår cell, erbjöd jag honom mitt bröd. Hungrig som han var, tog han det.

"Varför gjorde ni så?" brummade han.

"Jag har lärt mig det fina i att kunna fasta i fängelse."

"Och vad skulle det innebära?"

Jag sade: "För det första vittnar det om att anden är herre över kroppen. För det andra räddar det mig från gräl och irritationer rörande matransonerna. Sådant förekommer så ofta. För det tredje — ja, om en kristen inte fastar i fängelse, vilka medel har han då att hjälpa andra?"

Luca svalde med ansträngning sitt bröd och sade, att den enda hjälp någon hade givit honom, sedan han arresterats, hade kommit från kristna. Men så blev han bitter igen:

"Men jag känner till många fler präster, som är durkdrivna skurkar! I min egenskap av medlem i Partiets Centralkommitté dirigerade jag med fast hand sekter och religiösa samfund. Mitt departement hade ett register på varenda präst i landet — på er också. Jag började undra, om det fanns en enda präst i landet, som inte småningom skulle komma och knacka på dörren på baksidan av mitt hus natetid. Vilket rövarband av bröder!"

Jag sade, att människan kunde degradera religionen, men religionen kunde i ännu högre grad förädla människan. Detta bevisades av det stora antalet helgade människor, inte bara från förgångna tider, utan även de många nobla kristna, man kunde träffa i dag.

Luca blev förargad. Hans generella förakt kunde inte tillåta honom att se något gott hos någon människa. Han citerade de ateistiska standardåskådningarna, vilka förstärktes genom att han angrep Kyrkans förföljelse av de vetenskapliga upptäckterna. Jag påminde honom om de många framstående vetenskapsmän, som hade varit kristna — från Newton och Kepler till Pavlov och anestesiens upptäckare, Sir James Simpson.

"Bah!" sade Luca. "De gjorde inget annat än rättade sig efter den tidens konventioner!"

Jag sade: "Vet ni, vad Louis Pasteur försäkrade, han, som upptäckte bakterierna och vaccinationen? 'Jag har samma tro som en gruvarbetare, men ju mer jag framskrider inom vetenskapen, desto mer börjar jag få en gruvarbetares hustrus innerliga förtröstan.' Och denne man hade tillbringat större delen av sitt liv som ledare av ett institut för vetenskapliga studier!"

Luca sade indignerad: "Och vad skall man då säga om alla de vetenskapsmän, som Kyrkan har förföljt?"

Jag frågade, om han kunde nämna några vid namn.

"Galileo, naturligtvis, som fängslades. Giordano Bruno, som brändes på bål . . ." Han tystnade.

Jag sade: "Så ni kan alltså bara erinra er två fall på två-tusen år! Då är detta en triumf för Kyrkan efter mänskligt mått. Jämför detta med vad Partiet åstadkommit under de senaste tio åren, enbart i Rumänien. Tusentals oskyldiga människor skjutna, torterade och fängslade; ni själv dömd på grundval av bevis, som avgivits under mened och falska bekännelser erhållna genom hot och mutor! Hur många lagbrott tror ni inte rättvisans förespråkare har begått i alla de länder, som har varit under kommunistisk regim?"

Luca hade slutit sig för religiösa argument. En kväll talade jag om Jesu sista nattvard med sina lärjungar och Jesu ord till Judas: "Gör snart, vad du gör!" Något senare sade Luca till mig: "Ingenting kan få mig att tro på Gud, men om jag gjorde det, skulle min enda bön till honom vara denna: 'Gör snart vad du gör!' Jag härdar inte ut längre!"

Hans tillstånd försämrades. Han spottade blod, och un-

der feberanfallen bröt kallsvett ut på hans panna. Ungefär vid denna tid förflyttades jag till ett annat fängelse, och innan jag reste, lovade han att något tänka på sin själ. Jag har inte kunnat ta reda på hur det gick med honom, men när en människa börjar att göra invändningar, är möjligheterna att finna sanningen små. Omvändelser är vanligtvis ögonblickliga. Budskapet genomborrar hjärtat, och ur dess djup väller genast fram något nytt och helande.

Jag mötte många som Luca vid denna period och brukade ofta diskutera med mina vänner, hur man borde gå tillväga med kommunistledare och deras anhängare, när kommunismen faller. De kristna opponerade mot den stora folkmassan, som ropade på hämnd, men inom sig var de uppdelade i två grupper: den ena ansåg, att förlåtandet skulle vara fullständigt, den andra menade, att Jesus — genom att säga till Petrus, att man emot sådana, som hade begått en orättvisa emot en själv, borde förlåta "icke sju gånger utan sjuttio gånger sju gånger" — hade fastställt en gräns för förlåtandet, vilken kommunisterna för länge sedan hade överskridit.

Min åsikt är den, att efter det att vi har dömt var och en särskilt, under hänsynstagande till de ondskefulla makter, som gjort honom sådan han var, vi endast har rätt att försätta den felande i en sådan ställning, att han inte längre kan förorsaka någon skada — men att vi *inte* bör önska hämnas.

9

Min nästa förflyttning skedde per landsväg i en lastbil, på vilken det stod målat "Statens livsmedelsdepå": polisbilar bar ofta sådana skyltar, så att folk inte skulle kunna hålla reda på hur många fångar det var, som ständigt förflyttades, samt kanhända även för att förhindra räddningsförsök. Två män transporterades tillsammans med mig. Den ene visade sig vara en tidigare ledare av Järnvakten med ett fängelsestraff

på 20 år att avtjäna. Den andre, en man, som begått en mindre stöld, skulle bli frigiven inom 6 månader.

"Snart kommer jag inte att se *dessa* längre", sade mannen ur Järnvakten förhoppningsfullt och skakade sina bojar. Sedan vände han ryggen mot mig och berättade för tjuven, att det hade beslutats, att alla politiska fångar skulle frigivas före toppmötet, samt att han själv skulle befinna sig bland de första. Tjuven i sin tur förklarade, att allt han önskade var ett ordentligt arbete, men att ingen ville ge honom det.

Järnvaktsmannen kände sympati med tjuven. Plötsligt grep han sin granne i armen och sade: "Jag har en idé! Varför kan vi inte hjälpa varandra? Nu, då ryssarna har givit vika, kommer amerikanerna att vara här före månadens utgång. Jag har inflytelserika vänner bland dem. Antag, att vi bytte identitet — vid nästa haltställe svarar ni på mitt namn vid uppropet, och jag svarar på ert. Så snart de frigivit mig i ert ställe, skall jag börja förbereda vägen för amerikanernas övertagande av makten. Ni å er sida kommer under mitt namn att befrias som politisk fånge, den dag de anländer. Lämna resten åt mig — och er framtid kommer att vara säkrad!"

Tjuven var entusiastisk. Innan jag hunnit träda emellan, stannade lastbilen på fängelsegården. De två männen svarade respektive på den andres namn och fördes iväg till olika fängelseavdelningar. Tio dagar senare frigavs mannen från Järnvakten, som hade tagits till avdelningen för korttidsfångar. Tjuven såg veckor och månader gå utan några nyheter rörande amerikanerna. Ställd inför utsikten att behöva fullfölja den andre mannens straff ända till slutet, talade han om sanningen för kommendanten. Man spårade upp mannen från Järnvakten, och tjuven hoppades att bli frigiven till sist. Men i stället fick han stå inför rätta för att ha hjälpt en fascistisk kriminell fånge att rymma och ådömdes 20 års fängelsestraff för egen del. De båda männen måste alltså fortsätta att leva tillsammans, i likhet med övriga, som hade vrängt rätten för varandra.

Det nya fängelset hette Jilava, vilket betyder "våt plats"

på rumänska. Detta var ett adekvat namn. För att komma in i det, måste bilen köra nedför en brant sluttning, och vi sjönk ned i underjordens mörker. De djupast liggande cellavdelningarna låg cirka tio meter under markytan. Byggnaden hade planerats som ett fort, med skyttegravar runt omkring, och främlingar kunde passera förbi det, utan att lägga märke till att det fanns. Får betade ovanpå det, och vi kände oss levande begravda under tusentals ton jord. Jilava hade beräknats för en styrka på 500 soldater, men nu måste det hysa 2000 fångar i rader av dåligt upplysta celler och tunnlar, vilka här och där öppnade sig mot små gårdar, där fångarna rastades. På sina ställen rann strömmar av vatten längs efter väggarna, vilka fläckades av stora, grönaktiga mögelfläckar.

Mannen på britsen intill min, en tidigare polischef från Odessa, överste Popescu, sade, att förhållandena varit mycket värre, då han anlände. Hundra män hade fösts ihop i vår lilla cell, och fönstren hade spikats för med bräder, så att somliga fångar hade dött av kvävning.

Popescu berättade för mig, att han i 12 års tid efter krigets slut hade gömt sig för de hämndgiriga ryssarna i en grotta med ingången blockerad. "Jag låg på halm och åt vad vänner gav mig genom att pressa in genom ett litet hål. Men till sist fann hemliga polisen mig. Då jag hade levt hukad i den där trånga grottan så länge, hade mina ben blivit förlamade. Det tog månader, innan jag kunde gå igen."

Det framkom tydligt av Popescus gycklande uttryckssätt, att religionen inte hade existerat i hans tankevärld på många år. Jag frågade, hur han hade fått tiden att gå i sin isolerade grotta.

"Jag författade en roman, en underbar roman", sade han. "Om jag skulle skriva ned den, skulle det bli 5000 sidor. Men ingen skulle våga publicera den."

Jag förstod snart orsaken, då Popescu citerade bitvis ur den. Aldrig hade jag hört en sådan flod av oanständigheter och liderlighet!

Lyckligtvis ropade man i korridoren, att vår mat hade anlant, och författaren övergick från att berätta fantasier

till att äta. Jag tog min soppa av ruttna morötter och satte mig på en grannes brits, där vi samtalade en stund. Han var en ung radioingenjör vid glatt mod och hette Andrei. Han hade sänt radiomeddelanden till den västliga världen i samarbete med en patriotisk grupp, och han omtalade också, att han hade förts till Kristus genom sin kännedom av Morse-alfabetet.

"Det hände för fem eller sex år sedan. Jag vistades för förhör i inrikesministeriets celler, och under det att jag var där, knackade en okänd pastor i granncellen bibelverser till mig genom väggen."

Då Andrei talade om för mig, var hans cell hade varit belägen, sade jag: "Det var jag, som var den pastorn."

Med hjälp av Andrei och andra byggde jag småningom upp en kärntrupp av kristna fångar, som försökte sprida sitt inflytande i fängelset. Men där fanns en man, som de och alla de andra inte ville befatta sig med. Det var Gheorge Bajenaru.

Denne var son till en ortodox biskop och hade under lång tid varit känd såsom "den mest ondskefulle prästen i Rumänien". Han hade börjat sin "karriär" genom att förfalska sin fars namnteckning för att uppnå ära och höga grader, samt fortsatt med att förskingra pengar i en skola, där hans hustru var rektor. Då hustrun begick självmord för att dölja, att det var han, som var brottslingen, visade Bajenaru ingen ånger. Han till och med angav sin far för att få pengar. Sedan reste han västerut och låtsades vara flyktning. Han gjordes snart till biskop och hade hand om alla ortodoxt troende rumäner i landsflykt. Han samlade in medel från dessa samt från Kyrkornas Världsråd. Under tiden väntade kommunisterna och höll uppsikt över honom.

Bajenaru hade varit en världslig, arrogant människa, med en kroppskonstitution som en tjur, men nu var han mager och hopkrumpen. Han berättade för mig, vad som hade hänt. Han hade rest till Wien till en rik rumäns bröllop och stannat kvar några dagar. Då han lämnade en restaurang i den franska sektorn en kväll, hörde han fotsteg bakom sig. Någon klubbade ned honom. Bajenaru kom genast till sans

och vände för att fly. Fyra män fattade tag i honom. Han kände ett nålstick i ena benet.

"Jag vaknade upp i sovjetzonen. Det fanns en spegel på väggen i rummet, där jag befann mig, och jag kände inte igen den man, jag såg i spegeln. Mitt svarta skägg var borta. Man hade färgat mitt hår rött och klippt det kort.

Man förde mig med flyg till Moskva. Interrogatörerna i Ljubljanka-fängelset trodde, att jag kunde vara en nyckelfigur i den anglo-amerikanska spionvärlden. De önskade få reda på vad Kyrkornas Världsråd planerade att göra bakom Järnridån samt vad de rumänska flyktingarna hade för intriging i den västliga världen. Jag kunde inte säga dem någonting. Jag hade bara velat roa mig! Ryssarna trodde inte på detta. 'I så fall, Ers Nåd', sade de, 'måste vi stimulera ert minne i den kirurgiska avdelningen.' "

Bajenaru höll upp sina händer för att visa, att nästan alla naglar var borta. "De drog ut dem en efter en", sade han. "Läkaren var klädd i vitt. Det var även de två sköterskorna. Där fanns alla tänkbara vetenskapliga hjälpmedel, utom bedövningsmedel."

Bajenaru torterades i veckor. Han var nära att bli vansinnig, då ryssarna begrep, att han när allt kom omkring inte hade något av intresse att meddela dem samt sände honom till hemliga polisen i Bukarest. Där torterades han åter.

I Jilava fortsatte man med utfrågningarna, och då han återvände till vår cell efter förhören, anklagade fångarna honom för att vara en angivare. Men faktum var i stället, att han endast önskade att sona, vad han hade brutit. Lidandet hade renat honom. Men de andra kunde inte tro honom, fastän han på många sätt bevisade sitt nya sinnelag. En gång, då han förrättade gudstjänst öppet och bad högt för Konungen och den kungliga familjen, angav någon honom för vakterna. Han sändes till "Svarta rummet" tillsammans med mig själv och några andra präster, som även befann sig bland angivarens offer.

Vi föstes nedför en brant trappa till en fönsterlös, underjordisk kammare djupt under fortet. Det var troligtvis det

forna ammunitionsförrådet: inga granater kunde tränga igenom hit. Vatten, som droppade från taket, höll golvet i "Svarta rummet" vått, och till och med sommartid var där bister kyla. "Vi måste hålla oss i rörelse", sade en röst i det ogenomträngliga mörkret. Därför började vi att röra oss i cirkel, halkande oss fram på det slippriga golvet, och vi fortsatte på det viset, ända till dess att vi efter många timmar, utmattade och med blåmärken och skrubbsår efter att många gånger ha fallit omkull, släpptes ut.

Andra sade, att vi hade haft tur. Männen kläddes ofta av inpå bara kroppen, innan de stängdes in i "Svarta rummet", och berättelsen om hur en grupp på 18 män hade överlevt detta under hela två dagar, cirkulerade ännu bland de fångar, som hade känt offren. Dessa hade alla varit medelålders eller äldre medlemmar av Nationella Bondepartiet. För att undgå att frysa ihjäl hade de grupperat sig som en orm av människor i mörkret. Var och en klängde sig för värmens skull fast vid närmast framförstående, medan de stampade runt i en ändlös kretsgång, nedstänkta från huvud till fot av lersörja. Ofta var det någon som svimmade, men de övriga drog alltid upp dessa ur vattnet och tvingade dem vidare. Det tog sedan flera veckor för dem att återhämta sig efter persén.

Bajenaru fortsatte att bedja för Konungen. Då han slutligen skickades iväg till sin rättegång, återvände han för att lugnt säga, att han hade dömts till döden. Han hade tillvunnit sig ödmjukhet nu, och jag har lagt märke till att ödmjuka män, som syndat grovt, ofta uthärdar förödmjukelse bättre än mycket andliga präster. Johannes Krysostomos, som levde under tiden för de romerska stridsvagnstävlingarna, sade en gång: "Om en vagn dragen av *rättfärdighetens* och *stolthetens* hästar sattes att tävla med en annan, dragen av hästarna *synd* och *ödmjukhet*, så tror jag, att den senare vagnen skulle nå himlen först."

Överste Popescu föreslog, att Bajenaru skulle lämna in en nådeansökan. Bajenaru svarade: "Jag erkänner inte dessa domare. Jag erkänner endast Gud och Konungen."

Då Bajenaru hade överflyttats till de dödsdömdas cell,

sade Popescu: "Kanske vi gjorde fel i att, vi också, göra oss till domare?"

Under fyra månaders tid hörde vi ingenting av honom. Då han återvände till vår cell, hade hans dödsdom förändrats till livstids fängelsestraff. Fastän han hade undergått en fullständig karaktärsförändring, ville huvudparten av fångarna inte ha något med honom att skaffa. "Det är bara ett nytt trick, din gamle djävel!" sade de. Detta var orättvist. Bajenaru hade erbjudits frigivning, såvida han gick med på att arbeta för hemliga polisen. Han svarade: "Jag önskar lämna fängelset först, när den siste präst, som jag har för rätt, har frigivits."

Förändringen av hans straff ifrån dödsdomen betraktades med misstänksamhet, ty det var vanligare, att en dom blev strängare än mildare. Men under den kommunistiska regimen kan staten när som helst kräva ett strängare straff för en redan dömd människa. Det fanns till exempel en fånge, som hade avtjänat 12 år på en dom av livstids fängelse, men som just hade fått veta, att hans fall tagits upp igen till behandling. Följande dag blev han skjuten.

Bajenaru flyttades till en annan cell, där han sparkades och slogs av de andra fångarna. Två gånger försökte han begå självmord. Därefter överfördes han till ett annat fängelse, där han dog.

10

Den första avrättningen under den tid, jag vistades i Jilava, var av två bröder vid namn Arnautoiu. De hade under många år levt i skogarna såsom partisaner. Men så blev en kvinna, som brukade gå och besöka deras gömställe, spårerad av soldater, och bröderna tillfångatogs.

Det förekom ett grymt ceremoniel vid avrättningarna. Före midnatt radade vakter upp sig i korridorerna, och från cellerna spejade hundratals ögon genom hål och springor, medan kommandanten ledde en liten procession ut på fäng-

elsegården. Två äldre officerare kom först, därpå bröderna, bärande sina kedjor och fasthållna av vakter på vardera sidan. Därefter kom en läkare. Flera vakter avslutade fåget och bar maskingevär. Vi hörde slagen av en hammare ljuda i den kyliga morgonluften, då männens kedjor slogs av. Säckar drogs över deras huvuden, och de knuffades in i en bil, som körde dem en kort sträcka till en åker. De sköts i nacken på ett kärnskotts avstånd. Vi hörde detta berättas av två personer.

Den, som avrättade dem, var en man vid namn Nita. Han erhöll en gratifikation av 500 lei vid varje tillfälle. Han var den mest väldisciplinerade av våra vakter och kallades den "Svarte ängeln vid Jilava".

"Jag ger dem alltid en sista cigarrett i cellen, innan deras tid är ute", berättade han för oss. "Jag försöker att hålla modet uppe på dem, och detta är inte så svårt, som ni tror, ty varenda en av dem tror till sitt sista ögonblick, att han skall skonas."

Detta inträffade även med en ung man på 19 år, som hette Lugojanu. Hans far, som var minister, hade torterats till döds i fängelse. Sonen, hjälpt av några vänner, attackerade ett flertal gånger militärer såsom hämnd för detta. En i gruppen, som tillfångatogs, förrådde de andra, varför Lugojanu och åtta medbrottslingar dömdes till döden.

De första två marscherades ut på gården. Därefter ännu ett par. De kvarvarande hörde kedjorna slås av. De hörde skotten. De hörde vakterna komma för att hämta de återstående fångarna. En av dessa berättade senare för mig: "Jag kände mig fullkomligt lugn. Jag såg den Heliga Jungfrun, och hon talade så tröstande till mig. Jag var förvissad om att jag skulle undgå dödsstraffet." Dörren till cellen öppnades. Det var kommandanten. Ett meddelande hade kommit från Bukarest, att domen för de kvarvarande fångarna hade ändrats. Många gånger såg jag i fängelset denna mystiska kraft fungera, vilken uppehåller människor i deras livs sista ögonblick.

"Svarte ängeln" artighet emot oss var ett slags ursäkt för hans hemska hantering. "Jag är ett vidunder", sade han

faktiskt. De andra vakterna samt de "pålitliga" fångarna i Jilava kände inte något sådant behov att ursäkta sig. Bestraffningarna var särskilt skoningslösa i detta transitfängelse, där männen ofta sammanstötte med forna fiender. Många var tidigare poliser. De tidigare polismännen, även sådana, som hade motarbetat kommunismen, behölls i tjänst i två års tid för att partikandidaterna, deras ersättare, skulle hinna få tillräcklig skolning. Det förekom bittra motanklagelser, då polisofficerare såg kolleger, med vilka de hade samarbetat under en halv livstid, överlämna dem till "rättvisan". Sedan poliserna dömts, måste dussintals av dem dela samma cell i Jilava, ty när det kom till kritan, undgick ingen officer av den gamla regimen denna utrensning.

Men en dag fann alla dessa ett nytt fokus för det hat, som förgiftade dem. Från en annan cell kastades han in i vår, sårig, slagen, med håret i oordning, smutsig och med underkäken hängande.

Han stirrade på oss i skräck.

Plötsligt upphävdes ett tjut: "Albon!"

Det var överste Albon, kommandanten vid Poarta Alba, som genom slavarbeten hade plågat tusentals människor till döds. Han hade nu gjorts till syndabock för misslyckandet av kanalprojektet. Jag erinrade mig den hälsning, han brukade ge åt nykomlingarna där: "Professorer, doktorer, advokater, präster och alla ni andra — mina klyftiga vänner! Här har vi inget bruk för hjärnor; endast för händer, era gentlemannahänder! För ert arbete betalas ni med luften ni andas! Tro inte, att ni kommer att frigivas från detta arbetsläger annat än genom döden — eller när man avblåser arbetet på kanalen och fängslar mig själv!"

Nu stirrade den förr allsmäktige Albon på oss, som om han hade varit en hypnotiserad kanin. En fånge grep tag i hans krage och ställde honom på fötter. En annan snurrade honom runt. En tredje boxade till honom i underlivet. Albon föll till golvet under en lavin av slag och skrek hysteriskt.

Jag försökte att skydda honom. Männen vände sig emot mig: "Jaså, ni ställer er på denne mördares sida!"

Albon försökte resa sig, randig av blod och damm, mitt under de andras skratt, gyckel och buanden. Han föll åter omkull på väg mot dörren och skar sig därvid på ett skarpt hörn av en brits. Han överfölls igen, och skjortan slets från hans rygg. Han höll händerna för ansiktet som skydd. Slutligen svimmade han och låg stilla på golvet.

Albon fick samma behandling i cell efter cell, till dess att han flyttades över till Ocenele-Mari-fängelset, vilket myndigheterna reserverat för degraderade officerare och statliga tjänstemän.

Många dagar senare fick jag syn på ett annat välbekant ansikte, överste Dulgherus; han, som hade förhört mig under en vecka, då jag vistades i ensamcell, hade nu själv hamnat i fängelse. Jag talade om för honom, vad som hade hänt med Albon, och han försökte undvika samma öde, men det kunde inte undgås, att någon annan snart skulle känna igen honom.

Han berättade för mig, att han hade anklagats för att ha varit polisspion under den förkommunistiska tiden — den vanliga anklagelsen, då Partiet önskade att svärta ned någon i de egna leden — samt talade om, hur han hade arresterats. Dulgheru hade gått till cellerna med sitt vanliga följe av tre subalterner för att förhöra någon. Subalternerna öppnade artigt en celldörr och lät översten gå in; sedan stängde de dörren om honom. Dulgheru fann sig själv instängd i en tom cell. Han bankade på dörren och begärde att bli utsläppt. Hans mannar skrattade. Han hörde en av dem säga: "Den här gången är det din tur att bli kvar!"

Då Dulgherus identitet upptäcktes i Jilava, attackerades han av de andra fångarna och måste förflyttas till Ocenele Mari. Fängelset för Partiets egna blev snart lika överfyllt som övriga fängelser.

Strax efter Dulgherus förflyttning fördes jag till Bukarest för förhör. Skydd stora som motorglasögon placerades över mina ögon, innan jag fördes med bil de få milen till huvudstaden. Vid hemliga polisens högkvarter tycktes utfrågningarna av en uniformerad överste snarare ämnade att konstatera min inställning gentemot regimen än att införskaffa

ytterligare informationer från mig. Han lät mig inte på något sätt förstå skälet till att jag nu förhöordes.

Arresten var överfull, och "hemliga" fångar delade cell. Jag placerades tillsammans med en satt, trumpen man. Det var Vasile Turcanu, chefen för "omskolningsmännen", vilken hade dömts till döden av den regim, som en gång hade givit honom rätten att döda och tortera. Partiet hade hållit honom vid liv i tre års tid i avsikt att på det vanliga sättet tillkännage hans avrättning, då behov av någon politisk syndabock uppstod.

Turcanu beskrev, hur man hade arresterat Teohari Georgescu, inrikesministern, under tiden för den paukerska "utrensningen". Han hade suttit på sitt kontor framför en rad av telefoner, då tre av hans egna säkerhetspoliserna stövlade in med revolverar. De lät Georgescu vända sig mot väggen, där hans eget porträtt hängde i förgylld ram, under det att han fick ta av sig byxorna för genomsökande.

Jag försökte påverka Turcanu något med kristendomen under de få timmar, jag var tillsammans med honom, men föga kunde göras för en man, så insnärjd i våldets doktriner, för vilka han nu själv hade fallit offer.

Den mest intressanta nyhet jag kunde uppsnappa från cellerna i hemliga polisens högkvarter var, att Stalin av sin efterträdare Krustjev hade stämplats som mördare och tyrann. De första rapporterna kom just ut om hur Krustjev på julaftonen 1953 hade avrättat Beria och dennes sex närmsta hantlangare — tillika med tusentals mindre betydelsefulla sovjetiska hemliga agenter — och hur diskriminationsprocessen rörande Stalin hade påverkat Rumänien. Gheorghiu-Dej, den nye rumänske diktatorn, införde en mer populär politik. Dej tyckte själv om att leva väl, och åtminstone hans temperament var en förbättring i förhållande till Pauker-kretsens.

De nyheter, jag förde med mig tillbaka till Jilava, gjorde fångarna vilda av glädje. Alla var glada över att Stalin hade knuffats ned från sin piedestal, och de hoppades, att detta skulle påskynda deras befrielse.

Men Popescu sade: "Jag känner Partiet! De stämplar visserligen rövaren såsom rövare — men de återbetalar inte dem, som bestulits."

"Men trots allt är det slut med Stalin", sade en annan fånge.

"Må han brinna i helvetet!" skrek en tredje.

Under skratt, glädjerop och gyckel valsade två fångar runt och skrek obscena tillmälen rörande "Onkel Josef". Endast vakterna var tysta. Stalins avglamourifiering gjorde deras framtid osäker.

Popescu ropade till mig: "Ni ser inte så glad ut, pastorn!"

Jag sade: "Jag kan inte delta i utbrott av hat gentemot någon enda människa. Ingen av oss känner till Stalins öde. Han kan ha blivit omvänd under sin sista timme liksom rövaren på korset."

Detta var inte någon lyckad anmärkning. Hur kunde någon möjligtvis tänka sig detta, efter alla brott Stalin hade begått? frågade de.

"Kanske han var som den rike mannen, som bara hade några få tillfällen till ånger i sitt liv och likväl kom till himlen", sade jag.

Jag berättade för dem hur en man, som hade levt på exploatering av de fattiga, hade fattat ett stort hat till byprästen, helt enkelt därför att denne var en god människa. Så ofta de sammanträffade på gatan, spottade mannen prästen i ansiktet; prästen lät honom göra så, ty han tänkte: "Den stackars människan finner nöje i detta!" Men en gång om året gick den rike mannen, som hette Bodnaras, till kyrkan. Detta skedde alltid på Långfredagen, och då han hörde berättelsen om korsfästelsen, rullade två tårar nedför hans feta kinder. Han torkade snabbt bort dem och gick sin väg, innan kollekten togs upp.

En långfredag väntade en stor mängd församlingsbor på att gudstjänsten skulle börja. Prästen kom inte, och det gjorde inte heller Bodnaras. En timme förgick. Till slut tittade någon bakom altaret. Där låg prästen utsträckt på golvet; han andades lugnt, ögonen var slutna, och hans ansikte hade ett sådant uttryck av frid, att folket förstod, att han låg i helig extas.

Den morgonen hade Bodnaras dött och kommit inför Domen. Då djävlarne lade alla hans onda gärningar i vågskålen, hade hans skyddsängel ingenting annat att lägga på den andra vågskålen än de två tårar, som Bodnaras hade fällt en gång varje år. Men dessa tårar vägde exakt lika mycket som alla hans onda gärningar tillsammans.

Vad skulle nu hända? Bodnaras började svettas och skälva. Men just i det ögonblicket tittade Gud bort, och den rike mannen snappade undan några onda gärningar från vågskålen. De goda gärningarnas vågskål vägde nu tyngst.

Men Gud ser allt. Han sade sorgset till den rike mannen: "Aldrig, så länge världen består, har någon enda människa försökt lura mig på Domens dag!" Och medan han såg sig omkring i himlen, frågade han: "Vem vill försvara denne man?"

Änglarna teg. "Hör nu!" sade Gud. "Detta är inte Folkrepubliken Rumänien! Vi kan inte döma utan att han får tillfälle att försvara sig."

Till och med den rike mannens skyddsängel bävade inför denna uppgift. "Men", sade skyddsängeln, "det finns en präst i hans hemstad, som är så helgad till sitt väsen, att han skulle kunna tänkas villig att tala till Bodnaras' förmån."

Prästen fördes till himlen, under det att hans kropp stannade kvar på jorden. Bodnaras tänkte, att hans sista chans var ute, då han fick syn på den man, han så ofta hade förödmjukat, men prästen erbjöd sig genast att föra hans talan.

"Himmelske Fader", började han, "vem av oss är bäst, du eller jag? Om jag är bättre än du, stig då ned från din tron och låt mig inta din plats, ty varje dag unnade jag

Bodnaras glädjen att spotta på mig, utan att jag blev bitter för det! Sannerligen — om jag kan förlåta honom, då kan du det också!

Min andra vädjan för honom grundar sig på det faktum, att Jesus dog på korset för människans synder, och fastän vi i vårt olyckliga land nu för tiden kan straffas många gånger för ett och samma brott, är det inte rätt, att Bodnaras skall få lida igen för sina synder, då de redan har fått sitt straff i Jesu kropp.

Och för det tredje, Gud, en praktisk fråga — vad förlorar du på att han kommer till himlen? Om paradiset är alltför litet, kan du göra det större. Om du inte önskar placera de onda bland de goda, gör då en annan himmel för förlorade själar — ge också dem en smula glädje!"

Dessa ord behagade så Gud, att han genast sade till Bodnaras: "Gå du till himmelen!" Den rike mannen skyndade iväg. Därpå vände sig Gud djupt rörd till prästen och sade: "Stanna här en liten stund och prata med mig!"

"Tack så mycket", sade prästen, "men jag har inte börjat min gudstjänst än, och alla i kyrkan väntar på att få gå hem och äta middag. Jag måste tillbaka för att göra min plikt och säga åt människorna att ta sig tillvara för synden. Men jag vill även lära dem, att du fullgör din plikt att förlåta oss, ty din kärlek gives till den störste av syndare. Om du började att döma människan efter hennes felsteg, skulle ingen enda av oss undslippa."

Cellen åhörde under tystnad denna berättelse.

"Och skulle ni", frågade Popescu, "försvara Stalin inför Gud?"

"Vem vet, om Stalin inte har gråtit över sina synder?" sade jag. "Psykologerna säger, att ju brottsligare en människa är, desto mindre kan hon göras ansvarig. En manisk dåre som Hitler, som i ugnar bränner miljoner oskyldiga människor, som han själv aldrig ens sett, en massmördare som Stalin, som dödar tusentals av sina egna kamrater — sådana män är inte normala, och vi kan inte döma dem efter ordinära normer."

Överste Popescu sade: "Jag har hört många kristna lär-

domar av er i den här cellen, men denna är den bästa — och den svåraste att förverkliga.”

12

Under våren 1956 hade några svalor gjort sig ett bo uppe i taket av cellen, nära fönstret. En dag hörde vi ett pipande och förstod, att äggen hade kläckts. En fånge ställde sig på axlarna av en annan och kikade in i boet. ”Fyra stycken!” ropade han.

Föräldrarna tycktes aldrig unna sig någon ro. Det var en aning omväxling för oss att från att ha talat om vår eventuella frigivning nu istället räkna hur många gånger svalorna pilade ut och in för att föda sina små — 250 turer om dagen! En gammal landsbo sade: ”De kommer att flyga om 21 dagar.” De övriga skrattade. ”Ni skall få se, att det är sant”, sade han. På den tjugonde dagen hade ännu ingenting hänt. På den tjugoförsta flög de unga svalorna, med pip och ängsligt flaxande. Vi gladdes oss alla åt detta. ”Gud har bestämt deras tidtabell”, sade jag. ”Han kan göra detsamma för oss.”

Veckorna gick, och det syntes verkligen, som om förkastelsesdomen över Stalin bringade det glada budskapet om ett upptinande av den frusna tristessen i de länder, som ockuperats av kommunismen. Jag visste, att det inte skulle förbli så någon längre tid, och dock måste man konstatera, att många fångar frigavs under något slags amnesti. Skulle jag också komma att vara bland dessa? Till min förvåning gjorde mig denna tanke endast bedrövad: om man släppte mig fri nu, vad nytta skulle det vara därmed? Min son hade vuxit upp och skulle knappast känna igen sin far. Sabina var nu van att leva sitt eget liv. Kyrkan hade andra pastorer, som förorsakade regimen mindre besvär.

Tidigt en morgon avbröts dessa mina tankar av en röst: ”Förhör — ögonblickligen! Sätt igång!”

Tillbaka, alltså, till trampkvarnen, smädelserna, fruktan

och frågorna, som jag måste hitta på falska svar till! Jag började att samla ihop mina saker, under det att vakten grälade: "Skynda på, skynda på! Bilen står och väntar." Jag skyndade med honom genom korridoren och över fängelsegården. En efter en stängdes järnportarna efter oss, allteftersom vi gick uppför trapporna. Slutligen var jag ute.

Det fanns ingen bil inom synhåll, endast en tjänsteman, som räckte mig ett papper. Det var ett domsbeslut, och däri förklarades, att jag genom amnestien av den 12 juni 1956 etc., etc., var fri.

Jag stirrade enfaldigt på det och sade: "Men jag har bara avverkat åtta och ett halvt år, och min dom lyder på 20!"

"Ni skall genast ge er iväg! Detta meddelande kommer från Högsta domstolen."

"Men jag har ju nära 12 år kvar att avtjäna!"

"Diskutera inte! Ut med er!"

"Men se då på mig!" Min trasiga skjorta var grå av smuts. Mina byxor var en färgkarta av lappar. Mina skor kunde ha stulits från Charlie Chaplin. "Jag kommer att arresteras av den förste polis jag träffar."

"Vi har inga kläder här för er. Ge er nu iväg!"

Tjänstemannen återvände till fängelset. Porten smällde igen, och säkerhetsbulten bankades på plats. Utanför fängelsemurarna syntes inte en själ till; jag var ensam till slut, i en öde, sommarvarm värld. Den vackra junidagen var så lugn, att jag kunde höra insekterna surra, när de beskäftigt flög omkring. En lång, vit väg sträckte sig framöver, under träd av en förvånansvärt djup grönska. I skuggan av en kastanjedunge betade kor. Så stilla och lugnt allt var!

Jag bröt förtrollningen och ropade ut, så högt, att vakterna kunde höra det bakom sina murar: "Gud, hjälp mig att inte glädja mig mer över att jag är fri, än över att du var med mig i fängelset!"

Det är fem kilometer från Jilava till Bukarest. Jag kasta- de mitt bylte över axeln och gav mig iväg ut över fälten. Byltet var bara ett antal illaluktande trasor, men de hade varit mig så dyrbara i fängelset, att jag inte hade en tanke på att göra mig av med dem. Snart lämnade jag vägen för

att känna vidröringen av det djupa gräset och ta på den skrovliga barken på träden, under det att jag vandrade framåt. Ibland stannade jag för att i förundran beskåda en blomma eller ett knoppande löv.

Två människor närmade sig — ett par gamlingar från landet. De hejdade mig och frågade nyfiket: "Kommer ni *därifrån*?" Mannen tog fram en *leu*, ett mynt värt ungefär så mycket som fem öre, och gav åt mig. Jag tittade på slanten i min hand och ville skratta. Ingen hade någonsin förut givit mig en *leu*!

"Ge mig er adress, så att jag kan betala er tillbaka", sade jag.

"Nej, nej behåll den", propsade han och tilltalade mig med "du", som man gör med barn och tiggare.

Jag fortsatte med mitt knyte. En kvinna hejdade mig. "Kommer ni *därifrån*?" Hon hoppades på nyheter angående prästen i byn Jilava, som arresterats flera månader tidigare. Jag hade inte träffat honom men sade, att jag själv var pastor. Vi satte oss på en mur vid vägkanten och samtalade. Jag var så glad över att finna någon, som ville tala om Kristus, att jag inte kände någon brådska att komma hem. Då jag slutligen fortsatte, tog även hon fram en *leu*: "Till spårvagnsresan."

"Men jag har en *leu* redan!"

"Tag den för Vår Herres skull, då!"

Jag gick vidare, till dess att jag kom fram till en spårvagnshållplats i utkanten av huvudstaden. Folk flockade sig omkring mig och visste utan vidare, varifrån jag kom. De frågade ut mig om sina bröder, fäder, kusiner — alla hade någon anhörig i fängelset! Då jag steg upp i spårvagnen, ville de inte låta mig betala. Flera reste sig upp för att erbjuda mig en plats. Frigivna fångar i Rumänien betraktas långt ifrån som samhällets olycksbarn — de är högt respekterade. Jag satt med mitt knyte i knäet, men just som spårvagnen satte igång, hörde jag rop utifrån: "Stanna! Stanna!" Mitt hjärta nästan upphörde att slå. Vi bromsade in med ett gnissel, då en folkpolis på sin motorcykel spärrade vägen. Det hade förstås gjorts ett misstag — han kom för

att ta mig tillbaka! Men föraren vände sig om och ropade: "Han säger, att någon stod på fotsteget."

Jag satt intill en kvinna med en stor korg full av färska jordgubbar. Jag stirrade på dem och kunde inte tro mina ögon.

"Har ni inte smakat några ännu i år?", sade hon.

"Inte på åtta år", svarade jag.

Hon sade: "Genera er inte, tag några bara!" och fyllde mina händer med den mjuka mogna frukten. Jag åt dem munfull efter munfull, som ett hungrigt barn.

Till sist var jag framme vid min egen dörr och tvekade ett ögonblick. De väntade mig ju inte, och jag såg förskräcklig ut i min smuts och mina trasor. Jag öppnade dörren. I hallen stod flera ungdomar, bland dem en tafatt ung man, som stirrade på mig och utbrast: "Pappa!"

Det var Mihai, min son. Jag hade lämnat honom, då han var nio år — nu var han arton.

Så kom min hustru. Hennes finskurna ansikte var tunnare, men hennes hår var fortfarande svart; jag tänkte: "Hon är vackrare än någonsin!" Det flimrade för mina ögon. Då hon slog armarna om mig, gjorde jag en kraftansträngning och sade: "Innan vi kysser varandra, måste jag säga någonting. Tro inte, att jag helt enkelt har kommit från eländiga förhållanden till ett lyckligt liv! Jag har kommit från glädjen att vara med Kristus i fängelset till glädjen att vara med honom i min egen familj. Jag kommer inte från främlingar till mina egna kära, utan från mina kära i fängelset till mina kära här hemma." Hon snyftade, och jag sade: "Nu får du kyssa mig, om du vill!" En stund senare sjöng jag mjukt och stilla för henne en liten sång som jag hade gjort åt henne flera år tidigare i fängelset, för att sjungas, om vi någonsin såg varandra igen.

Mihai kom in för att säga, att huset var fullt av besökare, som inte ville gå utan att ha fått träffa mig. Medlemmar från vår kyrka hade telefonerat från hela Bukarest; dörrklockan ringde oupphörligt. Gamla vänner förde för mig obekanta människor med sig. Somliga måste lämna rummet, så att andra skulle kunna komma in. Varje gång jag

presenterades för någon dam, måste jag buga mig artigt i mina schabbiga byxor, som hölls uppe med snören!

Då alla äntligen gått sin väg, var det nästan midnatt. Sabina nödgade mig att äta något, men jag kände mig inte hungrig. Jag sade: "Idag har vi haft tillräckligt med glädje. Låt oss göra morgondagen till en dag av fasta, av tacksamhet till Gud, med Herrens Heliga nattvard före kvällsvardens!"

Jag vände mig till Mihai. Tre av våra besökare — en av dessa en professor i filosofi vid universitetet, vilken jag inte hade träffat förut — hade berättat för mig denna kväll, att min son hade fört dem till tro på Kristus. Och jag, som hade fruktat, att han, föräldralös som han varit, skulle gå förlorad!

Min lycka kunde inte uttryckas i ord.

Mihai sade: "Pappa, du har gått igenom så mycket; jag skulle vilja veta, vad du har lärt dig av alla dina lidanden."

Jag lade armen om honom och sade: "Mihai, under hela denna tid har jag nästan glömt, vad jag läst i Bibeln. Men fyra ting har jag alltid haft framför mig. För det första, att det finns en Gud. För det andra, att Kristus är vår Frälsare. För det tredje, att det finns ett evigt liv. Och för det fjärde, att kärlek är det rätta under alla förhållanden."

Min son sade: "Det var allt, jag ville veta." Senare berättade han för mig att även han ville bli pastor.

I min rena, mjuka säng kunde jag den natten inte sova. Jag satte mig upp och öppnade Bibeln. Jag ville finna Daniels bok, som jag hade brukat tycka bäst om av alla böckerna i Bibeln, men jag visste inte längre, var den befann sig. Mina ögon fastnade i stället vid en rad i Johannes' tredje brev: "Jag har ingen större glädje än den att få höra, att mina barn vandra i sanningen." Också jag hade denna glädje. Jag gick in i min sons rum, ty jag måste försäkra mig om, att han verkligen var där. I fängelset hade jag så ofta drömt om att få göra detta — endast för att vakna upp och finna mig i en cell!

Det dröjde två veckor, innan jag kunde sova regelbundet.

Men vid den tidpunkten fick jag behandling i den bäst placerade sängen i det soligaste rummet i bästa möjliga sjukhus. Eftersom jag var före detta fånge, ville alla hjälpa mig, nu, då jag var i frihet: alla — på gatorna, i affärerna, överallt —, och strömmen av besökare började igen.

SJÄTTE AVDELNINGEN

*Mellanspel.
Konflikten i Cluj.
Jag arresteras åter 1959.*

1

Nu, då jag var fri, längtade jag i djupet av mitt hjärta efter lugn och ro. Men något sådant var omöjligt. Kommunismen arbetade överallt på att fullfölja sitt tillintetgörande av Kyrkan. Den ro, jag åstundade, skulle ha varit en flykt ifrån verkligheten och farlig för min själ.

Jag hade kommit tillbaka till ett fattigt hem, men jag hade haft större tur än de flesta. Vi hade en liten tvårums vindsvåning, men knappast alls några möbler, så jag fick sova på en gammal madrass, som en granne lånat oss, och med en kudde som förlängning, då jag är så lång. Vatten måste vi hämta från källarvåningen, tre trappor ned, och närmaste toalett befann sig i grannhuset. Men jag kunde inte önska mig något bättre! I fängelset kände vi alla till, att det var brist på bostäder och mat, samt att kyrkor hade stängts eller övertagits för andra ändamål, i likhet med vår.

Vår bekväma lägenhet hade konfiskerats, när min hustru arresterades. Då hon vägrade att låta skilja sig ifrån mig, efter det att hon frigivits, kunde hon inte heller erhålla något arbete utan levde i yttersta fattigdom, maskade upp damstrumpor och levde för övrigt på goda vänners barmhärtighet. Hon sade, att det skulle ha varit ännu värre för dem, om inte Mihai hade kunnat hjälpa till.

Då Mihai var 13 år, hade han fått tillåtelse att besöka sin mor under den tid av tre år, som hon måste arbeta i hårt straffarbete vid kanalen. Berövad sina båda föräld-

rar och levande på andras barmhärtighet, kände han sig bitter.

”Jag lånade pengar för att bege mig till arbetslägret”, sade han. ”Vi fick träffa varandra på ett ställe, där det var två omgångar av järngaller, som skilde oss åt. Mamma var i fängelseuniform, smutsig och mager. Hon till hälften skrek, men hon måste göra det för att jag skulle kunna höra henne. Hon sade: ’Mihai, tro på Jesus och ge inte tappt!’ Jag svarade: ’Mamma, om du på en plats som denna fortfarande kan tro på Gud, då måste även jag göra det.’ ”

Då Sabina återkom till Bukarest, fann hon, att Mihai hade blivit pianostämmare, upplärd av en av Operans pianostämmare: Mihais öra var så tonsäkert, att han kunde arbeta på egen hand i detta yrke från det att han var 11 år gammal. Snart förtjänade han tillräckligt för att kunna hjälpa sin mor och själv gå i skola. Det var ett fattigt liv, men de hade bröd för dagen.

Mihais svårigheter med Partiet började tidigt, då han erhöll rätten att såsom elitelev bära den röda slipsen — men vägrade att göra detta, eftersom den var ”förtryckarnas symbol”. Han uteslöts offentligen från undervisningen men tilläts i all stillhet återinträde, då oväsentet hade lagt sig, ty hans lärare stödde inte helhjärtat regimen. Vid 14 års ålder uteslöts han åter, därför att han hade sagt, att han hade läst Bibeln och att skolböckernas angrepp mot religionen grundade sig på falska ställningstaganden.

Därefter försökte han att fortsätta sina studier vid kvällsundervisning.

Mihai var en kristen och hyste ingen kärlek till kommunismen. Men en sångfågel, som har sitt bo nära en kråkfamilj, börjar snart att sjunga falskt, och Mihai hade knappast hört något annat än falskhet. Dagen efter min hemkomst fick jag lov att påpeka för honom, att han hade fel, då han trodde, att arbetarna i kapitalistiska länder dog av hunger. Hans studiekamrater höll sådana påståenden för sanna, och en flicka berättade för mig, att hon hade gråtit i skolan över de svältande barnen i Amerika.

Även de bästa av ungdomarna var vilseförda och desorienterade. De hade ju inga fakta att gå efter. De hade inte endast berövats möjligheten att läsa de stora kristna författarnas böcker, utan i Rumänien nu för tiden kunde man ej ens köpa verk av tänkare såsom Platon, Kant, Schopenhauer och Einstein. Mihais vänner sade, att deras föräldrar påstod *ett* för dem, deras lärare *ett annat*, och ofta måste de be mig om råd.

En ung teologie studerande från universitetet i Cluj behövde hjälp med sin uppsats.

"Vad har den för ämne?" frågade jag.

"Den liturgiska sångens historia i den lutherska kyrkan."

Jag sade: "Du bör inleda med att skriva, att man inte bör proppa unga mäns huvud fulla med historiska trivialiteter, då de kanske i morgon måste lida döden för sin tros skull."

"Men vad bör jag studera, då?" frågade han.

Jag svarade: "Hur man kan göra sig redo att offra sig för Gud och lida martyrdöden."

Jag berättade för honom något av det, som jag hade upplevt i fängelse, och snart kom han till mig med sina vänner. Alla hade samma bekymmer, då de försökte bestämma sig för en kurs. Jag frågade ut dem angående deras studier.

En av dem sade: "Vår professor i teologi säger, att Gud har givit oss tre uppenbarelser. Den första kom till Moses. Den andra var Kristus. Den tredje gäller Karl Marx."

"Vad anser din pastor om detta?"

"Ju mer han pratar, desto mindre tycks han ha att säga."

Resultatet av våra samtal var, att jag kom överens med dem om att resa till Cluj och predika i katedralen där. Studenterna ville läsa mina böcker, men allt jag författat hade konfiskerats.

Innan jag reste, var jag tvungen att göra ett besök för att hålla ett löfte, som jag hade gjort i fängelset inför medlemmar av "Herrens Armé", den sekt, som något liknar Frälsningsarmén och som hade grymt förföljts av hemliga polisen. Det var nu åtskilliga år sedan jag hade träffat pat-

riarken Justinian Marina, och jag tänkte, att han skulle kunna hjälpa mig. Den skada, han tillfogat Kyrkan, var stor; men det stod även i hans makt att göra något gott.

Jag fann honom promenerande i trädgården bakom sitt palats. Jag misstänker, att han föredrog att träffa mig i trädgården, ty där fanns inga mikrofoner eller lyssnande tjänstemän. Jag sade: "Ni är patriark, och människor kommer till er för befattningar och pensioner, och överallt måste ni predika och sjunga — så därför tänkte jag, att jag skulle komma och sjunga för er. Det är en sång, som sjunges i 'Herrens Armé', och som jag lärde mig i fängelset." Jag sjöng den och frågade, om han inte kunde göra något för att hjälpa dessa goda, enkla människor: "De kan inte hållas fängslade jämt, bara därför att de tillhör en viss sekt!" Han sade, att han skulle försöka göra något för dem, och vi hade ett långt samtal.

Jag försökte kalla honom åter till Gud. Jag sade: "Till och med i Getsemane örtagård kallade Jesus Judas för sin vän och erbjöd honom frälsningens väg." Jag önskade så ett frö, varur en hjärteförändring kunde ske. Han lyssnade lugnt och till och med ödmjukt, men sade, att han kunde göra föga, då vid hans sida hade placerats metropoliten av Jassy, Justin Moisecu; om han ginge alltför långt eller avsåde sig sitt ämbete, skulle Moisecu överta hans ämbete som patriark och bete sig ännu mycket värre.

Justinian hade bevarat ett slags respekt för mig. Men fastän hans delade hjärta inte älskade vad hans hand gjorde, slutade alltid hans tveksamhet med att han underkastade sig Partiets fordringar.

Senare fick jag höra, att han hade tagit upp problemet angående "Armén" inför den Heliga Synoden, där han emellertid motsades av metropoliten, som — av alla män i Rumänien! — hade antagits som de ortodoxas representant för Kyrkornas Världsråd. Sedan fick han även en tillrättavisning från kultministeriet för att han mottagit mig — hans sekreterare hade naturligtvis rapporterat om mitt besök, precis som patriarken alltid rapporterade angående sin sekreterare. Justinian hade gått med på att träffa represen-

tanter för "Armén", men då de infann sig, körde han helt fräckt iväg dem: "Jaså, Wurmbrand sade åt er att komma, eller hur? Det är på tiden, att han vore tillbaka i fängelset igen!"

2

Nyheten om att jag hade lovat att hålla en serie föreläsningar i Rumäniens gamla universitetsstad rapporterades omedelbart till myndigheterna tillsammans med en varnande förmodan, att mitt verkliga skäl vore att attackera marxismen och ställa till trassel för studenterna under svepskäl att hålla föredrag om kristen filosofi. Den nitiske angivaren i detta hänseende var en baptistpastor, som sade mig rätt i ansiktet, vad han hade gjort.

Hans handlingssätt förvånade mig inte. Jag hade träffat många av hans kolleger efter min frigivning — präster, pastorer, ja, till och med biskopar, som inlämnade sådana angivelser till kultministeriet. Vanligtvis rörde rapporterna deras egen församling. För det mesta sörjde dock prästerskapet och skämdes över vad de tvangs att göra. De sade, att det inte var så mycket för sin egen säkerhet, som de handlade på detta sätt, utan de gjorde det för att förhindra, att deras kyrkor stängdes. Varje stad hade sin hemliga-polis-representant från kultministeriet, vilken regelbundet frågade ut prästerna om vad som försiggick i deras församlingar; långt ifrån att begära politiska upplysningar, önskade de i stället få reda på vilka församlingsbor, som flitigt deltog i nattvarden, vilka som försökte omvända människor, vilka synder församlingsborna bekände. De, som vägrade att besvara sådana frågor, avskedades, och om det inte kunde uppbringas någon lämplig efterträdare, stängdes deras kyrkor. Därför hade Rumänien numera fyra kategorier av präster: de, som var i fängelse; de, som angav församlingen under påtryckning men försökte att dölja somligt; de, som var rädda och gjorde allt, vad man bad dem om; och slut-

ligen de, som hade fattat tycke för angiveriet och gjort hela världen till sin församling.

Baptistpastorns varning noterades genast av en officiell spion vid namn Rugojanu. Även kultministeriet hade sina kategorier. Somliga av dess ämbetsmän var släpphänta, andra använde sin makt till att förskaffa sig "protektionsbidrag" av prästerskapet, men Rugojanu var en fanatiker, som gick ur kyrka i kyrka och outtröttligt luktade sig till var det kunde finnas "motrevolutionärer". Han infann sig personligen för att lyssna till mina föredrag.

På väg till Cluj beslöt jag mig för att gå strategiskt tillväga, så att inte min predikolicens alltför snabbt skulle indragas. Jag bestämde mig för att börja med en serie synbarligen välvilliga jämförelser mellan kristendomens och kommunismens doktriner, vilka föredrag skulle hållas under starkt hänsynstagande till regimens känslighet rörande dessa saker. Då studenterna för sin del inte skulle kunna undgå att begripa, varthän jag i själva verket syftade, skulle angivarna i församlingen — hoppades jag — inte kunna sätta ihop någon välgrundad rapport emot mig, förrän det hade blivit för sent för dem att blanda sig i saken.

Den första kvällen i Cluj fanns där en grupp på femtio studenter.

Då Darwin och hans utvecklingsteorier alltid framhölls i teologiundervisningen, försökte jag att ge mig i kast med dessa. Det nya Rumänien, framåtsträvande och socialistiskt, förkastade naturligtvis alla förnedrande kapitalistiska idéer, och jag sade mig finna det underligt, att ett undantag hade gjorts för den engelske borgaren Sir Charles Darwin. Vad hans teorier beträffar, sade jag, vore det varje människas ensak, huruvida hon ville acceptera dem.

Jag kunde se Rugojanu sitta framåtlutad i en bänk och stirra på mig, så jag tittade tillbaka på honom, under det att jag fortsatte: "En läkares son vill bli läkare, en kompositörs son musiker, en konstnärs son vill bli konstnär, och så vidare. Om ni tror, att ni är skapade av Gud, så vill ni försöka bli som han; om ni föredrar att tro, att ni härstammar från en apstam, är ni i fara att bli djuriska."

Jag började mina lektioner på en måndag. På torsdag hade auditoriet fördubblats. I slutet av veckan tittade mer än tusen ansikten upp på mig — det tycktes, som om hela universitetet trängdes i katedralen! Jag visste, att ivriga som många av dem var att lyssna till sanningen, de måste frukta för följderna av att tro på den. Därför berättade jag för dem om ett råd, som jag själv hade fått av en pastor, som sedermera för sin tros skull dött under fascistiska händer. Han sade: "Ni ger er kropp som ett offer åt Gud, då ni ger den åt alla, som önskar slå och skymfa er. Då Jesus visste, att hans korsfästelse närmade sig, sade han: 'Min tid är nära.' Hans tid var lidandets tid, och det var en glädje för honom att lida för människosläktets frälsning. Även vi borde anse lidandet som ett uppdrag ifrån Gud. Paulus skrev i Romarbrevet (12: 1): 'Så förmanar jag nu eder, mina bröder, vid Guds barmhärtighet, att frambara edra kroppar till ett levande, heligt och Gud välbehagligt offer.' "

Då jag tittade ut över huvudena i den ungdomliga och tysta församlingen framför mig, tycktes det mig för ett ögonblick, som om jag åter vore tillbaka i min kyrka i Bukarest under kriget, den dag, då Järnvaktens lejda banditer radade upp sig längst ned i kyrkan med sina gevär. Vi kände hotet omkring oss, inte bara från den plats, där Rugojanu med öronen på helpänn satt och gjorde anteckningar över vad jag sade. Jag fortsatte alltså:

"Låt er inte överraskas av lidandet! Meditera ofta över det! Ikläd er i era tankar Kristi och hans heligas dygder! Den pastor, jag berättade för er om, min lärare, som dog för sin tro, gav mig ett recept på en hälsodryck emot lidandet, och nu vill jag vidarebefordra det till er."

Jag berättade för dem historien om en läkare, som under den första kristna tiden emot all rättvisa fängslades av kejsaren. Efter några veckor fick hans familj tillstånd att besöka honom. Först grät de. Hans kläder var i trasor, hans mat bestod av en brödkant och en kopp vatten per dag. Hans hustru tittade åter på honom och sade: "Hur kan det komma sig, att du ser ut att må så bra? Det ser ut, som om

du just hade kommit från ett bröllop!" Mannen svarade leende, att han hade funnit ett medel mot alla bekymmer, och hans familj frågade honom, vad det kunde vara. Läkaren sade: "Jag har upptäckt ett te, som är verksamt emot allt lidande och all sorg. Det består av sju örter, och jag vill räkna upp dem för er.

Den första örten heter förnöjsamhet: var nöjd med vad du har! Jag skälver visserligen av köld i mina trasor, då jag gnager på min brödkant, men hur mycket värre skulle det inte ha varit, om kejsaren hade kastat mig naken i en källarhåla utan något alls att äta!

Den andra örten är sunt förnuft. Vare sig jag är glad eller ledsen, kommer jag dock att befinna mig i fängelse, så varför gräma mig?

Den tredje är hågkomsten av det förgångnas synder: räkna dem, och under antagandet att var och en särskild gör dig värd en dags fängelsestraff, försök inse, hur många livsåldrar du skulle behöva tillbringa bakom galler — i jämförelse därmed är ju detta ett mildt straff!

Den fjärde örten är tanken på Jesus Kristus, som — oskyldig som han var — led i mitt ställe, mycket mer än jag. När jag kallar mig hans lärjunge, är det naturligt, att också jag bör gå korsets väg.

Den femte örten är övertygelsen om att mina svårigheter har givits mig för att jag skall bli klok, ren och fullkomlig — inte för att skada mig.

Den sjätte örten är övertygelsen om att inga yttre bekymmer kan hindra mig från att förverkliga mitt livs mening. För den människa, för vilken livets värde består av kroppens tillfredsställelse, är fängelset en stor olycka. Men om mitt livs mening är sanningen, förändrar fängelset ingenting. I fängelset liksom i friheten är två och två fyra. I fängelset kan jag älska och tro, precis som jag gjorde, då jag var fri. Den, som har livets högsta värde som mål, tar ingen skada av omständigheterna.

Den sista örten i receptet är hoppet. Det finns inte någon, som kan ta ifrån mig det heller. Tillvarons hjul kan orsaka, att kejsarens läkare hamnar i fängelse, men det kommer att

fortsätta att gå runt. Det kan återföra mig i min tidigare position, ja, till och med placera mig på härskartronen!"

Jag gjorde ett ögonblicks paus. Den fullpackade kyrkan var stilla. "Jag har druckit många tunnor av detta te, sedan jag fick receptet", sade jag, "och jag kan rekommendera det till er alla. Det har visat sig effektivt."

Just som jag hade slutat tala, reste sig Rugojanu och trängde sig ut ur katedralen utan att en enda gång vända sig om. Jag gick ned från predikstolen, och auditoriet började ivrigt samtala. Utanför kyrkan applåderade och hurrade studenterna och försökte skaka hand med mig. Jag telefonerade till Sabina, som var glad över vad jag hade gjort, trots att hon visste, att repressalier skulle bli följden.

Dagen därpå kallades jag till min biskop, som sade mig, att Rugojanu höll på att ställa till besvär. Mitt under det att biskopen höll på med att säga, att det skulle komma protester ifrån kultministeriet, klev Rugojanu i egen hög person in i rummet. "Å, ni!" utropade han. "Vad håller ni på att göra för ursäkter? En flod av upproriskhet — jag hörde det själv!"

Jag frågade mannen, vad han hade tyckt speciellt illa om. Allt — men i synnerhet min hälsokur emot lidandet.

"Men vad var det för fel på mitt stackars te?" frågade jag. "Vilken ört var det, som ni inte tyckte om?"

Våldsamt utbrast han: "Ni sade dem, att tillvarons hjul alltid går runt. Men i detta ert motrevolutionära påstående har ni alldeles fel. Hjulet kommer inte att vända tillbaka, kommunismen är här för all framtid!" Hans ansikte var förvridet av hat.

"Jag nämnde inget om kommunismen", svarade jag. "Jag sade helt enkelt, att livets hjul fortsätter att gå runt. Till exempel: jag var i fängelse — nu är jag fri. Jag har varit sjuk — nu är jag bättre. Jag förlorade mitt församlingsarbete — nu får jag arbeta . . ."

"Nej, nej, nej! Ni menade, att kommunismen skulle omstörtas, och alla era åhörare förstod, vad ni menade! Inbilla er inte, att vi inte kommer att låta höra av oss vidare i den här saken!"

Vad Rugojanu gjorde härnäst var att sammankalla överhuvudena för de olika kyrkorna till ett möte i biskopspalatset i Cluj. Där stämplades jag såsom en, som försökte förgifta ungdomen med dolda attacker gentemot regeringen. "Ni kan vara vissa om att han aldrig kommer att predika igen", skrek Rugojanu och arbetade upp sig till raseri. Han slutade med att skrika: "Det är slut med Wurmbrand, det är slut med Wurmbrand, det är slut med Wurmbrand! Han samlade ihop sina ytterkläder och lämnade byggnaden.

Cirka hundra meter längre bort gjorde en bil en plötslig gir upp på trottoaren för att undvika att köra över en hund och krossade därvid Rugojanu mot en husvägg. Han dog på fläcken.

Historien om Rugojanus sista ord och vad som sedan hände spred sig över landet. Under de där åren gjorde Gud ofta sådana tecken.

3

Återkallandet av min predikolicens hindrade mig inte från att predika, men nu måste jag arbeta bland rumäner lika hemligt, som jag brukade arbeta bland de ryska soldaterna strax efter kriget. En ny fara dök upp genom att gamla vänner från fängelset besökte mig för att be om råd och hjälp. En av dem försökte förmå mig att tala emot kommunismen — de hade blivit angivare. Dessa olyckliga människor väntade sig alltför mycket av sin frihet; då de fann, att deras hem hade undergått en total förvandling under deras bortovaro, tog de sin tillflykt till sexuella njutningar för att försöka återvinna sin förlorade ungdom. Detta liv kostade dem i allmänhet mera, än vad de hade råd till; och det snabbaste sättet att komma på god fot med regimen och att förtjäna pengar var att förse Partiet med informationer. Deras frihet var mer tragisk än deras fängelsevistelse.

Vår bästa säkerhet gentemot angivare hade vi i de varningar, som vi fick från vänner inom hemliga polisen. Många av de våra innehade olika slag av anställningar inom Partiet. Ett ungt par, som tillbringade sin arbetsdag i propagandadepartementet, kom till oss om kvällarna för att be till Gud, och mer än en gång hade vi möten i hem tillhörande någon framstående officer inom hemliga polisen, under hans bortovaro — hans hembiträde var en kristen trossyster. Vid andra tillfällen samlades vi i källare, på vindar, i olika lägenheter, i hem ute på landet. Våra gudstjänster var lika enkla och sköna som de första kristnas gudstjänster för 1.900 år sedan. Vi sjöng unisont; om någon frågade om orsaken, sade vi, att det var en födelsedagsfest; troende familjer med tre eller fyra medlemmar hade 35 födelsedagar om året! Ibland samlades vi under bar himmel. Himlavalvet utgjorde taket i vår katedral; fåglarna bidrog med musiken, blommorna var vår rökelse, stjärnorna våra kandelabrar, änglarna de kyrkovaktmästare, som tände dem, och den schabbiga kostymen på en martyr, som just hade frigivits från fängelset, hade för oss en långt djupare innebörd än den dyrbaraste prästskrud.

4

Jag förstod naturligtvis, att jag förr eller senare åter skulle arresteras. Efter revolutionen i Ungern blev situationen för varje månad alltmer prekär, och religionsförföljelsen återvände i full styrka med en sjuårsplan, som tillkännagavs av Krustjev, "för att uttradera varje spår av vidskepelse". Kyrkor stängdes eller förvandlades till kommunistiska klubbhus, muséer eller spannmålslager. Präster, som Partiets nyhetsorgan kallade "bedragare i lånrockar", arresterades i stort antal.

Jag bad: "Gud, om det finns människor i fängelse, som jag skulle kunna hjälpa, själar, som jag kan rädda, sänd mig då tillbaka, och jag vill tåligt uthärda allt!" Sabina tvekade ibland, när jag bad så, men sade slutligen "Amen". Vid

denna tid lyste en inre glädje ifrån henne, vilken berodde på att vi visste, att vi snart skulle få tjäna Kristus mera helt och fullt.

Det var klockan ett på natten den 15 januari 1959, som man kom för att arresteras mig. Man vände ut och in på vår lilla vindskupa under ett letande, som varade till klockan fem på morgonen. Min son fick bakom det framflyttade skåpet syn på ett läderbälte, som tillhörde honom. "Och så säger folk, att hemliga polisen är värdelös!" anmärkte han. "Jag har letat efter det där överallt." Följande dag utstängdes han från kvällsundervisningen för denna anmärknings skull.

Då man hade fört bort mig, plockade Sabina upp min Bibel. Hon fann på en liten papperslapp en mening, som jag hade antecknat från Hebréerbrevet 11: 35, där det står: "... genom tron ... funnos kvinnor, som fingo igen sina döda genom deras uppståndelse." Under dessa ord hade jag skrivit: "En sådan kvinna har jag till hustru."

5

Det var fortfarande mörkt, och gatorna var täckta med is-sörja, då vi anlände till polisens högkvarter i Bukarest. Man antecknade alla familjedetaljer, innan vakterna ledde mig till en cell. Här fann jag en man på omkring 30 år, som hette Draghici, en av de avskydda ledarna för "omskolningsmännen" i Pitesti. Varje gång celldörren öppnades, ryckte han till och vände sig om. Då detta hade inträffat ett flertal gånger, sade han: "Ursäkta mig, att jag är så nervös. Jag kan aldrig veta, om de kommer för att låta mig tvätta mig eller för att skjuta mig. Jag har suttit under dödsdom i fyra år nu."

Draghici berättade för mig om sitt liv. Som pojke hade han vördat prästen på den plats, där han bodde, och en dag sade denne: "Din far är urmakare — bed honom att reparera kyrkans ur till ett billigt pris!" Draghici övertalade sin fader att göra detta arbete för ingenting. Prästen bad

honom därefter om ett kvitto på 500 *leu*, så att han skulle kunna stoppa pengarna i egen ficka, då han presenterade räkningen för kyrkorådet. Draghici hänlog, då han tillade: "Om bara detta inte hänt, skulle jag kanske ha vuxit upp som en kristen och givit kyrkan en stor summa pengar under årens lopp."

Hans far, som var drinkare, försvann med familjens sparade medel, och då Draghici var 14 år, lät han skriva in sig i Järnvakten för de gröna skjortornas skull, marschsångernas och flickornas beundran. Några få månader därefter störtades Järnvakten. Draghici hamnade i fängelse, och då kommunisterna övertog makten, dömdes han automatiskt till 11 års fängelse för att ha varit aktiv fascist. Då han hade avtjänat sju år, sade man till honom i Pitesti: "Prygla de andra fångarna, och du kommer att bli frigiven!"

Han berättade vidare: "Jag var 21 år. Jag hade inte lust att stanna i fängelse, så jag gjorde, vad man sade till mig. Jag trodde dem, och nu måste jag dö för detta!"

Jag tyckte det såg ut, som om han redan vore döende — av tuberkulos. "Jag förtjänar ingenting annat", sade han. "Jag har burit mig åt som ett svin."

Jag låg vaken och lyssnade till Draghicis hostande och blodspottning, och jag tänkte: "Om Gud kallat mig till sig nu och frågat: 'Efter 50 år på jorden — vad tänker du om människan?', skulle jag ha varit tvungen att svara: 'Hon är inte skyldig! Satan och hans fallna änglar håller ständigt på med att försöka göra oss lika erbarmliga som sig själva; men människan bör inte få skulden!' "

I tio dygn, dag och natt, talade jag med Draghici om Kristus. "Det var inte av ditt eget val, som du blev en brottsling", sade jag, "och ditt syndamedvetande ger dig rätt till försoning. Jesus har på sig själv tagit det straff, du känner, att du är skyldig till."

På kvällen den tionde dagen brast Draghici i gråt och biktade sig för mig. Vi bad tillsammans, och hans samvetsqual och fruktan försvann. Min bön till Gud, att jag skulle få hjälpa andra fångar, hade alltså redan besvarats under de första dagarna av min nya fängelsevistelse.

Vad som hände härnäst var, att jag togs till Bukarests Uranus-fängelse för förhör. En major i hemliga polisen försökte få mig att nämna namnen på "motrevolutionärer", som jag hade mött.

Jag sade, att jag visst skulle vara glad att få nämna sådana: i Ryssland lika väl som i mitt eget land. Åtskilliga tusenden av dem hade dödats i Sovjetunionen under trettioalet av Jagoda, som då var inrikesminister; men till slut upptäckte man, att den verkliga kontra-revolutionären var Jagoda själv! Därpå, under hans efterträdare Beria, förde den ryska hemliga polisen hundratusentals människor i döden, till dess att även Beria sköts. Jag tillade, att revolutionens ärkefiende, en mördare av miljoner människor, var Josef Stalin, som ju sedermera avlägsnats från sin grav på Röda torget. Så jag föreslog, att det bästa vore, att man såg sig om annorstädes än i min arma kyrka för att finna motrevolutionärer.

Officeren beordrade mig prygel och ensamcell. Där fick jag stanna till rättegången. Denna varade i tio minuter under en hemlig session, varvid man anknöt till min rättegång från tio år tidigare. Min hustru och son var sedan närvarande för att höra mig brännmärkas. Domaren sade, att den amnesti, under vilken jag hade frigivits, hade upphört att gälla. Jag skulle därför få fortsätta att avtjäna mitt tidigare straff.

Jag väntade senare i en cell för transport till ett annat fängelse. Under det att jag talade med de andra om Kristus, kom en officer in för att meddela om ett nytt domstolsbeslut. Jag tackade honom och fortsatte med vad jag hade hållit på att säga. Domen hade höjts från 20 till 25 år.

SJUNDE AVDELNINGEN

*Nya erfarenheter och bekantskaper
bland medfångar.
Fortsatt själavårdande tjänst.*

1

Det fanns andra nyligen dömda präster och pastorer tillsammans med mig i hemliga polisens fångbil. Efter en kort färd körde den uppför en brant ramp och stannade. Hjärtat sjönk i bröstet på mig, ty jag visste, att jag åter befann mig i det underjordiska fängelset i Jilava. Röster hojtade: "För ut dem!", och vagnens dörrar öppnades med ett brak.

En avdelning vakter med batonger svängande i sina nävar drev oss under hugg och slag genom en passage. De var druckna, och när de fick syn på prästerna, gav de upp ett tjut av glädje. Grå, smutsiga fängelseuniformer slängdes fram åt oss. De, som var långsamma att byta kläder, fick kläderna slitna från sin kropp. Skägg skars av under tjut och skratt. Huvuden rakades rått och ovarsamt. Blödande och halvnakna drev man in oss i en större cell.

Vi satte oss på stengolvet, tätt tillhoppa för februarikylans skull. Efter en liten stund öppnade en vakt dörren på glänt och vrålade: "Alla präster ut!" Man kunde höra undertryckt fnitter och frustanden bakom dörren. Vi gick ut i rad, rakt in i ett nytt gatlopp av batongslag, under vilka vi rusade fram, skyddande våra huvuden med armarna så gott vi kunde. De, som föll omkull, spottade vakterna på och sparkade till med sina hårda kängor.

En halvtimme senare kallades åter alla präster ut. Inte en enda rörde på sig. Vakter rusade in i cellen och föste ut oss utan åtskillnad.

Jag försökte trösta dem, som satt nära mig. En man hade fått några tänder utslagna, och hans läpp hade spruckit mycket fult. Då jag torkade bort blodet från hans ansikte, sade han: "Jag är arkimandriten Cristescu."

Vi hade träffats — för många år sedan. Jag hade suttit och väntat på att få tala med den ortodoxe patriarken. Miron Cristescu var just sysselsatt med något arbete i hans ämbetslokaler, så jag hade berättat för honom om våra bekymmer. Han hade lagt sina händer på mina skuldror och sagt: "Broder, Kristus kommer snart igen: det är vårt hopp" — något en gudsman ofta borde säga, men dock så sällan gör. Jag kunde inte glömma honom. Men rakad, som han var nu, och med ansiktet randat av blod och smuts, var han oigenkännlig.

Timmarna gick, och vi satt där och skälvde av köld. Miron Cristescu berättade om hur han och andra vid patriarkens sida hade försökt att rädda Kyrkan från att bli ett redskap åt staten. De hade hoppats kunna påverka patriarkens bättre jag. Men Gheorghiu-Dej hade gjort sitt val. Justinian sändes på ett besök till Moskva, där man ytterligare förvred huvudet på honom. Han riktade nu slag efter slag mot katolikerna, de unierade och alla inom den egna fållan, som vägrade att kompromissa.

"Här sitter jag nu liksom alla de andra", sade arkimandriten Cristescu. "Det var dumt av mig att någonsin försöka — jag skulle ha gjort motstånd ända från början."

"Låt inte sådana tankar trycka er alltför hårt", sade jag.

Han höjde sina vackra ögon i jämnhöjd med mitt ansikte och svarade: "Broder Wurmbrand, jag känner bara till ett slags betryck — det, att inte vara en av Herrens heliga."

Om dessa ord hade uttalats från en predikstol, skulle de blott ha varit en vacker fras; men i denna hemska cell, efter en sådan grym prygel, vittnade orden om hans verkliga storhet.

Miron var i sällskap med mig, då jag några dagar senare fick slå följe med en konvoj, som skulle upp emot bergen. Efter många timmars färd fick vi syn på den transsylvanska staden Gherla och dess största byggnad, fängelset. Här hade min hustru besökt mig under min två månaders fängelsevistelse år 1956. Det innebar även andra minnen för mig. Från fängelsets översta fönster — det hade byggts under kejsarinnan Maria Teresias regering på 1700-talet — kunde man se de gamla galgarna, vilka nu inte längre användes, ty den kommunistiska exekutionsmetoden består i ett skott genom bakhuvudet. På andra sidan de höga murarna såg vi livet fortgå som vanligt i staden. Fångarna blickade ut på det växlande sceneriet och drömde. Men vid middagstid kunde ingen längre härda ut med att se, vad som försiggick. Det var ju då, som barnen kom hem från skolan, ropande och skrattande, när de sprang i kapp på vägen. — Alla tänkte vi då på våra egna familjer.

Omkring tiotusen fångar hade fösts samman i lokaliteter ämnade för tvåtusen, och regimen var lika hård som någonsin under de värsta dagarna av "uppfostringskampanjen". Sommaren dessförinnan hade det förekommit allvarliga oroligheter i Gherla. Några fångar hade förskansat sig i en flygel som protest mot att fönstren hade försetts med luckor, vilka utestängde både ljus och luft. Dörrarna hade slagits in av vakterna. Ett slagsmål under reträtt började. Milis tillkallades och öppnade eld, varvid många fångar dödades och sårades. Som straff reducerades fångkosten till svältgränsen, och hundratals fångar överfördes till andra fängelser.

Vi präster och pastorer intog nu dessas plats, tillsammans med andra politiska fångar, vilka arresterats under en ny terrorvåg — jordägare, officerare i armén, läkare, affärsinnehavare, hantverkare som inte ville låta sig infogas i kooperativet, bönder, som gjort motstånd mot att man skulle ta ifrån dem deras sista bit egen jord, något som Partiet just stod i begrepp att göra. Efter två femårsplaner

med katastrofartat resultat hade Dej nu pålyst en sextonårsplan, som skulle räcka ända till 1975 — ”om det över huvud taget kommer att finnas någon fri människa kvar för att verkställa den”, som en fånge sade till mig.

Cellerna utgjordes av långa, mörka, ekande rum liksom i en militärförläggning, vartdera rummet innehållande 80—100 man men sängplatser för 50—60. Många fick dela säng. Det var svårt att sova. Bortsett från den vanliga nattlånga processionen till latrintunnorna, som snart svämmade över, fanns det bland oss män, som regelbundet snarkade: var och en efter sin egen melodi; och om någon händelsevis upphörde, var det genast någon annan, som förenade sig med den ljudliga kören. Inte heller kunde man vila sig om dagen, då disciplinen uppehölls med piskor och spikbeslagna kängor. Vakterna gjorde ”överraskningsvisiteringar” av säkerhetsskäl och slog med sina batonger tvärs över fönstrens järngaller för att försäkra sig om att de inte hade blivit itusågade. Samtidigt därmed måste fångarna ligga med ansiktet mot golvet i rader för att bli räknade. Vakterna trampade på var och en i tur och ordning, som hans namn ropades upp.

Det minsta brott mot fängelsereglerna bestraffades med ett minimum av tjugofem piskslag — i närvaro av en läkare, ty män hade dött under detta slags bestraffning. Det fanns knappast en enda fånge, som inte hade hudflängts, och somliga hade fått ”sina tjugofem” åtskilliga gånger. Vi var överens om att järnstänger gör mer ont än käppar och batonger. Slagen brände som eld: det kändes, som om ryggen hade stekts över stark glöd, och chocken i nervsystemet var ohygglig. Det var även uppenbart, att själva utövandet av denna prygel gjorde vakterna, våra herrar, grymmare. Blod och våld tycktes ha samma förgiftande inverkan som alkoholförtäring på även de bästa bland dem; och varje dag förde de grymhetens gift med sig från fängelset ut i vardagslivet.

På varje våning fanns det en vattentoalett, och dit bar Miron och jag dagligen latrintunnorna. Därvid måste vi stå i kö tillsammans med andra fångar, som också skulle tömma

sina tunnor. Arkimandriten var en granntyckt och förfinad man, men han tvingade sig till att utföra detta arbete. En morgon slant han på det hala stengolvet, och en aning av innehållet sköljde över en vakts kängor.

"Drummel!" skrek mannen och gav Miron ett ilsket slag över axeln. "Ni kommer att sluta i Rozsa Sandor!"

Då vi senare satt och åt vår grynvälling, frågade han mig, vad som menades därmed.

"Begravningsplatsen", svarade jag. "Så där säger de alltid. Bry er inte om det!"

"Rozsa Sandor" var fängelsets begravningsplats; dess grå gravvårdar, djupt nedbäddade i ogräs, kunde även ses från våra fönster. Den hade fått sitt namn efter en mördare, som under förra århundradet hade avtjänat ett tjugoförårigt fängelsestraff. Han hade dömts som 19-åring. När han brukade titta ut genom järngallren i Gherla-fängelset, såg han i en trädgård en kvinna med ett spädbarn i sina armar. Dag efter dag betraktade han dem. Prästen kom på besök för att döpa barnet, en flicka; hon gjorde sin första nattvardsgång; hon gick i skola och växte upp till en ung flicka. Hela tiden observerade Rozsa Sandor henne. Hon hade blivit en del av hans liv: han beslöt sig för att gifta sig med henne, då han frigavs. Slutligen kom den dagen, och han lämnade fängelset. Han gick snabbt över vägen och fann ett sällskap människor i procession — ett bröllop! Det var alltså på det viset, hon hade tänkt sig hans mottagande! Han sprang fram till henne och sade: "Jag kan inte nog uttrycka, hur glad jag är, att du skall bli min hustru idag!" Flickan stirrade på den förskräckligt fule, tandlöse Rozsa Sandor och började skratta. "Vad menar den tokige gubben?" frågade hon. Så lade hon handen på den unge mannen vid sin sida och sade: "Detta är min brudgum!" Rozsa Sandor stirrade på paret. I ett vansinnesutbrott drog han upp en täljkniv och stötte dem båda till döds. Han blev hängd för mordet och begrovs på fängelsekyrkogården, som fick namn efter honom.

"Ni kommer att sluta på Rozsa Sandor!"

Denna hotelse var en daglig påminnelse om att vi blev

äldre. Fångar inser aldrig, hur fort tiden går. De tycker sig vara desamma, som när de fängslades; de drömmer om sina unga hustrur eller fästmän, som de måst lämna; aldrig om den utslitna kvinna, till vilken de kommer att återvända.

Till och med uret ovanför Gherlas huvudingång hade stannat. Det rörde sig inte på hela tiden under de sex år, jag måste tillbringa där.

3

Fängelsekommendanten var en fetlagd, rödkindad liten Nero, som oupphörligen åt på något. Fångar, som fördes inför major Dorabantu, blev förvånade, när han mitt i en mening körde ner handen i en skrivbordslåda för att hämta upp en vitlökskorv eller ett äpple.

Mitt första möte med honom var typiskt. Jag stod i givakt och lyssnade till hans orediga, grötiga hatvisa. Det verkade, som om det bara fanns två ting, som Dorabantu inte avskydde: mat, samt ljudet av sin egen röst.

"Jaså, Wurmbrand!" skrek han, varvid bordet översållades av kaksmulor. "En munk, vasa?"

Jag svarade, att jag var pastor.

"Pastorer, präster, munkar! Det är en och samma sak för mig. Ni utsuger de fattiga för att kunna lägga mjukt dun i era egna nästen. Det vet jag nog!" Han svängde clownlikt med sina armar, medan han berättade historier om sin egen trista barndom. Han hade vaktat sin fars får i närheten av ett av Rumäniens rikaste kloster; då fåren förirrade sig in på Kyrkans område, hade munkarna slagit honom brutalt.

"Har ni nånsin sett en präst fyra av ett dubbelpipigt jaktgevär mot ett hungrigt barn, Wurmbrand? Det var sannerligen en helig scen!"

Dorabantu klagade även över att han hade utnyttjats som fabriksarbetare senare i livet. Därför tog han nu tillfället i akt att ge igen åt kapitalister och präster.

I min cell fanns det några ganska råa element, mördare och tjuvar, som endast nominellt var politiska fångar, därför att de hade dödat någon kommunist, eller därför att stöld ibland kallades ekonomiskt sabotage. Andra var krigsförbrytare, som avtjänade livstidsstraff för att ha mördat ryssar och judar. Dessa var bittra, aggressiva män, och alla mina försök att ge dem någon tröst i religionen överröstades. Särskilt sådana, som hade mördat judar, var bittra gentemot mig, då jag själv är av judiskt ursprung. Jag dolde aldrig detta faktum, och ofta, när man frågade mig om det, lät jag dem förstå den naturliga samhörighetskänsla, jag hyste gentemot mitt eget folk, fastän jag gjort bruk av varje människas rättighet att välja sin egen religion. Jag har valt en annan tro än större delen av mitt folk. Då jag började ett lugnt samtal med en ensam man i något hörn, bildade de andra en hotande ring omkring oss.

"Vi bad dig ju att hålla tyst!" brummade ledaren.

Jag reste mig upp, och någon knuffade till mig. Någon annan satte krokben för mig, och jag hamnade på näsan i golvet. Jag kände en kraftig spark mot revbenen. Men då hela skocken överföll mig, hördes ett varningsrop.

En vakt, som spejate genom titthålet i dörren, hade sett slagsmålet och ropade på hjälp. Hopen skingrades. När celldörren öppnades, låg var och en på sin brits.

"Wurmbrand!" Kommendanten, som strövade omkring i korridorerna, hade hört om det hela. Vakten hade känt igen mig som den längste i rummet, men i skymningen kunde han inte identifiera angriparna.

"Wurmbrand, vem gjorde det?"

Då jag hade fått läppen spräckt, sade jag, att jag inte kunde svara.

"Varför inte?"

"Såsom kristen älskar och förlåter jag mina fiender. Jag anger dem inte."

"Då är ni en idiot!" avbröt Dorabantu.

"Det har ni rätt i", sade jag. "Var och en, som av hjärtat är en kristen, är en idiot."

"Kallar ni mig en idiot?" dundrade kommendanten.

"Det har jag inte gjort. Jag menade, att *jag* inte var en så god kristen, som jag borde vara."

Dorabantu slog sig för pannan med handflatan. "För bort honom! Trettio slag!"

Han rullade iväg, mumlande: "Tokiga munkar!"

När jag kom tillbaka, höll vakterna fortfarande på att fråga ut fångarna. Eftersom inget nytt hade framkommit, blev ingen annan bestraffad. Men efter detta blev jag sällan avbruten, när jag försökte att predika.

4

Det hände ibland, att fängelsegrälen var komiska, fastän ingen av de inblandade hade tänkt sig detta. Jag placerades i många olika celler med ofta mer än sextio män och alltid med två, smala järngallerförsedda springor till fönster. Borde dessa hållas öppna, så att vi låg frysande på våra britsar, eller stängda, så att luften blev tung och illaluktande och vi vaknade om morgonen med huvudvärk? Ämnet debatterades bokstavligen i timmar, dag efter dag, som om vi hade varit i parlamentet. Det fanns två partier: de, som befann sig långt från fönstret och sade: "Frisk luft skadar ingen!", de, som låg nära fönstret och svarade: "Tusentals människor dör av lunginflammation varje år!"

"Om betydande materiella intressen dikterar för oss, att två och två bör vara något annat än fyra, då blir det så", är ett av Lenins axiom. Vi såg detta bevisat i fängelset. Vakterna tröttnade på oss under rastandet. "Tiden är ute — in med er allesammans!" skrek de. Vi protesterade: "Vi har inte varit ute en kvart ännu!" Båda parter ansåg sig ha rätt; de egna intressena bestämde över våra tidsbegrepp.

Den ordinäre kriminelle fången kände sig nästan lika fort hemma här, som han skulle ha gjort var som helst utanför fängelset. Dessa fångar hade sin egen rutin, sin rangordning, sin egen vokabulär. De var fantastiskt skickliga i att smugla matrester. De tilltalade vakterna med öknamn

och försökte tigga sig till cigaretter genom dörrens titthål. De fick hedersuppdragen och lämnade smutsgörot åt de politiska fångarna — och det smutsigaste av allt åt präster och aktiva kristna.

Då det fanns alldeles för många fångar, låg jag klämd på en brits mellan två män, som grälade med varandra som rovfåglar hackar på varandra under ruggningstid, instängda i en bur. Den långe, tärde före detta sergeanten Grigore hade på order skjutit ihjäl judar i hundratal. Hans fiende Vasile, en "ekonomisk sabotör", gjorde Grigore till syndabock för allt, som han själv råkat illa ut för. Vasile, som var liten och skraltig, upptäckte snart sin motståndares svaga punkt. Hans ansikte drogs samman i ett triumferande grin, när han spottade ut ordet: "Mördare!" Grigore krympte samman vid tilltalet och kunde inte svara.

Jag sade till Vasile: "Varför säga på det viset? Han är gammal och sjuk, och vi vet inte, var han kommer att tillbringa evigheten: om det blir tillsammans med Kristus, så skymfar du en blivande himmelsk medborgare; och om det blir i helvetet, varför då öka hans lidanden med förbannelser?"

Tjuven såg förvånat på mig: "Vet du inte, hur många ryssar och judar, den där kloakrättan har mördat?"

"Det skedde under ett ruskigt krig för tjugo år sedan", svarade jag, "och han har fått betala för det med femton år av svält, prygel och fängelse. Kallar du mig en clown, därför att jag brukade snurra runt med ett vagnshjul i rummet, när jag var tre år gammal? Eller illitterat, därför att jag inte kunde läsa, när jag var fyra? De tiderna är för länge sedan gångna!"

Vasile var missbelåten. Följande dag började en grupp män intill mig samtala om hur de skulle behandla ryssarna, om de fick ett tillfälle därtill.

"Att hänga dem skulle vara alldeles för lättvindigt", skrek Vasile gällt. "De borde flås levande..." Till slut kunde jag inte hårda ut längre utan invände, att varken ryssar eller några andra borde behandlas på det viset.

"Men igår", protesterade Vasile, "försvarade du en man,

som mördat hundratals ryssar, och nu säger du, att det är fel att mörda ryssar!"

Grigore var djupt olycklig vid minnet av sina brott och frågade mig: "Har jag gjort bot genom att lida som jag gör — fastän lidandet har påtvingats mig?"

"Ja — Bibeln säger, att den som har lidit till kroppen inte längre har något med synden att skaffa." Jag berättade för honom om den stackars Lasarus, som led och fördes till himlen. "Tro bara på Kristus för din frälsning", uppmanade jag honom.

"Folk tänker olika", sade han. "Titta på Eichmann, den man, som de nu vill hänga i Israel."

"Det finns visserligen inget som tyder på, att han ångrar sig — men i varje fall anser jag inte, att en man bör anklagas för brott, som han har begått för så lång tid sedan. Han är inte längre densamme. Jag vet, att jag själv oupphörligen förändras", sade jag. "Och jag är övertygad om att många israeler skulle tänka som jag." (Det var inte förrän många år senare, som jag fick veta, att Martin Buber, den store judiske tänkaren, hade protesterat mot Eichmanns dödsdom.)

Grigore sade: "Jag är inte densamme nu, eftersom jag har ångrat, vad jag gjorde; men det finns somliga, som ångrat sig men är beredda att göra samma sak igen."

"Ingen kan någonsin bestraffas för vad han möjligen skulle komma att göra i framtiden. Ondskan är bara en av våra egenskaper. De sämsta av alla kan också besitta stora dygder. Så är nog fallet med dig, Grigore!"

Vid tanken på denna möjlighet blev han litet gladare till mods.

Det var ingen brist på skratt i cellen. I Apostlagärningarna står det, att glädjen är ett vittnesbörd om att Gud lever; och utan att tro det, är blotta förekomsten av glädje i fångelser oförklarlig.

Det fanns somliga, som till och med kunde skratta vid tanken på sina lidanden. Major Braileanu var en av dessa: han var en kortvuxen, livlig före detta officer, med en pojkkattig lugg. Han bragte ett nytt rykte med sig i cellen.

Det skulle hållas en ny toppkonferens den våren, 1959, mellan den sovjetiske utrikesministern Gromyko och representanter från den västliga världen. Det sades, att mötet skulle hållas den 10 maj. Fångarna lade sig till med en ny hälsning — de höll upp alla tio fingrarna för att visa, vilken dag befrielsen skulle randas.

På själva dagen för konferensen öppnade verkligen vakterna cellen och ropade ut fyra män, major Braileanu bland dessa. Skulle dessa bli de första att frigivas? Vi tittade avundsjukt på dem. Men efter en stund hörde vi rop av smärta från den lilla avbalkning i slutet av korridoren, där prygelstraffet utdelades. Det var omöjligt att stänga ljudet ute. Tre män pryglades; men då den fjärdes tur kom, gav han inte det minsta ljud ifrån sig under de vanliga tjugofem slagen. Braileanu kom efter de andra tillbaka till cellen, blek, först utan att kunna säga ett ord. Han tog sig samman. "Mina herrar", sade han. "Jag hälsar er med den nya hälsningen." Han höll upp två fingrar på sin högra hand plus den vänstra handens fem för att markera tjugofem.

Historier och gåtor hördes timmarna i ända. Var och en måste lämna sitt bidrag. Det var ett slags nonsens, som fick oss att skratta hellre än att inte göra någonting alls.

"Vad är det, som har tre färger, hänger på träd och sjunger taraboom-cha-cha?" frågade Florescu, en tjuv och halvzigenare. Ingen kunde svara. "En sill!" — "En sill har inte tre färger!" — "Det har den — om jag målar dit dem!" — "Inte heller hänger den på träd." — "Det gör den, om jag hänger dit den." — "Den sjunger i alla fall inte 'taraboom-cha-cha!'" — "Det sade jag bara därför att ni inte skulle kunna gissa."

Gaston, pastor och unitarie med smalt ansikte och tjocka glasögon, ställde en annan gåta: "En man, som reser med tåg, har en hustru, som heter Eva, och de bor i ett rött hus: vad heter han?" Alla såg förvånade ut — om en man åkte tåg och ägde ett rött hus tillsammans med sin hustru Eva, hur kunde det hjälpa oss att veta hans namn? "Lätt", sade Gaston, "det är Kalle!" — "Men hur vet du det?" — "Jag har känt honom i flera år — han är min bästa vän."

Arkimandriten berättade något, som han försäkrade vara en sann historia om kommandanten: under det att denne promenerade längs en rad fångar på led, ställde han samma fråga till var och en:

"Vad är ert brott?"

"Jag har inte gjort någonting, herr kommandant, och jag har fått tio år."

Dorabantu gick vidare. "Och vilket är ert brott?"

"Ingenting, herr kommandant, och jag har fått tjugo år."

"Lögnaktiga svin", sade Dorabantu upprört. "Ingen i Folkrepubliken får mer än tio år för ingenting!"

Småtjuvarna och ficktjuvarna var de bästa historieberättarna. De levde högt på sina skämthistorier. Florescu sade, att han hade gjort inbrott hos en juvelerare på Carlosgatan i Bukarest, där juvelerarbutikerna låg tätt intill varandra. Så här löd hans historia:

Herr Hershcovici, den artigaste av juvelerare, tog emot ett elegant ungt par i sina lokaler. "God morgon", sade mannen som naturligtvis var Florescu. "Detta är min fästmö, den vackraste flickan i Bukarest!" Och en av de rikaste också, efter vad man kunde förstå av deras samtal. "Vi har kommit för välja ring — diamanter, naturligtvis . . . Å, nej, de där är alldeles för små!" Från valet av ring fortsatte de till att välja en juvelbesatt klocka åt flickans mor, en necessär i alligatorskinn åt hennes far, och till sist utbrast flickan: "Men, o, vi får inte glömma biskopen! Han är min farbror, så han tar inte emot någon betalning för vigseln — och du känner till vår tradition: en gudstjänst, som inte kostar oss något, accepteras inte i himlen." — "Javisst, javisst, men vad ger man då åt en biskop?" Vid denna passus föll bådas ögon på en monter, som innehöll hela utrustningen för en biskopsskrud. "Där har vi det!" utropade Florescu. "Men älskling", sade flickan, "vi vet inte, om det passar honom." Florescu synade juveleraren uppifrån och ned. "De har samma kroppsbyggnad!" Och Hershcovici, som hoppades att få sälja den dyrbara utrustningen, lät sig skrudas i en gyllene prästrock. De knöt bältet om livet på honom och klämde ned en glänsande mitra på hans huvud. "Det passar per-

fekt!" sade Florescu. "Håll bara den här biskopsstaven också!"

Så snart de fått honom att göra detta, rafsade de snabbt ned smyckena i alligatorväskan och flydde från affären. Hershcovici stod paralyserad av chocken; sedan satte han iväg efter dem och skrek: "Tjuvar! Hejda dem! *Hjälp!*" De andra judiska affärsinnehavarna sprang fram till sina dörrar och såg Hershcovici rusa nedför den tomma gatan i en ortodox metropolits hela skrud. "Hershcovici har blivit galen!" skrek de. Tre av dem kastade omkull honom och höll fast honom, trots hans motstånd och protester. "Nej, NEJ! Vad gör ni? Tjuvarna flyr ju!" Och det gjorde de också — uppför en sidogata, och de blev aldrig fasttagna.

Då vi hade slutat skratta, sade pastor Gaston: "Men de tog fast dig till sist, Florescu." Den episoden ville inte tjuven diskutera.

"Låt oss i stället få höra, varför ni är här, pastorn?" sade han.

"Ja, för all del", sade Gaston. "Också det är en rolig historia. Jag fick sju års fängelse för en julpredikan om den heliga familjens flykt till Egypten."

Gaston hade blivit angiven av en medlem i församlingen. Vid rättegången sades det, att Gaston, då han hade uttryckt sitt beklagande över att Herodes hade velat försöka mörda Jesusbarnet, i själva verket hade angripit den kommunistiska kampanjen emot all religion; genom att nämna Egypten, hade han velat antyda, att han hoppades, att Nasser skulle förena sig med imperialistblocket.

Pastor Gaston frågade efteråt en interrogatör, vad han hade gjort för att anses misshaglig för Partiet. "Jag stod alltid på arbetarnas sida", protesterade han. "Jag grundade en skola och ett kooperativ. Jag fördubblade min församling."

Officieren skrattade: "Det slags präst, som vi vill ha, är en sådan som mannen i er grannförsamling — en vällustig gammal suput, vars kyrka alltid är tom."

Gaston brukade ibland berätta för mig om sin bedrövliga barndom. Han var alltid hungrig, och han stal, när det inte

fanns någonting att äta. "En gång gjorde jag en razzia mot en hönsgård", sade han. "Efteråt ledde man mig genom byn med en skylt om halsen, på vilken det stod 'Tjuv!' " Då han växte upp, ville han därför "vända upp och ned på världen".

Han studerade olika politiska och filosofiska system och blev medlem i den unitariska kyrkan. Då polisen kom, hade den bland hans hundratals böcker funnit ett exemplar av Adlers "Individualpsykologi".

"Aha!" sade en detektiv. "En individualist!" — och så bar han iväg boken som ett indicium.

5

I en ny grupp av fångar blev jag upprörd över att få syn på professor Popp. Han såg sjuk ut och rörde sig som en gammal man. Vi hade inte träffats sedan amnestien 1956, och mina brev till honom hade förblivit obesvarade. Popp förklarade orsaken för mig den kvällen.

I likhet med många andra befriade fångar hade han kastat sig in i nöjeslivet. "Jag kände mig uthungrad", sade han. "Jag var rädd, att livet hade gått mig ur händerna. Jag måste bevisa inför mig själv, att jag åter kunde konsten att roa mig. Jag spenderade mycket pengar, drack alltför mycket och övergav min hustru för en yngre kvinna.

Sedan ångrade jag mig. Jag hade glömt mina kristna löften. Jag ville träffa dig, men du var långt borta. Jag berättade alltsammans för en annan pastor och anklagade därvid kommunismen för att ha förstört vårt land. Han lyssnade — och sedan angav han mig."

Popp hade fått ytterligare 12 års fängelsestraff. Hans första fängelseperiod hade haft den effekten på honom, att all hans inneboende själsstyrka och godhet ville fram. Han hade känt sig som en sjöfågel, som svingar sig högt upp i rymden i motvind, och som faller, då vindstyrkan avtar. Nu var hans viljestyrka bruten. Jag försökte föra honom tillbaka till Gud, men livet syntes honom tomt och meningslöst.

Han sade, att han strax efter domslutet hade fått höra berättas om sin "civila begravning". Detta var ett nytt drag i Folkrepublikens liv. Då någon motrevolutionär fängslades, samlades hans kolleger, vänner och familj, genom tillskyndan av en partiofficer, som sade till dem: "Kamrater, denne man är död för alltid och för alla. Vi har samlats här för att begrava hans minne." En efter en måste så hans anklagelser emot staten repeteras av "de sörjande". Popp's dotter, som hade blivit änka, yttrade sig i likhet med de övriga. Om hon hade vägrat, skulle hon sannolikt ha förlorat sin anställning, och hon var mor till tre minderåriga barn.

Popp sattes i arbete med mig nästa dag. Vi var tvungna att göra rent golvet i den stora cellen, skura det från ena ändan till den andra. En fånge, som hade utvalts av vakterna till att vara cellens ordningsman, kom fram till oss, när vi var nästan färdiga, sparkade omkull spannen med det smutsiga vattnet och sade: "Gör om det igen!" Till slut kom en vakt för att inspektera. Han fattade tag i cellens ordningsman, klämde ned hans ansikte i den smuts, som han hade fört med in på sina kängor, och skrek: "Smutsigt!" Vi skurade ytterligare en timme, hela tiden sparkade och förolämpade av rummets ordningsman. Ingen förtrycker värre än den, som själv är förtryckt.

Denna pers fick Popp att skälva av utmattning. För att distrahera honom, presenterade jag honom under utspisningen för pastor Gaston. Ett uttryck av bestörtning flög över Gastons ansiktsdrag. Popp helt enkelt vände sig bort och slöt ögonen.

Dagarna gick, och professorn sjönk mer och mer in i sig själv. Vi måste tvinga honom att äta och hjälpa honom att göra sig i ordning varje morgon. Han varken skrattade eller grät, inte heller tog han del i cellens liv. Men en morgon, då han känt sig sårad av någon elak anmärkning från cellens ordningsman, grep han denne om halsen och hängde sig fast som en galning, till dess att två vakter klubbade ner honom. Man bar bort honom medvetslös till sjukhusflygeln. Följande dag fick vi höra, att han avlidit.

Tragedien fyllde cellen med sorg. Under det att andra bad för Poppes själ enligt de ortodoxas sedvänja, låg Gaston tyst på sin brits, och då jag talade med honom om det eviga livet, reste han sig upp och flyttade på sig.

Den kvällen samtalade man i cellen om livet efter detta. Gaston tillfrågades om vad han ansåg om saken. "Progressiva unitarier tror inte på ett liv efter döden", sade han.

"Men vi talar inte med progressiva unitarier", svarade jag. "Vi talar med er. Låt oss ha mod att vara oss själva. Inte bara 'vi katoliker, vi protestanter, vi rumäner . . .'"

"Om jag alltså får tala för mig själv, så tror jag inte på det."

"Om ni talar för er själv", sade jag, "så är detta det första steget till tron, ty personligheten är Guds största gåva till människan, det enda som blir kvar, då kroppen förstöres. Syre- och väteatomerna i min kropp är av samma slag som i er. Min kroppstemperatur kan mätas på samma instrument som er. Alla kroppens energiförande partiklar — elektriska och kemiska — är lika från människa till människa. Men mina tankar, mina känslor, min vilja är mina egna. Den fysiska energien kan liknas vid en pokermarker, som inte har något tecken på sig. Den andliga energien är som ett mynt, på vilket är stämplat bilden av en konungs huvud. Varför måste den då dela kroppens öde?"

Florescu, som hade dragit fram en pall sade — med en svordom: "Jag tror på vad jag kan se, smaka och känna. Vi är alla bara materia, som den här träbiten, jag sitter på, och när man är död — ja, så är det ingenting mer med det!"

Jag gick fram till honom och sparkade undan pallen. Den flög tvärs över golvet, och Florescu föll med en duns. Han pallrade sig ilsket upp och skulle just ge sig på mig, då de andra höll honom tillbaka. "Vad menar ni?" brummade han.

Jag svarade milt: "Men ni sade ju, att ni var materia som pallen. Jag hörde inte pallen protestera!"

Några skrattade, och bland dem Gaston.

"Jag är ledsen, Florescu", sade jag. "Jag ville bara bevisa, att eftersom materien inte reagerar med sympati eller antipati, så är den, när allt kommer omkring, olik oss."

Florescu tjurade en liten stund och anmärkte:

"Jag skulle kanske tro, om de döda återvände för att tala till oss."

"Jag är övertygad om att människor har varit i kontakt med de döda", sade jag. "Stora vetenskapsmän, från Newton till Sir Oliver Lodge, har trott på spiritualismen. Bibeln beskriver, hur den döde kung Sauls ande manades fram. Skriften förbjuder oss att göra så, men säger, att möjligheten finns."

Uppståndelsen med pallen hade gjort, att andra hade lyssnat, och jag började allvarligt predika för dem om livet efter döden. För oss var detta inte något akademiskt diskussionsämne, utan ett ämne av brinnande och omedelbart intresse. Människor dog ju varje dag i Gherla.

"Om Gud hade skapat oss enbart för detta liv", sade jag, "så skulle han *först* ha givit oss hög ålder med dess visdom och *därefter* ungdom med dess styrka. Det verkar ju meningslöst att samla visdom och kunskap endast för att ta med sig i graven. Luther jämför vårt liv på jorden med ett ofött barns liv; han säger, att om ett embryo kunde tänka i sin moders sköte, skulle det förundra sig över att händer och fötter växte på det, och det skulle då säkerligen komma till den slutsatsen, att det fanns en annan värld, som väntade, i vilken det skulle kunna leka, springa omkring och arbeta. Precis som embryot förberedes för sitt kommande liv, så är det med oss."

Jag glömde bort vakterna och höjde rösten för att predika för fångar, som låg på britsar i rader upp emot taket. Ögon betraktade mig i skumrasket, vilket glödlampan, som hängde över oss, tycktes göra ännu mer dystert.

Jag sade: "Antag, att jag resonerade som så, att det finns plats i en enlitersflaska för tre liter mjölk. Då skulle ni säga, att jag vore tokig. Och ändå kan jag i mitt huvud samtidigt rymma tankar på en händelse som Syndafloden, som

ägde rum för tusentals år sedan, tankar på min hustru och son i det rum, där jag måste lämna dem, på Gud och djävulen. Hur kan man förklara, att mitt huvuds trånga begränsning kan omsluta fakta om det dagliga livets föremål och tillika det oändliga och eviga? Det obegränsade borde ju existera i någonting obegränsat: detta är anden. Eftersom ni vet att anden är fri och kan bege sig vart som helst i tid eller rum, tror ni då, att den skall dela det öde, som är förutbestämt för detta skal — kroppen?"

Medan jag talade, var det i cellen en sådan tystnad, som aldrig ens förekommer i en kyrka. Ingen gäspade eller skruvade nervöst på sig, inga tankar irrade. Fångarna i sina smutsiga kläder, med urholkade kinder och av hunger förstorade ögon, sög i sig tanken på ett liv efter döden liksom torr jord suger upp regnet.

7

Följande dag före reveljen vaknade jag och fann Gastons brits tom. Strax därpå upptäckte jag konturerna av hans bräckliga kropp mot fönstret. Jag slängde en filt omkring axlarna på mig och gick och ställde mig bredvid honom. Vi tittade ned genom järngallret. Det var en askgrå dager. Dimma hängde över gården. Men vi kunde se en rad svarta kistor stå placerade vid huvudentrén. De innehöll män, som hade dött under det senaste dygnet: en måste vara Popp. Detta var en alldaglig scen i Gherla, och jag undrade, varför Gaston hade valt just denna dag för att gå upp tidigt och beskåda den. Jag försökte få honom tillbaka i sängen, men han ville inte röra sig ur fläcken.

Medan vi stod och tittade, kom en vakt gående över gården och lyfte upp kistlocken, så att kropparna blev synliga. Bakom honom kom en lunsig figur med en stålpik. Han lyfte den och körde stålet i tur och ordning i liken.

"Må Gud bevara deras själar", sade jag.

Vakterna ville försäkra sig om att ingen levde och att

ingen skulle kunna fly genom att lägga sig där i ett liks ställe. Gaston skälvde. Jag lade filten om honom, men han fortsatte att titta, medan kistorna slöts och hivades upp på en lastbil, som skulle föra dem till begravningsplatsen "Rozsa Sandor".

Under flera dagar härefter satt Gaston och grubblade. Vad han hade i tankarna, avslöjade han inte för oss. Han motstod alla mina försök att tränga in i och förstå hans förtvivlan. Om kvällarna satt han och lyssnade på de andras historier, men bara en gång bidrog han själv med en.

Fångarna utbytte blickar sinsemellan; han hade varit tyst och surmulen så länge, att vi inte visste, vad som nu skulle hända.

Han sade: "Jag satt på en restaurang, strax innan jag blev arresterad. Jag tänkte, att det skulle göra mig litet gladare att få ett mål god mat. Därför hängde jag min överrock vid ett hörnbord och beställde allt, som jag tyckte om. En annan kund intill mig tittade bekymrat på mig och reste sig upp för att säga någonting, men jag vinkade bort honom. 'Jag ber', sade jag, 'vi har alla våra bekymmer, och nu skulle jag vilja äta i fred.' Maten var god. Jag tände en cigarr och tänkte, att jag måste be om ursäkt för min oartighet: jag bad mannen om ursäkt och sade, att han kanhända nu ville säga mig, varför han hade sett så orolig ut. 'Det är för sent', sade han, 'hettan från den öppna spisen har bränt ett hål i er överrock.' "

Gastons historia belönades med en del skratt, men han gick tillbaka till sin brits och lade sig ned i mörkret. Det hade funnits en period, då Gaston kunnat tillbringa timmar med att berätta för oss, hur han hyllade Kristus som den störste Läraren, men inte såsom Gud, samt om vad unitarierna höll för sant och för osant i Bibeln. Deras omvärderingar lämnade inte kvar mycket av värde att hålla sig till. De ägde inte heller något allt överskuggande intresse för det eviga livet, sade han. — Men nu började han åter tala om professor Popp. Vilket bevis fanns det för att *någonting* kunde återstå av människan efter den gräsliga scen, som vi hade bevittnat tillsammans i gryningen? En man behövde

fyra ting för att överleva: mat, värme, sömn och en kvinna att hålla sig sällskap. "Och det sistnämnda kan man klara sig utan", tillade han. "Min hustru har övergivit mig för en annan. Våra två barn är på ett statligt barnhem."

"Ni tror inte själv på vad ni säger", sade jag. "Vi lever här på ett minimum av alla dessa ting, och ändå hör ni varje dag människor skratta och sjunga. Deras kroppar har ingenting att sjunga i glädje över! Det är något annat i dem som sjunger. Ni tror på själen, eller hur? Det, som de gamla egypterna kallade *kaa*, grekerna *psyche* och hebréerna *neschama*? Varför oroar ni er annars över era barns uppfostran? Det kommer att vara förbi med dem om några få årtionden — varför då bry sig om religion, moral eller anständighet?"

"Det är för sent", sade han. "Jag kan inte ändra på mig nu. Mitt liv har falnat, liksom min överrock på den där restaurangen, och folk har försökt varna mig förr. Men det har gått för långt. Jag har ingenting mer att leva för, och det enda, som hindrar mig från att begå självmord är, att jag är rädd för att dö. Jag höll en glasbit i min hand häromdagen — jag hade tänkt skära mig i handlederna; men jag hade inte mod nog."

Jag sade: "Självmord bevisar endast, att själen är stark nog och oberoende nog att döda kroppen för sina egna motiv. Även om ni vore fri och hade allt, som ni behövde, skulle ni känna er likadan till mods. Det är verkligen mycket tragiskt att tänka på er hustru och era barn, men jag känner på mig, att det är något annat, som bekymrar er, något, som ni inte har berättat för någon."

Gaston var tyst.

Jag fortsatte: "Jag kände en gång en fånge, som medvetet svalt sig själv till döds för att ge maten åt sin son, som vistades i fängelse samtidigt. Så stark är själen. En man som Kreuger, den svenske tändsticksmiljonären, som ägde allt, en människa någonsin kan begära, begick självmord och lämnade efter sig ett meddelande, som vittnade om 'melankoli'. Han hade ägt något mer än kroppen; själen, som han inte hade bekymrat sig tillräckligt om. Men ni för er del

har inre resurser, ni har kristendomen till er hjälp. Tala med Jesus: Han skall ge er tröst och styrka!"

Gaston suckade i mörkret. "Ni får det att låta, som om han hade varit här hos oss, levande."

"Naturligtvis lever han", sade jag. "Tror ni inte ens på Uppståndelsen? I morgon skall jag bevisa dess verklighet för er!"

"Vad ni är envis!" utbrast han. "Ni är värre än en kommunist!"

8

Under fångarnas samtal nästa kväll påminde jag dem om att påsken var nära — min andra i Gherla.

"Om vi hade haft några hårdkokta ägg, skulle vi ha kunnat färga dem röda och spräcka skalet genom att slå dem mot varandra, som de ortodoxa brukar göra", sade jag.

Jag höll ut min hand, som om jag ville ge någon ett påskägg, och sade: "Kristus är uppstånden!"

Gamle Vasilescu, en av bönderna, slog till min näve med handen och utropade: "Han är verkligen uppstånden!" En kör av röster föll in i den traditionella hälsningen.

"Det är väl egendomligt att säga så!" sade jag, i det jag vände mig till de andra. "Jesus dog ju på korset? Vilka bevis har vi för att han är uppstånden?"

Det blev alldeles tyst. Vasilescu tuggade på sina tunga mustascher. "Jag är en enkel farmare, men jag tror på det, därför att min far och mor och min farfar och alla våra präster och lärare sade mig det. Jag tror på det, därför att jag ser, hur naturen uppstår på nytt varje år. Då snön ligger vit över fälten, kan man aldrig föreställa sig, att de kommer att bära spirande skördar på våren. Men träden knoppas och luften blir varm och gräset grönt. — Om världen kan komma till liv igen, då kan Kristus det också!"

"Ett vettigt svar", sade Miron.

"Men i en värld, där varje kristet påstående motsäges, är detta inte nog", sade Gaston.

"Jag håller med om att vi behöver de allra starkaste bevis", sade jag, "och de finns. Mommsen, den kände historieskrivare, som skrivit om det romerska imperiet, säger, att Uppståndelsen är den bäst bevisade händelsen i historien. Vill ni tro annat än att de klassiska historikerna höll sig till sanningen i mesta möjliga mån?"

Ingen gjorde någon invändning.

"Vanligtvis var dessa historieskrivare anställda av hovet och inställsamma mot konungen, de var män, som uttalade sig berömmande om saker och ting för pengar eller för att behaga sina mäktiga beskyddare. Hur mycket mer borde vi då inte tro på Paulus, Petrus, Matteus, Andreas och apostlarna, som dog martyrdöden för att utbreda denna sanning!"

Jag frågade major Braileanu: "När ni tjänstgjorde vid krigsdomstolen, tog ni då lika stor hänsyn till ett vittnes karaktär som till hans ord?"

"Naturligtvis", svarade han. "Då bevisföringen är svår, har allting sin betydelse."

"Då måste vi ge apostlarna goda vitsord på den grunden, ty de använde sin tid till att göra gott och predika efter bästa förmåga."

"Det är sådana där under, som att mäta femtusen människor med fem fiskar, som gör det svårt för mig att tro", sade majoren.

"Vad är ett under?" frågade jag. "Afrika-missionärer berättar, att de först mottogs som undergörare; primitiva stammar förvånades över att se en tändsticka antändas. Pearl Buck berättade för kvinnorna i en avlägset liggande del av Kina, att det i hennes hemprovins fanns vagnar, som förflyttade sig utan hästar. 'En sådan lögnerska!' viskade de. Alltså är ett under helt enkelt något, som en mer överlägsen individ kan göra, och Jesus var en människa med exceptionell utrustning."

Gaston invände: "En primitiv människa kan acceptera vissa saker. Men för en rationalist är det svårt."

"Det är rationellt att tro på att Kristus uppstod från de

döda; annars måste vi erkänna oss tro på det omöjliga — att Kyrkan, som har överlevt yttre förtryck och inre korruption i tvåtusen år skulle ha byggts på en lögn! Betänk bara det faktum, att Jesus under sin livstid inte organiserade någon församling eller skrev några böcker. Han hade en handfull fattiga lärjungar, och av dessa förrådde honom en för pengars skull, medan de övriga flydde eller förnekade, att de kände honom, då de ställdes på prov. Han dog på korset med ropet: 'Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?' Hans grav slöts igen med en stor tung sten."

"Inte någon förhoppningsfull början", sade Braileanu.

"Hur kan ni då förklara, att detta blev upprinnelsen till en världsreligion?"

"Lärjungarna samlades åter", föreslog Gaston med tvivel i rösten.

"Men vad var det, som gav dem kraft att predika och att dö för sin tro?"

"De övervann sin fruktan i tid, antar jag."

"Ja, de säger själva, hur de bemästrade den: på den tredje dagen visade sig Jesus för dem personligen och gav dem mod. Petrus, som hade blivit skrämmd av en tjänsteflicka, vittnade sedan modigt i Jerusalem, att han och hans bröder hade sett och samtalat med Kristus; att han sannerligen var uppstånden! Petrus sade, att de kunde få ta hans liv, hellre än att han ännu en gång förnekade Herren. Detta gjorde också romarna med Petrus."

Jag frågade vidare: "Är det vettigt att tänka sig, att Petrus och de övriga lärjungarna accepterade att bli korsfästa för en lögn? Petrus höll sin första predikan omkring 500 meter från den tomma graven. Han visste nämligen, att fakta inte kunde motsägas, och ingen bland Kristi fiender gjorde heller några försök därtill.

Varför blev Saulus av Tarsus så lätt omvänd genom sin vision av Kristus, som förebrådde honom, på vägen till Damaskus? Saulus var ju de kristnas gissel", sade jag.

"Det kan ha varit en synvilla eller en hallucination", sade Braileanu.

"Paulus kände till sådant. En uppenbarelse i och för sig

skulle inte ha haft en så avgörande inverkan på en expert som han. Han övertygades så snabbt och så fullständigt, därför att han såsom medlem av Stora rådet kände till den stora hemligheten — att graven varit tom!”

Arkimandriten Miron hade suttit och sytt fast en lapp på sina byxor under samtalets gång. Han riktade sina intensiva, klara ögon mot Gaston och sade: ”För många år sedan fick jag ett vykort från min bror i New York. Han hade varit uppe på toppen av Empire State Building. Han undersökte inte husgrunden först, pastor Gaston. Blotta faktum, att byggnaden hade funnits där i fyrtio år, är bevis för att grunden är god. Detsamma är förhållandet med Kyrkan, som har existerat i 2000 år på sanningen.”

Vårt resonemang hade god verkan på Gaston. Hans plåga mildrades och hans tro djupnade. Hans önskan att begå självmord försvann under veckornas lopp; men han tycktes fortfarande tyngd av en skuldbörda.

Sommaren medförde, att nya fångkontingenter anlände. Vi flyttades till skilda celler, och jag förlorade honom tillfälligt ur sikte.

9

Månaderna gick, och jag predikade och arbetade i ett dusintal celler i Gherla. Jag bestraffades ofta, och det var på grund av ett prygelstraff som jag träffade Gaston igen.

Vi spelade en dag schack i cellen med pjäser gjorda av brödstycken, då Dorabantu, som fortfarande strök omkring i korridorerna, kom infarande. ”Jag vill inte veta av något hasardspel!” bölade han.

Jag försökte säga, att schack var ett spel, där det rörde sig om skicklighet och inte om slumpen.

Kommendanten spände ut bröstet: ”Ssss! Skrattretande! Skicklighet beror också av slumpen!”

Nöjd med sitt svar struttade han iväg. När han hade gått, brast fångarna i skratt och började härma hans röst. Dörren brakade åter upp. Dorabantu hade stått och lyssnat.

"Wurmbrand — ut med er!" Andra beordrades ut tillsammans med mig.

"Jag skall nog få slut på ert flinande!" skrek kommandanten.

Vi fick tjugofem slag vardera, och därefter förflyttades vi till en isoleringscell. Där fann jag Gaston liggande ensam på en brits, med ansiktet nedåt. Också han hade blivit pryglad. Hans rygg var full av blodiga sår. Vi försökte lindra våra smärtor genom att badda varandra med en skjorta, doppad i vatten, och när det värsta var över, letade jag i hans öppna köttår efter träflisor. Hans kropp skälvde som i feber. Han kunde först inte säga mycket, men så småningom och stötvis förklarade han, att han hade blivit bestraffad för att ha predikat. En fånge hade angivit honom.

Han sade: "Jag vill tala om någonting för er . . ."

"Ni får inte tala!"

"Nu eller aldrig! Det gäller professor Popp — och den pastor, som förrådde honom . . ." Han hejdade sig med skälvande läppar.

"Ni behöver inte säga något", började jag.

"Jag kunde inte härda ut med trycket! Jag har lidit så mycket. När han dog . . ." Han började snyfta.

Vi bad tillsammans. Han sade, att han aldrig skulle kunna förlåta sig själv.

"Professorn förlät mig ju inte; hur skulle då någon annan kunna göra det?" frågade han.

"Det är klart, att man kan! Det skulle även Popp ha gjort, om han känt till allt", sade jag. "Låt mig berätta för er om en man, som var mycket sämre än ni. Det kommer att hjälpa oss att få natten att gå. Han hade mördat min hustrus familj. Hon förlät honom, och han blev en av våra bästa vänner. Det finns bara två män, som min hustru kysser — sin make, och den man, som mördade hennes egen familj." Jag berättade historien för Gaston.

Då Rumänien gick med i kriget på Tysklands sida, utbröt en pogrom, vari tusentals judar dödades eller deporterades. Enbart i Jassy massakrerades 11.000 på en dag. Min hustru, som liksom jag är protestant, är även av judiskt ursprung.

Vi bodde i Bukarest, varifrån judar inte deporterades, men hennes föräldrar, en av hennes bröder, tre systrar och andra släktingar, som bodde i Bukovina, fördes till Transnistrien, en öde gränstrakt, som rumänerna hade erövrat från Ryssland. De judar, som inte mördades vid resans slut, övergavs för att svälta ihjäl, och där omkom Sabinas familj.

Jag var tvungen berätta detta för henne. Hon behärskade sina känslor och sade: "Jag vill inte gråta. Du har rätt till en lycklig hustru, Mihai till en glad mor, och vår församling behöver tappra medlemmar." Om hon grät, då hon var ensam, vet jag inte, men från den dagen såg jag aldrig mer Sabina gråta.

Något senare berättade vår husägare, en god kristen, sorgset för mig om en man, som tillfälligtvis bodde i huset under en permission från fronten. "Jag kände honom före kriget", sade han, "men han har blivit fullständigt förändrad. Han har blivit ett råskinn, som skryter om hur han frivilligt erbjöd sig att mörda judar i Transnistrien och hur han dödat hundratals av dem med sina egna händer."

Jag blev djupt bedrövad och beslöt att tillbringa natten i bön. För att undvika att störa Sabina, som var ganska klen men som skulle ha önskat delta i min nattvaka trots detta, gick jag en trappa upp till husägarens våning för att bedja tillsammans med honom. I en fåtölj satt där och vilade sig en jättelik man, som värden presenterade för mig som Borila, judemördaren från Transnistrien. Då han reste sig, såg jag, att han var till och med längre än jag själv. Omkring honom tycktes det finnas liksom en aura av skräck, som påminde om lukten av blod. Snart började han berätta för oss om sina äventyr i kriget och om de judar, som han hade dräpt.

"Det var en ruskig historia", sade jag, "men jag oroar mig inte så mycket för judarnas skull — Gud är deras lidandes tröst. Däremot frågar jag mig med bävan, vad som kommer att hända med deras mördare, då dessa står inför Guds dom."

Värden förhindrade ett tumult i rummet genom att framhålla, att vi båda var hans gäster. Han vände samtalet till

mer neutrala ämnen. Mördaren visade sig inte endast vara en mördare. Vi har alla olika sidor. Han var en trevlig sällskapsmänniska, och snart kom det fram, att han också var en stor musikälskare.

Han nämnde, att han under sin tjänst i Ukraina hade blivit hänryckt av folkvisorna där. "Jag önskar, att jag kunde få höra dem igen", sade han.

Jag kände till några av dessa gamla sånger. Jag tänkte för mig själv — i det jag tittade på Borila: "Nu har jag fångat fisken i nätet!"

"Om ni skulle vilja höra några av dem", sade jag till honom, "kom då med till min bostad — jag är inte någon pianist, men jag kan spela några få ukrainska melodier."

Värden, hans hustru och dotter följde med oss. Min hustru låg och sov. Hon var van vid att jag spelade stilla på pianot på kvällarna och vaknade inte. Jag spelade folkvisor, och då dessa är mycket känslamma, kunde jag se, att Borila var djupt rörd. Jag erinrade mig hur konung Saul, då han plågades av en ond ande, lät den unge David spela på harpan för honom.

Jag upphörde att spela och vände mig till Borila. "Jag har något mycket viktigt att säga er", sade jag till honom.

"Var så god och säg det", sade han.

"Om ni tittar in genom den där gardinen, kan ni se någon ligga och sova i det angränsande rummet. Det är min hustru, Sabina. Hennes föräldrar, hennes systrar och tolv år gamle bror har dödats tillsammans med den övriga familjen. Ni sade mig, att ni hade dödat hundratals judar nära Golta, och det var dit, som de fördes." Jag såg honom rakt i ögonen och tillade: "Ni själv vet inte, vem ni skjutit ihjäl, så vi kan anta, att ni har mördat hennes familj."

Han hoppade upp och ögonen sköt blixtar, som om han skulle till att strypa mig.

Jag satte upp handen i motvärn och sade: "Nej! Låt oss i stället göra ett experiment! Jag skall väcka min hustru och tala om för henne, vem ni är, och vad ni har gjort. Jag kan säga er på förhand, vad som kommer att hända. Min hustru kommer inte att förebrå er med ett enda ord! Hon

kommer att omfamna er, som om ni hade varit hennes bror. Hon kommer att göra i ordning kvällsvard åt er, av det bästa hon har i huset.

Om nu Sabina, som är en syndare liksom vi andra, kan förlåta och älska så, föreställ er då, hur Jesus, som är den fullkomliga Kärleken, måste förlåta och älska er! Omvänd er bara till honom — och allt ni har gjort, kommer att förlåtas er!”

Borila saknade inte hjärta: i sitt inre var han tillintetgjord av skuldkänslor och förtvivlan över vad han hade gjort, och han hade fäktat emot oss med sin råa jargong, som en krabba slår omkring sig med sina klor. Ett slag mot hans ömma punkt, och hans försvar föll samman. Musiken hade redan rört hans hjärta, och nu kom — i stället för den attack, han hade väntat sig — förlåtande ord. Hans reaktion var märklig. Han sprang upp och slet kragen med båda händerna från halslinningen, så att skjortan revs mitt itu. ”O, Gud, vad skall jag göra, vad skall jag göra?” ropade han. Han gömde ansiktet i händerna och snyftade högljutt, under det att han vaggade fram och tillbaka med kroppen. ”Jag är en mördare, jag är dränkt i blod, vad skall jag göra?” Tårarna rann nedför hans kinder.

Jag ropade: ”I Jesu Kristi namn befaller jag hatdjävulen att lämna er själ!”

Borila föll skälvande på sina knän, och vi började bedja högt tillsammans. Han kunde inga inlärdade böner; han bad åter och åter igen om Guds förlåtelse och sade, att han hoppades på denna, ja, visste, att den skulle förunnas honom; sedan ställde vi oss upp och omfamnade varandra, och jag sade: ”Jag lovade ju att göra ett experiment! Jag skall hålla mitt ord!”

Jag gick in i det andra rummet och fann min hustru fortfarande lugnt sovande.

Jag väckte henne varsamt och sade: ”Det är en man här, som du måste träffa. Vi tror, att det är han, som har mördat din familj, men han har ångrat sig, och nu är han vår broder i tron.”

Hon kom ut till oss i sin morgonrock och sträckte fram

armarna för att omfamna honom; sedan började båda att gråta och ideligen kyssa varandra. Jag har aldrig sett en brud och brudgum kyssa varandra med sådan kärlek, så djup, passionerad och ren, som denne mördare och ett av hans överlevande offer kysste varandra. Och därefter — precis som jag hade förutsagt — gick Sabina ut i köket för att göra i ordning mat åt honom.

Medan hon var där, kom den tanken till mig, att Borilas brott hade varit så hemskt, att ytterligare en läxa erfordrades. Jag gick in i det angränsande rummet och kom tillbaka med min son Mihai, som då var två år gammal, sovande i mina armar. Det var nu endast några timmar, sedan Borila hade skrutit av hur han hade mördat judiska barn i deras föräldrars armar, och nu blev han utom sig av förskräckelse; åsynen av barnet i faderns armar var en outhärdlig anklagelse. Han väntade sig också, att jag skulle anklaga honom. Men jag sade: "Ser ni, hur lugnt han sover? Även ni är som ett nyfött barn, som får vila ut i sin Faders armar. Jesu blod har renat er."

Borilas lycka var gripande: han stannade hos oss den natten, och när han vaknade nästa dag, sade han: "Det var länge sedan, jag sov så gott!"

Den helige Augustinus säger: "*Anima humana naturaliter christiana est*" — människans själ är av naturen kristen. Brottslighet är emot vår natur — sådant är resultatet av socialt förtryck eller kan ha många andra orsaker. Och vilken lättnad är det inte att kasta den av sig, som Borila nu hade gjort!

Den morgonen önskade Borila träffa våra judiska vänner, och jag tog honom med till flera judekristna hem. Överallt berättade han sin historia, och han mottogs som den förlorade sonen. Med det Nya Testamente, som jag gav åt honom, lämnade han oss för att i en annan stad förena sig med sitt regemente.

Borila kom sedan tillbaka för att meddela, att hans truppavdelning hade beordrats ut till fronten. "Vad skall jag göra?" frågade han. "Jag måste nu börja dödandet igen."

Jag sade: "Nej, ni har redan dödat fler människor, än en

soldat behöver döda. Jag menar inte, att en kristen inte bör försvara sitt land, om det angrips. Men ni, personligen, bör inte döda någon mer — då är det bättre att låta andra döda er. Bibeln förbjuder inte sådant!”

10

Medan jag berättade detta, blev Gaston lugnare. Och mot slutet av historien log han och sträckte ut sin hand efter min; till sist föll han i ostörd sömn.

På morgonen flyttades vi båda tillbaka till en annan cell. Bland fångarna där fann jag Grigore, som även han var en tidigare krigsförbrytare och ansvarig för att ha massakrerat judar. Han kände Borila.

Jag sade till Gaston: ”Det är en epilög till historien om den man, som mördade min hustrus familj. Den här mannen kan tala om den för er.”

Grigore förklarade, hur han hade varit i armén tillsammans med Borila i Transnistrien, där de hade massakrerat judar. ”När vi återvände till Ryssland, var han som en annan människa”, sade han. ”Vi kunde inte fatta det. Han lade undan sina vapen, och i stället för att taga liv, räddade han liv. Han anmälde sig frivilligt att rädda de sårade mitt i eldlinjen, och bland annat räddade han livet på sin egen officer.”

11

Månaderna hade blivit år: två år hade redan gått, och med undantag från att nya ansikten kom och gick, förblev allt som tidigare. Fängelset gjorde helgon av somliga, av andra gjorde det råskinn, och det var svårt att avgöra, vem som skulle bli ett helgon och vem som skulle bli ett råskinn; men en sak var säker — att majoriteten av fångarna skulle komma att fortsätta att leva liksom i ett vakuum. De låg och drog sig på sina britsar, timme efter timme, utan någonting att göra. Samtal blev livets hela innehåll. Jag undrade, vad

som skulle hända, om vetenskapen någonsin komme att göra arbete överflödigt. Det finns en gräns för vad människan kan göra för att förnya den stimulans, som sexualitet, bio och andra stimulantia kan ge — och många människor är knappast intresserade av någonting annat.

Under det mitt tredje år i Gherla sakta skred framåt, lindrades förhållandena något. Vi fick något större frihet att samtala och någon mer munfull mat. Förhållandena utanför fängelset höll på att förändras, antog vi. Vi visste inte, på vilket sätt — inte heller, att det svåraste provet fortfarande låg framför oss.

ÅTTONDE AVDELNINGEN

*Isolerad med Rumäniens prästerskap.
Indoktrinering med moderna metoder.*

*Hjärntvätten.
Hemliga polisen erbjuder mig bli
luthersk biskop för Rumänien.*

1

En morgon i mars 1962 kom plötsligt vakterna in i cellerna och skrek: "Alla präster ut!" De övriga samlade ihop sina få tillhörigheter och gick pliktskyldigast i rad ut i korridoren. Jag för min del flyttade inte på mig.

Vi hade en ny kommandant, en disciplintyrann vid namn Alexandrescu. Denna förändring, vad den nu kunde innebära, skulle säkert föra med sig ytterligare obehag, och jag önskade arbeta med själavård och predika utan att bli störd på nytt. Det visade sig, att hela fängelset indelades i klassgrupper: "intellektuella" i en cell, bönder i en annan, militärer i en tredje, och så vidare. Det alltför stora antalet fångar, tillika med vakternas okunnighet, förorsakade misstag. En medlem av en sekt kallad "Bibelstudenterna" placerades i en cell med författare och lärare; han var en olärd grovarbetare, men för fängelsepersonalen var alla "studenter" intellektuella.

När prästerna hade avlägsnat sig, frågade en vakt mig, vad jag var. "Pastor", svarade jag med en lantlig dialekt. Följaktligen placerades jag i en cell med fåraherdar och jordbruksarbetare. "Pastor" är det vanliga ordet för fåraherde på rumänska.

Jag hade för några veckor undgått att placeras i prästcell. Sedan var det någon som angav mig, och jag fördes

efter prygel till den cell, i vilken prästerna hade samlats. Detta skulle bli mitt hem under återstoden av min tid i Gherla — ett källarliknande valv med väggar av grå, smutsig cement. Det enda ljus som fanns, kom från två smala fönster. Britsarna var tätt placerade, fyra rader högt. Där fanns några låga bänkar och ett bord. Fångarna — till största delen från prästerskapet, men även från andra grupper av kristna — uppgick till ett antal av ungefär etthundra! Där fanns alltid en kö, som väntade på att få använda latrintunnan.

Just som jag trädde in i cellen, ropade någon med djup stämma: "Välkommen! Välkommen!" Det var gamle biskop Mirza, en fin exponent för den ortodoxa tron och en mycket god man. Hans gamla pullover var full av hål. Han hade vänliga ögon och en aura av vitt hår.

Flera nickade åt mig, och jag hälsade på dem, som jag kände — inkluderande arkimandriten Miron, som hade en brits ovanför biskopen och Gaston.

Vid den timme, som man i prästerskapets cell hade avsatt för bön, samlades katolikerna i ett hörn, de ortodoxa i ett annat, unitarierna i ett tredje. Jehovas vittnen hade ett "fågelnäste" för sig på de högsta britsarna; kalvinisterna samlades nedanför. Två gånger om dagen hade vi våra olika gudstjänster: men bland alla dessa brinnande tillbedjare kunde jag knappast finna två män av olika religiösa schatteringar, som kunde bedja ett "Fader vår" gemensamt.

Långt ifrån att sammansmälta oss, orsakade i stället vårt gemensamma olycksöde konflikter. Katolikerna kunde inte förlåta den ortodoxa hierarkien för att denna samarbetat med kommunismen. Minoritetsgrupper var oense om vad som var "rätt". Dispyter uppstod över varje punkt i läran. Fastän diskussionen vanligtvis fördes med "vänlig illvilja", såsom man lär sig att föra den i prästseminarier på regniga söndagseftermiddagar, kunde sinnet ibland rinna på.

Sedan den katolska mässan dag efter dag firats några meter från den evangeliske pastor Haupts brits, citerade denne plötsligt några ord av Martin Luther.

"Vad är det?" frågade en av katolikerna.

Haupt höjde förbindligt rösten: "Jag citerade Luthers ord: 'Alla bordeller, som Gud ju fördömer, allt mördande, all tjuvnad och alla äktenskapsbrott åsamkar inte så stor skada som den påvliga mässans styggelse.' "

Efter gudstjänstens slut sade en av katolikerna, fader Fazekas: "Käre broder, har ni inte hört talesättet: 'Mänskligheten har lidit under tre stora katastrofer — satans fall, Adams fall och Martin Luthers uppror?'"

Fader Andricu, en ortodox präst, deltog i attacken: "Luther och Lucifer", inflikade han, "är en och densamme!" Så katoliker och ortodoxa blev tillfälligtvis vänner! Men före kvällens inbrott var de i gräl angående berättigandet av Roms överhöghet.

Fazekas var av ungerskt ursprung, och detta låg honom i fatet till och med i den katolska brödragemenskapen. Då han bad högt till Jungfru Maria såsom "Ungerns beskyddarinna", visade man ett allmänt missnöje.

"Är inte den välsignade Jungfru Maria också Rumäniens beskyddarinna?" frågade en patriotisk ortodox präst.

"Naturligtvis inte, hon är Ungerns!"

Gaston undrade ironiskt, om inte den heliga Jungfrun vore beskyddarinna av Palestina, då man ju kunde tycka det vara ett svek att överge sitt fädernesland och bli beskyddarinna av ett annat.

"Ni kanske inte har hört, att judarna mördade hennes son?" sade Fazekas.

Biskop Mirza log milt och försökte utöva ett lugnande inflytande. "Jungfru Maria är inte bunden till något särskilt land", sade han. "Hon är Kyrkans beskyddarinna, hon är Himladrottningen, hon styr planeterna och leder änglarnas kör!"

"Det verkar, som om Gud vore arbetslös, då!" avbröt jag.

Andra protestanter understödde mig, men på ett sätt, som jag inte gillade. "Varför skulle jag ära Jesu moder på det där sättet?" sade en. "Hon kan inte frälsa någon!"

Fazekas svarade: "Arme stackare! Vördar man endast dem, som kan frälsa en? Herrens moder sjunger i Magnificat: 'Alla släkten skola prisa mig salig.' Detta gör de ute-

slutande därför, att hon var Jesu moder — inte därför att hon utdelar favörer.”

Detta fann jag vara ett gott svar, men trots att jag vördar Jungfru Maria, tror jag, att hennes roll har överskattats av hennes tillbedjare och att denna oriktiga tillbedjan började redan i gammal tid. Då de kristna i gamla tider tänkte på himlen, föreställde de sig den som ett hov: en luxuös plats med musik och ljuva rökelsedofter. En man, som önskade en favör av sultanen, skaffade sig en vän, som sade ett ord till visiren, som i sin tur kanske förde det vidare till sultans favorithustru, varpå hon vidarebefordrade det till sin gemål. Det uppstod en föreställning om något slags andlig hierarki, där enkla människor framställde sina önsknings till prästerna, prästerna till helgonen och helgonen till den heliga Jungfrun.

Min personliga tros fasta grund är, att en människa får tala direkt till Gud, men det finns tillfällen, när sådana argument endast ställer till förtret. Jag berättade för de andra om de två martyrer av skilda konfessioner, som tillsammans var på väg för att brännas på bål. Man frågade dem, om de hade någon sista önskan, innan bålet antändes. Båda sade: ”Ja! Bind oss med ryggarna mot varandra, så att jag inte behöver se på den där fördömde kättaren, medan jag dör.”

Det fanns dock tillfällen, när jag inte kunde dölja mina känslor. I timmar lyssnade jag till fader Ranghet, en dominikan på britsen under min, som bad med sitt radband.

Till sist utbrast jag: ”Varför måste ni bedja tusen gånger till den heliga Jungfrun? Är hon döv eller likgiltig, eller är det svårt att få hennes gehör? Om jag ber någon här om något, så ger han mig det, om han kan; men jag håller inte på och ber i ett sträck, om han inte kan ge mig det.”

Ranghet blev förargad. ”Eftersom ni lutheraner inte tror på den helige Faderns ofelbarhet, har ni ännu mindre anledning att tro på er egen”, sade han. ”Vad som synes fel i era bristfälliga ögon, är rätt i mina.”

Och så återgick han till att upprepa: ”Hell dig Maria . . .” till och med något högre än tidigare.

"Ni talar ofta om 'den helige Fadern' — menar ni då Gud?", frågade jag.

"Jag menar Hans Helighet Påven!" svarade han.

"Mig synes det vara en hädelse att använda gudomligt tilltal på mänskliga varelser", svarade jag. "Ni kallar honom Kristi ställföreträdare på jorden, vilket betyder Kristi ersättare — men jag kan lika litet godkänna en sådan ersättare för Kristus som att jag skulle tillåta min hustru att ha en ersättare för mig."

"Nu går ni väl långt!" utropade han.

Och jag som hade tyckt, att det var han, som gick för långt! Senast samma dag hade fader Ranghet sagt, att alla slags offergårdar, av liv eller frihet, om de så gjordes av alla människor gemensamt, inte var någonting i jämförelse med den offergård, som han själv som präst bringade vid altaret, då han "offrade Guds Son". Jag kunde inte gå med på att en präst gjorde Gud till ett stycke bröd eller att det funnes behov för att sådant skedde. Jag kunde inte tro, att mitt eviga väl skulle vara avhängigt av absolution från en människa, som kanske inte själv hade visshet om syndernas förlåtelse.

Jag försökte finna samtalsämnen, där vi kunde vara överens. När pastor Weingartner, en modernistisk protestant, ville börja gräla med katolikerna om jungfrufödseln, ansåg jag det vara min plikt att ställa mig på katolikernas sida.

Weingartner sade, att han inte kunde acceptera en sådan vetenskaplig omöjlighet.

Jag svarade: "Det är alltför sent att göra några historiska efterforskningar angående denna jungfrufödsel, men det är likaså alltför tidigt att avfärda den såsom en vetenskaplig omöjlighet. En amerikansk biolog vid namn Loeb har redan frambragt lägre organismer utan hjälp av sperma. Det, som en biolog kan åstadkomma med en lägre organism, kan säkerligen Gud göra med en människa."

"Men religionshistorien är full av berättelser om jungfrufödslar", sade Weingartner. "Det kan endast vara en myt."

Jag svarade med att berätta historien om en berömd rabbin, som bodde i Ukraina under tsartiden och en gång inkal-

lades som försvarsvittne för en trosbroder. Rabbin Hofez Haims nobla utseende och andlighet gjorde stort intryck på domarna, men den gamle mannen vägrade att avlägga eden; han ville ogärna, sade han, inblanda Guds namn i sitt vittnesbörd. Åklagaren protesterade: "Vi måste ha en garanti för att han talar sanning!"

Försvarsadvokaten reste sig: "Ers Excellens", sade han, "får jag berätta något, som kan bevisa vad för slags karaktär mitt vittne har, så att vi kan godkänna hans vittnesmål, även om han av religiösa skäl inte kan avlägga eden? Rabbin Hofez Haim går ofta från butik till butik och samlar in pengar åt de fattiga. En dag blev han omkullslagen av en tjuv, som snappade åt sig hans penningpung, innehållande det insamlade beloppet. Rabbinen blev upprörd — inte så mycket över förlusten av pengarna, som han ögonblickligen beslöt att ersätta ur sina egna små besparingar hemma — utan över den skada, som tjuven åsamkat sin själ. Han sprang efter tjuven och ropade: 'Ni har ingen skuld inför Gud, det är mina pengar och jag ger er dem frivilligt! De fattigas pengar befinner sig hemma hos mig! Förbruka, vad ni har tagit, med rent samvete!'"

Domaren tittade allvarligt på advokaten. "Tror ni på denna historia?" frågade han.

"Nej, det gör jag inte."

"Men varför berätta något, som ni inte själv tror på?"

"Ers Excellens, har någonsin en sådan historia berättats om er, om mig eller min vän åklagaren? Man säger i stället om oss — och naturligtvis är det inte alldeles osant — att vi intresserar oss alltför mycket för kvinnor eller dryckenskap eller spel. Vilken helgad människa måste inte denne man vara, när dylika legender knytes till hans namn!"

Weingartner sade: "En mycket roande berättelse — men jag tror knappast, att historien om rabbinen var sann, och jag kan inte heller tro på historien om jungfrufödelsen."

"De kristna tror på Guds Ord", sade jag. "Men om det så vore en myt, bör ni inte göra narr av den. Myter har en betydelsefull plats i människans tankevärld. Med dem kan man ofta mäta en människas storhet."

"Ni menar, att människor måste ha ansett att Jesus var en mycket stor och betydelsefull man för att kunna tro, att han inte kommit till världen som andra människor?" sade han.

"Då min egen son var mycket liten, frågade han mig, hur det gått till vid Jesu födelse", sade jag. "Jag berättade åter för honom historien om krubban. 'Nej', protesterade han, 'det är inte det, som jag vill veta. Ibland säger folk: Det som är fött av en katt, tycker om att äta råttor, och om Jesus fötts som vi, skulle han ha varit ond som vi.'"

Biskop Mirza hade lyssnat till oss. "Talade ett barn på det viset!" sade han.

"Jag förstår, vad ni menar", tillstod pastor Weingartner. "Vi måste anstränga oss mer för att förstå varandras synpunkter."

Jag sade: "Jag tillstår gärna, att jag skulle ha kunnat acceptera kristendomen i någon annan form än den lutherska, om någon sådan form hade presenterats för mig vid tiden för min omvändelse. Det enda, som verkligen betyder något, är, att vi låter Skriften allena vara avgörande, samt tron på Jesus såsom Frälsaren. Namn och former har ingen betydelse."

Följande morgon inträffade något sympatiskt. Biskop Mirza kom fram till mig och sade: "Jag tänkte i natt på Herrens Bön, som lär oss att säga: 'Fader vår, som är i himmelen . . . förlåt oss våra skulder.' Jesus sade inte, att vi skulle bekänna våra synder för en präst eller ta emot absolution från en präst. — Han lärde oss att bedja vår himmelske Fader om det. Problemet är inte så enkelt, men om jag vore protestant skulle jag för min del använda detta argument. Så jag tänkte, att jag för vänskaps skull ville säga er detta som tack för ert försvar av Jungfru Maria."

Biskopen hade föregått med gott exempel. Om vi misslyckades med att leva i frid inbördes, skulle vi falla i den fälla, som kommunisterna hade lagt ut för oss: genom att stänga in oss tillsammans, hade de berövat de andra fångarna deras andliga ledare och samtidigt försökt demoralisera oss genom inbördes gräl. — Men vad övrigt hade de i sikte?

Elektriker hade under någon tid arbetat i fängelset, och i många celler hade högtalare anbragts, en på vardera väggen. Vi skulle alltså få lyssna på radio.

Gaston sade: "Det kommer nog inte att bli stämmingsmusik."

2

Då hela fängelset hade indelats i klasser, började en serie föreläsningar. De verkade absurda. En kaxig ung politisk officer kunde till exempel förklara, att en solförmörkelse snart skulle inträffa, men detta borde vi inte oroa oss för — den socialistiska vetenskapen hade ju befriat oss från vidskepelse! Inför ett gäspande auditorium av universitetslärare och doktorer fortsatte han att förklara, hur en solförmörkelse går till. Händelsen skulle äga rum den 15 februari, och då det var Folkrepubliken plikt att vidga våra kunskaper, skulle vi få åse den ifrån fängelsegården.

Weingartner räckte upp handen. "Förlåt, men om det regnar, får vi då åse den i möteslokalen i stället?"

"Nej", sade föreläsaren allvarligt och började om med sin beskrivning från början.

Dessa propagandalektioner kunde pågå i timmar. Samma saker repeterades om och om igen. Vid dagens slut var vi utmattade och på dåligt humör och lämnades åt våra egna dispyter.

Dessa inleddes ofta av fader Andricu, för vilken Luther och Lucifer var en och densamme. Hans extremism kastade honom mellan anföranden om ett korståg emot ryssarna under kriget och hur man kunde vinna högsta beröm för propagerande av de kommunistiska idéerna efter krigets slut. Han hade rest runt i landet och predikat till förmån för Partiet, till dess att hans tidigare kamrater kommit till slutsatsen, att "den röde prästen" inte längre var brukbar; han arresterades, pryglades och dömdes till tio års fängelse för sina aktiviteter under kriget. Nu hade han blivit en häftig

förespråkare för den ortodoxa tron. "Det är den enda sanna religionen!", brukade han basunera ut. "De övriga är bedrägeri och blasfemi!"

En gång frågade jag: "När ni döptes, fader Andricu, skedde det då i den ortodoxa kyrkan?"

"Naturligtvis! Av en biskop!" svarade han.

"Och ni studerade teologi vid ett ortodox seminarium?"

"Det bästa i Rumänien!"

"Bli då inte förargad, om jag ger er den enda hederliga och logiska förklaringen till att ni är en ortodox trosbekännare: det beror på att för femtio år sedan en ortodox troende rumän ingick en äktenskaplig förbindelse med en ortodox troende rumänska."

Andricu blev rasande, men jag fasthöll, att denna princip gällde för de flesta av oss. Vi stöpes i en viss form från våra tidigaste år och undervisas endast om fördelarna av våra föräldrars religion. Och så anser vi oss övertygade om att vi själva tänkt ut alltsammans!

Jag fortsatte: "En gång råkade jag lyssna till ett samtal mellan djuren i ett stall. Fåren sade, att den enda sanna tillbedjan vore att säga: 'Bää, bää!' Korna sade, att det rätta ritualen vore: 'Muh, muh!' Svinen försäkrade, att den rätta lovprisningen vore: 'Nöff, nöff!'"

"Var snäll och placera oss inte på samma nivå som djuren", protesterade Andricu. "Jag är måhända bara en enkel präst, men jag har studerat andra trosbekännelser vid sidan om min egen."

Jag sade, att det hade vi allesammans gjort, fastän utifrån en annan synpunkt som gjorts till vår genom tillfälligheten var vi hade råkat födas. Jag vände mig till en grupp protestanter och frågade på måfå: "Hur många av er känner till de nittiofem teser, som Luther spikade upp på kyrkporten i Wittenberg?"

Alla kände till dem. Pastor Haupt citerade Luthers ord: "Här står jag och kan inte annat!"

Jag frågade, om protestanterna även kunde ur den påvliga bullan citera skälen för Luthers bannlysning. "Leo X var inte någon galning", sade jag; "vi borde känna till hans be-

vekelsegrunder". Men ingen enda av dem hade läst detta historiskt så betydelsefulla brev.

Fader Andricu höll nu på att diskutera med en rabbin, som vände sig till honom och sade: "Har ni händelsevis någon kännedom om vår Talmud?"

Andricu genmälde: "Har ni studerat vårt Nya Testamente?"

Svaret var i båda fallen ett klart "Nej".

För att förhindra en ny sammanstötning frågade jag sällskapet: "Känner ni till Tolstojs berättelse om hur han en gång förklarade sin tro, punkt för punkt, för en rabbin: mildhet, ödmjukhet, tålmod . . . 'Vi behöver inte Nya Testamentet för att ära dessa dygder; även vi ser upp till dem', sade rabbinen. Till slut sade Tolstoj: 'Jesus har lärt oss en sak, som den judiska religionen inte lär. Han säger, att vi skall älska våra fiender.' — 'Nej, visserligen tillämpar inte vi judar detta', tillstod rabbinen, 'men det gör inte heller ni kristna.'"

3

Under det att fängelsepropagandan fortsatte, förstod jag, att fastän den i och för sig var löjeväckande, låg det en listig plan bakom. Föredragshållarna övergick från att tala om politik till att tala om saker, som vädjade till den nöjeslystna, oansvariga sidan hos oss alla, vilken freudianerna benämner *Id*. De poängterade, hur mycket vi gick miste om i världen. De talade om mat, dryck, sexualitet — ämnen, som de var mer hemma i än de var i den marxistiska dialektiken, även om inte den heller glömdes bort. Ett föredrag placerade oss återigen bland Darwins apor. En ung politisk officer tragglade sig igenom en resumé beträffande utvecklingsläran, och med ofullständiga citat från Marx, Lenin och Darwin kom han via konflikten mellan kristendomen och vetenskapen fram till de tragiska konsekvenserna av detta i Amerika, "där millioner människor svälter".

Till en början uppmuntrades vi till att ge våra synpunkter på resonemanget, och när en föreläsare sade, att "endast en handfull av kemikalier" återstod av oss efter döden, frågade jag, varför i så fall vissa kommunister hade offrat livet för sin tro: "Om en kristen uppoffrar sig själv", sade jag, "så måste detta anses vara klokt. Att göra avkall på förgängliga ting i livet för att vinna evigheten är som att satsa tio dollar för att vinna 1 million. Men varför skulle en kommunist offra sitt liv — såvida inte även han hade något att vinna för egen räkning?"

Den politiske officeren kunde inte finna något svar. Jag föreslog därför, att svaret skulle antas givet av den helige Augustinus, som hade sagt, att "människosjälén är av naturen kristen":

"Ni maskerar bara era känslor med ateismen. I djupet av ert hjärta — dit man aldrig når, om man inte övar sig i meditation och bön — tror även ni, att man blir belönad genom att leva i enlighet med vissa ideal. I djupet av ert hjärta tror även ni på Gud."

"Låt oss se efter vad Lenin har att säga om detta!" sade föredragshållaren, och från en väl tummad liten bok, som många gånger tidigare hade givit honom inspiration, läste han: 'Blotta inbillningen att det skulle finnas en Gud är ett outsägligt sedefördärv, en besmittelse av det mest avskyvärda slag. De smutsigaste handlingar, våldsgärningar eller till och med fysisk besmittelse är inte på långt när så farliga.' " Han log spydigt: "Några fler frågor?"

"Har ni ett barn?" frågade jag.

"Jag har en dotter i *De unga pionjärerna*."

"Och skulle ni föredra, att hon råkade ut för någon hemsk, smittosam sjukdom, hellre än att hon kom till tro på sin Skapare? Det är ju så Lenin uttrycker sig — att cancer är bättre än religion."

Den politiske officeren kallade fram mig och slog till mig i ansiktet.

I denna mördande indoktrinering syntes ett slag i ansiktet vara ett billigt pris för fasthållandet vid den egna övertygelsen. Men det var mer, som väntade oss. Vi hade en

känsla av att ständigt vara avlyssnade. Vi undrade vad de tysta högtalarna kunde innebära.

Till för en kort tid sedan hade vi fått svälta, blivit pryglade, förolämpade — men ingen hade brytt sig om, vad vi hade tänkt. ”Uppfinn gärna vilket slag som helst av ny regering i era celler, ni, banditer — vi har vår regering i Bukarest!” brukade kommandant Dorabantu säga. Men han fanns inte längre här — han hade fått avsked för att ha förfalskat räkenskaperna.

Föredragshållarna påvisade hur denna attityd hade förändrats till följd av Gheorghiu-Dejs, Rumäniens diktator, nya politik. Denne försökte att lätta på trycket från Kreml och ingå handelsförbindelser med den västliga världen. Med anledning härav var han tvungen att uppvisa en mer ”demokratisk” fasad. Den stora mängden av politiska fångar, som fanns i Rumänien, var ett hinder för honom, men man kunde ju inte helt enkelt frige oss och låta oss utbreda ”kontrarevolutionära” idéer. Våra tankar skulle bringas att ändra riktning — genom kollektiv hjärntvätt.

För fångarna i Gherla år 1962 var detta en teori bland många, och få trodde på den. Man kände inte riktigt till vad som hände vid hjärntvätt. Våra tankar hopsummerades av Radu Ghinda, en välkänd kristen författare, som nyligen hade placerats tillsammans med oss: ”Om de inte kunnat förändra mig på femton år — hur skulle de kunna göra det nu?”

Vi satt just och diskuterade detta, då celldörren öppnades och flera nyanlända släpptes in. Bland dessa befann sig en lång man med galgfågelfysionomi. Han tog några dröjande steg från den ena sidan till den andra, som om han försökte undfly de andra fångarnas stirrande blickar.

Radu Ghinda var den förste att känna igen honom. ”Daianu!” skrek han.

Mannen släpade sig fram för att omfamna sin vän. Nichifor Daianu hade spelat en framträdande roll i Rumänien. I sin egenskap av skald, professor i mysticism vid den teologiska fakulteten samt ledare för den antisemitiska ”Nationella kristna försvarsligan” hade han fängslats och förts till

Gherla från Aiud-fängelset för att i Gherla fortsätta avtjä-
nandet av sitt tjugofemåriga fängelsestraff.

Till en början hade jag svårt att känna igen honom. Hans stora mage hade försvunnit. Huden hängde i veck på hans haka liksom på en kalkon. Denne *bon viveur* och kvinno-jägare, vars ansikte någon hade slagit till en gång på en restaurang i Bukarest, hade blivit en darrande, spindellik-nande gammal man.

Fängelsekamrater från Aiud berättade för oss, vad som hade hänt där. Daianu, som varit van att äta mycket, hade försökt att beveka kockarna om ännu en portion korngryns-gröt. Fängelseguvernören hade vägrat honom detta. Följan-de dag var guvernören åter där. "Stopp!" sade han. "Den där mannen är alltför fet. Låt honom vänta till i morgon!" Dagen därpå, då det blev Daianus tur att få sin ranson, sade guvernören: "Säg mig, Daianu, finns det någon Gud?" Kocken höll inne med portionen. Daianu mumlade något. "Tala högt, så att vi alla kan höra!" Daianu sade: "Det finns ingen Gud." — "Högre!" sade guvernören. "Det finns ingen Gud!" skrek Daianu. Guvernören gav sitt bifall till att han kunde serveras. Daianu proppade munnen full med gröt. Spektaklet tilltalade guvernören till den grad, att han lät det upprepas varenda dag i en hel vecka. Historien be-rättades över hela Rumänien och senare även utomlands.

Men Daianus förmåga att skriva religiös poesi kvarstod. Vänner från hans fascisttid uppmuntrade honom att recitera några av de verser, som han hade komponerat i Aiud. Det var dikter om smärta och ångest, vackrare än han någonsin tidigare hade skrivit. Liksom sin vän Radu Ghinda hade han inte givit upp sin antisemitism. Deras sympatisörer bland de fångar, som tidigare tillhört Järnvakten, smugglade in mat-rester och till och med cigaretter till dem i prästernas cell. Antisemitismen är svår att avliva, och Daianu och Ghinda kände sig som martyrer för sin sak.

Då vi en kväll diskuterade olika teorier angående hjärn-tvätt, gycklade Ghinda: "Strunt! Pavlov gjorde sina försök beträffande hundars beteendemönster, och kommunisterna i Korea tillämpade vissa av hans idéer för att få amerikans-

ka fångar att ändra ställningstagande — men sådana metoder har ingen effekt på folk med bildning och intelligens. Vi är inga femtekolonnare!”

”Och inte heller hundar”, sade Daianu.

Alla höll med dem om detta.

4

Pastor Weingartner berättade för oss om en enkel personlighetstestning, som han hade lärt sig, då han studerade psykologi; man drog en lodrät linje mitt på ett papper och bad sedan olika människor fantisera fram något med ledning därav, teckna ned det första, de kom att tänka på. Vi använde ett intvålat bord och en spik.

En man ritade ett svärd, en annan en hjälm, andra åter en blomma, ett krucifix, en geometrisk figur. Jag sade: ”Jag behöver en större yta — den här är alltför liten för att jag skulle kunna rita, det jag ville.”

Inte en man på tio visade i sin teckning ett spår av den mystik, som borde vara en del av en prästs innersta natur.

Weingartner skrattade. ”Det är inte att undra på att man inte lät mig pröva detta i seminariet! Vi borde kanske allesammans lära oss att göra skor — ty det är skomakaren ibland oss, som tycks ha den verkligt andliga karaktären.”

Han menade då Gelu, en sekterist, som hade stor bibelkännedom. Detta syntes irritera Daianu.

”Min käre herre”, sade han, ”om ni vill tala med oss om skor och hur man skall laga sådana, då är allt gott och väl. Men ni befinner er här bland män, som besitter teologiska grader från de stora universiteten i Europa och som inte har behov av några bibelklasser.”

”Ni har rätt, professorn”, svarade Gelu. ”Det är jag, som behöver instrueras. Kan ni säga mig, vad den gammaltestamentliga boken av Habakuk handlar om?”

”En mycket obetydlig profet”, sade Daianu. ”Bry inte ert huvud med honom!”

"Ja, men Obajdas bok, då?"

Obadja var ytterligare en profet, som skomakare inte behövde veta något om.

"Kanske ni kan säga mig något om Haggai?"

Det kunde inte Daianu. Det fanns inte en enda teolog i rummet, som kunde prestera ens tre meningar i ämnet. Gelu gjorde oss förvånade med att citera hela kapitel utantill från dessa profeter.

Prästerskapet hade snarare studerat böcker om Bibeln, än själva den Heliga Skrift. En annan sak, som de rättvist kunde tillvitas, var, att de kände till en mängd saker om dogmer och dialektik men visste praktiskt taget ingenting om den kommunistiska ideologien, som nu höll på att förgöra dem.

Under år 1963 hade vi hört nyheten om att påven Johannes vädjat till de "åtskilda bröderna" (katoliker och protestanter) att försonas, och snart var vi inbegripna i dispyt över hur en förening skulle kunna tänkas genomförd.

"Vi uppviglar varandra till gräl beträffande Guds Rike, som ingen av oss äger", sade jag. "Om vi ägde det, skulle vi inte ha några dispyter. De, som i sanning älskar Kristus, måste älska också varandra. Liksom så många blinda människor, som Jesus har helat, gör vi oss problem över det sätt, på vilket vi helades. En av oss säger: 'Det skedde genom tron.' En annan: 'Han vidrörde mina ögon.' En tredje: 'Han smorde lera blandad med saliv på mina ögonlock.' Om Jesus hade varit mitt ibland oss, skulle han ha sagt: 'Jag har helat er på olika sätt. Nu skall ni inte gräla utan vara glada!'"

Goethe säger, att "färg är ljusets smärta": då det passerar genom ett prisma, liksom slites det i stycken. I våra skiljaktheter under sökandet efter sanningen såg jag den smärta, som Kristus burit för vår skull.

5

Äntligen blev det liv i högtalaren på väggen. "Ett, två, tre, fyra", prövade en röst upprepade gånger. Sedan kom orden: "Kommunismen är bra. Kommunismen är bra. Kom-

munismen är bra." En paus. Mer störningar i apparaten. Rösten återkom med förstärkt volym, resonans och auktoritet:

Kommunismen är bra.

Kommunismen är bra.

Kommunismen är bra.

Kommunismen är bra.

Så pågick det hela natten och in på följande dag. Snart var vi bara stundvis medvetna om högtalarens ord, som var inspelade på band, men trots detta genomträngde orden våra sinnen, och då slutligen rösten upphörde, sedan man avbrutit sändningen från sändningscentralen någonstans i fängelset, ringde det i mitt huvud: "Kommunismen är bra. Kommunismen är bra. Kommunismen är bra."

Weingartner sade, att detta var det första stadiet i en lång procedur. "Våra ledare har lärt sig det från ryssarna, och ryssarna från Peking. Nästa sak kommer att bli den offentliga bekännelsen. Under Mao-Tse-Tung måste kineserna åhöra föreläsningar i fabrikerna, på kontoret och gatorna. Man får dem sedan att ange och tala emot sig själva, påstå att de varit med om sammansvärjningar emot proletariatet för fem, tio eller tjugo år sedan. Om en människa inte bekänner, fängslas hon såsom en obstinat motrevolutionär; om hon däremot bekänner, fängslas hon för vad hon har bekänt. Därför försöker folk att både bekänna och inte bekänna: att visserligen tillstå tankar på förräderi men neka till att de begått några sådana gärningar. Den ena människan förråder den andra. Allt förtroende vänner emellan och inom familjerna spolieras. En liknande procedur har man nu börjat utsetta oss för!"

Fader Fazekas sade: "Satan efterhärmar Gud. Detta är ett hån mot den kristna bikten."

"Hur länge kommer det att hålla på?" frågade Gaston.

"Till dess att vi tror, att 'kommunismen är bra'; kanske under ett års tid", sade Weingartner.

Nästa föreläsning var tarvlig och samtidigt löjlig. Föredragshållaren berättade för oss om det underbara, nya Ru-

mänien, som höll på att uppstå under Gheorghiu-Dejs sex-tonårsplan, samt om det paradys, som de, som Partiet ansåg värdiga, redan var i åtnjutande av. Han beskrev lojala arbetares privilegier, den goda maten, det flödande vinet, de underbara semesterdagarna vid badorterna vid Svarta havet, där det överallt fanns flickor i bikini.

"Men förlåt! Jag glömde ju", skrattade han, "att de flesta av er karlar aldrig har sett en bikini. Ni vet inte ens vad det är, stackars uslingar! Låt mig få förklara! De bästa tingen i livet tillhör uteslutande den dekadenta västliga världen!"

Hans ögon lyste och rösten tjocknade, då han började en frossande beskrivning om bröst och magar och höfter, samt blandade in tal om vinets och nöjesresornas njutningar i sitt mustiga anförande. Jag har på mänskliga ansikten aldrig sett en sådan begärelsens hungriga lusta, som jag då såg på de flesta runt mig i den stora salen. Uttrycken var avskyvärda och skrämmande, eftersom de påminde om brunstiga djur. Den mänskliga anständigheten liksom slets undan av mannens otyglade tal, och det enda som återstod var det sinnliga begäret.

Det var så mycket trevligt, som väntade på oss utanför, sade föreläsaren. "Där är dörren! Ni kan öppna den, om ni har lust. Gör er av med detta reaktionära bråte till idéer, som har förvandlat er till kriminella individer! Kom över på vår sida! Lär er, hur ni skall kunna frigivas!"

Det var inte mycket som sades efter sådana föreläsningar. Ingen tänkte nu på sina hustrur eller det hårda arbete, som väntade utanför fängelset. Det råa begäret, som är en del av vår självbevarelsedrift, hade med ondskefull skicklighet upplivats.

Protestanterna och de ortodoxa prästerna, som hade levt som gifta, led säkerligen mycket mer vid detta appellerande till den sexuella instinkten, än vad de katolska prästerna gjorde, vilka ju hade levt i celibat från sin ungdom.

Under många månader hade vi hållits på svältkost; vi vägdes regelbundet för att man skulle försäkra sig om, att vi vägde omkring 15 kilo under det normala. Plötsligt blev

matransonerna bättre, men de hade en underlig odör. Jag misstänkte, att det var könsstimulantia i dem, och fängslade läkare bekräftade senare för mig, att sådana stimulantia hade blandats i maten. Många av personalen försvann, och nu var fängelseläkarna och de anställda, som kom för att meddela något domstolsutslag eller något annat meddelande, nästan alltid kvinnor. De bar tättsittande, sexuellt lockande kläder, samt använde parfym och make-up. De tycktes dröja kvar med avsikt i cellerna.

"Ni har bara *ett* liv", sade föredragshållarna dag efter dag. "Det tar fort slut. Hur lång tid har ni kvar? Slå er samman med oss! Vi önskar hjälpa er att göra det bästa möjliga av det!"

Denna vädjan till jagets höga självuppskattning och till självbevarelsedriften sattes in, just när man fått våra primitivaste känslor i svallning. Till sist, då polityren gått av, riktades en appell till vårt bättre jag, vårt samvete, angående sociala värden och etisk standard. Föredragshållarna påstod, att vår patriotism hade varit missriktad, våra ideal ett bedrägeri, och i dessas ställe försökte de nu inplanta den kommunistiska ideologien.

"Kampmöten" var det namn som givits sessioner av massuggestion, och kampen tog aldrig något slut. "Vad gör era hustrur nu?" frågade den skämtsamme föredragshållaren. "Vad skulle ni tycka om att göra själva!" Vi var fullständigt utmattade och nästan hysteriska. Bandspelaren malde fram meddelandet om att kommunismen gjorde gott, och detta försiggick varje timme, som föreläsningar inte hölls. Fångarna grälade med varandra.

Daianu, skalden, var den förste att bryta samman. Vid slutet av en föreläsning reste han sig häftigt och började osammanhängande rabbla upp sina brott emot Staten. "Nu inser jag det, jag inser alltsammans! Jag har förslösat mitt liv på falska grunder!" Han beskyllde sina föräldrar, som ägt jordbruksegendomar, för att ha lett honom in på fel väg. Ingen hade bett honom att angripa religionen, men han förkastade sin tro, helgonen och sakramenten. Han orerade om "vidskepelse" och hädade Gud. Han gick på i ett sträck.

Plötsligt reste sig Radu Ghinda och fortsatte på samma linje. "Jag har varit en idiot!" skrek han. "Jag har varit missledd av kapitalisterna och de kristna lögnerna . . . Aldrig mer kommer jag att sätta min fot i en kyrka utom för att spotta i den!"

Daianu och Ghinda uppmanade fångarna att ge upp sina gamla föreställningar och gjorde detta med större entusiasm än till och med föredragshållarna själva. Båda två var begåvade talare och många, som hörde deras värtaliga lovord till förmån för den glädje och frihet, som kommunismen ger, blev djupt skakade, förvissade om, att Daianu och Ghinda hade talat i genuin övertygelse.

Då Ghinda satte sig ned, började en utmärklad, darrande gammal man att ropa: "Ni alla känner mig — general Silvianu i Kungliga Armén. Jag vill inte längre kännas vid min titel och beklagar min lojalitet mot Konungen. Jag skäms över den roll, jag spelade i det kriminella kriget emot våra vänner ryssarna. Jag tillhörde de exploaterande klasserna. Jag gjorde mitt fosterland stor orätt . . ."

Generalen följdes av en före detta polischef, som "bekände", att kommunismen ännu tidigare skulle ha kommit till makten, om inte polisen hade förhindrat detta; som om inte någon av alla de närvarande visste, att kommunismen hade påtvingats oss av ryssarna!

En efter annan stod männen upp och apade efter dessas bekännelser. Detta var det första resultatet av många månaders planlagd utsvältning, nedvärdering av moralbegrepp, dålig behandling och mass-suggestion. De första att ge vika var män sådana som Daianu och Ghinda, vilkas liv redan tärdes av personliga skuld känslor. Daianu hade förfäktat asketism men levt ett kräset liv och varit begiven på kvinnor. Han lärde studenter att försaka världen för Gud men propagerade själv till förmån för Hitler. Han hade sagt: "Älska Jesus!" men hade själv hatat judarna. Han trodde, att han var en kristen, men det dagliga livet bevisar en mans tro: hans dikter, hur förnämliga de än var, uttryckte endast längtan, inte uppfyllelse. Även Ghindas ideologiska föreställningar slets mellan antisemitism och gudstro. Båda männen

höll nu på att bli gamla: de hade avtjänat ett dussin år i fängelse och hade ännu fler att avtjäna.

Andra av internerna i prästernas cell gav inte upp så fort, men dem väntade ännu mer lidande. Äntligen upphörde vi med våra gräl! Vi insåg, att alla de olika trosriktningarna kunde reduceras till två: den första är hatet, som gör ritual och dogmer till svepskäl för att angripa oliktankande; den andra är kärlek, där människor av alla slag erkänner sin likhet och sitt broderskap inför Gud. Ibland hade man varit benägen att tänka, att en mission riktad till präster skulle ha varit mer befogad än något annat slags missionerande. Nu däremot hände det oftare, att cellen värmdes av själv-uppoffringens glöd och en förnyad och styrkt tro. Vid sådana tillfällen kändes det, som om vi hade haft änglar omkring oss.

För nattvardsfirandet behövde vi bröd, och många var redo att avstå från sin ranson. Men det ortodoxa ritualen fordrar, att brödet inviges över ett altare, som innehåller en relik efter en martyrs kropp. Vi hade ingen sådan relik.

"Vi har levande martyrer ibland oss", sade fader Andricu. Över kroppen på biskop Mirza, där han låg på sin brits, invigdes brödet och en aning vin i en trasig mugg, som hade smugglats ut från sjukavdelningen.

6

Snart ombads de fångar, som hade blivit "omvända", att de skulle hålla föreläsningar för sina medfångar, och detta gjorde de även med stor glöd i hoppet och tron, att deras frigivning berodde av deras sätt att göra det. Snart började ett rykte att cirkulera rörande ett ohyggligt resultat av Daianus och Ghindas avfall. Två tidigare medlemmar av Järnvakten hade tagit en mejsel från snickeriavdelningen, skurit upp sina pulsådor och låtit sig förblöda till döds som protest.

Jag fann Daianu och Ghinda i ett hörn av cellen. "Vad tänker ni nu om er själva, när ert svek har kostat livet på två män, som hade satt sin tilltro till er?" frågade jag.

Ghinda sade: "De dog för att andra människor skulle kunna leva!"

"För en vecka sedan räknades ni själva till 'folkets fiender' ", sade jag.

Daianu utbrast: "Jag vill slippa ut härifrån, vem som än kommer att bli lidande av det!"

Aversionen mot dem blev så stark, att de måste förflyttas till en annan cell. Miron sade: "Förunderligt, att män, som författade litterära verk med något som tycktes vara djup kristen övertygelse, så snabbt kunde förvandlas till förrädare!"

Kanske svaret på detta var, att Daianu och Ghinda i sina skrifter hade upphöjt Kristus för de gåvor, han ger oss — frid, kärlek, frälsning. En verklig lärjunge söker inte gåvor utan Kristus själv och är redo att uppoffra sig till det yttersta. Det förstnämnda slaget av kristna är inte Jesu efterföljare utan bara hans kunder; när kommunisterna öppnade sin butik strax intill och hade varor med lägre priser, blev de kunder i den butiken.

7

Jag hade blivit sjuk igen. Under år 1963 överfördes jag till fängelsesjukhuset. Jag hade vistats där en vecka, då varenda patient beordrades upp. Somliga kunde knappast hålla sig på benen, men vi hjälpte varandra ut på en stor gård, där hela fängelset var samlat. Vi måste stående åse ett timslångt skådespel uppfört av utvalda fångar. Föreställningen gjorde narr av kristendomen, och när officerarna vid sidan om kommandanten klappade i händer och skrattade, gjorde åskådarna detsamma.

Då det hela var över, höjde Alexandrescu sin hesa stämma för att be om positiva eller negativa kommentarer. Det räckte dock inte med att ge sin uppskattning; även skälen måste angivas. Daianu inledde. Ghinda följde efter. Den ene efter den andre reste sig för att upprepa smädande slagord

emot religionen. När dessa kommit tillbaka till sina platser, omfamnade mig några av dem med tårar i ögonen och sade: "Vi *måste* säga alla dessa saker, så att eländet snart tar slut!"

Då kommandanten kallade fram mig, erinrade jag mig, vad min hustru hade sagt till mig många år tidigare vid kult-kongressen: "Stå upp och två denna skam från Kristi anlete!"

Jag var välkänd i Gherla; jag hade varit i så många celler.

Hundratals ögon riktades mot mig, och alla tycktes de uttrycka samma fråga: "Kommer också han att lovorda kommunismen?"

Major Alexandrescu beordrade mig: "Nå, sätt igång och säg något!" Han fruktade inte för några negativa kommentarer. När de mest ståndaktiga bröt samman — och detta gällde ju bara en fråga om tid, ansåg man — bevisade detta Partiets makt.

Jag började försiktigt: "Det är söndagsmorgon, och våra hustrur och mödrar och barn beder för oss, i kyrkan och i hemmen. Även vi skulle ha önskat att bedja för dem . . . I stället har vi åsett denna föreställning."

Då jag nämnde om våra familjer, kom tårar i ögonen på fångarna. Jag fortsatte: "Många här har talat emot Jesus, men vad är det, som ni har emot honom? Ni talar om proletariatet, men var inte Jesus en snickare? Ni säger, att den, som inte arbetar, skall inte heller äta, men detsamma sades för lång tid sedan i Pauli brev till Tessalonikerna. Ni talar emot de rika, men Jesus drev ut månglarna ur Templet med en piska. Ni önskar för er del kommunismen, men glöm inte, att de första kristna levde tillsammans i en gemenskap, där de delade allt med varandra. Ni önskar hylla den fattige, men i Magnificat, Jungfru Marias lovsång vid Jesu födelse, läser vi, att Gud kommer att upphöja den fattige över den rike. Allt det, som är gott i kommunismen, kommer från kristendomen!

Marx har visserligen sagt, att alla proletärer måste förena sig", fortsatte jag. "Men en del av dessa är kommunister, andra socialister eller kristna, och om vi smädar varandra, kan vi inte förenas. Personligen skulle jag aldrig vilja smäda

en ateist. Även ur marxistisk synpunkt är en sådan mentalitet fel, ty om man smädar, splittrar man proletariatet.”

Jag citerade, vad Marx säger i sin inledning till ”Kapitalet”: att kristendomen är den idealiska religionen för att förnya människor, som fått sitt liv förstört av synden. Jag frågade, om det fanns någon enda ibland oss, även bland kommunisterna, som var utan synd — ty om någon inte hade syndat emot Gud, så hade han syndat emot Partiet. Jag citerade flera uttalanden i verk av deras egna författare. Major Alexandrescu flyttade sig oroligt i stolen och sparkade irriterat med skospetsen mot marken, men han avbröt mig inte.

Också fångarna var lugna, och då jag märkte, att de var rörda, glömde jag, var jag var, och började öppet predika om Kristus, om vad han gjort för oss och vad han betyder för oss. Jag sade, att ingen väl hade hört talas om en skola utan examensprovning eller om en fabrik, där arbetsprestationerna inte kontrollerades. I likhet därmed skulle vi alla komma att dömas, av oss själva, våra kamrater, av Gud. Jag såg på kommandanten och sade: ”Även ni, major Alexandrescu, kommer att dömas.”

Han lät även detta mitt uttalande passera, och jag berättade om hur Jesus undervisar om Guds kärlek och ger oss evigt liv. Då jag hade slutat, brast fångarna ut i bifall.

Då jag återvände till min plats, sade Miron: ”Ni har omintetgjort allt deras arbete”, men jag visste, att detta inte var sant. Gaston viskade: ”Hörde ni bifallsropen?” Jag svarade: ”De gav sitt bifall till det, som de hade funnit i sina egna hjärtan — inte till mig.”

Till nu hade enbart en högröstad minoritet av präster fallit till föga för hjärntvättens inflytande. Vi, som öppet protesterade, var också få, men de, som sympatiserade med oss, var många, även om de saknade mod och förmåga att ge svar på tal.

Lätt blev det inte! Såsom ett resultat av detta tal förlorade jag min lilla helgedom i fängelsesjukhuset och skickades tillbaka till prästernas cell.

Den politiske officeren omtalade för oss, att Daianu

och Radu Ghinda i sina privata celler frivilligt hade anmält sig att skriva om Folkrepublikens underverk, vilka ingen-dera hade sett skymten av sedan ett dussin år tillbaka i tiden. Man gav dem penna och papper och all den partilitteratur och turistpropaganda, som de kunde tänkas behöva. De båda männen gjorde full användning av denna möjlighet att bevisa sin övertygelse, ty några veckor senare frigavs de. Detta var ett svårt slag för oss i oppositionen. De båda männen var de första att frigivas under det nya systemet, och det var inte lätt för oss att veta, att de även skulle bli de sista.

Löjtnant Konya, den politiske officeren, kom in med en tidning i prästernas cell och sade till fader Andricu:

”Läs detta högt, så att alla kan höra!”

Andricu läste rubriken: ”ETT LAND SOM LER OCH HJÄRTAN SOM SJUNGER.” Det var en artikel av Radu Ghinda försedd med ett leende fotografi, som hade tagits före hans fängslande.

Löjtnant Konya sade: ”Vi vill, att ni skall veta, att varen-da en av er har samma möjlighet till frihet och arbete, så snart ni har givit upp era värdelösa, gammalmodiga upp-fattningar och förenat er med det nya Rumäniens folk!”

Hjärtan som sjunger! Varenda en av oss kunde se Ghin-da framför sig som en hög benknotor! Vi visste även, att hans familj hade det svårt och att hans barn hade förvägrats skolgång.

Även Daianu lånade sitt namn åt en lovprisning av fri-heten i det Socialistiska Rumänien, men liksom de franska medicine studerande, som satte bläckfläckar i sina kompen-dier och bedömdes som ”*bon pour l'Orient*” — ”färdiga för Orienten” — så var resultatet av Daianus och Ghindas skrивerier nyttigt att visa upp uteslutande för den västliga världen. Där lämpade det sig att göra affär av okunnig-heten hos dem, som inte kände till förhållandena i vårt land. Deras artiklar publicerades i speciella tidningar och veckotidningar, som sändes till tusentals rumäner utom-lands — men i Rumänien kunde ingen få tag på dessa tid-ningar!

Hos många fångar kom känslorna i svallning vid fri-

givningen av dessa båda män. Många, som i årtal hade uthärdat grymheter och förödmjukelser utan att ge vika, började nu svikta. Men de, som verkligen gav upp, blev inte frigivna utan måste i stället bevisa sin övertygelse genom att anmäla sig till arbete fjorton till sexton timmar om dagen. Vid återkomsten till sina celler måste de åhöra ytterligare föreläsningar eller själva hålla lektioner. De måste vidare anteckna "temperaturen på det politiska hälsotillståndet" — vilket betydde, att de måste skriva ned sina grannars attityd mot kommunismen: huruvida den vore ljum, kall eller fientlig.

Fängelseadministrationen kunde omöjligen ha erhållit goda rapporter angående mig själv. Löjtnant Konya kom och framförde två nyheter till mig. För det första, sade han, befann sig min hustru i fängelse och hade varit där redan någon tid. För det andra skulle jag få undergå spöstraff klockan tio samma kväll på grund av mitt oföränderliga trots och mina oförskämdheter, vilka hade kulminerat i mitt tal vid "teaterföreställningen".

Nyheten angående Sabina var en fruktansvärd chock, och den smärtfyllda tanken på henne stegrade min fruktan inför bestraffningen, som väntade. Alla fruktade vi denna väntetid. Tiden släpade sig fram men tog plötsligt slut, då jag hörde steg i korridoren. Stöveltrampet passerade förbi. Man hade hämtat någon från den intilliggande cellen. Så småningom hörde jag slagen och skriken från rummet längst ned i korridoren. Men ingen kom för att hämta mig den kvällen.

Följande morgon blev jag återigen förvarnad. I sex dagars tid uppsköt man straffet. Sedan leddes jag ned i korridoren. Slagen brände som eld. Då det hela var över, skrek löjtnant Konya, som övervakade proceduren: "Ge honom några till!" Sedan var jag för långsam att åter komma på fötter. "Tio slag till!" sade Konya. Jag fick till hälften bäras tillbaka till cellen, där högtalaren skvalade:

*Kristendomen är löjlig
Kristendomen är löjlig
Kristendomen är löjlig
Varför inte ge upp?
Varför inte ge upp?
Varför inte ge upp?
Kristendomen är löjlig
Kristendomen är löjlig
Kristendomen är löjlig
Varför inte ge upp . . . ?*

Ibland kunde spöstraff exekveras av vakterna i själva cellen — för "smärre försummelse".

"Drag ned byxorna för ett kok stryk!"

Vi drog ned dem.

"Ligg på mage!"

Vi lade oss på mage.

"Vänd er på rygg! Håll upp fötterna!"

Vi rullade över på rygg.

Hela tiden försökte vi att bedja. Ibland kunde en präst säga: "Jag anropar 'Fader Vår', men vad är det för slags Gud, som kan prisge mig på detta sätt åt mina fiender?" Men vi uppmuntrade honom: "Ge inte vika! Fortsätt med att säga 'Fader Vår'! Var ståndaktig! Genom ståndaktighet förökas er tro!" Det var naturligt, att han lyssnade till oss, eftersom vi delade samma lidanden.

Då vakterna blev trötta på att slå, grep de tag i ett par fångar. "Sådärja!" sade de. "Slå er vän i ansiktet!" Om mannen ifråga vägrade att göra detta, sade de: "Ni har missat chansen", varpå de sade åt den andre att slå först. Han slog till i blindo. "Slå tillbaka nu!" De slog varandra i ansiktet, till dess att blod flöt. Vakterna vrålade av skratt.

8

En kväll sade löjtnant Konya åt mig att samla ihop mina tillhörigheter. Eftersom jag inte hade givit efter för behand-

lingen, sade han, skulle kanske en period i en specialavdelning hjälpa. Det gick många rykten om denna del av fängelset. De, som återvände därifrån, var få. De dog eller föll till föga för hjärntvätten samt förflyttades. Somliga kom att tillhöra den personal, som utövade indoktrineringen och lärde sig att hjärntvätta andra.

Vi gick över gården, runt flera hörn och stannade framför en rad dörrar. En öppnades och stängdes med dubbla lås bakom mig.

Jag var ensam i en cell, klädd med vitt kakel. Taket reflekterade ett ilsket vitt ljus från en dold belysning. Det var full sommar, men centralvärmen — som inte fanns i bruk någon annanstans i Gherla — var på för fullt. Konya hade lämnat mig i handbojor, och därför kunde jag endast ligga på ryggen eller sidan. Jag badade i svett. Titthålet i dörren öppnades med ett klirr, och vakten utanför flinade: "Är det något fel på uppvärmningen?" Jag hade ont i magen. Maten hade smakat underligt, och jag tänkte, att jag sannolikt åter förgiftats. Högtalarna här hade ett nytt meddelande:

Ingen tror längre på Kristus

Ingen tror längre på Kristus

Ingen tror längre på Kristus

Ingen går i kyrkan

Ingen går i kyrkan

Giv upp

Giv upp

Giv upp

Ingen tror längre på Kristus . . .

Konya kom tillbaka nästa morgon och släppte in en ström av kall luft genom den öppna dörren. Man tog av mig handbojorna. Jag rätade ut mina styva armar och lydde hans order att följa efter honom i korridoren.

Ytterligare en cell väntade, och rena kläder. Där fanns en säng med lakan, ett bord med duk på och blommor i en vas. Detta blev alltför mycket för mig: jag satte mig ned och

började gråta. Då Konya gått, tog jag mig samman. På bordet såg jag en tidning. Det var den första jag hade sett under alla fängelseåren. Jag letade i den efter upplysningar angående ett rykte, som hade spritts i Gherla, att den amerikanska sjätte flottan skulle ha forcerat Svarta havet för att kräva fria val i de kommunistdominerade länderna. Men vad jag fann var en artikel rörande en kommunistisk diktator, som hade tagit makten på Kuba och hotade Amerika från dess egen dörrtröskel.

Min förste besökare var kommandant Alexandrescu. Han sade, att min nya omgivning var ett prov på det goda liv, som skulle kunna bli mitt. Han började med att angripa religionen. Kristus, sade han, var en fantasi, påhittad av apostlarna för att ge slavar en hoppets illusion om frihet i paradiset.

Jag tog upp tidningen och lämnade den åt honom. "Denna har tryckts av Partiets tryckpressar", sade jag. "Den anger ett datum i juli 1963. Det betyder 1.963 år efter den mans födelse, som — enligt er — aldrig existerade. Ni tror inte på Kristus, men ni erkänner honom dock såsom grundare av vår civilisation!"

Alexandrescu ryckte på axlarna. "Det har ingen betydelse; det är bara vanligt att räkna på det sättet."

"Men om Kristus aldrig kom till jorden, hur kan då denna vana ha uppstått?" frågade jag.

"Det var några lögnare, som påbörjade det hela."

Jag sade: "Antag att ni säger mig, att ryssar har landat på planeten Mars. Jag behöver inte därför tro på det. Men om jag sätter på radion och hör New York och amerikanerna gratulera dem till detta, då vet jag, att det måste vara sant. På samma sätt förhåller det sig här: vi måste acceptera berättelsen om att Kristus har levt på jorden såsom ett historiskt faktum, eftersom det ju erkännes i Talmud av hans värsta fiender, fariséerna, som dessutom namnger hans metoder och vissa av hans apostlar. Det gör ett djupt intryck på oss, att fariséerna faktiskt även utsäger, att Jesus har gjort under, fastän de gör det med protester och påstår, att undren utfördes genom svart magi. Även många hednis-

ka författare har erkänt Jesu existens. Bara kommunisterna förnekar detta uppenbart historiska faktum, och de gör det av den anledningen, att det inte är förenligt med deras egna teorier.”

Alexandrescu fullföljde inte sitt resonemang. I stället sände han mig en bok. Det var underbart att ha en bok i sina händer efter alla dessa år, även om det nu bara var ”*Ateistens handbok*”. Denna handbok, som är okänd för den västliga världen, måste läsas av alla dem, som bakom Järnridån önskar skaffa sig en karriär.

Det exemplar, jag fick, var vackert inbundet, illustrerat och med en väl genomförd argumentering. Boken började med en utredning beträffande religionens ursprung och fortsatte med en presentation av hinduismen, buddhismen, konfucianismen och islam. Därpå följde kristendomen med ett särskilt kapitel för var och en av de olika kristna trosriktningarna. Katolicismen gav man inte mycket för, lutherdomen ansågs mycket bättre (Luther hade ju opponerat mot påven), men alla bevisades de vara svek och bedrägeri. Detta sades vetenskapen ha bevisat, och därför hade Kyrkan alltid utövat förföljelse gentemot vetenskapens företrädare och deras rön. Ett helt kapitel föreställde Kyrkan såsom ett kapitalismens redskap genom tiderna; Kristi uppmaning, att vi skall älska våra fiender, betydde ingenting annat än att vi måste böja oss för dem, som utnyttjar oss. En särskild avdelning ägnades åt korrruptionen av det ryska ortodoxa prästerskapet (boken hade synbarligen översatts från ryska). Det ena fotografiet efter det andra var ägnat att påvisa — men på ett missledande sätt — att den kristna ritualen baseras på hedniska vidskepelser. Det sista kapitlet bestod av en analys över ”Formerna för ateistisk propaganda” och slutade med en lista över de sovjetiska lagparagrafer, som gällde bekämpandet av religionen. Kommen så långt, somnade jag.

Under de följande veckorna kastades jag mellan löften och hotelser, mellan mitt blomsterprydda privatrum och den bländande cellen med högtalarna, mellan god men sannolikt förgiftad mat och perioder av svält, mellan påtryckningar i form av samtal och regelrätt bestraffning. Medan jag fick genomgå "värmebehandlingen" sammanträffade jag en morgon med fader Andricu, den tidigare "Röde prästen", som hade gjort bättring och återvänt till tron. Han satt och flämtade, till dess att han inte kunde härda ut längre. Då sprang han upp, bultade vilt på dörren och bad om att få bli utsläppt. Till slut kom även kommendanten.

"Vi kan göra det ännu litet varmare", sade Alexandrescu. Eller också kunde vi bli fria människor, om vi så önskade, upprepade han. "Men om ni frigavs, hur skulle ni då komma att uppföra er, och vad för slags predikningar skulle ni hålla? Jag vill, att ni skall skriva ett koncept!" Han gav oss penna och papper och gick sin väg.

Vi satte oss ned och skrev. Då jag hade slutat, räckte jag mitt papper till Andricu och fick hans att läsa.

"Sådana där predikningar kan man få höra varje söndag", sade han i ett försök att försvara sig. "Progressiva, på ett vetenskapligt, marxistiskt sätt."

Jag sade: "Låt er inte bedragas, fader Andricu! Ni vet ju, att detta bör vara en genklang av allt det, som ni verkligen tror på. Om en präst förlorar sin tro, bör han förbli tyst. Bortsett från Guds dom, vad skulle era församlingsbor, era vänner, er familj tänka, om de hörde er predika sådant här skräp? Låt inte kommunisterna lura er igen! De köper er med löften, som de aldrig kommer att hålla."

Jag resonerade en lång stund med Andricu och påminde honom om att han ännu i djupet av sitt hjärta bevarade kristendomens sanning. Slutligen sade han: "Ge mig mitt koncept!" och så rev han det i bitar.

En ny omgång "kampmöten", som bevistades av hundratals fångar, påbörjades åter i samlingsalen, och vi i fängelsets specialavdelning skickades dit för att åhöra föredragen. De flesta av föredragen gavs nu av män, som för inte länge sedan hade varit våra cellkamrater. Sedan de instruerats, återkom de nu för att berömma den kommunism, som hade förorsakat dem år av lidanden. Deras angrepp mot religionen grundade sig ofta på uttalanden av moderna teologer, som förnekar Skriftens sanningar: förespråkare i släktskap med dem i "Gud-är-död"-falangen. "Studera era egna tänkare!" sade man till oss. "De har bevisat, att det inte finns någon objektiv sanning i kristendomen."

Tio till tolv timmar om dagen måste vi lyssna till föreläsningar, vara med på diskussionsmöten och utsättas för bandinspelningarnas slagord. De hjärntvättade föreläsarna vädjade oftare och mer plump till vårt *Id*, än de officiella föreläsarna gjorde; och deras visioner om frihet, pengar, ett bra arbete — saker, som starkt tilltalade jaget — var mer övertygande.

I varje cell fanns det en handfull män, som dagligen rapporterade om de övrigas "politiska hälsa". De fångar, som böjde sig för dem, hade inte mycket att frukta. Men de, som inte gjorde detta, hamnade slutligen i fängelsets "specialavdelning". Angiveriet utbredde sig som en feber. En man intill mig beklagade sig inför en vakthavande officer, att cellvakten undersökt hans brits men glömt att titta under den!

Den 23 augusti, årsdagen för vapenstilleståndet med Ryssland, var de flesta av fångarna redo att tro praktiskt taget allt, som man sade till dem. Ett stort möte i samlingsalen hölls av major Alexandrescu. "Vi har goda nyheter", började han.

Bönder, vilkas bondgårdar hade annekterats, log, då han talade om, att deras åkrar bar rika skördar i kollektivet. Tidigare köpmän och bankmän applåderade, då han sade, att handelslivet började få ett stort uppsving.

"En del av er", sade kommandanten, "har äntligen tagit

sitt förnuft till fånga. Andra fortsätter att vara mycket inskränkta. Idioter! Ni har suttit i fängelse i tio eller femton år och väntat på att amerikanerna skulle komma och befria er. Jag har nyheter att ge er. Amerikanerna kommer — men inte för att befria er. De kommer för att upprätta handelsförbindelser med oss!”

Alexandrescu sade, att Partiet under premiärminister Gheorghiu-Dejs ledning hade vidtagit åtgärder för att komma i åtnjutande av kommersiella förmåner i den västliga världen. Man hade kunnat ta upp lån, bygga fabriker, driva atomanläggningar — allt med hjälp av den västliga världen.

”Ni, enfaldiga dårar!” spottade han åter fram. ”Ni har alla hela tiden levt på en illusion. Vi känner amerikanerna bättre än ni! Om man bönfäller dem om något, ger de en inget. Om man förolämpar dem och driver gäck med dem, ger de en allt, som man behöver. Vi har varit klyftigare än ni!”

Någon brast ut i ett gällt skratt, och även andra började att skratta. Snart befann sig hela salen i gungning. Oväsendet började bli av hysterisk art, då kommandanten med upplyft hand fick det att upphöra. Med godmodig ton sade han, att han — för att ge oss kompensation, då vi inte kunde vara med om firandet av ”Frihetsdagen” — hade arrangerat det så, att vi dock skulle få åse detta firande: televisionsapparater hade installerats för tillfället i fråga.

TV-programmet inleddes av Gheorghiu-Dej och andra talare, som berörde den fascistiska regimens fall i Rumänien. Ingen av talarna nämnde naturligtvis den vitala roll, som den 23 augusti 1944 hade spelats av vår Konung Mikael och den nationelle bondeledaren och statsmannen Juliu Maniu, samt av den kommunistiske justitieministern Patrascanu, eftersom ju Konungen hade måst gå i landsflykt och de andra hade dött i fängelse.

Jag mindes, hur vårt folk under kommunismens första tid hade försökt undvika den årliga paraden, men nu, då demonstrationstågen satte igång, var jag förvånad över att se de ändlösa kolonnerna av människor, som marscherade

förbi porträtten av Marx, Lenin och Dej bland de röda flaggorna, som vajade för vinden. Vi hörde mässingsorkestern, mängdens hurranden och ropen "Den 23 augusti bringar oss frihet!"

"Så där var det aldrig förr i världen", sade jag till fader Andricu vid sidan om mig.

Han viskade tillbaka:

"Första gången en flicka blir tagen med våld, kämpar hon emot. Andra gången protesterar hon. Den tredje gången tycker hon om det."

Då TV-föreställningen var slut, började en föreställning av annat slag.

"Vi kommer nu att diskutera firandet", sade Alexandrescu.

Den ene efter den andre av auditoriet avgav sina utlåtanden. Före detta soldater, tidigare polismän, jordägare, bönder, industriägare. Var och en av dessa bidrog med sitt rop: "Den 23 augusti har fört friheten till oss!"

Min tur kom. Jag började i stil med den allmänna stämningen.

"Om det finns någon, för vilken den 23 augusti har betytt frihet, är det jag", sade jag. "Fascisterna hatade mig, och om Hitler hade vunnit sitt krig, skulle jag nu ha varit ett stycke tvål. Men jag lever fortfarande, och Bibeln har ett talesätt: 'Det är bättre att vara en levande hund än ett dött lejon.'"

Jag fortsatte under ett gillande mummel. "Men på ett annat sätt var jag fri före den 23 augusti. Låt mig få tala om för er hur! I gamla tider läste tyrannen av Syrakusa en bok, som skrivits av Epiktetos, slavfilosofen, och beundrade boken så mycket, att han erbjöd Epiktetos friheten. 'Frigör dig själv!' svarade Epiktetos. Hans besökare protesterade: 'Men jag är ju konungen!' Filosofen svarade: 'En militärmonark, som drives av sina lustar, lever i slaveri; en slav, som råder över sina, är fri. Konung, frigör dig själv!'"

Det rädde lugn i hallen nu. "Fastän jag är i fängelse, är jag fri. Av Jesus har jag befriats från min synd och skuld, från mörkret i min själ. Händelserna den 23 augusti har jag

att tacka för att jag befriades från fascismen. Men för det andra slaget av frihet, friheten från allt det, som är förgängligt, från döden, tackar jag Jesus!"

Kommandanten kom på fötter. "Tala om sådant nonsens med Gagarin! Han har varit uppe i rymden, men han såg inte skymten av Gud!"

Han skrattade.

Fångarna skrattade med honom.

Jag svarade med ett kallt konstaterande: "Om en myra promenerar runt min skosula, skulle den säga, att den inte såg skymten av Wurmbrand."

11

Jag bestraffades med ett nytt uppehåll i "specialavdelningen", och jag befann mig där, då Alexandrescu besökte mig uteslutande för att meddela mig, att den amerikanske presidenten hade mördats.

"Vad tror ni om det, då?" frågade han.

Jag sade: "Jag kan inte tro det!"

Han visade mig en tidning, som uppgav på en enda spalt, att Kennedy dödats.

"Nå?" insisterade han. Ihållande utfrågningar av detta slag var en av metoderna att finna ut, hur fångarnas tankeverksamhet fungerade.

Då jag svarade, att om Kennedy varit en kristen, så vore han nu salig i himlen — gick Alexandrescu sin väg.

Senare vistades jag i samma cell som fader Andricu, då vakterna kom för att hämta oss. Vi fick ögonen förbundna och blev beslagna med handbojor, innan vi leddes ut — såvitt vi kunde förstå, för att skjutas.

Vakterna sade: "Vänd till höger här!" och: "Gå nu till vänster!"

I en avlägsen del av fängelset tog man av oss ögonbindlarna. Vi befann oss i en ren och uppvärmd kontorsavdelning. Andricu fördes iväg till något annat ställe, vilket troligen var huvudadministrationen. Jag fick stå och vänta utanför en dörr, ensam med en vakt, som en gång för länge

sedan hade lyssnat, då jag tyst talade med honom om Kristus.

Han viskade: "Min stackars vän! Ni genomgår en svår tid, men håll ut, i Guds namn!"

Han förflyttade sig några steg ifrån mig och gjorde sitt ansiktsuttryck likgiltigt, men hans ord värmdes mig.

Då dörren öppnades, fördes jag inför en man i generalsuniform. Det var Negrea, vice inrikesministern, vars intelligens parades med ett uttryck av brinnande energi i hans kraftfulla zigenaransikte. Den politiske officeren och några tjänstemän från Bukarest satt bredvid honom.

Negrea sade artigt: "Jag har studerat ert fall, herr Wurmbrand. Jag delar inte era åsikter, men jag gillar en man, som står på sig. Också vi, kommunister, är obstinata. Själv har jag många gånger varit fängslad, och mycket gjordes för att jag skulle ändra åsikter, men jag stod fast vid dem.

Jag tror nu det är på tiden, att vi möts på halva vägen. Om ni är beredd att glömma, vad ni har fått genomgå, så vill vi glömma, vad ni har gjort gentemot oss. Vi skulle kunna vända på bladet och bli vänner i stället för att vara fiender. Långt ifrån att handla emot er egen övertygelse, skulle ni kunna handla enligt denna och trots allt börja en period av lösnande samarbete."

En mapp rörande mitt fall låg framför honom. "Jag har till och med läst era predikningar. Bibelns förklaringar är sköna, men ni måste inse, att vi lever i vetenskapens tidsålder . . ."

"Vad kan detta betyda?" tänkte jag för mig själv, när Negrea började en vetenskaplig föreläsning på Parti-manér. Hade en betydelsefull minister rest bortåt 30 mil enbart för detta?

Liksom Donau, som ringlar sig fram och tillbaka över slättlandet för att slutligen nå havet, kom hans föreläsning äntligen till sitt slut.

"Vi behöver män sådana som ni! Vi vill inte ha folk, som av opportunistiska skäl samarbetar med oss, utan därför att de inser misstagen i sitt tidigare tänkesätt. Om ni önskar hjälpa oss i kampen mot vidskepelsen, kan ni ögonblickligen

få börja ett nytt liv! Ni får en tjänst med hög lön och får åter leva tillsammans med er familj i bekvämlighet och trygghet. Vad svarar ni till detta?"

Jag svarade, att jag fann glädje i det liv, jag just nu levde; men beträffande att hjälpa Partiet, så hade jag tänkt ut ett sätt att göra så, om jag frigavs.

Den politiske officeren satte sig rätt upp i stolen. Negrea sade: "Ni menar alltså, att ni vill samarbeta med oss?"

"Mitt förslag är, att ni sänder mig från stad till stad i sällskap med er bäste föreläsare i den marxistiska läran. Först skulle jag då lägga i dagen min okunnighet och allt det stupida i min förlegade kristna tro; därpå skulle er marxist förklara sina teorier, och människor skulle själva få besluta sig för vilken åsikt de ville välja."

Negrea stirrade intensivt på mig. "Ni provocerar oss, herr Wurmbbrand! Men det är just detta jag tycker om hos er. Det är just så, vi kommunister brukade svara dem, som styrde över oss förr i världen. Låt oss därför inte diskutera vidare. Jag har ett ännu bättre förslag att ge er. Det är ingen som begär, att ni skall börja propagera för ateismen. Om ni nu faktiskt är så fästad vid er tro, som numera saknar någon betydelse — fastän jag inte kan begripa, hur en bildad människa kan tro på sådant nonsens — behåll den i så fall! Men glöm inte, att det är vi, som har makten! Kommunismen har besekrat en tredjedel av världen; Kyrkan måste ta reson.

Låt oss för en gångs skull lägga korten på bordet! Uppriktigt sagt är vi trötta på kyrkliga ledare, som gör allting, som vi ber dem om — och ibland till och med mer. De har komprometterat sig själva i folkets ögon; de har inte längre någon kontakt med det egentliga händelseförloppet."

En efter en av de kvarvarande biskoparna räknades upp av Negrea. Alla var maktlösa, sade han, eller också var de Partiets män; och detta visste alla.

"Men om en man som ni bleve biskop, skulle ni kunna bevara er tro och tillika vara lojal mot regimen. Er Bibel säger ju, att ni bör lyda överheten, eftersom denna kommer från Gud. Vad hindrar därför, att ni lyder oss?"

Jag svarade ingenting. Negrea bad de andra ämbetsmännen att för ett ögonblick lämna oss ensamma. Han var övertygad om att jag skulle acceptera erbjudandet och anförtrorde mig något, som han inte ville, att de övriga skulle lyssna till.

"Partiet gjorde ett misstag", sade han, "då det angrep ert Kyrkornas Världsråd. Det började som en spioncentral, men dess pastorer är ofta av proletärt ursprung; de är så att säga inte aktieägare utan överordnade tjänstemän. I stället för att angripa sådana män, borde vi vinna dem över på vår sida, så att Världsrådet i sig självt blir vårt redskap."

Han böjde sig fram över skrivbordet. "Herr Wurmbbrand, det är i detta avseende, ni kan hjälpa oss. Ni har arbetat för Kyrkornas Världsråd. Ni är välkänd utomlands: fortfarande får vi många förfrågningar angående er. Om ni bleve biskop, skulle ni kunna hjälpa andra av våra allierade i Kyrkornas Världsråd med att bygga upp en skyddsmur för oss — inte av ateism utan av socialism och fred. Jag är övertygad om att ni erkänner den universella mänskliga idealismen bakom våra kampanjer emot vätebomber och krig? — Ni kommer att få utöva er religion av hela ert hjärta: vad det beträffar, kommer vi inte att störa er."

Jag tänkte mig för ett ögonblick:

"I hur stor utsträckning skulle detta samarbete gälla? De biskopar, som hitintills samarbetat med er, har måst ange sina egna präster. Kommer man att vänta sig detta av mig också?"

Negrea brast i skratt. "Ni skulle inte komma att vara underställd någon särskild förpliktelse med hänsyn till er ställning", sade han. "Alla, som har kännedom om en handling, som skulle kunna skada staten, är förpliktade att ange den människa, som ämnar göra en sådan handling, och i er egenskap av biskop skulle ni med all sannolikhet få höra om sådana saker.

Den nuvarande lutherske biskopen för Rumänien är mycket gammal. Ni skulle ända ifrån början av er biskopsutnämning komma att bli den verkliga ledaren av er kyrka i Rumänien."

Jag begärde få någon tid för att övertänka saken, och Negrea gav mig tillstånd till detta.

"Vi träffas igen, innan jag reser tillbaka till Bukarest för att ordna med formaliteterna för er frigivning", sade han.

Man återförde mig till en isoleringscell, där jag låg och tänkte i flera timmar. Jag erinrade mig den gamla judiska berättelsen om en annan man, som hade bett om betänketid: en rabbin, ställd inför inkvisitionsdomstolen, som hade ombetts ge avkall på sin tro. Följande morgon hade rabbinen sagt: "Jag kommer inte att bli katolik, men jag har en sista begäran — att ni, innan jag brännes på bål, skär av mig tungan, därför att jag inte svarade detta omedelbart. Till en sådan fråga är 'Nej!' det enda svaret."

Men detta var blott ena sidan av saken: å andra sidan visste jag, att den officiella kyrkan i ett kommunistiskt land endast kan överleva tack vare en eller annan kompromiss. Bara detta, att betala skatt till en ateistisk stat, är ju en kompromiss ur kristen synpunkt. Det är lätt att säga, att Kyrkan bör gå under jorden, men en underjordisk kyrka behöver en täckmantel för att kunna arbeta. Om denna täckmantel inte funnes, skulle miljontals människor lämnas utan någon möjlighet att fira gudstjänst gemensamt, det skulle inte finnas någon pastor för att predika eller döpa eller förätta vigslar och jordfästa deras döda — ett otänkbart alternativ, då jag däremot skulle kunna tänkas förhindra detta genom att säga några få ord till förmån för kollektiviseringen eller de så kallade fredskampanjerna.

Dessutom hade jag ju inte träffat min hustru och min son på många år. Jag visste inte ens, om de var vid liv. Den politiske officeren hade sagt, att Sabina var i fängelse. Vad skulle hända med henne och Mihai, om jag vägrade gå in på deras förslag?

Jag behövde kraft från ovan till att säga nej, då att göra detta skulle innebära ytterligare elva års fängelse, uppgivandet av min familj samt med stor sannolikhet en död under fruktansvärda omständigheter; men i detta ögonblick var Guds ansikte dolt för mig och min tro vacklade. Jag

såg framför mig kommunismens stora spöke, som redan behärskade en anseelig del av vår värld och hotade att bemäktiga sig även återstoden; och mitt sinne överväldigades av dödshotet, av tanken på att bli pryglad åter och åter igen, och på den svält och de umbäranden, till vilka jag utlämnade min hustru och son. Min själ liknade ett skepp, som slungades från den ena sidan till den andra av en våldsamt storm; i det ena ögonblicket störtade det ned mot avgrunden, i det följande lyftes det upp mot himlen. Under dessa timmar smakade jag Kristi lidandeskalk. För mig var det ett Getsemane. Och liksom Jesus kastade jag mig med ansiktet mot marken och bad och vändades och anropade Gud om hjälp att övervinna denna fruktansvärda frestelse.

Efter att ha bedit, kände jag mig något lugnare. Men ännu såg jag framför mig Nichefor Daianu och Radu Ghinda och ännu många fler, som hade orsakat kristendomen sådana skador; ja, bland dem fanns även Patriarken. Dessa människor uppgick till tusenden, och nu hade jag själv blivit en dålig kristen, som liksom de andra skulle uppslukas på grund av "köttets svaghet". Jag började erinra mig alla de gånger, som jag hade förfäktat kristendomens sanningar. Jag ställde gång på gång till mig själv de enklaste frågor. Är kärlekens väg bättre än hatets? Har Kristus från mina skuldror lyft bort syndens och tvivlets börda? Är han Frälsaren? När allt kom till allt, var det inte svårt för mig att svara "Ja". Och när jag väl hade gjort detta, kändes det, som om tyngden av ett oerhört tryck hade lättat i mitt inre.

Under en timmes tid låg jag på sängen och sade till mig själv: "Nu vill jag försöka att inte tänka på Kristus." Men det lyckades inte, jag kunde inte tänka på någonting annat. Utan kristendomen skulle det finnas ett tomrum i mitt hjärta. En sista gång erinrade jag mig Negreas förslag. Jag tänkte på de olika tyranner, ända från Nebukadnessar, som tillsatte en konung över judarna, till Hitler, som utplacerade sina marionetter över Europa. På mitt visitkort skulle det komma att stå: "*Richard Wurmbbrand, luthersk biskop för Rumänien, vald av hemliga polisen.*" Jag skulle inte komma

att vara en Kristi församlingsherde på helgat rum, utan en polisspion i en statlig institution.

Åter bad jag en stund, och så fick min själ frid.

Nästa dag tillkallades jag åter. Kommendant Alexandrescu fanns med bland åtskilliga andra omkring Negrea, och då jag sade, att jag inte kunde acceptera förslaget, drogs hela saken upp igen. Först då vi skulle beröra frågan angående Kyrkornas Världsråd, bad Negrea ännu en gång de övriga att lämna rummet. Han bad mig då enträget att övertänka saken.

Jag sade: "Jag känner mig inte värdig att vara biskop — jag var inte värdig att vara pastor, och till och med att vara den enklaste kristne är alltför stort för mig. De första kristna gick i döden med orden '*Christianus sum!*' — 'Jag är en kristen!' — och så långt har inte jag hunnit än. I stället tog jag ert skamliga erbjudande i övervägande. Men acceptera det vill jag inte!"

"Vi skall nog finna en annan, som vill", sade han hotfullt.

Jag svarade: "Om ni anser, att ni kan bevisa, att jag handlat fel, låt mig då få höra beviset för er ateistiska övertygelse! Jag vet vad jag tror på, och jag söker endast sanningen."

Han svarade: "Ni inser naturligtvis, vad detta kommer att innebära för er framtid?"

"Jag har noga genomtänkt allt och övervägt riskerna, och jag gläder mig över att få lida för det, som jag vet vara den yttersta sanningen."

Negrea gav mig en blick, som vittnade om att han insåg, att han slösat sin tid till ingen nytta. Artig in i det sista nickade han åt mig, slöt sin portfölj, reste sig och gick över golvet fram till fönstret, där han ställde sig och tittade ut, medan vakterna satte på mig handbojorna och förde bort mig.

En lång tid framöver fick jag stanna kvar i "specialavdelningen", hur lång, kan jag inte exakt säga. Tiden har liksom teleskoperat samman alla dagar under vissa perioder av mitt fängelseliv till att bilda en enda, oändligt lång dag. Hjärntvätten tilltog i intensitet, men i sätt förändrades den föga. Högtalarna sade nu:

Kristendomen är död
Kristendomen är död
Kristendomen är död

En dag kommer jag tydligt ihåg. Vi hade fått brevkort för att med dem inbjuda våra familjer att komma och ge oss matpaket. På dagen ifråga rakades jag och fick tvätta mig och man gav mig en ren skjorta. Timmarna förgick . . . Jag satt i cellen och stirrade på de glimrande vita kaklen — men ingen kom. Det enda som hände på kvällen var, att det blev vaktombyte. Det var meningen, att jag inte skulle få reda på att mitt brevkort aldrig sänts iväg, och samma trick spelade man gentemot andra gensträviga fångar. Högtalaren sade:

Ingen älskar er längre
Ingen älskar er längre
Ingen älskar er längre

Jag började att gråta. Högtalaren sade:

De vill inte veta av er mera
De vill inte veta av er mera
De vill inte veta av er mera

Å ena sidan kunde jag inte uthärda att höra dessa ord, och å den andra kunde jag inte utestänga dem.

Följande dag kallades de svikna fångarna till ett brutalt "kampmöte". Många av de andras fruar hade kommit,

sade föredragshållaren. Det var vi, som var de verkliga idioterna. Vi hade blivit övergivna. Våra hustrur låg till sängs med andra män — just nu! Med all den snuskighet, han kunde prestera, beskrev han, hur det just nu gick till. Och var befann sig våra barn? Ute på gatorna, ateister vart-enda ett av dem! De skulle inte alls vilja träffa sin far. Vilka enfaldiga stackare vi var!

I "specialavdelningen" fick jag dag efter dag lyssna till speakern:

Kristendomen är död
Kristendomen är död
Kristendomen är död

Och till sist inträffade det, att jag *trodde*, vad man under alla dessa månader hade sagt oss. Kristendomen var död! Bibeln talar om en tid av stort avfall, och jag trodde nu, att den tiden hade kommit.

Men så kom jag att tänka på Maria Magdalena, och detta var kanhända den tanke, som mer än alla andra hjälpte mig att räddas från det själsdödande gift, varav den sista etappen av hjärntvätt bestod. Jag tänkte på, hur hon hade varit Kristus trogen, även då han ropade från korset: "Min Gud, varför har du övergivit mig?" Och då han var död och låg i sin grav, satt hon i närheten av graven och väntade, till dess att han skulle uppstå.

När jag därför till sist trodde, att kristendomen var död, sade jag: "Även om det förhåller sig så, vill jag tro på den och gråta vid dess grav, till dess att den återuppstår — vilket den säkerligen kommer att göra."

NIONDE AVDELNINGEN

Ny amnesti 1964.

*Hur jag köptes ut ur Rumänien.
Mitt möte med den västliga världen.*

1

En morgon i juni 1964 kallades vi alla samman till den stora hallen i Gherla. Sist kom kommendanten i sin officerskostym, och jag spände mina krafter inför en ny fas i de mass-suggererande "kampmötena". I stället fick vi höra ett otroligt meddelande: under en generell amnesti från Bukarest skulle alla fångar frigivas!

Vi tittade på varandra, och jag märkte, att alla såg förbluffade ut. Kommendanten, major Alexandrescu, sade vresigt med ljudlig stämma, att vi borde tacka Partiet, och på denna order började mina kamrater att hurra. Om han skulle ha sagt till dem: "Ni kommer allesammans att skjutas i morgon", skulle de ändå ha hurrat och ropat: "Det är helt som sig bör; vi förtjänar inte att leva!" De hade förvandlats till automater.

Meddelandet var inte, som jag först hade trott, ett nytt trick. Grupp efter grupp frigavs från Gherla, och på sommaren det året frigavs tusentals fångar i Rumänien. För detta hade vi att tacka en ny så kallad "upptining" mellan Öst och Väst, men dessutom — fastän jag inte visste det då — berodde det på en verklig sinnesändring hos vår premiärminister, Gheorghiu-Dej. Efter många års tvivel beträffande de kommunistiska dogmerna hade han återvänt till den tro, i vilken hans mor hade uppfostrat honom och vilken hon hade bevarat i hela sitt liv. Dej hade omvänts genom en tjänsteflicka i sitt hem samt genom dennas farbror, en god

gammal man, vilken ofta brukade tala med honom om Bibeln. Kristendomen gav honom till sist den styrka han behövde för att trotsa sina ryska herrar. Utan hänsyn till dessas yrkanden och hotelser öppnade han nya förbindelser med den västliga världen och satte därmed sig själv som ett beundransvärt exempel att efterfölja av andra underkuvade stater. Olyckligtvis dog han endast några få månader senare, och hans slut hade påskyndats, sades det, av hemliga sovjetiska agenter.

Då turen kom till mig att frigivas, befann jag mig i en av de sista grupperna på ungefär ett hundratal män, samlade i den stora hallen. Vi var nästan de sista fångar, som fanns kvar i Gherla: en förunderlig tystnad hade sänkt sig i korridorerna. Man rakade av oss håret och gav oss använda men helt rena kläder.

Medan jag undrade över vad det hade blivit av den ursprunglige ägaren av den kostym, jag bar, hörde jag en man ropa: "Broder Wurmbrand!" Han kom fram till mig och sade, att han var från Sibiu och lät mig förstå, att han var medlem av kyrkan där.

"Jag har hört så mycket om er av er son", tillade han. "Vi delade cell tillsammans."

Jag sade: "Min son — i fängelse? Nej, det måste vara ett misstag!"

"Men vi var tillsammans", sade han. Jag kunde inte fatta detta.

"Menar ni verkligen, att ni inte visste det?" fortsatte mannen. "Han har varit i fängelse i sex år nu."

Jag vände mig bort, och han lämnade mig. Slaget var nästan mer än vad jag kunde härda ut med. Mihais hälsa hade inte varit bra; han skulle aldrig klara påfrestningarna i en längre fängelsevistelse.

Mitt inre var ännu förlamat av smärtan efter chocken, då kommandant Alexandrescu kom fram till mig. "Nå, Wurmbrand", frågade han nyfiket, "vart tänker ni ta vägen nu, när ni är fri?"

Jag svarade: "Det vet jag inte. Jag har fått ett officiellt meddelande om att min hustru är i fängelse, och nu hör jag,

att även min son är i fängelse. Jag har ingen annan att gå till."

Alexandrescu ryckte på axlarna. "Den vanliga historien. Och pojken också! Hur känns det att ha en fängelsekund till son?"

"Jag är förvissad om att han inte är i fängelse på grund av tjuveri eller något annat brott, och om han är där för Kristi skull, då är jag stolt över honom."

"Vad!" utropade han. "Har vi använt alla dessa pengar på att hålla er fängslad i åratal, och så tror ni, att det är något att vara stolt över att ha sin familj i fängelse för sådana saker?!"

"Jag har aldrig velat, att ni skulle slösa några pengar på mig", sade jag.

Så skildes vi. Jag begav mig iväg från fängelset, i en främmande människas kläder. Gatorna i Gherla tycktes bländande. Bilar vrålade förbi, och jag började nervöst gå framåt. Färgerna på en kvinnas kappa, på en bukett blommor, var som en chock för mina ögon. Musik från en radio, som hördes genom ett fönster, hade en tonsättning så ljuv som översötat kaffe. Luften kändes väldoftande och ren, som om man höll på att bärga hö strax i utkanterna av den lilla staden. Men allt tycktes mig så sorgligt vid tanken på att min hustru och son var i fängelse.

Jag åkte buss till grannstaden Cluj, där jag hade vänner, men de hade flyttat. Jag vandrade från hus till hus i den olidliga midsommarhettan, till dess att jag fann dem. De tog fram kakor och frukt och alla möjliga godsaker. Men det låg en brun lök på bordet, och det var den jag helst av allt önskade mig. Jag hade så ofta längtat efter en lök att ta bort smaken av fängelsekosten med. Nu kunde jag inte be om den.

Jag telefonerade till våra grannar i Bukarest. Rösten som svarade var Sabinas.

"Det är Richard", sade jag. "Jag trodde du var i fängelse!"

Det hördes ett underligt ljud. Mihai kom på tråden.

”Mamma har svimmat — lägg inte på luren!” Fler förvirrade ljud. Därpå sade han: ”Hon mår bra nu. Vi trodde, att du var död!”

Mihai hade aldrig varit i fängelse. Detta falska meddelande hade varit ett sista trakasserande försök för att kontrollera hur jag reagerade efter hjärntvätten.

Jag tog tåget till Bukarest. Då det kom in på stationen, såg jag en mängd män, kvinnor och barn. De hade händerna fulla med blommor, och jag undrade vem den lyckliga människa skulle vara, som skulle få ett sådant välkomnande. Plötsligt kände jag igen ansiktena och lutade mig ut genom vagnsfönstret för att vinka. Då jag steg ned från tåget, tycktes det, som om alla medlemmarna i vår kyrka hade sprungit emot mig för att möta mig, och sedan fann jag mig omfamnande min hustru och son.

Samma kväll berättade Sabina för mig, att hon hade fått ett meddelande om min död några år tidigare. Hon hade vägrat att tro det, till och med då främlingar besökte henne, påstod sig vara före detta fångar och sade, att de bevistat min begravning. ”Jag fortsätter att vänta på honom”, sade hon. Åren gick utan något ytterligare meddelande, ända till dess att jag telefonerade. För henne var det, som om jag hade återuppstått från de döda.

2

Kultministeriet hade förberett sitt speciella mottagande för mig. Jag kunde få lov att bli pastor i Rumäniens minsta församling på 35 medlemmar samt varnades med att om det bleve 36 medlemmar, skulle vi inte få det lätt. Under någon tid for jag varje söndag till olika städer och byar och predikade i någon kyrka, där man inte hade väntat mig; när äntligen den lokala polisen hunnit få reda på, att en främmande pastor befann sig i området, var jag tillbaka i Bukarest. Men detta kurragömma-predikande kunde inte fortgå i längden. Man fick reda på min identitet i ett bönhus på landsbygden, och pastorn där avskedades, därför att

han hade låtit mig tala. Jag förorsakade därför nya arresteringar med ty åtföljande "bekännelser" och jag måste inse, att jag höll på att bli en börda och ett hot för dem, som jag önskade att tjäna.

Det var då, som vänner började övertala mig att försöka lämna landet, så att jag skulle kunna tala för den underjordiska kyrkans sak i den västliga världen. Det fanns ett trängande behov för en sådan röst, och den västliga världens kyrkliga ledare visade tydligt, att de inte kände till — eller i somliga fall inte önskade känna till — sanningen om förföljelsen gentemot deras trossyskon från kommunisternas sida. Högt uppsatta kyrkliga personligheter från Europa och Amerika kom på vänskapsbesök. De njöt våra förföljares gästfrihet och frågade aldrig något angående de präster och pastorer, som hade dött i fängelse, eller vad deras nödställda anhöriga levde av.

Ärkebiskopen av Canterbury mottogs 1965 under stora hedersbetygelser vid en liturgisk gudstjänst i den ortodoxa katedralen i Bukarest. Den förekommande och vänligt språksamme Dr Ramsey skulle aldrig få reda på att församlingen bestod uteslutande av statliga tjänstemän och agenter från hemliga polisen, män och kvinnor, eller att samma auditorium sammankallades vid alla liknande tillfällen. Detta auditorium har fått lyssna till långa uttalanden av besökande muslimska ledare, rabbiner, biskopar och baptister. Sedan dessa högt uppsatta personer återvänt till hemmets lugna vrå, hånade kommunisterna oss med dessas berömande ord om Rumäniens frihet. En känd engelsk teolog har till och med skrivit en bok, i vilken han förklarar, att Kristus sannolikt skulle ha beundrat det kommunistiska fängelsesystemet.

3

Hemliga förhandlingar började mellan kyrkliga organisationer och den rumänska staten rörande min utresa ur landet. Dessa förhandlingar pågick så länge, att jag försökte

låta bli att tänka på dem och i stället arbeta; men under tiden hade min predikolicens indragits, och jag var svartlistad och ständigt övervakad.

En söndagsmorgon tog jag ett dussin barn med på en promenad, och hemliga polisen lunkade naturligtvis i hälarerna på oss. Då vi gick in i Bukarests zoologiska trädgård, stannade männen utanför grindarna, redo att följa oss igen, då vi kom ut.

Jag förde barnen till lejonburen och samlade dem omkring mig, så att jag kunde samtala tyst med dem. Jag sade: "Era förfäder i tron kastades för vilddjur som dessa. De dog glada, ty de trodde på Jesus. Den tid kan säkerligen komma, då också ni skall fångslas och tvingas att underkasta er lidanden, om ni vill vara kristna. Nu måste ni besluta er för huruvida ni är redo att möta något sådant."

Med tårar i ögonen svarade de i tur och ordning "ja". Fler frågor behövde jag inte göra: de hade genomgått sitt prov. Det var så jag höll min sista konfirmationsundervisning i Rumänien.

Då jag fortfarande brukade predika hemma hos vänner, som inte tog någon hänsyn till den fara, detta innebar, var jag inte förvånad, när en främling bad mig komma hem och tala hos honom. Han gav mig sin adress men inte sitt namn, och då jag besökte honom, var han ensam.

"Jag önskar göra er en tjänst", sade han, och de ord, han sedan yttrade, bekräftade mina misstankar, att han var agent för hemliga polisen.

"En vän till mig — vi behöver inte nämna några namn — säger, att dollar har anlänt. Ni kommer att tillåtas lämna landet. Jag antar, att ni skulle önska lämna landet genast. Min vän är en aning fundersam. Ni är en man, som tycker om att tala rent ut, och ni har nyligen lämnat fängelset. Tillåtelsen att lämna landet är utan villkor — annars skulle vi ha behållit en medlem av er familj som säkerhet för ert uppträdande. Min vän undrar, om det inte skulle vara klokt att behålla er här ytterligare någon tid . . ."

Han väntade sig uppenbarligen försäkranden från min sida, att jag inte skulle angripa regimen, då jag nådde fri-

heten, men jag erbjöd inga sådana försäkranden. De hade sina dollar, och detta borde räcka för dem. Jag fick senare reda på att kristna organisationer i väster hade betalat kommunisterna omkring 50.000 kr för att köpa mig fri, samt att säljandet av medborgare spelar en viktig roll, då det gäller att erhålla utländsk valuta. Judar, som önskar resa till Israel, säljes för 15.000 kr per individ. Medlemmar av den tyska minoriteten säljes till Västtyskland samt armenier till Amerika för höga priser. Priset, som stipulerats för läkare, vetenskapsmän och professorer, är 75.000 kr eller mer. Det finns ett gängse skämt bland rumäner: "Vi skulle sälja vår premiärminister, om någon bara ville köpa honom!"

Nästa steg var, att jag öppet kallades till hemliga polisens högkvarter. En officer sade till mig: "Ert pass är klart. Ni kan resa, när ni har lust och vart ni har lust. Ni kan predika hur mycket ni vill. Men håll er till evangelium och tala inte emot oss! Om ni gör detta, kommer ni snart att hejdas för gott. Vi kan hyra en gangster för att göra slut på er, eller också kan vi hämta er tillbaka hit för att låta er lyssna till våra toner, såsom vi har gjort med andra bedragare. Och det finns till och med lättare sätt än dessa. Vi kan förstöra ert rykte och ert moraliska anseende i den västliga världen genom att hitta på någon penningskandal eller sexuell historia. Ge er iväg nu!"

Detta var min "tillåtelse att lämna landet utan villkor".

4

Ett speciellt flygplan transporterade oss med sin övriga last av 60 friköpta passagerare, män, kvinnor och barn; destinationen var Rom. Vid min sida satt Sabina. Mihai satt framför mig och tittade ut genom fönstret. Jag tänkte på mina 14 år i fängelse. Det var inte längre än den tid, som Jakob hade fått vänta på sin älskade Rakel; "... och det tycktes honom vara allenast några dagar; så kär hade han henne." Mina år tycktes inte heller alltför långa, ty jag älskade Kristus och arbetade för honom.

Jag fortsatte till Norge för att träffa våra vänner i de skandinaviska missionerna, och där, i friheten, började jag min nya tjänst för den underjordiska kyrkan. Då jag predikade i Oslo, sågs en kvinna på främre bänkraden sitta och gråta. Hon sade, då vi träffades efter gudstjänsten, att hon många år tidigare hade läst om min arrestering, och att hon hade bett för mig alltsedan dess. "Idag kom jag till kyrkan och visste inte, att ni skulle predika", sade hon. "Medan jag satt och lyssnade, förstod jag vem det var, som talade, och därför grät jag."

Jag förstod sedermera, att tusentals människor hade bedit för mig och att de fortfarande dagligen ber för dem, som vistas i kommunistiska fångelser. Jag fick brev från barn, som jag aldrig hade träffat, men som sade: "Var snäll och kom till vår stad! Våra böner för er har besvarats."

Läkare undersökte mig. En av dem sade mig: "Ni är lika full med hål som en sil!" Han frågade mig, hur många ben som hade brutits i min kropp, samt om tuberkulosen. Sedan sade han: "Fråga inte mig om någon lämplig behandling! Fråga honom, som har hållit er vid liv, men som jag inte tror på!"

Jag fortsatte till Frankrike, England och Amerika samt avgav mitt vittnesbörd i kyrkor och vid universitet och på varje annat sätt, som jag bara förmådde. Folk var intresserade och djupt rörda — dock ofta tveksamma över att lyssna till något negativt beträffande kommunismen. "Våra kommunister är helt ofarliga — de kan inte på något sätt liknas vid bolsjevikerna!" sade man. Jag svarade: "Vi i Rumänien trodde detsamma en gång, då Partiet var litet. Världen är full av små kommunistpartier, som väntar på sin chans. Då en tiger är liten, kan ni leka med den; då den blir stor, äter den upp er."

Vid mina sammanträffanden med kyrkliga ledare i den västliga världen hade jag väntat mig mer förståelse. I stället råddes jag till att predika evangelium utan att avslöja kommunismen — precis samma råd, som jag hade fått av hemliga polisen i Bukarest! Jag svarade, att synden måste nämnas vid sitt rätta namn. Jesus sade till fariséerna, att de var

huggormar; av *den* orsaken och inte på grund av sin bergspredikan måste han lida korsdöden. Jag sade, att om jag stämplade kommunismen såsom något ont, berodde detta på att jag älskade kommunisterna.

Låt mig säga detta igen: Vi måste hata synden men älska syndaren! Det är vår plikt att vinna kommunisternas själar, ty om vi misslyckas med detta, kommer de att bemäktiga sig hela den västliga världen och försöka att även här utrota kristendomen. De "röda" ledarna är dessutom olyckliga människor; de kan emellertid bli omvända till Kristus lika väl som Gheorghiu-Dej.

Gud brukar sända en människa som sin budbärare. Han kom inte själv för att rädda judarna ut ur Egypten. Han sände Moses. På samma sätt måste även vi vinna kommunistiska personligheter inom varje område — inom konsten, vetenskapen, politiken — ty dessa formar sinnena på dem, som bor bakom Järnridån. Vinner vi dessa, då vinner vi det folk, de leder och påverkar.

Omvändelsen av Svetlana Stalin, enda dotter till den störste massmördaren av kristna genom tiderna och en själ, uppfostrad under den mest strikta kommunistiska disciplin, bevisar, att det finns ett bättre vapen emot kommunismen än vätebomben: Kristi kärlek.

*

På väggen till en offentlig byggnad i Washington finns det en stor kopparplakett, på vilken Förenta Staternas konstitution är skickligt ingraverad. Vid första anblicken ser man bara de ingraverade orden, men vid närmare betraktande — och om man ställer sig så, att ljuset faller i en annan vinkel — framträder George Washingtons ansikte i orden.

På samma sätt ville jag, att det skulle vara med denna bok, vilken innehåller episoder ur en människas liv samt berättelsen om dem, som han var fängslad tillsammans med. Bakom oss alla står den osynlige Kristus, som bevarade oss i tron och gav oss kraft att övervinna.

310 Donations to help late Reverend Richard Wurmbrand missionary work may be sent to:
The Richard Wurmbrand Foundation
PO Box 4124 Torrance, CA 90510, USA
<http://richardwurmbrandfoundation.com>

INNEHÅLL

FÖRORD	7
FÖRSTA AVDELNINGEN:	9
Mina tidiga år och min omvändelse. — Missionärsverk- samhet. — Den kommunistiska regimen. — Första fängs- landet 1948, förhören och tortyren. — Tre år i under- jordisk isolationscell.	
ANDRA AVDELNINGEN:	81
Fängelsesjukhuset. — Rättegången. — Två och ett halvt år i "Dödsrummet".	
TREDJE AVDELNINGEN:	107
Omskolningen. — Revolten. — Den politiska upptiningen.	
FJÄRDE AVDELNINGEN:	130
I tjänst bland medfångar.	
FEMTE AVDELNINGEN:	170
Förflyttning till andra fängelser. — Frigiven under am- nesti 1956. — Återföreningen med min familj.	
SJÄTTE AVDELNINGEN:	215
Mellanspel. — Konflikten i Cluj. — Jag arresteras åter 1959.	
SJUNDE AVDELNINGEN:	229
Nya erfarenheter och bekantskaper bland medfångar. — Fortsatt själavårdande tjänst.	
ÅTTONDE AVDELNINGEN:	260
Isolerad med Rumäniens prästerskap. — Indoktrinering med moderna metoder. — Hjärntvätten. — Hemliga po- lisen erbjuder mig bli luthersk biskop för Rumänien.	
NIONDE AVDELNINGEN:	302
Ny amnesti 1964. — Hur jag köptes ut ur Rumänien. — Mitt möte med den västliga världen.	